

DROGA I CONSENSUS SOCIAL

Oriol Romani

Setembre de 1978

Departament d'Antropologia Cultural de la
Facultat de Geografia i Història.

Universitat de Barcelona.

Tesina de grau

Vull fer constar el meu agraïment al Dr. Claudi Esteva Fabregat, que m'ha dirigit la confecció d'aquesta tesina; al Dr. Jesús Contreras, per les seves orientacions inicials; als membres del Departament de Farmacologia de la Universitat Autònoma de Barcelona per la informació que m'han facilitat; i, sobretot, a molts companys i amics, sense les aportacions dels quals aquest treball hauria estat impossible.

COCA I CONSERVIUS SOCIAL

INDEX

- INTRODUCCIÓ	p. 1
Notes	12
<u>1. LA COCA AL PERU</u>	13
<u>1.0. Fonts i metodologia.</u>	13
<u>1.1. Morfologia</u>	14
1.1.1. Descripció de la planta	15
1.1.2. Efectes	16
1.1.3. La cocaïna	17
1.1.4. Formes de cultiu	18
1.1.5. Distribució	20
Notes	25
<u>1.2. Visió etno-històrica. La coca, element important de la cultura andina.</u>	26
1.2.1. Orígens. Època pre-incaica	26
1.2.2. La època incaica. Una societat integrada?	29
1.2.3. La època colonial	38
1. El xóc de dos mons: assimilació-imposició	38
2. Extensió de l'ús de la coca	46
3. Legislació restrictiva	50
4. La consolidació colonial	53
1.2.4. De la revolució de la independència a l'actualitat	56
1. Intents de crear una societat nacional	56
2. Indigenisme, nacionalisme, imperialisme	59
3. Coca, marginació i legislació	61
4. Coca i multinacionals	65

Notes	p. 68
<u>1.3. Ús de la coca. Quotidianitat i transcendència.</u>	72
0. Utilització global. Divisió per a l'estudi	72
1.3.1. Ús energètic - mecànic	74
1.3.2. Ús medicinal	77
Enfermetat, normalitat i societat	79
1.3.3. Ús ritual - màgic	83
1. Endevinació i curació	84
2. Les activitats econòmiques. Els rites agraris	88
3. Les festes	91
Notes	94
<u>1.4. Rol social de la coca. De planta sagrada a negoci de les multinacionals.</u>	96
Notes	105
<u>2. EL HAXIS A LA NOSTRA SOCIETAT. MARGINACIÓ - INTEGRACIÓ</u>	106
<u>2.0. Drogues i consens social</u>	106
1. Drogues i consens social	106
2. Metodologia	109
Notes	114
<u>2.1. Les drogues més importants ara i aquí</u>	115
2.1.1. Alguns conceptes generals. Classificació	115
1. Conceptes generals	115
2. Classificació	118
3. Drogues lleugeres i drogues pesades	121
2.1.2. Propietats, efectes i entorn	123
1. Opiàcis	124
2. Hipnòtics, sedants i tranquil·litzants	126
3. L'alcohol	128
4. Les amfetamines	131
5. Cafeïna	132

6. Tabac	p. 133
7. LSD	136
8. Cànnem	139
8.1. Descripció	139
8.2. Noms	139
8.3. Formes d'administració i preparació	140
8.4. Efectes	142
2.1.3. Models d'ús	146
1. Religiós. La droga, element essencial d'una "communitas"	146
2. Terapèutic	153
3. Intel·lectual	156
4. Polític	158
5. Lúdic	161
6. El caràcter de les sessions	163
Notes	169
<u>2.2. Qui pren drogues?</u>	173
2.2.1. Ús actual. Estadístiques	173
2.2.2. Els addictes	179
1. Concepte general d'addicció	179
2. La qüestió psicològica	182
3. El grup de referència	185
4. Dues biografies	188
a) Jordi	189
b) Paco	194
c) Conclusions	201
Notes	204
<u>2.3. La situació del haxís.</u>	206
2.3.1. El seu contexte	206
1. Normativa i marginació	206
2. Cultures nacionals, droga i imperialisme	210

2.3.2. Ideologia de la droga i haxís	p.212
1. La ideologia dominant	213
2. Contra-ideologia de la droga	216
3. La transformació actual	218
2.3.3. Droga i sub-cultura.Barcelona 1978: hi ha una sub-cultura del hax?	221
1. Droga i sub-cultura	221
2. Breu història de " l'underground" barceloní	223
3. La situació actual	232
a) El medi social	233
b) El llenguatge	238
Notes	244
<u>3. CONCLUSIONS</u>	247
<u>4. BIBLIOGRAFIA</u>	256

INDEX D'IL·LUSTRACIONS

- Mapa 1. Producció i consum de la coca al Perú	21
- Mapa 2. Distribució de la població indígena al Perú	23
- Taula I. Toxicomania i Habitució, segons la OMS	117
- Taula II. Classificació drogues, segons Laporte	118
- Taula III. " " " Ajoblanco	119
- Taula IV.. " " " Camí	120
- Taula V. Consum d'alcohol absolut a Europa	130
- Taula VI. Tendència de l'abús de drogues. Gran Bretanya	176
- Gràfica 1. Relació nivell d'alcoholisme-perillositat intoxicació	135
- Gràfica 2.Relació de morts, segons cigarrets fumats, als USA	135
- Gràfica 3. Detencions a Espanya per tràfic i consum drogues	177
- Gràfica 4. Distribució dels detinguts per edats	177
- Dibuix efectuat per un membre del grup sota els efectes del hax	168
- Il·lustració de com la ideologia dominant tracta el problema de la droga	220

INTRODUCCIO.

La idea de fer un treball sobre aquest tema, que és presentat com a tesina de grau en el Departament d'Antropologia Cultural de la Universitat de Barcelona, no és nova en l'autor. Ja en el curs 1974-1976, i en col.laboració amb en Pere Serra, varem fer unes primeres aproximacions centrades pràcticament en el tema que aquí constitueix la primera part del treball, és a dir, la coca al Perú, en el marc de l'assignatura "Cultura Andina", que dictava el Dr. Esteva. En alguns aspectes, doncs, aquí amplio i desenvolupo les idees, anàlisis i conclusions d'aquella primera exposició de la qüestió, corregint-ne algunes d'elles i profunditzant la idea inicial, és a dir, veure el rol que les drogues juguen dins d'una societat determinada, en relació a les estratègies dels diferents grups i classes socials.

Per altra banda, aquest estudi també és fruit del treball de camp realitzat, principalment a Barcelona, al llarg del curs 1977-1978; treball que, degut a tota una sèrie de circumstàncies conjunturals d'una banda, i a una tria conscient, d'altra, s'ha centrat

2

en informacions i experiències que han girat principalment entorn d'una droga: la "Cannabis Sativa", molt més coneguda en les seves dues variants de marihuana o haxís. Si per una part això representa una limitació evident, sobretot de cara a tenir una visió global del que es coneix com el "món de les drogues", per altra banda ha facilitat el profunditzar en determinats aspectes, com alguns dels efectes del "hax", o la valoració social que se'n fa; ja que, a part de les circumstàncies conjunturals citades més amunt, com per exemple la facilitat de trobar informants fumadors de "hax", o la relativa abundància d'"herba" en l'actual mercat barceloní, pel que es veu en una primera aproximació confirmada posteriorment, la podem prendre com a prototipus de com és tractada una droga il.legal, per un cantó, però per l'altra ja tan generalitzada que les expectatives d'integració semblen clares; veurem, així, els grups que giren al seu voltant, les possibles sub-cultures que ja pogut generar, almenys en una determinada època i a Barcelona, en concret, etc. I això amb les corresponents referències més significatives a d'altres drogues, sobretot l'alcohol -com a prototipus de droga legal- ens ofereix ja un material força consistent de cara a tractar la problemàtica plantejada.

Intentaré explicitar el marc teòric en el que es planteja el treball. Una de les principals hipòtesis subjacents en ell és que la mistificació ideològica juga un paper important en les relacions de poder de qualsevol societat i que aquesta funció es veu cada cop més incrementada en les societats occidentals desenvolupades. Així, veurem en aquest cas, a través de l'anàlisi d'un camp concret -la qüestió de la droga- la fal·làcia que constitueixen, en la que es

mouen molts dels arguments que, donant-se en generals com a vàlids en una societat determinada, són utilitzats, sobretot per part de grups de poder, per a justificar un "statu quo" concret. Aquest és un fenomen que es dona principalment a nivell de l'estructura jurí-dico-moral, política etc., és a dir, en el camp de la ideologia. Ens trobem que, per a prohibir tota una sèrie de coses que no con-vénen a certs grups dominants, o per estimular-ne d'altres, aquests utilitzen , a part dels mecanismes directa o indirectament coactius, una sèrie de formulacions persuasives explícites que, moltes vegades, poca cosa ténen a veure amb les motivacions reals o últimes d'aque-lles prohibicions o estímuls. Els mecanismes en presència-des de la religió a la publicitat, passant per l'ensenyament o els medis de co-municació de masses-, i la seva importància relativa, varien natural-ment segons les formacions socials de les que es tracti (1). Però hi ha el fet comú de que les raons i arguments que es donen són expli-cacions a mitjes o justificacions que emmascaren d'una forma o altra els motius reals de les coses.

Això ho podem veure amb l'exemple del "consumisme" (2). A par-tir d'un moment determinat, en el que les metròpolis capitalistes van haver de canviar la seva forma d'explotació de les colònies, ja que no podia ser tan directa i havia de passar per una sèrie de media-cions polítiques (independència dels països de l'anomenat "tercer món", estratègia de blocs etc.) i també degut a l'ampli desenvolupa-ment de les forces productives, es veu la necessitat d'ampliar els mercats interiors, cosa que es tradueix en que la gent compri cada vegada més i amb més freqüència. Aquest fenomen, a part de modificar la tecnologia (com en el cas tan conegut de que ara, una màquina

d'escriure està calculada per a resistir com a màxim "X" pulsacions , ni una més, mentres que alguns de les pioneros encara funcionen tranquil·lament), comporta també una re-orientació ideològica de les masses; així, un concepte com el de l'estalvi, tan arraigat a les classes mitjanes del capitalisme lliberal, en el capitalisme monopolista sembla passar a un segon pla, o és re-converteix dient que l'estalvi, inclús el més petit, s'assegura invertint, i que "no hi ha millor inversió que les accions de tal Companyia Nacional", tals terrenys, o pisos, cotxe o el que sigui". Per altra part, es manipulen també necessitats objectives que tothom sent en més o menys grau (i, en gran part, producte del desgavell en que el mateix capitalisme ha subsumit a amplis sectors de la societat occidental), com és "la qualitat de vida", desviant-les cap a pseudo-sortides rendables per al sistema: certes modes (en sentit ampli: vestits, costums, corrents ideològics...), electrodomèstics, revistes que parlen d'aquets temes, indústries depuradores etc. En aquest cas hem vist que les necessitats quantitatives, que no ténen límit, desplacen les necessitats qualitatives, i així, la "qualitat de vida" és mesurada en termes quantitius: és a dir, se supediten unes necessitats generals a la necessitat de valorització del capital, i per tant, als interessos d'una sèrie de grups amb poder a dins de la societat capitalista són presentats com els interessos de la societat, de la humanitat, per tal de treure'n el màxim de rendiment possible (3).

En el cas d'una prohibició, com pot ser la de certes drogues, veurem també aquest diferent nivell entre les coses explicitades com a arguments en contra de la seva utilització - són terriblement dolentes, perverteixen al jovent, alienen als homes sans...- i els interessos reals que es mouen darrera d'aquesta prohibició (o també darrera de certes promocions, com la de l'alcohol).

La idea d'agafar la coca com a exemple etno-històric ha estat motivada, d'una part, per la claretat amb la que es pot estudiar la hipòtesi que enuncïava més amunt. Com veurem més endavant, segons les èpoques, és prohibida o permesa amb diferents arguments legitimadors, tot i que la naturalesa biològica d'aquesta planta i la seva relació, a aquest mateix nivell, amb l'organisme humà (si és que això es pot veure aïlladament del seu contexte cultural) no ha variat, almenys en el període que coneixem. D'altra banda, penso que el treball etno-històric té una importància i un interès notable, doncs ens forneix la visió de tot un passat que, en el moment de plantejar problemes actuals ajuda a explicar-nos una sèrie de processos per els quals s'ha arribat a una determinada situació, i és poc menys que indispensable per a tenir una visió global del problema que tractem aquí.

Arribats aquí, doncs, crec que es pot veure ja el perquè de l'interès precisament per aquest tema. Encara que sigui una cosa sabuda, penso que no és ociosos recordar que la primera opció de tot investigador social quan escull el camp concret en el que vol treballar no acostuma a ser casual, sinó que hi ha unes valoracions prèvies al mateix treball científic, és a dir, uns criteris axiològics que posteriorment condicionaran el resultat. Vull dir amb això que la "Neutralitat", en majúscules, no existeix i que, qui més qui menys, es veu constrenyit a treballar en un camp que ja li vé donat d'avangada per diferents factors, que poden ser acadèmics, polítics, econòmics o d'altre tipus; conseqüentment, penso que és millor reconèixer d'entrada aquesta situació objectiva, més que no pas pretendre ignorar-la.

Així doncs, i partint de l'existència i funció del que he anomenat mediacions ideològiques, i de la droga com a un element susceptible de ser utilitzat per a diverses funcions socials, el que intentaré en el marc d'aquest treball acadèmic serà dilucidar dues qüestions

de caire teòric, per una part, i aportar alguns elements a una discussió més conjuntural, d'altra. Resumint, els objectius són:

1) Desmascarament de les mediacions ideològiques, tal com ja he explicat més amunt.

2) Estudi del canvi social. En tota societat l'ús de les drogues està codificat dins d'una determinada escala de valors. Es a dir, constitueix un element d'identificació més o menys important, segons els casos, dels membres d'aquella societat, és un element més seguratat en el seu ordre social. Ara bé, degut al desenvolupament tecnològic, econòmic, polític, social etc., que té com a fons la lluita de l'home per dominar la naturalesa i la lluita de classes en el si de les diferents societats humanes per a beneficiar-se d'aquest domini, la història ha anat conformant una sèrie de cultures cada vegada més interrelacionades fins arribar a la situació actual en que la nostra cultura occidental sembla tenir una influència gairebé mundial, a través de mediacions de tot tipus, basades en el mercat mundial que ha creat el capitalisme. Així doncs, es pot dir que en aquets moments no hi ha pràcticament societats que visquin i evolucionin d'una manera aïllada. Es a dir, el que en una determinada conceptualització en diem "contactes culturals" són freqüents, es multipliquen i, moltes vegades, són permanents. D'aquesta manera, en els contactes que ténen entre elles les diverses societats es produeixen uns processos d'inter-dependència que, entre d'altres conseqüències, generen un desigual trasvàs de "trets culturals" entre elles. Així, s'arriba a un fenomen de trans-culturació que provoca una sèrie de crisis internes, sobretot a l'interior de les societats que estan en una posició dominada i es troben "envaïdes" per l'altra cultura, invasió que, deixem-ho clar, pot ser des de la literal invasió militar fins a l'invasió cultural en general (4).

Aquesta invasió presenta una sèrie de problemes, doncs pot tenir diverses direccions. Pot tractar-se d'un reforçament de les classes dominants des de fora, a canvi només de certes concessions com mines, plantacions etc. O bé pot exigir una re-conversió d'aquestes mateixes classes per adaptar-se a la nova situació doncs, si no ho fan, d'altres sectors de la societat poden ocupar el seu lloc privilegiat. En aquest cas hi ha una remodelació de l'escala de valors i, coses que abans tenien una importància primordial, com per exemple la defensa de la família o de la moralitat pública, poden relativitzar-se en benefici d'una certa re-estructuració del joc social que els permeti continuar conservant el poder dins d'aquella societat. També poden resistir-se al canvi i aleshores depèn del seu poder real (poder que pot anar des del policial fins a l'ideològic) que logrin frenar el procés d'aculturació, o bé que aquesta es faci en favor o en contra dels seus interessos.

Això és el que s'analitzarà en la part monogràfica sobre la coca. Aquí veurem com, dins l'univers cultural andí, l'ús i funcions de la coca va experimentant uns canvis diacrònics notables, que dividiré en tres etapes principals: en la primera etapa, corresponent a la època pre-colombina, el seu ús era exclusivament ritual i només permès a les classes altes. La segona etapa, a partir de la col·lonització espanyola, es caracteritza per l'extensió del seu ús a tota la població, i això per dues raons principals: a) és un dels negocis més importants de les colònies; b) és una manera de que els indígenes produeixin més, la qual resulta força barata als colonitzadors. Finalment, en una tercera etapa que començaria al segle XIX, veiem com els governs nacionals burgesos del moment tenen una gran preocupació per eliminar la seva utilització generalitzada que es considera perjudicial per a la població, sobretot tenint en compte que pot dificultar la seva integració no tan a nivell econòmic, on més tard la veurem obertament utilit-

8

zada per a incrementar la productivitat de la mà d'obra, sinó sobretot a nivell cultural, dins de la comunitat nacional que s'està creant, doncs és un signe d'identitat que s'interfereix a d'altres símbols i valors unificadors i "superiors", que van consolidant tot el "corpus" ideològic de la nació moderna i es considera, d'aquesta manera, com una rèmorà d'un passat que cal superar.

3) La qüestió més conjuntural seria la d'incidir en les polèmiques que, referides sobretot a problemes super-estructurals, s'estàn produint a l'Estat espanyol pel fet de que estem passant d'una societat fortament autoritària a una altra relativament més permissiva. El parèntesi que, per a moltes coses, ha representat aquets quaranta anys fa que molts vells problemes es presentin com a nous, la qual cosa no nega que, efectivament, hi hagi noves qüestions plantejades. Però el que estem tractant, és a dir, l'ús de determinades plantes o productes derivats d'elles amb finalitats curatives, rituals, estimulants, d'evasió, com a manera d'assolir un millor coneixement d'un mateix o simplement com a plaer, és a dir, l'ús del que anomenem drogues, és tan vell com la història. El que sí es pot admetre com a una novetat és la forma en que aquesta qüestió es presenta en la nostra cultura, en aquets moments.

A través del treball anirem veient que la prohibició o no d'una droga, com la coca o el haxís no espòn tan a criteris de perillositat biològica (encara que, en el cas d'aquestes prohibicions, sobretot modernament, sigui un dels primers arguments que contra elles s'esgrimixin), sinó que respòn més a d'altres coses, com són ara el benefici econòmic que els hi comporti a una sèrie de grups d'una societat, l'ús que d'elles en puguin fer les élites de poder, del rol social que li poden assignar...en fi, depèn del tipus d'integració de la droga en una

67
cultura determinada.

Això és el que tractaré principalment en la segona part del treball. En la nostra societat occidental podem veure força clar que, mentre hi ha certes drogues com ara l'alcohol i el tabac, no només permeses, sinó també promocionadíssimes (ja que, a part dels grans beneficis que això comporta a unos quantes persones, en alguns moments poden jugar un cert paper de control -pensem en els alcohòlics-), tenim també una sèrie de drogues com el haxís, la LSD-25 o els opiàcis, davant dels quals no hi ha, oficialment, permissivitat possible. La primera cosa que crida l'atenció aixís que comencem a profunditzar en el problema és que es fiquin en el mateix sac de la fruita prohibida drogues tan diferents com el "hax" o els opiàcis. Però això ja ho veurem més endavant.

Aquí es tracta només de veure com, ara, sota d'aquesta prohibició, es presenta un dilema. D'una banda, la comercialització d'alguna d'aquestes drogues podria crear grans negocis o ser la font d'empenta i transformació d'alguns altres. En aquest punt, i deixant moralismes a part, molta de la oposició a la seva legalització podria venir, per exemple d'aquells traficants d'alcohol o tabac que, a diferència dels grans monopolis, veuen en el nou negoci una perillosa competència. Però d'altra banda, els grups que dominen la situació es poden témer que la utilització de certes drogues (que va acompanyada, a més, de la "ideologia del plaer", "contra el treball maquinitzat", del fet de conèixer altres móns i dimensions etc. en molts casos), comporti elements de descomposició o de disgregació que podrien accentuar certs aspectes de la crisi en la que es debat la societat occidental. En aquest sentit es tractaria de veure si la manipulació d'algunes drogues per part del poder, no podria servir per a desviar a amplis sectors contraris

a l'actual estructura d'aquesta societat (sobretot entre la joventut, que és potser el sector on el "malestar social" es manifesta d'una manera més viva) cap a pseudo-sortides més o menys compartimentades que els estalviessin d'encarar una opció global i radical enfront d'ella. Es a dir, per a evitar altres tipus d'alternatives que, a la llarga, podrien ser més perilloses per a la supervivència del sistema que no l'"encarrilament" de certes contestacions.

Referit a aquesta qüestió hi ha un fenomen que comença a emergir i que aquí deixaré només apuntat i que és el de que, en les societats occidentals més desenvolupades sembla que es tendeix a mantenir o exemplar espais de permissivitat que s'han comprovat com no perillosos malgrat certes aparences, a canvi d'anar eliminant els que s'ha vist que éren més difícils d'integrar (5). Seguint la mateixa conceptualització usada anteriorment, es pot dir que la difusió d'alguns "tréts" foranis, com és l'ús de certes drogues no adscrites en principi a la cultura occidental, no és un fet que vingui imposat d'un hipotètic exterior, sinó que són una sèrie d'elements o grups de la mateixa societat els que els estan expandint; aleshores es poden produir unes subcultures al voltant d'elles que, o bé resten integrades en la cultura "mare" amb totes les variants o matisos específics que es vulgui (que són els que precisament els hi donen aquest caire de subcultures), o bé degut a la relació respecte a les altres parts del mateix sistema cultural o a la seva diferent evolució, es poden convertir en una "contra-cultura," que se situa al marge o també en contra dels patrons culturals dominants (6). Això últim és el que sembla que no es pot tolerar: s'ha d'aïllar al màxim aquets grups que qüestionen al sistema d'una manera tan radical, i eliminar-los si el seu aïllament no és efectiu o possible. A un nivell paral·lel, encara que més específicament polític, es podrien veure els exemples dels "Black Panthers" als USA

A¹

als voltants de l'any 1970, o de la banda "Baader-Meinhoff" a l'actual Alemanya Federal com a forma que, partint dels principis de la "tol·lerància repressiva", ténen aquestes democràcies lliberals super-desenvolupades de tractar als grups que s'han situat frontalment en contra de la seva organització social.

Per acabar, vull aclarir el concepte de droga tal com serà utilitzat aquí. Segons el que ja he apuntat una mica més amunt parlo de droga no atenent-me al significat més corrent d'aquest mot, carregat ideològicament de cert dramatisme i que només concerneix a les drogues il·legals, sinó que incloc, com s'haurà pogut observar ja en aquesta introducció, totes aquelles substàncies químiques que són introduïdes voluntàriament a l'organisme i que "...ténen el poder de modificar l'estat psicològic de l'individu. Provoquen modificacions subjectives de l'humor, del pensament i del nivell de consciència de l'individu, tot transformant el seu comportament aparent" (7), i que poden crear algún tipus de dependència, entenent aquesta com "...la necessitat de recórrer amb més o menys regularitat a aquest mateix producte químic per a superar les dificultats psicològiques derivades de la vida quotidiana d'un individu"(8). Dependència que, com respecte a molts més altres elements dins de la nostra vida quotidiana, pot ser psicològica, en el cas d'unes drogues, o també física en el cas d'unes altres, i que constitueix precisament un dels factors característics d'aquestes últimes, com veurem en el moment corresponent.

NOTES. Introducció.

- (1) Sobre el concepte de "formació social", veure Haernocker, 1971.
- (2) Sobre el consumisme i el paper del "tercer món", veure Frank, 1971.
- (3) Sobre les diferències entre necessitats quantitatives i qualitatives, la qualitat de la vida, la satisfacció de les "necessitats radicals", etc. veure Heller, A., 1977.
- (4) Sobre els conceptes clàssics d'aculturació, transculturació etc. veure Beals & Hoijer, 1963, i Mercier, P., 1969.
- (5) Veure Wolf, More, Marcuse, 1977.
- (6) Aquí resulta evident que empro el terme contra-cultura en un sentit bastant laxe ja que, a aquest nivell i en la nostra societat no es pot parlar tan d'una o altra cultura, sinó de les diferents apropiacions o manipulacions de la cultura. Però m'ha semblat útil mantenir el terme cara a una millor claretat expositiva.
- (7) Claridge, G., 1972, pp. 11-12.
- (8) Jervis, G., 1977, p. 9.

1. LA COCA AL PERU

1.0. La confecció de la primera part d'aquest treball no és producte d'una recerca sobre el terreny, sinó de l'estudi d'una sèrie de materials escrits sobre els quals m'he basat per arribar a les meves pròpies conclusions. Aquests materials es poden aplegar en quatre blocs principals:

a) Fonts: aquí s'ha tractat d'expurgar pacientment els textos dels Cronistes d'Indies que, com és lògic, han estat de gran utilitat per a conèixer molts factors de la època colònia i també per a l'anàlisi de la percepció que del Nou Món i, per tant, de societats totalment diferents a la seva, tenien molts dels protagonistes més o menys directes de la colonització espanyola.

b) Assaigs sobre les drogues en general, el laborats des d'un punt de vista fonamentalment farmacològic o psicològic, i també alguns d'informació general.

c) Bibliografia sobre la història del Perú i/o temàtiques com "tercer món", "sistemes mundials" etc. fenòmens en els quals considero que està immersa la societat peruana d'aquest segle.

d) Bibliografia producte de diversos treballs de camp actuals sobre el tema que ens ocupa o temes afins.

D'altra banda, he plantejat una anàlisi a tres nivells: primer de tot, una aproximació a l'estudi de l'objecte material que és el fil conductor del treball, la coca, intentant prescindir, en la mida que això és possible, dels diversos condicionaments concrets en que des-

prés el trobarem. Segonament, una visió diacrònica de la coca i el seu medi social, limitat al Perú per raons pràctiques, conscient de que tot "tall" no és, en aquest sentit, més que una arbitrarietat útil per a l'estudi. El mateix problema es presenta quan, en tercer lloc, realitzo l'exàmen sincrònic de la coca al Perú en l'actualitat, on m'interessa sobretot remarcar la seva funcionalitat social a través dels tres ítems que m'han semblat més significatius: ús energètic-mecànic, ús medicinal i ús ritual-màgic.

El treball realitzat a partir de les fonts i la bibliografia sobre aquets tres nivells i sobre la seva relació amb les hipòtesis prèvies ja exposades anteriorment m'ha permés arribar a precisar, d'alguna manera, el rol social de la coca, tal com queda reflectit en l'últim apartat d'aquesta primera part.

1.1. MORFOLOGIA.

En aquest primer apartat dedicaré l'atenció a la descripció formal de la coca i d'alguns dels seus aspectes en forma de generalitzacions, amb la simple finalitat de familiaritzar-nos amb l'objecte del nostre estudi. En algunes ocasions doncs, faig abstracció de les situacions concretes en les que es dona un fenomen, ja que l'anàlisi d'aquestes situacions és el tema central d'aquesta primera part.

1.1.1. Descripció de la planta.

Des del punt de vista de la botànica, la coca és "Erythroxylum coca, família de les eritroxilàcies. Arbust d'un a tres metres d'alçada, d'escorça blanquinosa, fulles el·líptiques emblants a les del taronger, flors grogenques i fruits dopacis. Propi dels Andes bolivians i Peruans, és conreat també per les fulles, que són estimulants i narcòtiques per la cocaïna que contenen."(1) Efectivament, el gran cultiu d'aquesta planta es troba a les valls humides i calentes dels Andes, a unes altures que oscil·len entre els 1.500 i els 6.000 mts. sobre el nivell del mar, però en l'actualitat està també aclimatada a certes zones americanes a prop dels tròpics (Jamaica, Guayana...) i a l'Orient, essent Indonèsia i Ceilà dos productors força importants.

En els cronistes trobem diferents descripcions de la coca, Aquesta del P. Bernabé Cobo és presentada d'una forma molt plàstica: "Es la coca una mata no mayor que los manzanos enanos de España, de hasta un estado de alto; su hoja que es la que tanto precian y estiman los indios, es del tamaño y talle de la del limón ceutí y a veces menor. Da una frutilla colorada, seca y sin jugo tamaña como pequeños escaramujos que solo sirve de semilla" (2). La descripció del P. Acosta, ribetejada de pintoresques al·lusions, fa ja algunes referències a la vàlua d'aquesta planta: "En los Andes se crían monos y micos muchos y muy graciosos, y papagayos en cantidad. Dáse la yerba o arbol que llaman coca, que tan estimada es de los indios y tanto dinero vale su trato (...) Es pues, la coca tan preciada una hoja verde pequeña que nace de unos arbolillos de obra de un estado de alto"(3).

Finalment, al "Diccionario Geográfico de las Indias Occidentales o America", Antonio de Alcedo ens parla més extensament dels seus efec-

16

tes i explotació: " (Coca), Arbolillo pequeño de color verde claro que tiene la hoja parecida a la del naranjo y se cultiva mucho en el Perú; el zumo es el mayor corroborante y de un alimento que parece increíble, porque sin otra prevención que la de las hojas de esta planta hacen los indios viajes muy largos, y se mantienen robustos y vigorosos muchos días sin comer otra cosa; lo más singular es que a los europeos les escalda e inflama la boca. Se produce en climas cálidos sin exceso y de ella se hace un grandísimo comercio, cuyos derechos producen grandes sumas al Rey porque los indios no pueden pasar sin ella"(4).

1.1.2. Efectes.

Com ja s'ha pogut veure en alguna d'aquestes descripcions, els principals efectes de les fulles de la coca en un individu són els d'eufòria, energia, vigor, sensació de benestar, alleugeriment etc. Un dels mecanismes principals per els qual s'arriba a aquets efectes és el de l'anestesiament del revestiment de la llengua del que mastega la coca, de manera que l'individu en qüestió no es dona compte del seu gust amarg; a l'empassar-se el suc de les fulles, la principal substància alcaloide que conté (la cocaïna) anestesia també el revestiment mucós de l'estómac i així ja no es noten les sensacions que es donen en aquest òrgan, sobretot la de fam (5). A més, a les fulles de coca s'hi troben força quantitat de vitamines que poden proveir a l'organisme humà de calories de les quals no disposa degut a una mala alimentació. "Cent grams de fulles, una porció regular, supleixen una gran part dels requisits diaris de vitamines B , B , i C"(6).

A aquets efectes hi col.labora també la substància que acompanya a la fulla de coca en el moment de ser mastegada, la llupta. Es una

11

preparació a base de calç, encara que allà on no hi ha pedra calissa es fa amb matèries vegetals en forma de cendres (producte de cremar les tije de quinua o de la chilca, principalment, dels que després se'n fan uns pans que es barrejaràn amb aigua), o també amb la pols calcària obtinguda de moldre les closques d'alguns cargols. La llupta s'afegeix després de que l'individu hagi tret el nervi de la fulla i n'hagi fet una bola que s'humiteja prèviament amb saliva. S'ha comprovat que quan es mastega una substància alcalina amb la cocaïna, aquesta queda reduïda a ecgonina. Així, "...en experiments amb ratolins s'ha demostrat que la ecgonina té un efecte estimulant més fort que la cocaïna. Basat en això, el plaer derivat de mastegar fulles de coca pot augmentar entre els sers humans afegint-hi una substància alcalina al acullico. Amb això s'obté un gust millor i efectes més notables"(6).

Amb aquestes propietats es pot entendre molt bé que, excepte quan hi ha hagut prohibicions socials funcionalment eficaces, hagi sigut una planta tan popular, sobretot si tenim en compte la duresa climatològica dels Andes i les pobres condicions alimentàries, i de tot tipus en les que s'han desenvolupat les comunitats indígenes, com analitzaré en el seu moment.

1.1.3. La cocaïna.

El principal alcaloïde extret de les fulles de la coca ($C_{17}H_{21}NO_4$), que es pot preparar d'una manera força senzilla (7), és un poderós estimulant, del mateix tipus que la cafeïna o les amfetamines. Segons Laurie "...és possible que gran part del mal que s'atribueix a la heroïna sigui causat per la cocaïna hidroclohidràica. En la pràctica mèdica es considera que la cocaïna injectada ... és molt perillosa perquè estimula poderosament el sistema nerviós central. En grans dosis

provoca una paranoia aguda i en alguns casos un col.lapse repenti"(8). Aquesta descripció resulta en certa manera modificada per altres informacions, que si bé li atribueixen a la cocaïna la provocació de gran dependència psíquica, no li assenyalen tolerància ni dependència física. (9) Això no vol dir que el seu abús no tingui efectes perniciosos per a l'organisme humà, com pot ser la ulceració del tabic nasal deguda a la presa continuada i a grans dosis de la cocaïna inhalada. Les sensacions d'optimisme i d'eufòria, la intensificació de les ganes de xerrar i fins i tot de treballar i l'eliminació de la sensació de cansament són algunes altres de les propietats, altament valorades, d'aquesta droga.

En l'actualitat, hi ha hagut molts intents de controlar la producció i distribució d'aquest preparat, així com de la mateixa coca, però degut a l'existència de forts i contradictoris interessos al voltant d'elles no s'ha arribat a cap resolució efectiva. Però, per exemple, va firmar el 1964 acords internacionals per tal de limitar la seva producció i, no obstant, d'aquell any ençà s'ha duplicat(10). A més, la seva utilització terapèutica com a anestèsic local, en boga a partir de finals del segle passat, està avui superada per la utilització d'altres anestèsics més segurs (11).

1.1.4. Formes de cultiu.

Hi ha algunes dades, a través dels Cronistes, de com els indis cultivaven la coca. S'ha de tenir en compte que una de les primeres dificultats que tenien era que, acostumats com estaven al clima de l'Altiplà, havien de baixar a les terres humides i caluroses on es creava la coca. Segons sembla, la cosa més perjudicial pels indis era la preparació del terreny on s'havia de plantar l'arbust. Es tractava

de tallar els arbres que hi haguéssin, arrencar les plantes, treure la brossa i preparar la terra per a plantar-hi després, cosa que es feia d'una manera semblant a la de les nostres vinyes, en fileres escalonades, donat que el seu lloc ideal era la vessant humida de les muntanyes. Tot això, en un medi climatològic desfavorable, feia molt llarg aquest procés.

Juan de Matienzo ens parla del cultiu de la coca en els següents termes: "...de ordinario, siémbrese en la montaña cortando las arboledas y pegándolas fuego después de secas, pónese primero en almástigos. El fruto es la misma hoja y por esto no se poda, cógese un año tres veces, y aún en catorce meses cuatro, que llaman mitas. Cada vez que se coge se ha de labrar la tierra que llaman cora, porque quiere estar siempre limpia. Para que la coca, después de cogida no se pierda se ha de subir a la sierra con mucha brevedad, no se puede encestar verde porque se daña, luego se ha de desecar al sol, de manera que cuando queda encestada ha de ser verde y seca, después de beneficiado de esta manera, puesta en tierra fría consérvase mucho, aunque más valor tiene fresca"(12).

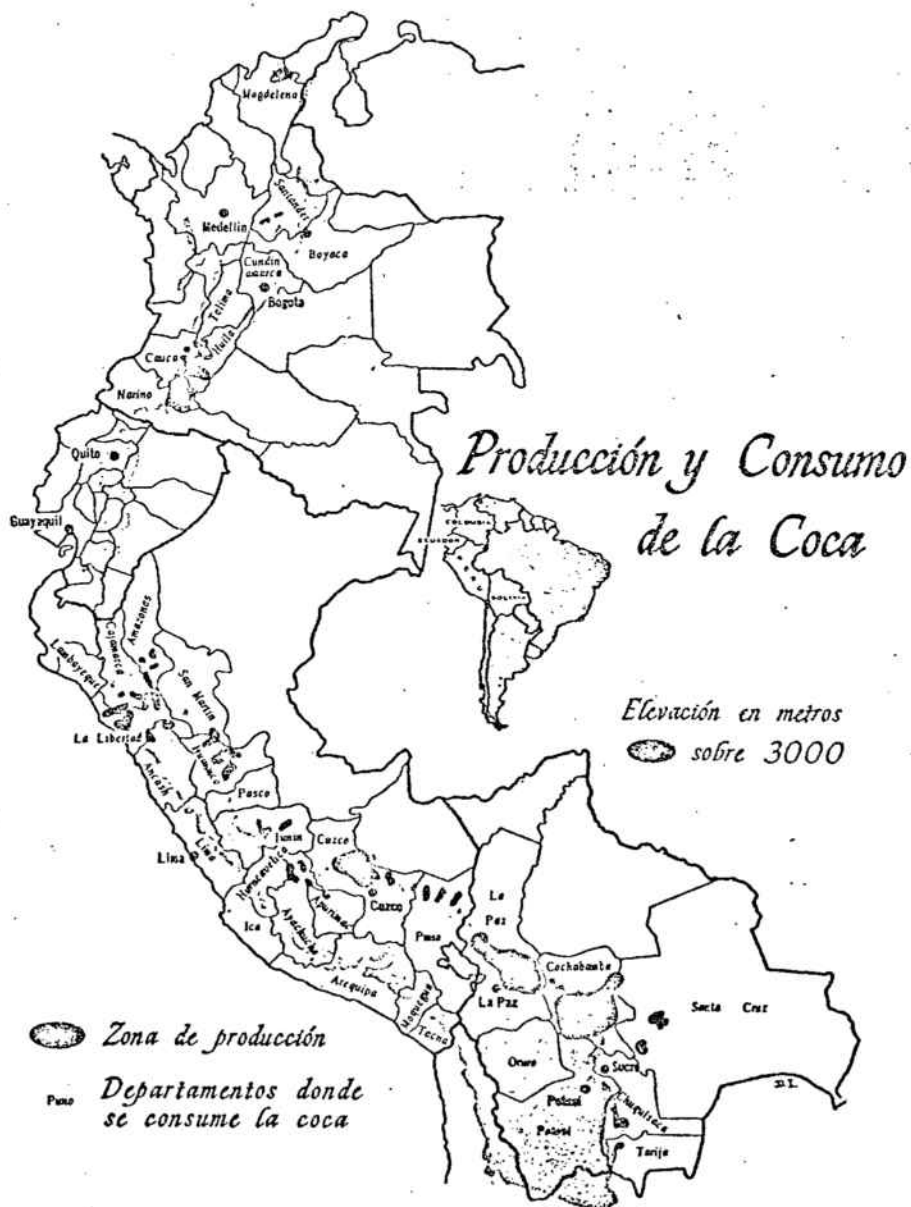
Actualment la coca s'acostuma a plantar primer en uns llocs especials (semilleros) cap al mes de desembre, abans de la temporada de les pluges. Al cap de divuit mesos, quan la planta té uns 50 cts. d'altura es traslada i es planta en uns camps anomenats cocales. A partir de que l'arbust té tres o quatre anys ja es poden fer les tres collites anuals de la fulla, al març, juny i octubre. Un cop recollides les fulles, aquestes són amuntegades a la matupampa, un camp de terra trillada, on s'assequen tot conservant el seu color verd. De vegades se les torra i se les fa fermentar lleugerament, com en el cas de les fulles de tabac. Finalment, es posen en uns sacs anomenats tercios, o

en paquets embolicats en mantes de coloraines, els bayetos.

Hi ha diverses qualitats de coca, fruit de la regió d'on prové i de l'elaboració que ha sofert. Així, la del Cuzco que no es considera tan bona com la de Huánuco, per exemple, es divideix al seu torn en cuzco verde i cuzco negra o coca pisada, que és la que compren la majoria dels indis. Una de les maneres d'obtenir-la és extenent per terra les fulles que són batudes amb dos pals a conseqüència de la qual cosa deixen anar una olor molt apreciada. A l'haver estat palejada d'aquesta manera, la fulla perd el seu color verd i s'enfosqueix. Finalment, es posa a assecar al sol. Una raó d'aquest tractament és que un cop empaquetada aquest tipus de coca és molt resistent a la humitat, molt abundant en la regió del Cuzco. Altres sistemes d'elaboració són aquets que ens descriu Esteve, referint-se concretament a Chinchero: " Hay dos calidades de hoja de coca: 1) la coca-sarruy o coca pisada sobre ladrillos y con los pies descalzos, y 2) la coca-cacacha o blanca, que no se pisa y que, en cambio, se pone a secar en una poza especial... Esta segunda clase es mas barata, pero dicen los nativos de Chinchero que casi no tiene fuerza porque no ha sido pisada. La que sí lo ha sido tiene mas jugo, y es "como chuño" (papa helada al aire libre aprovechando el frío matutino del invierno), porque está un poco negra. Esta coca-sarruy es la que se consume mayormente"(13).

1.1.5. Distribució.

En el mapa nº 1 podem veure les principals zones de producció i consum de la coca a la regió Andina. La primera cosa que s'observa comparant-lo amb el mapa nº 2 és la coincidència entre l'espai ocupat per les comunitats quechuas i aymaràs i aquets centres de producció i consum. En aquest sentit es pot dir que els que ens ofereixen aquets

MAPA 1.

dos mapes són dues maneres d'assenyalar gràficament el territori de la cultura andina, partint la primera dels seus habitants i resseguint la segona un dels trets principals d'aquesta cultura, la coca. Com que les àrees productores són molt més limitades que les de consum veurem somerament els moviments interns de circulació de la planta. Dividiré els departaments del Perú en quatre classes:

- a) Regions on la coca es cultiva i es consumeix.
- b) Regions on la coca es cultiva però no es consumeix.
- c) Regions on la coca es consumeix, però no es cultiva.
- d) Regions de poca producció i consum.

a) El departament del Cuzco, amb la concentració més alta d'habitants quechuas, és el principal productor de coca de tot el Perú, prop d'un 60% de la producció nacional, i també el primer consumidor, ja que la major part d'aquesta producció es consumeix a la mateixa regió.

b) Al departament de Huánuco la producció de fulles de coca, que és la més cara i la que sembla de millor qualitat, és molt abundant però no se'n consumeix pràcticament gens, doncs la població és gairebé tota mestissa. Així doncs, gran part d'aquesta producció s'exporta.

Al departament de La Libertad ens trobem amb una situació molt semblant: la població indígena és una minoria per la qual cosa, un cop satisfeta la seva poca demanda, la majoria de la producció de coca s'exporta i, a més, a un client molt segur doncs, segons dades de 1977, el 75% d'aquella va destinada a la fabricació de la Coca-Cola.

c) El primer d'aquets departaments, des del punt de vista de la producció, seria el d'Ayacucho, on es cultiven d'un 15 a un 20 % de la producció nacional de coca, que no és considerada de molta qualitat. Malgrat tot no és suficient, degut a una alta demanda del producte derivada de l'existència d'una gran població indígena.

Per altra part, el departament de Puno, la població del qual és majoritàriament aymrà i quechua, és el segon consumidor de coca, des-

MAPA 2.

prés del Cuzco, però en canvi té una producció molt petita.

Aquesta diferència entra la producció i el consum , que és molt alt, s'accentúa al departament de Pasco, on el principal grup de consumidors són els miners. En canvi, es pot dir que la planta no es cultiva.

El mateix passa al departament de Junín on hi ha però un important mercat de coca, a Huancayo.

Tots aquests departaments, doncs, necessiten importar les fulles de coca per a satisfer les seves necessitats.

d) En aquest últim apartat destaquen, en quant a poc consum, els departaments de Loreto i Madre de Dios, d'una baixíssima densitat de població (menys d'1 hab./Km) i els de Piura i Tumbes, situats al NO, degut a que ténen una mínima població quechua.

En quant a poca o nul·la producció cal dir que són la majoria dels de la costa més alguns de l'interior com Huancavelica, Apurímac, San Martín i Amazonas.

No és tan fàcil saber quina part d'aquesta producció surt cap a l'estranger destinada al mercat negre, on s'utilitza per a la manufactura de la "neu" o cocaïna, ni per quins canals ja que al tractar-se de negocis il·legals no es poseeixen dades massa concretes ni fiables. L'empresa nacional de la coca (ENACO) fixa la producció anual en 11.000 tones, dada que és discutida per altres experts que doblen el número. "El ministre d'agricultura diu que hi ha aprop de 19.500 camps o zones de cultiu de les quals, 16.000 estan oficialment permeses. Anualment s'exporten prop de 770 tones, de les quals la major part és exportada als USA per al seu refinament i la manufactura de la Coca-Cola". D'altra banda, més del 60% passa de contrabàn a Colòmbia (14). Globalment doncs, si l'aportació peruana a la producció mundial de coca no és tan rellevant com en altres èpoques, sí que té un paper rellevant.

25

NOTES. 1.1. Morfologia.

- (1) Gran Enciclopèdia Catalana, Vol. 5, p. 275, Barcelona 1973
- (2) Cobo, B., 1964, p. 214
- (3) Acosta, J., 1954, p. 81, p. 116
- (4) Alcedo, A., 1967, p. 295
- (5) Veure Gran Enciclopedia Marin, Bilbao 1967
- (6) Gary Lobb, C., 1974, p. 934
- (7) Infussió de fulles seques de coca, precipitada en carbonat sòdic i purificada. L'alcaloïde es presenta en forma de pols blanca cristal·litzada, amb un cert grau d'éter, soluble en aigua i alcohol (Brau, J.L., 1972, p. 130)
- (8) Laurie, P., 1969, p. 40
- (9) Vegi's la definició d'aquets conceptes a l'apartat 2.1.1.
També Camí, 1977, p. 131 i Laporte, J., 1966, p.
- (10) Lluisa, Star nº 28, p. 41
- (11) OMS, 1969, p. 21-22
- (12) Matienzo, J. de, 1910, p. 91
- (13) Sobre aquest tema i el de la distribució, vegi's :
Esteva, C., 1971, p. 2
Gary Lobb, C., 1974, p. 928
Lluisa, Star nº 28, pp. 40-42
Perú, Gran Enciclopedia Larousse, vol. 8, pp. 345-359
- (14) Lluisa, Star nº 28, p. 40-41

1.2. VISIÓ ETNO-HISTÒRICA. LA COCA, ELEMENT IMPORTANT DE LA CULTURA ANDINA.

1.2.1. ORIGENS. Època pre-incaica.

Encara que no tenim massa notícies de la coca en aquesta època de la història i el seu origen no es pot determinar amb total certesa, sí que hi ha uns quants elements geogràfics i arqueològics que ens donen algunes indicacions sobre la qüestió, a partir de les quals es pot deduir on situar aquets orígens.

Per un cantó tenim que, encara que no es trobin mostres realment silvestres de la planta de la coca, a la zona muntanyosa de Perú i Bolívia es constata l'existència d'unes espècies silvestres molt semblants a la coca cultivada, amb lo que es podria suggerir, seguint una sèrie de proves botàniques i culturals, que aquesta regió és el centre de cultiu més primitiu de la planta i, per tant, el lloc d'origen d'on ha partit la seva domesticació (1). Inclús hi ha autor que atribueix a la casualitat el fet de que es trobés una planta amb tantes propietats, casualitat que vindria donada "...per la seva abundància en certes regions de valls càlides, des d'on era portada com un producte estrany, misteriós" (2).

Per altra part tenim alguns indicis arqueològics que ens permeten situar l'origen del cultiu i masticació de la coca entre les tribus chibchas de Colòmbia que, a través d'una sèrie de relacions culturals, l'haurien difós als seus veïns del Sud, quechuas i aymaràs (3). A Colòmbia, precisament, s'han descobert unes figures de terra cota que

representen homes que ténen les galtes inflades perquè porten a la boca l'acullico, és a dir, la bola formada per les fulles de coca i la llugta. Unes figures semblants, trobades a la costa Nord del Perú, s'han datat a l'època clàssica (500 A.D.) i es considera que són bastant posteriors a les citades anteriorment. Al Perú, s'han trobat també bosses de coca en tombes que, com a mínim, se les data de deu segles enrera. Finalment, hi ha la teoria de que els arhuacos varen ser els primers coneixedors de la droga. "Es desconeix si va tenir el seu origen a America o fôu una costum portada de l'Àsia. Diverses fonts coincideixen en que la manera de mastegar les fulles afegint-li substàncies alcalines és idèntica a la que utilitzen els pobles de Malasia, Indonèsia i Polinèsia per a mastegar el betel" (4).

No podia faltar en aquest capítol la referència a alguna de les llegendes que ens parlen de l'aparició de la coca sobre la terra. La primera que citaré és de l'època incaica, i en ella es pot veure la importància que se li atribuïa a aquesta planta. Els yaravis, que equivaldrien als nostres joglars, doncs éren uns homes que recorrien l'imperi recitant contes i llegendes, deien que la coca l'havien introduït els fills del Sol, Manco Capac, fundador mític de l'imperi Inca, i la seva dona i germana Mama Oclo (5).

Una altra llegenda, aquesta de l'època colonial, ens parla també de l'origen sagrat de la coca, i m'ha semblat interessant citar-la, ja que en ella es veu molt clar que l'aculturació espanyola no arribar a amagar totalment la cultura incaica, sinó que molts elements de la cultura cristiana són integrats en el món cultural dels indis, produïnt resultats tan eclèctics com aquest: "Cuando nació Jesús, los diablos intentaron matarlo. Dios, para librarle de sus enemigos, lo transformó al instante en adulto y le aconsejó la huida. María, al no encontrar a

su hijo, se afligió mucho. Montada en asnal bestia, atravesó la región en su busca. Un día iba a perecer de inanición cuando Jesús, que por ella velaba, bendijo un arbusto de coca silvestre. Así que su madre hubo comido de su fruto, le volvieron las fuerzas"(6).

Sigui el que sigui, el que sembla clar és que a la banda Oest de Sudamèrica la coca s'havia utilitzat d'una manera àmplia i extensa abans de que apareguéssin els inques. Ja des d'aquestes èpoques, el seu ús se'ns presenta associat als rites de la fertilitat i la pubertat com es podria interpretar pel fet de que moltes de les figures que masteguen la coca són homes en actitud de masturbar-se. D'altra banda, els descobriments arqueològics fets entre els kógi de la Sierra Nevada de Santa Marta (Colòmbia) ens indiquen que les dones pràcticament mai utilitzaven la fulla de la coca.

Entre aquestes tribus hi ha una cerimònia que encara perdura, en la que els joves es casen amb una petita carbassa plena de llupta, que té un forat al qual s'introdueix un pal, que serveix per treure la dita llupta(7). Aquesta acció simbolitza l'acte del coït. Veiem doncs que en un acte important de la vida social d'aquest poble, el ritus de passatge de la pubertat on s'escenifica la fertilitat, va associat a l'ús de la coca i es pot pensar que per aquest tipus de cerimònies no s'utilitzava qualsevol planta, sinó alguna a la que se li reconeguéssin propietats prou importants i que, per tant, se li hagués conferit una certa categoria. No se sap si arribava a ser una planta divinitzada, però això no seria incoherent amb les manifestacions religioses dels primitius habitants del Perú, ja que en aquella època ja es poden apreciar en elles alguns tréts fonamentals del que serà després la religió incaica; no tan per la divinització de la naturalesa, molt comú a totes les teogonies de societats semblants, sinó pel seu utilitarisme. "Els primers

habitants del Perú, i per tant del món,..., vivien com animals en grups aïllats que adoraven ídols diferents els uns dels altres: cims, plantes, bèsties salvatjes. La por i l'admiració inspiraven el culte ... Tot el que representava utilitat era també objecte de culte: la terra, el foc, fins i tot l'aire, el blat de moro, els peixos, les llamas "(8).

Encara que en aquest text de Baudin no sigui citada, es pot dir per tot el que hem vist, que ja abans dels inques la coca ocupava un lloc important en la vida d'aquestes tribus i potser per totes aquestes qüestions (propietats intrínseques de la planta, associació a la fertilitat etc.) els Inques, després de conquerir totes aquestes terres la varen adoptar com a cosa exclusivament seva, com veurem seguidament.

1.2.2. LA EPOCA INCAICA. UNA SOCIETAT INTEGRADA?

Entre totes les tribus que hem parlat n'hi havia una, la dels inques, que originària d'una illa del llac Titicaca es va desplaçar fins a la vall del Cuzco, on va fundar la ciutat que després seria la capital del seu gran imperi. Era un poble agrícola i ramader que no havia assolit el nivell d'altres tribus circumdants, com els nazca o els mochica, però que aviat va desenvolupar una gran capacitat d'organització que li va permetre imposar-se sobre els pobles veïns i anar conformant tota una xarxa de dominació que no seria desbaratada fins a l'arribada dels espanyols.

Diré quatre paraules sobre l'organització de l'imperi inca. La seva base econòmica era, principalment, la terra, seguida de la ramaderia.

Tan l'una com l'altra estaven dividides en tres categories diferents, que corresponien a l'Inca, els sacerdots i el poble. Les millors terres i animals, evidentment, pertanyien als sacerdots i a l'Inca, i els camperols les havien de cultivar i explotar sense cap mena de retribució. De tota manera, disposaven també de terres per a la seva alimentació, d'acord amb el número de familiars, i una part dels animals o dels seus productes que, encara que éren de l'Estat, podien aprofitar per al seu ús personal. Així, els teixidors s'encarregaven de fer els vestits que, de forma periòdica, s'entregaven als camperols. Disposaven d'unes tècniques d'irrigació molt avançades, amb canals, aqüeductes etc. i cultivaven en terrasses per aprofitar al màxim les falques dels Andes. Les indústries i les arts tenien un caràcter eminentment funcional i, com diu Mariategui, rural, afegint que "...en el Perú de los inkas era más cierto que en pueblo alguno el principio de que la vida viene de la tierra..." La tierra -escribe Valcárcel estudiando la vida económica del Tahuantinsuyu (9)- en la tradición reginícola es la madre común: de sus entrañas no solo salen los frutos alimenticios, sino el hombre mismo. La tierra depara todos los bienes. El culto de la Mama Pacha es par de la heliolatría, y como el sol no es de nadie en particular, tampoco el planeta lo es. Hermanados los dos conceptos en la ideología aborígen, nació el agrarismo que es propiedad comunitaria de los campos y religión universal del astro del día" (10).

Un altre autor peruà, C.A. Ugarte, caracteritza la societat incaica en aquets termes: " Propiedad colectiva de la tierra cultivable por el ayllu, o conjunto de familias emparentadas, aunque dividida en lotes individuales intransferibles; propiedad colectiva de las aguas, tierras de pasto y bosques por la 'marca' o tribu, o sea la federación de ayllus establecidos alrededor de una misma aldea; cooperación común en el trabajo; apropiación individual de las cosechas o frutos"(11).

La propietat privada, com ja s'ha vist, era molt limitada, doncs es reduïa al parament de la casa, molt escàs, als vestits i algunes eines.

No entraré aquí en la discussió del caràcter socialista de l'estat incaic, doncs em sembla obvi que no és aquesta la conceptualització que li correspon. La societat incaica es caracteritza per un col·lectivisme agrari que és la base d'una forta oligarquia, formada pels descendents dels Inques, els dels caps de les antigues tribus i pobles sotmesos i assimilats a l'Imperi, alts funcionaris i altres elements lligats al cultiu de la coca, com ara veurem; i una autoritària monarquia teocràtica, doncs l'Inca estava divinitzat -ja hem vist quin era el seu origen- i per tant, no depenia de cap llei, sinó que estava per sobre d'ella.

La religió incaica doncs, es caracteritza fonamentalment pel seu col·lectivisme teocràtic i pel seu materialisme, havent-hi una total identificació entre l'Església i l'Estat, que éren el mateix. El seu substrat conceptual no és metafísic i transcendent, sinó que es redueix més aviat a una sèrie de codis i regles morals. Garcilaso de la Vega atribueix a l'Inca Pachacútec una sèrie de màximes que tradueixen aquets codis morals superiors, entre les que podriem citar com a exemple de la importància que per a ells tenien les herbes medicinals, la següent: "El médico o hervolario que ignora las virtudes de las yervas o que, sabiendo las de algunas no procura saber las de todas, sabe poco o nada. Conviénesele trabajar hasta conocerlas todas así las provechosas como las dañosas, para merecer el nombre que pretende"(12). Com podem veure, una norma molt pragmàtica. I és que, el que han fet els inques, per tal d'unificar l'imperi, és respectar les creences i els ídols dels pobles conquerits. Només han imposat un déu per sobre de tots, el Sol, el fill del qual i representant d'ell sobre la terra és

l'emperador. " Forjen així el més formidable dels medis de dominació. L'home-déu del Cuzco actúa directament sobre les consciències dels seus súbdits"(13). I, al mateix temps, reforcen aquesta dominació en una altra direcció, conservant el sentit utilitarista de la religió popular, molt lligada, sense mediacions que ho encobreixin, a la seva vida econòmica, a la fertilitat de la terra, la conservació dels animals i la salut etc. , com veurem més endavant.

Amb aquest panorama, podem dir que la societat incaica és una societat integrada? Es a dir, una societat on s'ha lograt un cert equilibri, reduint al màxim les contradiccions internes i on la gestió pública -per utilitzar un terme un xic tecnocràtic- ha trobat la forma més eficaç d'arribar a tots els racons de l'imperi, dintre de les limitacions del moment històric. Potser la paraula integració no clarifica totalment el significat atribuït a aquest concepte, que dependrà, d'altra banda, de les coordenades en que el situem. De tota menra, una cosa certa és que l'imperi inca va arribar a tenir el poder que tenia gràcies a l'explotació intensiva sobre les masses de les diferents ètnies que el formaven. A una rígida jerarquització de rol-status, a un exèrcit molt poderós i a una coherència ideològica molt adequada als fins que perseguia. Es clar que es pot considerar la qüestió des d'altres punts de vista i he cregut que, encara que sigui una mica llarga, val la pena de considerar aquestes paraules de Mariatégui:

"La destrucción de esta economía -y por ende, de la cultura que se nutría de su savia- es una de las responsabilidades menos discutibles del coloniaje, no por haber constituido la destrucción de las formas autóctonas, sino por no haber traído consigo su sustitución por formas superiores. El régimen colonial desorganizó y aniquiló la economía agraria incaica, sin reemplazarla por una economía de mayores rendimien-

tos. Bajo una aristocracia indígena, los nativos componían una nación de diez millones de hombres, con un Estado eficiente y orgánico, cuya acción arribaba a todos los ámbitos de su soberanía; bajo una aristocracia extrahjera, los nativos se redujeron a una dispersa y anárquica masa de un millón de hombres, caídos en la servidumbre y el felahismo.

El dato demográfico es, a este respecto, el mas fehaciente y decisivo. Contra todos los reproches que, -en el nombre de conceptos liberales, esto es modernos, de libertad y justicia-, se puedan hacer al régimen incaico, está el hecho historico-positivo, material-, de que aseguraba la subsistencia y el crecimiento de una población que, cuando arribaron al Peru los conquistadores, ascendía a diez millones y que entres siglos de dominio español, descendió a un millón. Este hecho condena al coloniaje y no desde los puntos de vista abstractos o teóricos o morales - o como quiera clasificárseles- de la justicia, sinó desde los puntos de vista prácticos, concretos y materiales de la utilidad" (14).

Des del meu punt de vista, em sembla que la crítica que fa a la colonització espanyola és prou clara i no constitueix matèria de discussió. Però sí ho pot ser el fet d'establir com a concepte-clau de l'anàlisi la demografia, ella sola, i sobretot quan s'ha fet prèviament la dicotomia o quasi extrapolació entre els conceptes de "justícia i llibertat" per un cantó i el del "fet històric-positiu, material" per l'altre, que pot semblar esquemàtic. L'únic que diré per no allargar-nos massa en la discussió, és que comparat amb l'època colonial, l'imperi inca sí era una societat en certa manera integrada, doncs com a mínim assegurava la subsistència i reproducció dels seus membres d'una manera molt més eficaç que no serà en èpoques posteriors.

El conreu de la coca es dóna en aquest contexte. Si tenim en compte que abans de la formació de l'Imperi la coca ja era molt considerada per totes les seves propietats, reals o atribuïdes, no ens sorprèn que passés a ser aviat un element més de diferenciació social, al ser el seu ús un assumpte exclusivament en mans de l'Inca; fet que, al seu torn, va reforçar d'alguna manera el caràcter d'element de gran prestigi, sacralitzat, de la planta, que queda bastant clar en aquesta cita: "Els inques, després de la seva exitosa campanya, varen limitar l'ús de la coca exclusivament a la classe governant. Es va prohibir al públic i moltes vegades es va utilitzar només com una ofrena als déus i als morts i amb altres intencions shamanístiques, com l'endevinació"(15). Així ho certifica també el P.Acosta quan diu que "...en tiempo de los reyes Incas no era lícito a los plebeyos usar la coca sin la licencia del Inca o su gobernador."(16) I també el Virrei Toledo, que escriu: "...cuando los Incas querían hacer un gran regalo a los principales curacas y criados que más querían, les daban unas petaquillas de coca"(17). Es a dir, l'Inca tenia el monopoli de la coca que, més enllà d'ell i dels del seu entorn, i a part de les utilitzacions rituals, era només emprada com a do otorgat des del poder per determinats serveis o per al dur treball de les mines. De tota manera, la imatge de "do graciós" queda matitzada quan aquest do és atorgat a un grup que, a més, té cert poder, ja que aleshores passa a primer terme l'estratègia del poder en relació als grups en que s'apoya. Sense que això vulgui dir, d'altra banda, que un dels elements que sempre integren el do no sigui aquesta estratègia que es dóna en una relació asimètrica (18).

Alguns autors consideren que hi ha una altra raó per a l'ús limitat de la coca en aquella època i és que havent-hi una relativa abundància d'alimentació la seva necessitat no es feia sentir massa: "...no hay que olvidar la abundancia de alimentos durante el Incanato, y dada

la estrecha relación entre hiponutrición y cocaísmo no es difícil suponer que su uso no era imprescindible, ya que el pueblo no necesitaba compensar su dieta alimenticia. Esta última razón la apoya el hecho de que al escasear los alimentos en las postrimerías del imperio Incaico, se difundió su empleo de modo considerable"(19).

Com ja hem vist anteriorment, el cultiu de la coca era una tasca molt carregosa per als indis, ja que havien de treballar en unes terres humides i caluroses que anomenaven yungas, que si bé eren ideals pel conreu de la coca, éren molt perjudicials per el qui la conreava. "Era pues, faena malsana, ya que se llevaba a los indios de las provincias de la Sierra, de clima frío y seco, a las regiones calurosas y húmedas donde se cultivaba la planta; y este contraste hacía tales estragos que no solamente contraían numerosas enfermedades, sino que costaba muchas vidas"(20). El cronista Matienzo és encara més explícit, al mateix temps que ens ofereix unes dades que matitzen encara més la noció d'"integració" de la que parlàvem més amunt: "Desde Guamanga para arriba algunas partes donde se cría la coca son mas enfermas, como es Chuquiapo, en los Andes que llaman pallayunga, donde hay ciertas suertes de coca, que beneficián ciertos repartimientos, que los mismos que los tienen dicen que es tan enfermo que, ordinariamente, de diez indios que lo van a beneficiar no vuelven seis, o vuelven tan enfermos que lo están mucho tiempo en sus tierras o vienen a morir a ellas"(21).

A partir de la duresa d'aquesta tasca es va produir la selecció d'unues minories que es va anar definint fins a formar una casta, els coca-camayox, que éren les persones especialitzades en vigilar les chácaras, per fer les cistelles i estores on s'hi assecava la coca, i encistellar-les a cada mita. Aquesta casta es va formar per una espècie de selecció del més fort, doncs hem de recordar que, al principi, un dels serveis

obligatoris que tot ciutadà havia de fer per a l'Inca era anar a cuidar les seves terres. Però als cocals, degut a les seves condicions, era molt més difícil mantenir-hi a la gent, i per això l'Inca va haver de donar una sèrie d'avantatges als que anéssin a treballar-hi. La tradició en aquesta feina, la cessió d'unes chácaras, l'especialització només en unes tasques determinades etc. va ser el que va anar creant al llarg de generacions, la dita casta.

Els coca-camayox éren força respectats pels Inques, tal com es pot apreciar per aquestes paraules de Matienzo respecte als límits estrictes del seu treball: "El coxerla y subirla a la Sierra, y deixar corada, cavada y labrada la chacara, es oficio de los indios, de manera que en su género de vida y costumbres a cualquier cosa que les obligasen más de lo dicho, recibirían agravio notorio"(22).

Degut a la quantitat de terres que els coca-camayox van anar rebent dels diferents Inques, es va crear per part dels primers una acumulació de propietats enfront de les de l'Inca, limitant d'aquesta manera el seu poder sobre la coca. Si bé l'estat tenia un enorme interès en ser el propietari d'un producte tan singular com la coca, aquí s'ha pogut veure que, malgrat tot, l'Inca no tenia el monopoli absolut dels cocals.

De fet, els Inques van volguer canviar aquesta situació de cara a un control més rígid dels sembrats de coca amb l'establiment d'unes colònies mitmaq en les que els seus individus, a més de collir la coca tal com fèien els coca-camayox, es dedicaven també a cobrar els tributs (23), dels quals un dels principals era precisament la coca, que tan l'Inca com els cacics rebien dels indis, segons es desprèn de la visita de Juan de Rengifo a Guancayo, Maca i Guarazni, l'any 1571:

"...preguntado qué tributo daban los indios de este repartimiento de Guancayo al dicho Inca y en qué cosas y en qué cantidad y qué servicios de indios y que declaren en particular lo que daban, dijeron que cada pachaca le daba al dicho Ynga en cada año de las pachacas de Guancayo, que eran nueve: ...cinco cestos de coca grandes ... y lo mismo daban cada una de las pachacas de las parcialidades de Guarazni y Maca ... Preguntados qué tributo y servicio y otras cosas daban en el tiempo del Ynga a su cacique principal ... dijeron que en el dicho tiempo hacían al dicho cacique principal ... una chácara grande de coca de la cual cogía veinte cestos en cada mita"(24).

Per altra banda, sabem que a l'època de l'Inca existien una sèrie de dipòsits de queviures repartits pels diferents suyos de l'imperi, amb la finalitat de prevenir-se de cara a anys de mala collita, desgràcies naturals etc. D'aquesta manera la regió que es trobava en aquesta situació podia utilitzar els seus dipòsits, inclús rebre ajuda d'altres llocs, segons decidís l'Inca. Un cronista, el soldat Diego de Trujillo, ens diu que, entre altres coses, "...en el Cuzco avia grandes depósitos de ropa y depósitos de coca"(25).

Així doncs, la coca, controlada pel Poder Absolut i utilitzada en les cerimònies religioses, part integrant d'aquest mateix Poder; i que només sortirà de les seves mans per premiar la submissió dels que "es porten bé", o per estimular i, per tant, fer més eficaç el treball d'alguns dels qui són explotats per ell, es podria classificar, tal com ha fet una recent publicació (26) entre les "drogues d'esclaus", no tan perquè es tracti d'una droga que, per ella mateixa, esclavitzi, sinó perquè exactament sentit, ben manipulada pel poder fa de lubricant que engrassa els possibles desajustaments que es podrien presentar en l'organització que aquell ha establert per tal de reproduir-se o per-

petuar-se (27). I aquesta situació de la coca no es limita a l'època incaica sinó que, sota diferents formes, es pot dir que dura fins a l'actualitat.

1.2.3. L'EPOCA COLONIAL.

4. El xóc de dos móns: assimilació - imposició.

La conquesta del Perú per les tropes d'en Francisco Pizarro es va produir entre el 1531 i el 1535, encara que fins a 1572 subsistís un estat inca a Vilcabamba, més com a símbol de resistència que com a realitat operant. Així doncs, en pocs anys, els espanyols van destruir aquell imperi tan poderós i ben organitzat. No entraré aquí en les raons d'aquesta fulminant conquesta, ja que se n'han donat moltes. Des de la percepció que els indis -de manera molt coherent amb la seva concepció del món- varen tenir dels espanyols com a semi-déus, ja que es presentaven amb les seves armadures i armes de foc muntats sobre els caballs (elements tots desconeguts dels inques); passant pel "fatalisme" del poble inca, afavorit potser per la tradició de tenir un Estat sempre omnipresent en les seves vides que, quan aquest falla, es troben sense defensa, enfront del "fanatisme" dels conqueridors que anaven a buscar " l'honor, el poder i la glòria", doncs a més d'una empresa d'enriquiment material tenien una forta justificació en la consciència de realitzar una croada religiosa; fins arribar a la considera-

ció del moment polític, de guerra civil dins l'Imperi, que Pizarro va saber aprofitar adequadament, són molts els arguments que s'han donat per explicar aquest fenomen històric. La qüestió és que l'arribada dels espanyols va significar un capgirament total de la vida social indígena. Capgirament en el sentit de que si bé tota l'estructura social va ser afectada per aquestes transformacions i, per tant, va canviar el modus de vida dels habitants d'aquelles terres en molts aspectes, en d'altres van sobreviure una sèrie d'elements pre-existents. Aquets, tot i no tenir potser la mateixa funció que se'ls hi donava abans, van servir de lligam amb el món anterior, varen ser uns constants, uns signes que feren conservar a aquell poble la seva identitat malgrat el xoc que per a ells va significar el trobar-se cara a cara amb un nou món que, a més, va lograr imposar-els-hi un seguit de formes de vida totalment estranyes per a ells.

Per a la dominació d'Amèrica, Espanya va enviar dos principals tipus de personatges ben diferents: per una banda, els conqueridors amb aspiracions de senyoriu feudal, que varen dominar sobretot en la primera època colonial. Aquets serien els que posaren com a objectiu fonamental de l'empresa americana l'expoliació pura i simple de les variades riqueses dels nous dominis. Per altra banda, els colonitzadors pròpiament dits, grup format per la majoria dels funcionaris reals i una gran part dels clergues de les ordres religioses, que vèien en el Nou Món no només uns recursos per explotar, sinó també un lloc per a "civilitzar", és a dir, introduir-hi una nova organització social i política, nous valors i creences, experimentar-hi certs models de societat, en fi, un lloc a guanyar per a la Monarquia i, per tant, per a l'Occident Cristià i Civilitzat. En aquest sentit, la dominació del Perú, com de tota la Amèrica Hispana, va ser una de les últimes croades d'Occident. "Su carácter de Cruzada define a la Conquista como empresa

esencialmente militar y religiosa. La realizaron en comandita soldados y misioneros. El triunvirato de la conquista del Perú habría estado incompleto sin Hernando de Luque. Tocaba a un clérigo el papel de letrado y mentor de la Compañía. Luque representaba la Iglesia y el Evangelio. Su presencia resguardaba los fueros del Dogma y daba una doctrina a la aventura" (28).

De tota manera, tan els uns com els altres provenien de l'Espanya del segle XVI que era un estat modern en formació a través de la constitució de la Monarquia Autoritària, encara que aquest procés es donava enmig de molts elements contradictoris que posaven les bases de la pròxima decadència que va trencar aquesta trajectòria, i que es mostraria d'una manera ben visible a la següent centúria. Decadència a la que, d'una forma paradoxal, hi va contribuir l'expansió imperialista i, en concret, la colonització d'Amèrica. Aquest fet va condicionar el tipus de colonització que es va portar a terme, cosa expressada per Mariatégui quan compara la colonització espanyola amb la que van sofrir els seus veïns del Nord, els USA: " La la incapacidad del coloniaje para organizar la economía peruana sobre sus naturales bases agrícolas, se explica por el tipo de colonizador que nos tocó. Mientras en Norteamérica la colonización depositó los gérmenes de un espíritu y una economía que se plasaban entonces en Europa y a los cuales pertenecía el porvenir, a la América española trajo los efectos y los métodos de un espíritu y de una economía que declinaban ya y a los cuales no pertenecía sino el pasado"(29).

Castella exportà a Amèrica una sèrie de formes socials que, en molts casos, van evolucionar de manera diferent de la metròpoli, encara que, a la llarga, es van anar integrant en la nova societat indiana que es va formar en la direcció auspiciada per la monarquia autoritària (30).

Cóm era aquesta societat? A nivell econòmic, la ramaderia d'importació europea es va desenvolupar prioritàriament a l'autòctona. L'agricultura es va desplegar cap a l'explotació de noves espècies vegetals provinents del Vell Món. Aquesta re-orientació de la ramaderia i l'agricultura responia, a més de les necessitats d'exportació als mercats europeus, a que "...les ciutats éren els centres d'una població colonial que desitjava viure d'acord amb els models gastronòmics i domèstics de les classes altes castellanes i els colons depenien per a la seva subsistència d'un camp que anava essent orientat cap als cultius europeus i que era treballat per la població índia sotmesa"(31). Però els indis tenien ja un coneixement molt ric en aquest aspecte que, segons sembla, es va començar a estancar a partir d'aleshores. "L'indi havia adquirit un coneixement notable de les plantes, havia aclimatat sis classes de grans, set espècies de fruits, quatre arrels i tubèrculs i dos condiments. Actualment, i des de fa ja molt temps, tota aclimatació està deturada"(32). Aquestes últimes frases semblen confirmar la tesi exposada per G. Frank en el sentit de que quan una metròpoli "...tractava d'incorporar les regions prèviament aïllades al sistema mundial ... el desenvolupament previ d'aquestes regions era estrangulat o canalitzat en direccions que no són auto-perpetuades ni prometedores. La realitat del subdesenvolupament ... consisteix en que la incorporació d'aquestes terres i pobles a un sistema mundial d'expansió mercantilista i més tard capitalista va ser el que va començar el seu subdesenvolupament" (33). El cas de Sudamèrica seria, doncs, un dels primers exemples d'aquesta situació.

En la mateixa direcció anava l'explotació intensiva de les mines que va arribar al seu moment àlgid a la segona meitat del S. XVI i va revolucionar l'economia mundial, però que, per al Perú va significar una sangria constant. "El colonizador, que en vez de establecerse en los

campos se estableció en las minas, tenía la psicología del buscador de oro. No era, por consiguiente, un creador de riqueza. Una economía, una sociedad, son la obra de los que colonizan y vivifican la tierra; no de los que, precariamente, extraen los tesoros del subsuelo. La historia del florecimiento y decadencia de no pocas poblaciones coloniales de la sierra, determinadas por el descubrimiento y el abandono de minas prontamente agotadas o relegadas, demuestra ampliamente entre nosotros esta ley histórica"(34). Cal citar també l'importància del comerç, que monopolitzava l'estat a través dels mercaders de Sevilla, fonamentalment, i la indústria encara com a una activitat marginal.

Es interessant deturar-se un moment en considerar l'aparell polític-administratiu. A primers del S. XVI el poder principal a les Índies és la Gobernación, que correspon al cap de les tropes conqueridores. Això concorda amb l'esperit feudal dels conqueridors que preténen convertir-se en una noblesa de tipus senyorial a base de les terres que van guanyant. Però aquesta aspiració es veurà aviat relegada pel poder cada vegada més gran dels funcionaris reals, a través de les Audiencias -poder del rei sobre els governadors. Aquets funcionaris representaven els ideals de l'estat centralitzador, incompatibles, per tant, amb les aspiracions feudals dels primers conqueridors. El seu poder es va anar afirmant amb la creació del Virregnat del Perú (1543), la promulgació de les Leyes Nuevas (1542) i la reorganització del Consejo de Indias, junt amb la codificació del Dret Indià (1573), fets amb els quals quedà ja establert un ordenament legal i administratiu oposat al de conquesta, amb l'afirmació del centralisme i l'autoritarisme monàrquic.

L'estructura social va sofrir també profundes transformacions. Durant el S. XVI es va anar formant l'identificació indígena - classe treballadora que, si al començar el XVII ja s'havia consolidat, va ser aviat

re-estructurada per la disminució continuada de la població indígena, i el creixement del mestissatge i de la població blanca, a més de l'importació de negres com a esclaus. Fins ben avançat el S. XVII "...en las Indias no hubo, en realidad, plebeyos blancos ya que ningún blanco pagó pechos. Ello explica la básica igualdad y unidad de todos los indianos (blancos)"(35).

El procés de proletarització dels indígenes va tenir dues bases principals. Primer, la mineria, que en aquest sentit no va canviar massa respecte a l'Imperi, on regia la mita, prestació obligatòria en unes condicions de treball molt dures, encara que remunerades; i, segon, la organització de les explotacions agrícoles. Aquesta va adoptar varies formes, la més important de les quals va ser, al principi, el repartimiento d'un número determinat d'indis a un encomendero, que tenia drets senyorials sobre ells d'una manera temporal, no hereditària, almenys en teoria. " La encomienda no va ser doncs, al Nou Món, una forma d'apropiació de la terra i tanmateix no va tenir res a veure amb aquesta propietat doncs, en aquest sentit, els drets dels indis varen ser formalment respectats. L'encomendero acceptava simplement la obligació de protegir a un determinat grup d'indis i d'instruir-los pel camí de la civilització i el cristianisme i, a canvi d'això, rebia dels indis serveis i tributs"(36). A nivell pràctic, però, i malgrat totes les lleis, la encomienda va encobrir moltes vegades un sistema d'explotació esclavista i, de fet, va ser la base de la formació posterior dels latifundis (37). Una altra forma d'organització era la de les reducciones o comunidades, que estaven en mans de les ordres religioses, dominics i jesuïtes principalment. Les que aquets varen establir al Paraguai van ser les més importants, però també n'existiren al Virregnat de Perú. Aquestes comunidades estaven basades en l'estructura col·lectivista de tradició incaica, amb la qual cosa varen convertir-se en una de les principals pa-

lanques de la cristianització dels indis. " Las disposiciones de las leyes coloniales sobre la comunidad, que mantenían sin inconveniente el mecanismo económico de éstas, reformaban, en cambio, lógicamente, las costumbres contrarias a la doctrina católica (la prueba matrimonial etc.) y tendían a convertir la comunidad en una rueda de su maquinaria administrativa y fiscal. La comunidad podía y debía persistir para mayor gloria y provecho del Rey y de la Iglesia"(38). En aquest sentit, el mateix Mariatégui diu que "...tal vez las únicas falanges de verdaderos colonizadores que nos envió España fueron las misiones de jesuitas y dominicos. Ambas congregaciones, especialmente la de jesuitas, crearon en el Perú varios interesantes núcleos de producción. Los jesuitas asociaron en su empresa los factores religioso, político y económico"(39). Així doncs, la comunidad coexistia amb la encomienda, però a mida que aquesta es va anar convertint en latifundi, l'existència del que abans havia estat la base de l'estat incaic es va anar convertint en una mera sobrevivència tolerada dins del nou estat. D'altra banda, si bé es va reconèixer als indis la propietat de les terres que cultivaven, quedant la resta així com tot el sub-sòl en mans de l'estat, que després en faria diferents tipus de donacions o prestacions, aquesta propietat va quedar aviat mermada no només pels abusos dels colons, sinó també per la seva impotència a desenvolupar-se davant de la gran propietat (terres oferides com a pagaments, pas de petits propietaris a jornalers etc.).

Les permanents contradiccions entre els conqueridors i els colonitzadors es manifesten clarament en l'elaboració de les lleis i en la seva aplicació pràctica. Els segons (PP. Victoria, Montesinos, Las Casas etc.) varen fer un esforç d'orientació humanista-cristiana que es va manifestar en molts textos (polèmiques, lleis...) però no tan en les repercussions sobre la vida quotidiana dels indígenes, com ja hem vist en alguns casos, encara que sembla clar que va contribuir a frenar alguns

abusos dels colons amb la seva presència activa. El que voldria remarcar és que van saber aprofitar molts elements pre-existents en la cultura incaica, amb la qual cosa la seva labor "civilitzadora" va trobar moltes menys resistències per part dels indis. "La destrucció de la seva civilització autòctona regida per un complicat calendari i basada en el més intrincat dels cerimonials, havia deixat un buit inevitable en la vida dels indis. Els freres, en oferir-els-hi una nova classe de rites i a l'ocupar el seu temps en ambiciosos projectes de construcció, van contribuir a omplir aquest buit"(40). Per altra part, l'identificació Església - Estat facilitava aquesta integració, doncs responia a la vella tradició teocràtica incaica. "El poder espiritual inspiraba y manejaba el poder temporal. Sobre las ruínas del imperio, en el cual Estado e Iglesia se consubstanciaban, se esboza una nueva teocracia en la que el latifundio, mandato económico, debía nacer de la "encomienda", mandato administrativo, espiritual y religioso. Los frailes tomaron solemne posesión de los templos inkaios. Los dominicos se instalaron en el templo del Sol, acaso por cierta predestinación de orden tomista, maestra en el arte escolástico de reconciliar el cristianismo con la tradición pagana"(41).

Aquesta integració religiosa, però, no es va produir sense problemes. En moltes ocasions la religió va servir per justificar accions polítiques concretes, com l'assassinat d'Atahualpa que, tot i ser una maniobra política de Pizarro, se'ns presenta, de fet, com la primera condemna de la Inquisició al Perú (42). D'altra banda, la ràpida acceptació del ceremonial cristià no va suposar, al mateix temps, l'internalització de la fe cristiana pels indis, ni el desarraigament de les velles creences i costums, sinó que es va crear una amalgama de ritus i creences producte de la trans-culturació entre les dues tradicions: l'autòctona i la cristiana. Sembla que aquest fenomen no va ser advertit

pels espanyols fins al cap d'uns anys, ja que la ràpida acceptació superficial dels rites enganyava respecte a la seva assumpció real per part dels indis. El cronista Arriaga, quan ens parla de les "Causas de la idolatría de los indios", les atribueix a la falta d'ensenyament i doctrina, a la gran quantitat de mestres i ministres que encara tónen, a que són apoiats pels caciques i curecas amants de la tradició, i a no haver cremat abans totes les figures dels seus déus i altres objectes rituals, que els espanyols prenen per coses innocents. Però la cosa que més sembla irritar a aquest senyor, i que il·lustra molt bé el que deia més amunt, és quan els indis diuen que el déu dels espanyols és molt bò i que tot el que prediquen és veritat, però que no va amb ells, sinó que és cosa de viracochas i espanyols; i que veuen com a la cosa més normal del món "...el hacer a dos manos y el acudir a entrambas a dos cosas. Y así se yo donde, de la misma tela que habían hecho un manto para la imagen de Nuestra Señora hicieron también una camiseta para la huaca, porque sienten y dicen que pueden adorar a sus huacas y tener por Dios al Padre al Hijo y al Espíritu Santo, y adorar a Jesucristo; que pueden ofrecer lo que suelen a las huacas y hacellas sus fiestas y venir a la Iglesia y oír misa y confesar y aún comulgar ... però el común de los indios, como no se les han quitado hasta ahora sus huacas, ni conopas, ni estorbado sus fiestas, ni castigados sus abusos ni supersticiones, entienden que son compatibles sus mentiras con nuestra verdad, Dagón con el Arca y Cristo con Belial"(43).

2. Extensió de l'ús de la coca.

Una d'aquestes costums i "supersticions" que encara conserven i que adquirirà més força malgrat tots els inquisidors com Arriaga, era l'ús de la coca en diferents aspectes de la vida. La coca, la planta sagrada de l'Inca, es popularitza molt amb l'assentament dels espanyols

al Perú. No és estrany, doncs el seu caràcter socialment elitista estava protegit per tota una jerarquia, per l'estructura de poder de l'Inca. En el moment en que aquesta es va enfonsar, va quedar el camí obert per a la "democratització", es podria dir, de l'ús de la coca, ja que tothom sabia o coneixia que tenia unes propietats valorades molt positivament, i en aquell moment ja ningú els impedia de prendre'n. Però sembla també que hi ha raons més fortes per a la generalització de l'ús de la coca: l'enfrontament i la posterior submissió als espanyols va produir un gran trasbalsament en la vida dels indis, que té una de les seves manifestacions més clares en la devallada vertical de la demografia. Es poden assenyalar com a causes d'aquesta, a més de la mateixa conquesta, les dures condicions de treball, els mals tractes o els canvis d'alimentació, dos fets principals: l'importació per part dels europeus d'enfermetats que ells no coneixien i davant de les quals no tenien, per tant, defenses, com éren la varola i el xarampió, i l'ambient social creat per la irrupció dels espanyols en les seves vides, que tan bé ens descriu Céspedes en el següent text: "...es importante en el conjunto de causas de la despoblación el disolvente efecto psíquico producido en los indígenas por el contacto con los colonizadores. Los indios vieron aniquilada su vida espiritual (creencias, sentimientos, jerarquías), desintegrado su sistema de vida material y social, destruidas o desprestigiadas sus clases dirigentes. Sintieron su impotencia, su inferioridad de energías ante formas de vida nuevas, extrañas, que se imponían en forma arrolladora; se vieron abandonados por sus dioses y por sus jefes. En casos extremos, era imposible la adaptación a nuevas circunstancias: abortos provocados, suicidios individuales o colectivos, huida en masa a tierras pobres pero alejadas de los invasores, desesperadas rebeliones contra éstos etc. són hechos repetidos y probados"(44). Així doncs, en aquest ambient de derrota i disgregació, no és estrany que un dels elements als que s'aferressin per tal de pal·liar

62
d'alguna manera la seva desgràcia, fós la masticació de la coca. Aquesta, a part de que els permetia resistir més físicament, els donava també una enganyosa sensació d'optimisme, de vitalitat, en fi, els hi donava l'estímul tonificant que tan necessitaven en aquella situació.

Així, sembla que deu anys després de la conquesta, a la regió del Cuzco l'ús de la coca era una cosa molt corrent. Cap al 1570 es pot dir que pràcticament tots els homes quechuas i aymaràs adults utilitzaven la coca (45). Al veure que la coca estava tan extesa en la vida quotidiana dels indis, molts encomenderos varen començar a fer negocis plantant coca en les seves terres. Aquesta va ser la raó fonamental de la generalització de l'ús de la coca, a nivell econòmic. Efectivament, el cultiu i tracte de la coca aviat es va convertir en un dels negocis més importants dels espanyols a les Indies. Interessava doncs, la seva extensió tan als colons com a la Corona, doncs era per a ella una bona font d'ingressos. Si a això hi afegim que aviat els espanyols van descobrir les propietats que tenia aquesta planta per a fer treballar millor a la gent, comprendrem molt bé que la seva actitud quan van veure que s'extenia l'ús de la coca no fós el tallar aquesta extensió, sinó ben a l'inrevés, com ens descriu Santillán: "... Y como era cosa preciada entrellos, con aquella imaginación, comenzaron a darse a ella todos después que los españoles entraron en la tierra; los cuales, como les sintieron aquella golosina, todos tomaron por granjería de tratar con ella y vendérsela, y tomaron chacaras en los Andes, unos de las del Ynga y, después que se acabaron, todos pedían a los cabildos pedazos de aquellos arcabucos (monte fragoso) y han desmontado gran tierra y puéstola de coca" (46).

Els centres miners, on hi havia una gran concentració d'habitants indígenes que hi treballaven, van convertir-se aviat en mercats importants de coca, que va arribar a ser un dels primers articles a principis del S. XVII. I precisament els pobles més poderosos de l'Altiplà van ser aquells on el comerç de la coca era important, com podem veure per aquest text de Cieza de León: "...entre los cuales (mercados) el mas grande y rico que hubo antiguamente fue el de la ciudad del Cusco ... Mas no se igualó este mercado o tianguis ni otro ninguno del reino al soberbio de Potosí: ...se vendía cada día, en tiempo que las minas andaban prósperas, veinte y cinco y treinta mil pesos de oro, y días de mas de cuarenta mil" (47).

No s'ha de pensar doncs que el tracte de la coca era una cosa de gent més o menys "aprofitada", d'encomenderos amb pocs escrúpols religiosos etc, no. Era un negoci tan honorable com tots els altres encara que aviat suscitaria els primers problemes. Aquesta cita que l'Inca Garcilaso fa del P. Blas de Valera mostra clarament que el comerç de la coca estava en mans de sector ben importants de la societat com la clerecia que, a més, la rebia com a donatiu o tribut per part del poble: "... tiene también otro gran provecho y es que la mayor parte de la renta del obispo y de los canónigos y de los demás ministros de la iglesia cateftral del Cozco es de los diezmos de las hojas de la cuca, y muchos españoles han enriquecido y enriquecen con el trato y contrato de esta hierba; empero algunos ignorando todas estas cosas han dicho y escrito mucho contra ese arbolillo, movidos solamente de que en tiempos antiguos los gentiles, y ahora algunos hechiceros y adivinos, ofrecen y ofrecieron la cuca a los ídolos; por lo cual dicen se debería quitar y prohibir del todo"(48).

En aquest text de Garcilaso s'endevina l'existència d'una polèmica que aleshores ja començava a adquirir importància, ja que l'autor recordem que Garcilaso tenia sang incaica- no és partidari de prohibir el conreu i ús de la coca i per reforçar els seus arguments acaba dient que també els indis adoren altres coses i no es prohibeixen pas; que es tracta, per tant, de convertir-los i ensenyar-los a utilitzar bé totes aquestes coses.

La polèmica sorgeix del fet que, si per un cantó el cultiu de la coca resulta molt rendable per a la Corona, per l'altra comporta una sèrie de problemes d'insalubritat, explotació abusiva de la mà d'obra, trasllats forçosos dels treballadors indis als cocals etc. A més de les qüestions ideològiques que pressuposava la seva adscripció a una cultura pagana que els colonitzadors hispànics tractaven d'anorrear. De fet, era una part de la polèmica més general sobre les actituds que havien de tenir els espanyols respecte als indígenes i les seves riqueses.

3. Legislació restrictiva.

Tot això fa que els reis, que des d'un principi s'havien preocupat d'alguna manera per la conservació dels indis (49), tinguin un interès molt marcat pel cultiu de la coca i intentin una mínima racionalització de les formes de treballar-la, centrada sobretot en el tracte i les condicions de treball dels indígenes, i també en deslligar el seu aspecte econòmic de la seva càrrega ideològica.

"A los abusos que pudieran cometerse en el sentido de llevar indios de la Cordillera a trabajar por fuerza los cicales se intentó inmediatamente poner freno. Tanto el concilio de Lima de 1567 como el

Virrey Toledo en 1572 quisieron impedir estos abusos y restringir el cultivo de la planta. Este hecho planteó uno de los más agudos problemas sociales de la Conquista"(50). Si el mencionat concili sembla inclinar-se per la prohibició pura i simple, doncs la coca era "... cosa inútil y perniciosa que conduce a la superstición por ser talismán del Diablo", en les lleis que els monarques començaràn a promulgar poc després hi veurem aquella doble preocupació que mencionava més amunt, com es pot apreciar en aquesta que manà publicar Felip II, l'any 1569:

"...A Nos se ha hecho relación, que tal uso y costumbre que los indios de esa tierra tienen en la granjería de la coca, se siguen inconvenientes, por ser mucha parte para sus idolatrías, ceremonias y hachicerías, y fingen que trayéndola en la boca les da fuerza, lo qual era ilusión del demonis según dicen los experimentados, y en el beneficio la padecen infinidad de indios, por ser cálida y enferma la tierra donde se cría e ir a ella de tierra fría, y mueren muchos, y los que escapan salen tan enfermos y sin ninguna virtud, que no son más para hombres; ... Vos mandamos que probean como los que trabajan en el beneficio de la dicha coca sean bien tratados, y lo hagan de manera que no les haga daño a su salud"(51).

Aquí es veu clar que el rei, malgrat reconèixer que això és cosa de "demonis", no s'inclina per la prohibició de la coca, sinó per la reglamentació del seu treball, sobretot de cara a la conservació d'una mà d'obra fonamenta i indispensable per a tan gran negoci, doncs és clar que, en relació als problemes religiosos, jurídics etc. que aquesta qüestió comportava, hi havi una contradicció entre dues perspectives situades a nivell econòmic: la que es plantejava a curt o mig plaç, i de la que participaven la majoria dels colons que tractaven amb la coca, i que suposava el cultiu intensiu de la planta, sense preocupar-se massa

pel futur; i la visió més àmplia de molts consellers i funcionaris del rei que veien que sense una mínima racionalització podia perillar inclús la mateixa explotació del producte, doncs els descens demogràfic de la població indígena ja es manifestava d'una forma clara en aquelles moments.

Per això Felip II és molt més concret quan, el 1573, publica les ordenances "para el beneficio de la coca que se cria en los Andes de Guizzo en el Perú", assenyalant uns límits al cultiu de la coca, les multes corresponents a les lleis que no es compleixin, les autoritats que ténen de vigilar els diversos aspectes de les mateixes, etc.:

"...Sabed que teniendo entendido que el trato de la coca que se beneficia en esa tierra es uno de los principales que ay en ella, y conque mas se enriqueze por la mucha plata que por su causa se saca de las minas; Queriendo remediar los daños que a los naturales de esas provincias se siguen, por la mala orden que ay en el beneficio della, ... ordenamos:

" 1. ... ninguna persona pueda tener Chácaras de coca de más de quinientos cestos de cosecha de coca en cada Mita, y no pueda criar coca, de mas quimes, de las que a vista de la Justicia de la Prouincia donde la tal cosecha se criare, bastare para rehedificar y sustentar esta cantidad, so pena de quinientos pesos..."

" 2. Los que ... no touieren los quinientos cestos de Mita no puedan poner ni tener más de la que en aquel tiempo touieren, ni la planten de nuevo si no fuera con licencia del Virrey..." (52).

Després de la introducció i aquets dos primers articles sobre la limitació de les chácarras, de l'article 3 al 12 assenyala les condicions en les que han d'estar els indis (condicions d'habitaçle, per a ells i les seves famílies, de vestits, menjar, assistència sanitària...) a més d'indicar que el transport de la coca s'ha de fer sempre amb animals, no amb indis, que aquets no poden treballar més del temps legislat (24 dies l'any), que s'els ha de pagar a ells directament, no als cacics, i que no s'els pot obligar a treballar als cocals si no volen. De l'article 13 al 15 es preocupa de les feines addicionals i la venda del producte, per acabar els dos últims (16 i 17) amb la necessitat de la vigilància moral dels indis: saber si les dones amb les quals van als cocals són legals i "cóm Déu mana", i prohibició de treballar els dies festius amb l'obligació, en contrapartida, d'anar a Missa i Doctrina.

No cal insistir en el fet de que, en la pràctica, el tracte de la coca va continuar per camin ben allunyats de l'esperit i de la mateixa lletra d'aquesta llei tan enraonada, doncs sabem que a finals del S.XVI més de 2.000 hisendats espanyols cultivaven la coca amb mà d'obra indígena (53). De tota manera, sembla evident que es va aconseguir limitar en certa manera el seu cultiu, sobretot en regions no mineres, encara que no s'erradiqués, ni molt menys, el seu ús generalitzat entre la població india que, de fet, perdura fins als nostres dies.

4. La consolidació colonial.

Acabaré aquest capítol amb una ràpida caracterització de la societat colonial en la seva època d'estabilitat i expansió (SS. XVII-XVIII), que portarà a la Revolució de la Independència. La crisi de la societat espanyola, ben patent al S. XVII va obligar a la Monarquia a realitzar una "política barata" en relació a les seves colònies americanes.

" A lo largo del S. XVII disminuye el comercio con España y se reduce -y hasta prohíbe- el intercolonial; las distintas regiones indianas tienden a aislarse y diferenciarse de las demás. La sociedad indiana, hasta entonces relativamente uniforme, va adquiriendo personalidad propia y diferente en cada ámbito geográfico, lo que prepara la formación de una serie de comunidades pre-nacionales, que resistirán al uniforme centralismo borbónico del S. XVIII y florecerán en la etapa de la Independencia " (54).

Fixem-nos que aquesta és l'època de desenvolupament de tipus capitalista, la qual cosa confirmaria, almenys en part, la hipòtesi de G. Frank de que "...els satèlits ténen el seu més gran desenvolupament industrial capitalista clàssic quan i allà on els seus llaços amb les metròpolis són dèbils". El mateix autor ens posa l'exemple de la gran depressió europea del S. XVII, especialment forta a l'estat espanyol, quan "... gràcies al debilitament dels llaços comercials i de la inversió durant aquest període, els satèlits van iniciar un creixement mercat d'industrialització autònoma"(55). Si bé el Perú no és el cas més típic entre els països Sudamericans, sí es pot situar dins d'aquesta corrent general.

Al S. XVII cristal·litza d'una manera definitiva la societat indiana com a tal. Encara que es redueixen les distàncies entre els grups ètnics, amb la conseqüència del desenvolupament del mestissatge, així com el del "criollismo" (blancs americans), els indis no acaven d'ésser mai integrats a la nova societat: " En conjunto se logró dominar al indio, pero no vencer su indiferencia por la cosa publica, ni hallar un sitio para él en la comunidad política indiana, verdadero súbdito libre de la Corona. La incorporación del indio a la vida nacional es todavía hoy un problema en muchos países hispanoamericanos; no es extra-

ño que la monarquía indiana optara por tratarlo como a menor de edad, incapaz políticamente y necesitado de continua protección" (56).

Seguint aquesta tònica, justificada amb la proverbial mandra dels indis i la idea de la necessitat de satisfer l'interès públic i el bé general de la comunitat, el treball obligatori no desapareixerà fins al S. XIX, encara que al S. XVII comencés a existir el treball voluntari per a certes coses. Però la idea de l'interès públic es va estendre d'una manera molt àmplia i aixís, segons Céspedes, "...abarceba igual trabajos publicos que privados (con la natural preferencia de aquéllos) ya que todos contribuían a fomentar el bienestar general. En la lista de los patronos, figuraban así los colonos españoles, las autoridades, el clero y aún los caciques indios"(57). Sobre el treball dels indis, doncs, es va consolidar la hacienda, la gran propietat rural que a més de l'agricultura i la ramaderia tenia una sèrie d'indústries subsidiàries, formant-se l'aristocràcia dels hacendados, molt important al Perú.

El S. XVIII d'expansió econòmica en tots els aspectes, amparada sota el reformisme borbònic i en la llibertat de comerç, és el període en el que s'afirma la consciència de la burgesia criolla establerta a les ciutats. Cal remarcar aquí l'importància d'aquestes com a nexes d'unió entre les diferents parts de la cadena de dominació imposada per l'estructura capitalista del poder colonial, ja que la posició privilegiada de la ciutat que es configura al llarg d'aquest època perdurarà fins a l'actualitat amb la mateixa funció: incorporar la població indígena a l'economia de les metròpolis. Segons l'Instituto Nacional Indigenista de Mèxic, "...la población mestiza, de hecho, siempre vive en la ciudad, centro de una región intercultural, que actúa como metrópoli de una zona de población indígena y que mantiene una íntima relación con las comunidades subdesarrolladas que une el centro con las comunidades

satélites" (58), afirmant que les metròpolis provincials, al ser centres d'intercanvi són també centres d'explotació. Així, el resultat d'aquest època colonial, durant la qual maduren les condicions que portaran a la Revolució de la Independència, és la formació bàsica de l'estructura dependent de la societat peruana, que perdurará fins a l'actualitat.

1.2.4. DE LA REVOLUCIO DE LA INDEPENDENCIA A L'ACTUALITAT.

1. Intents de crear una societat nacional.

Les últimes revoltes indígenes del S. XVIII (Tupac Amaru II, 1780-81), varen ser capitalitzades per la burgesia criolla i tenien, per tant, una clara orientació emancipadora. Quan a partir de les guerres napoleòniques es van començar a produir revoltes en totes les regions de l'Amèrica espanyola, el Perú va restar un reducte reialista fins que, després de diverses expedicions de San Martín i Bolívar i conflictes entre els diferents líders revolucionaris, Santa Cruz va proclamar la independència del país (1827).

Entre les causes d'aquesta independència es poden citar l'influència de la Revolució Francesa i de la Constitució americana entre la població

criolla i espanyola de la colònia, als interessos de la qual va respondre el procés independentista, molt més que no als interessos de la població indígena. Efectivament, el monopoli que l'estat espanyol exercia sobre l'economia del Perú, com a totes les seves colònies americanes, ofegava les possibilitats de desenvolupament del capitalisme lliberal que encarnaven els primers sectors de la població que he citat més amunt. A aquest nivell, doncs, cal situar la causa fonamental que va conduir a l'independència.

Però a diferència de Xile o Argentina, aquesta independència no va anar paral·lela a la verdadera revolució burgesa, doncs la classe social que va lograr imposar els seus interessos va ser la dels hacendados latifundistes, ja que la burgesia, lligada i confosa amb l'aristocràcia terratinent, era encara molt feble, i els indígenes estaven totalment dominats pel gamonalismo. El descobriment del guano l'any 1841 va ser l'inici de transformacions econòmiques que van suposar el sorgiment d'una burgesia i, al mateix temps, el pas a la dependència colonial de Gran Bretanya, que havia afavorit les revoltes independentistes, ja que era la principal compradora del guano, a canvi de productes manufacturats. Aquesta situació va influir també en el desenvolupament de l'agricultura a la Costa, sobretot el sucre i el cotó, la qual cosa va comportar una forta corrent immigratòria xinesa (1860-1870).

Aquest període de relativa prosperitat va durar fins a l'esgotament del guano i la guerra del Pacífic (1881), quan Perú va haver de cedir a Xile les regions del Sud on, a més d'aquest producte, hi havia les mines de salitre. Això va accentuar la dependència de Gran Bretanya de cara al desenvolupament industrial. Així, el lliberalisme econòmic que va inspirar totes aquestes transformacions durant el segle XIX, va tenir com a conseqüència el monopoli i, per tant, el sub-desenvolupament

perpetuat de la majoria de la població. Això es pot apreciar clarament per la disgregació que, en nom d'aquest mateix lliberalisme, es va fer de les terres comunals dels indis, que es van distribuir com a propietat privada i van acabar reforçant el monopoli latifundista. Subratllem que aquesta expoliació de l'element vital de la vida indígena va ser molt més radical que la que es va produir durant l'època colonial(59).

La caracterització de tot aquest període la trobem resumida en aquests paraules de Mariategui: " En los primeros tiempos de la Independencia, la lucha de facciones y jefes militares aparece como una consecuencia de la falta de una burguesía orgánica. En el Peru, la revolución hallaba menos definidos, más retrasados que en otros pueblos hispanoamericanos los elementos de un orden liberal burgués, para que este orden funcionase más o menos embrionariamente tenía que constituirse una clase capitalista vigorosa. Mientras esta clase se organizaba, el poder estaba a merced de los caudillos militares. El gobierno de Castilla marcó la etapa de solidificación de una clase capitalista. Las concesiones del Estado y los beneficios del guano y del salitre crearon un capitalismo y una burguesía. Y esta clase que se organizó luego en el "civilismo", se movió muy pronto a la conquista total del poder" (60).

Finalment, doncs, la burgesia fa avançar la seva revolució durant el període "civilista" (1895-1919), en el que apareixen les primeres grans indústries modernes i, amb elles, el proletariat, format bàsicament per indígenes emigrats de la Sierra a la Costa. Va ser molt important per aquest desenvolupament l'explotació del coure, i és aquesta època la que marca l'inici del pas de la dependència anglesa a la Nord-Americana, que es consolidarà a partir de la revolta militar de Leguía (1919), amb l'entrada massiva d'inversions dels EEUU a tots els sectors claus de l'economia del país i la posterior consolidació del Perú com a estat neo-colonial.

Al mateix temps, s'inicien els conflictes socials per part del proletariat urbà primer, i el camperolat indígena, més tard, amb el recolzament dels estudiants i sectors d'intel.lectuals i la formació dels grups polítics "clàssics" (anarquistes, socialistes, comunistes, en aquest ordre). Però els únics moviments de base popular que, enfront del total domini dels EEUU semblen tenir algun període de relatiu èxit -sense que això hagi canviat fonamentalment l'estructura de l'estat peruà- són els de caràcter inter-classista, populistes i nacionalistes anti-imperialistes, que proclamen el seu indigenisme encara que això, fins ara, no s'ha traduït en el millorament de les condicions de vida dels indis.

2. Indigenisme, nacionalisme, imperialisme.

La resistència a les agressions que aquets han rebut per part de la societat nacional ha estat sempre obra d'ells mateixos. Així, davant de la desposseïció de les seves terres, de la propietat comunal per part del capitalisme, continua amb tot el sistema de cooperació en el treball a través de la minka, principalment. Inclús s'ha introduït la pràctica del contracte col.lectiu de treball, no de l'individual. D'aquesta manera no és una persona la que lloga la seva força de treball a un contractista; són tots els homes d'una parcialidad en comú. Es a dir, la comunitat indígena potencia, a l'interior d'ella, les formes comunals tradicionals, inclús en el sí de les noves relacions econòmiques, com a forma de defensa davant les pressions de disgregació a la que està sotmesa per la societat capitalista (61).

L'últim intent reformista en la història del Perú ha estat el del govern revolucionari del general Velasco Alvarado, període que es podria incloure dins dels moviments nacionalistes anti-imperialistes

que citava més amunt, però que sembla haver finalitzat sense haver aconseguit els objectius que es proposava en un principi.

En aquets moments, doncs, es pot dir que tots els intents de crear una societat nacional independent han fracassat, doncs els sectors interessats en ella no ha tingut la força suficient com per tirar endavant el projecte. Aquets sectors -classes mitjes, petita burgesia-(62) s'han trobat amb que no podien contar amb el recolzament objectiu dels indígenes, ja que la mateixa formació d'una societat nacional implica, en molts aspectes, la disgregació de l'estructura de les comunitats indies. Per altra part, la gran burgesia no està interessada en un estat realment independent, doncs la seva pròpia existència és alimentada per l'estreta dependència que ténen respecte a la gran metròpoli.

Al mateix temps, la xarxa de dominació colonial no està limitada pel comerç exterior o per les àrees d'influència de blocs sinó que penetra tota l'estructura de la societat peruana, com ho podem veure a través del paper que juguen les ciutats a l'interior d'aquesta estructura: " Així com el capital nacional i colonial amb el seu sector d'exportació es converteix en satèl·lit de la metròpoli ibèrica i més tard d'altres del sistema econòmic mundial, aquest satèl·lit es converteix immediatament en una metròpoli colonial i després nacional en relació amb els sectors de producció i la població de l'interior. És més, les capitals provincials que a la vegada són satèl·lits de la metròpoli nacional -i a través d'aquesta, de la metròpoli estrangera- són al mateix temps centres provincials al voltant dels quals giren en òrbita els seus propis satèl·lits. D'aquesta manera, tota una cadena de constel·lacions de metròpolis i satèl·lits relaciona totes les parts del sistema total del seu centre a Europa o als EEUU als punts més llunyans dels països llatino-americans"(63).

Actualment, doncs, podriem dir que l'estat peruà és un estat dependent, integrat en la xarxa de dominació imperialista dels EEUU de Nord-Amèrica, amb una gran burgesia totalment "desnacionalitzada" a nivell econòmic; és a dir, que és la gestora dels interessos de la metròpoli a través dels seus interessos monopolístics. Uns grups i classes socials que definiran el seu nacionalisme a partir dels seus diferents interessos econòmics i socials i, per tant, de manera contradictòria entre ells -petita burgesia, proletariat etc.- però en general dins els esquemes de la societat urbana, en els que el problema indígena hi encaixa difícilment si no és, moltes vegades, a través de propostes assimilacionistes o paternalistes. I els sectors indígenes que, si bé estan integrats, en part, a la societat nacional a través del proletariat o de sectors organitzats del camperolat, continuen majoritàriament marginats en les seves comunitats tradicionals, cada vegada més desestructurades, d'altra banda, per la penetració del modus de producció capitalista.

3. Coca, marginació i legislació.

Aquesta marginació es manifesta clarament en les seves condicions de vida, les més exigües dins la poc desenvolupada i consumista societat peruana. I aquestes condicions de vida, l'alimentació entre elles, ténen bastanta relació amb l'ús de la coca. Ja hem vist al principi com coincidien les regions habitades per indígenes amb les de major consum de coca. Aquestes regions són fonamentalment l'Altiplà i la Sierra, on la vida és molt dura. L'alimentació és molt limitada, ja que els principals productes són les patates, fríjoles i quinoa, i en canvi no es produeixen fruites ni verdures, que arriben de tan en tan, més que res en poblacions a prop de carreteres o ferrocarrils. Quasi no beuen llet i la cern salada no s'acostuma a prendre més d'un cop a la setmana;

la seva dieta de proteïnes és, doncs, escassa. El clima és inhòspit, amb forts i freds vents que duren llargues temporades. Altres recursos bàsics, com la llenya, són també escassos. No és estrany, per exemple, l'alta freqüència de mortalitat infantil, ja que el 50% moren el primer any de vida. Però les condicions en les que viuen els indis a la ciutat no són pas millors. "...Existeixen grans barriades construïdes en terrenys indesitjables als voltants de les ciutats. A les regions mineres o industrials, els obrers indígenes viuen en domicilis summament insalubres. Gairebé mai existeix un hort o un jardí on poguer-hi sembrar patas i quinoa o blat de moro per a augmentar la seva magra alimentació"(64).

Així doncs, hi ha una clara relació entre infra-alimentació i ús de la coca i serà per tant, molt difícil eliminar aquest sota arguments d'higiene i salubritat mentre l'altra pol de la relació no sigui modificat. Però el problema és molt més complexe, doncs no es tracta només d'aquest aspecte econòmic de les condicions de vida, sinó que "...comprèn profundes i permanents associacions entre la cultura indígena i l'ús i conreu de la planta. Es pot considerar l'ús de la coca com una pràctica ordinària que s'ajusta a les necessitats de l'individu, especialment en situacions de treball o cerimònies religioses. Es molt semblant a la masticació del xiclet o el betel, l'ús del tabac o de l'alcohol en altres cultures." (65).

Aquest és un aspecte que en la legislació republicana sobre la coca sembla que no s'ha tingut massa en compte. Els legisladors i els seus acòlits, entre els que no cal oblidar molts "estudiosos socials", s'escandalitzen davant l'increment continuat del consum de la planta, que ha passat dels "cien mil cestos de coca en Potosí" el 1583, segons el P. Acosta, a les 20.000 tones que es calculen aproximadament de producció anual aquets últims anys(66). Constaten que és un greu problema per a

la població indígena, però sembla que les úniques solucions proposades que s'han plasmat en lleis són les que limiten el seu consum i venda.

Així, el 1929 es va presentar un projecte de llei d'un sol article que deia: "Autorízese al Poder Ejecutivo para que mediante el establecimiento del estanco de la coca y otras medidas que halle convenientes, evite el abuso habitual de la coca". Un Decret-llei de l' 11 de juny de 1948 reserva a l'estat el dret exclusiu de la fabricació i venda de cocaïna i els seus derivats, en una sola fàbrica que administrerà el Ministeri de la Salut Pública. Finalment, el 13 de juny de 1949 es promulgà un Decret-llei "inspirado por elevadas conveniencias humanas e imperiosas exigencias nacionales, contemplará el problema constituido por la masticación de las hojas de coca en Peru, con tendencia a limitar por ahora y a extirpar en lo futuro tan generalizada costumbre en defensa de la población indígena". Crec interessant reproduir algú dels seus sis articles ja que, com veurem, té alguns punts de contacte amb les lleis que havia promulgat Felip II, sobretot en lo referent a les zones de cultiu, encara que és molt menys ambiciosa:

" Art.1 .- Establécese el estanco de coca en el territorio de la Republica.

Art.2 .- El estanco controlará el cultivo y cosecha de la coca, su distribución, consumo y exportación. La industrialización con fines medicinales queda a cargo del Ministerio de la Salud Publica...

Art.3 .- El Ministerio de Hacienda, por Decreto especial, señalará las zonas de territorio nacional en que podrá efectuarse el cultivo de la coca; y fijará los plazos dentro de los cuales deberán declararse las existencias de coca aptas para el consumo ...

Art.6 .- Los mayores productos que se obtengan como consecuencia del funcionamiento del estanco, se aplicarán a la construcción de cuar-

teles para el Ejército" (67).

La promulgació d'aquestes lleis és una evidència més de que l' utilització de la coca té plena vigència, ja que es promulguen per a "... evitar el abuso habitual de la coca" i "...limitar" i "extirpar...tan generalizada costumbre en defensa de la población indígena". En aquesta última frase és on es posa de relleu el paternalisme de les "...impe- riosas exigencias nacionales", del qual parlava més amunt, ja que es fa una llei amb una preocupació especial per als indígenes -almenys això és el que es diu- sense consultar-los i sense tenir en compte el seu contexte socio-cultural. Per altra part, no es fa cap referència a les condicions de treball en els cocals, potser perquè es suposa que això ja està previst en altres lleis laborals de caràcter més general; i finalment veiem a l'article sisè que, ja que això es considera un assumpte d'interès nacional, qui s'aprofitarà dels beneficis que es produeixin amb els impostos és un estament que s'identifica amb aquest "interés nacional" : l'exèrcit.

Les conseqüències pràctiques d'aquestes lleis han estat escasses, per no dir nul·les, doncs com acabem de veure, la producció de la coca no ha parat d'augmentar. Una de les raons d'aquesta inoperància és que, al no tenir en compte el contexte socio-cultural en el que es dona el cocaïsm, no responen a una necessitat real de la majoria de la població, doncs no l'hi ofereixen al costat de la prohibició, unes alternatives mínimament vàlides. I per altra part, els diferents governs tampoc disposen de les forces necessàries com per fer-les complir, ja que al voltant del cultiu i comercialització de la planta s'han creat uns forts interessos creats, dels quals la casta dels traficants de coca n'és només una part, potser la més visible.

Aquesta qüestió presenta en l'actualitat dos aspectes que cal considerar. Per una part, l'establiment de l'estanc de coca pel Govern de la Republica no ha eliminat l'intercanvi que se'n fa seguint els models tradicionals, és a dir, en els mercats locals. "La coca se adquiere directamente en los valles de la Convención, o se compra a los comerciantes del Cuzco, o a los que llegan a vender los domingos en el mercado de Chinchero. ... Antes de adquirirla y cuando se hace su selección suelen probar su calidad, y para verificarlo inhalan algunas hojas de muestra. Por su olor descubren su sabor, saben qué tal será, y la compra se hace en función de estas pruebas o por identificación con las informaciones que proporcionan otros informadores"(68). Cal remarcar també que és un dels productes més habituals en aquets mercats, com podem veure en l'exemple del mercat de Chinchero: "Así, un domingo la abundancia puede ser de naranjas, otro de plátanos, otro de mandarinas y así otros, pero en principio la coca, las frutas y las verduras deben considerarse los artículos que más establemente adquieren las chincherinas"(69). Els intercanvis es poden fer en diner, encara que en aquest cas segueix predominant el "trueque" (70). Totes aquestes qüestions ens demostrarien, també, que la incidència de la societat nacional en les comunitats locals, almenys en certs aspectes, és encara força relativa.

4. Coca i multinacionals.

Però l'altra cara de la moneda és que, al costat d'aquest funcionament tradicional del tracte de la coca, hi ha tot el sector monopolista, que és el majoritari, i que el podríem prendre com a símbol de la situació depenent del Perú dins del sistema mundial dominat per les classes dirigents dels EEUU. Efectivament, ja hem vist que la majoria de les 770 tones que exporta el Perú van destinades a una multinacional, la Coca-Cola, i el mateix destí té el 75% de la producció d'un sol de-

partament del país que, irònicament, és el de La Libertad. Però a això s'hi ha d'afegir les grans xifres que suposa l'exportació il.legal del producte. Una de les poques dades que, en aquest aspecte, he pogut trobar assenyala que prop del 60% de la producció real de la coca surt de contrabàn cap a Colòmbia (71). Així doncs, la venda de la coca està sotmesa al mercat de les multinacionals Nordamericanes, ja que dintre d'aquestes podem incloure-hi les que disposen de tots els permisos legals per a la seva existència, com és el cas de la Coca-Cola, però també els centres que dominen el tràfic internacional de drogues, grup de multinacionals de les més potents del món, i amb una gran influència en els aparells polítics i militars dels USA com es va poder apreciar, entre altres casos, a la guerra del Vietnam. En aquest tipus de negoci, igual que en molts altres sectors econòmics, els EEUU també han anat acaparant mercats en perjudici d'altres nacions, europees principalment, i l'hegemonia en el tràfic de drogues sembla haver passat de mans franceses a mans Nordamericanes.

Així, podem situar als EEUU els centres que controlen el mercat de la coca. El que aquest tràfic sigui a través d'una exportació legal i directa, o bé il.legal i indirecta, doncs pot passar per Colòmbia o Panamà abans de dirigir-se als EEUU o cap a Europa, no seria més que una qüestió de matisos, lligada molt directament als interessos polítics de cada moment. Ja que la inter-conexió entre poder polític i poder econòmic no es manifesta només a través de l'actuació de multinacionals legals, com podria ser el cas de l'intervenció de la ITT a Xile durant el govern d'Unitat Popular (1970-1973), sinó també en diferents moments -històrics i polítics- del tràfic de drogues. Per recolzar aquesta afirmació posaré el testimoni, em sembla que no massa sospitos d'anti-imperialisme, del Sub-comité del Congrés dels Estats Units per al Canal de Panamà, a rel d'un problema sorgit els anys 1971-1972: " El Departamento

de Estado siempre ha adoptado una política tendente a ignorar o negar las responsabilidad de las altas personalidades de los gobiernos extranjeros "amigos" en la introducción de la droga en Estados Unidos. Pero esta actitud habitualmente "moderada" respecto a problemas relacionados con los narcóticos, toma extremas proporciones en lo concerniente a Panamá" (72).

Si tenim en compte que la producció de coca és un dels principals negocis del Perú, que produeix una de les més importants entrades de divises del país, però que a més d'aquest sector els EEUU controlen altres sectors clau de l'economia peruana, podrem tenir una idea de l'absoluta dependència que aquest sofreix respecte a la metròpoli americana, i l'important paper que la coca hi juga en aquest assumpte.

(8)

NOTES. Visió etno-històrica. 1.2.

- (1) Gary Lobb, C., 1974, p. 920
- (2) Frisancho Pineda, D., 1973, p. 55
- (3) Bojarno, J., 1953, p. 18
- (4) Peña, R., 1972, p. 181
- (5) Sobre l'origen diví dels Inques, vegi's Baudin, L., 1955, pp. 27-30
- (6) Brau, J.L., 1972, p. 123
- (7) Gary Lobb, C., 1974, p. 920
- (8) Baudin, L., 1955, p. 25
- (9) Tahuantisuyo: nom de l'imperi, format per tots els departaments(suyos)
- (10) Mariategui, J.C., 1970, pp. 54-55
- (11) Ugarte, "Bosquejo de la historia económica del Peru", in Mariategui '70
- (12) Garcilaso de la Vega, "Comentarios reales", Libro Vi, Cap. XXXVI, in Baudin, 1955.
- (13) Baudin, L., 1955, p. 75
- (14) Mariategui, J.C., 1970, p. 55
- (15) Gary Lobb, C., 1974, p. 920
- (16) Acosta, J.de, 1954, p. 381
- (17) Citat a Levillier, R., 1935, p. 295
- (18) Sobre l'ús del concepte "relació asimètrica" veure:
Esteve, C., 1972, pp.329 i ss. ; i Wolf, E., 1975, p. 73
- (19) Peña, R., 1972, p. 181
- (20) Peña, R., 1972, p. 282

- (21) Matienzo, Juan de, 1967, p. 161
- (22) " " " , p. 178
- (23) Sobre això veure Rostworowski, M., 1967-68
- (24) Citat a Peña, R., 1972, p. 287
- (25) Trujillo, D.de, 1948, p. 63
- (26) Em refereixo al llibre d'Haro Ibars, 1978. A més de la coca, posa sota el mateix epígraf els barbitúrics, les amfetamines i l'alcohol.
- (27) En aquest sentit, i encara que a un nivell secundari, aquestes drogues formarien part dels Aparells Ideològics d'Estat, seguint la noció althusseriana del concepte.
- (28) Mariategui, J.C., 1970, p. 169
- (29) " " " , p. 59. Aquí l'autor es refereix al feudalisme, posició que posteriorment ha estat molt criticada. Sobre el qüestionament de l'existència de feudalisme tan a Sud-Amèrica com a Castella, vegi's Laclau, E., "Feudalismo y capitalismo en America Latina"
- (30) Es a dir, es va arribar a una formació social de tipus mercantilista i colonialista.
- (31) Elliot, J.H., 1969, p. 66
- (32) Baudin, L., 1955, p. 233
- (33) Frank, G., 1971, pp. 113 i 42
- (34) Mariategui, J.C., 1970, p. 61
- (35) Ubieta, J.M^a., 1973, p. 370
- (36) Elliot, J.H., 1969, p. 69
- (37) Ugarte, op.cit., p. 24: "Ni las medidas previsoras de Toledo, ni las que en diferentes oportunidades trataron de ponerse en práctica, impidieron que una gran parte de la propiedad indígena pasara legal

o ilegalmente a manos de los españoles o criollos. Una de las instituciones que facilitó este despojo fue la de las encomiendas."

(38) Mariategui, J.C., 1970, p. 63

(39) " " " , p. 61

(40) Elliot, J.H., 1969, pp. 70-71

(41) Mariategui, J.C., 1970, p. 170

(42) Aquí diferencio el paper super-estructural de la religió, com a justificadora de la colonització a nivell teòric (filosòfic, teològic, administratiu...) de la seva intervenció més partidista, afavoridora del poder cristià en esdeveniments quotidians, com és en aquest cas d'Atahualpa.

(43) Arriaga, J.de, 1968, p. 224

(44) Céspedes del Castillo, G., 1971, p. 404

(45) Comas, J., 1951, p. 140

(46) Santillán, F.de, 1950, p. 120

(47) Cieza de León, P., 1924, p. 310

(48) Garcilaso de la Vega, 1963, p. 312

(49) El "Códice de las siete partidas" diu ja que "...el mejor tesoro que el Rey ha e el que más tarde se pierde es el pueblo cuando es bien guardado". Els indis van ser reconeguts com a súbdits de la Corona i éren, per tant, iguals als altres habitants de l'imperi de Castella.

(50) Peña, R., 1971, p. 182

(51) " " , p. 187

(52) " " , p.188-190

(53) Gary Lobb, C., 1974, p. 925

(54) Céspedes, G., 1971, p. 430-431

- (55) Frank, G., 1971, p. 111
- (56) Céspedes, G., 1971, p. 484
- (57) " " , p. 453
- (58) Vegi's Frank, G., 1971, p. 105
- (59) Frank, G., 1971, p. 69
- (60) Mariategui, J.C., 1970, p. 22
- (61) Vegi's Esteva, C., 1972
- (62) Vegi's Ingrosso, M., 1973, p. 34
- (63) Frank, G., 1971, p. 105
- (64) Gary Lobb, C., 1974, p. 929
- (65) " " , p. 931
- (66) Aquest increment ha estat molt fort des de principis d'aquest segle:
 - 1926 4.800.000 Kgs.
 - 1948 8.500.000 "
 - 1950 10.000.000 " (segons Peña, R., 1972, p. 192)
- (67) Extrét de Peña, R., 1972, p.p. 192-193
- (68) Esteva, C., 1971, p. 2
- (69) Esteva, C., 1970, p. 227-228
- (70) " 10 manos de coca" equivalien, a l'estiu de 1970, a " 40 papas medianas (Esteva, C., 1970, pp. 240-241)
- (71) Vegi's nota 13 (1.1.Morfologia), p.
- (72) Lamour, C. i Lamberti, M.R., 1973, p. 76

1.3. USOS DE LA COCA. QUOTIDIANETAT I TRASCENDENCIA.

Q. Utilització global. Divisió per a l'estudi.

En aquest capítol m'interessa estudiar la funció que té la coca actualment en la societat peruana a través dels seus diferents usos. Penso que ara que ja tenim un coneixement de la seva història es pot iniciar una anàlisi sincrònica del fenomen de la coca en l'actualitat.

Aquesta anàlisi tendirà a ser, forçosament, esquemàtica, ja que els matisos de com són percebuts els efectes de la planta, el valor que se l'hi dona en determinats aspectes de la vida quotidiana etc. no poden ser inequívocament posats sota un epígraf o un altre ja que, en molts casos, són només diferents moments d'una concepció global del món. De tota manera, aquets diversos moments ens poden servir de base per a fer una divisió que, encara que com totes tingui una part d'arbitrarietat, ens sigui útil de cara a un millor aprofundiment de la qüestió.

Per a fer aquesta divisió tindrè en compte tres aspectes principals de la realitat social de la majoria de les comunitats indies del Perú:

- 1) La precarietat econòmica en la que es troben constantment. La seva és una fràgil economia de subsistència, relativament autàrquica, però modificada en l'actualitat per la penetració cada dia més gran de la societat nacional.
- 2) L'escassa assistència sanitària, agreujada per les dures condicions de vida en les que es desenvolupa la seva existència diària, que provoca una permanent inseguretat en aquest aspecte.
- 3) La

concepció de l'Univers com un tot global, poblat per una gran quantitat d'esperits, com molt bé ens descriu Baudin amb aquestes paraules: "Nosaltres crèiem la Meseta deserta. Ignorància de l'home blanc, cec i sord. Aquesta soletat està plena de tumultuoses presències. Milions d'éssers ens esguarden, inanimats en apariència, que pensen i senten com nosaltres, que són bons o dolents, que manifesten la seva voluntat i les seves passions. Si tenim consciència d'aquesta vida no serà l'aïllament el que temerem dels Andes, sinó el desencadenament d'aquesta multitud"(1). I l'home s'haurà de saber moure entre aquesta gran quantitat de "presències espirituals" aplacant-les o propiciant la seva ajuda quan sigui necessari.

Per aquestes raons abordaré el tema a partir d'aquets tres apartats:

1) Ús energètic-mecànic, ja que la força de treball individual és un element bàsic en l'economia indígena; 2) Ús medicinal, ja que l'ansietat que provoca la salut és un altre factor important; i 3) Ús ritual-màgic. Aquest darrer que, com es pot veure per l'enunciat, abasta dos aspectes força diferenciables es podria sub-dividir (2). Però també és veritat que es podrien reduir aquets diversos aspectes a dos de principals: tan les preocupacions econòmiques com les que giren entorn de la salut estan embolcallades per la invocació als esperits, per la seva omni-presència i influència, que comprèn tots els aspectes de la vida. L'utilització de la coca pels indis és també una utilització amb una coherència interna respecte a les seves diferents parts, i el que faré aquí no serà més que enfatitzar les perspectives que m'han semblat bàsiques en aquesta utilització.

Així, el primer apartat constituirà més aviat en una sèrie de constatacions sociològiques en les que veurem com el binomi treball-energia ha influït i continua influïnt en la permanència del coqueo. En canvi

els altres dos apartats van molt més lligats al fenomen de l'endevinació.

Efectivament, aquí analitzaré la coca com a medi de comunicació transcendent, ja que aquesta és una de les plantes utilitzades "...com un medi d'identificar l'origen màgic de les enfermetats, veure divinitats especials, aprendre els hàbits dels animals de caça, endevinar el futur i, en general, posar-se en comunicació amb lo sobrenatural, principalment per a manipular aquets poders amb la finalitat de servir propòsits culturals"(3). Veurem doncs, quins són aquets propòsits culturals al Perú i per quins camins s'hi arriba.

1.3.1. US ENERGETIC-MECANIC.

Aquí em referiré a l'ús més qüotidià de la coca i que va més directament lligat a l'activitat econòmica diària de les comunitats indies, com és la seva utilització de cara a augmentar l'energia vital dels individus, maltreta per la deficient nutrició crònica que han patit i segueixen patint amplis sectors de la comunitat.

Ja m'he referit abans a la íntima relació existent entre la infraalimentació que pateixen els indis i el costum del coqueo, així com de l'aportació que fa la coca al cos de certes vitamines que manquen en la seva dieta alimentícia mitja. Però aquesta funció d'aportació complementària que té la coca a la llarga acaba essent perjudicial per a l'individu que la pren regularment -perquè no té altre remei-, com es pot apreciar per aquestes dades: " Estos estudios también indican un aumento

de la frecuencia y severidad de la anemia y una cantidad más alta de días/persona de enfermedades que incapacitan a los que usan la coca en comparación con los que no la usan. La mayoría de las diferencias respecto a la salud están en relación con el estado de nutrición inferior de los que usan la coca, causado por la reducción del hambre y la fatiga"(4). Així doncs, veiem que s'ha format un cercle viciós alimentació-coca que no és possible trencar des del seu mateix interior, si no amb mides que afectin globalment les condicions de vida d'aquest poble.

Per altra part, en la percepció que ells ténen de l'utilització de la coca, aquest paper energètic es troba en primer pla. Les raons que donaren en un qüestionari de perquè mastegaven la coca éren, per aquest ordre: "1) La coca aligera la sensación del hambre y sirve de sustituto del alimento y la bebida. 2) La coca da más fuerza y energía y, por lo tanto, aligera la fatiga y la somnolencia durante el trabajo. 3) Al tener el bolo en la boca no entra polvo de las minas. 4) Uso coca desde la juventud. 5) Tiene buen sabor"(5).

Es pot afirmar que l'ús de la coca és més generalitzat entre les classes treballadores indígenes que no entre les més acomodades y els mestissos, molt més aculturats, influenciats per la cultura urbana. I per raons ben concretes: "...es en el trabajo campesino donde más se consume y en este sentido y excepto en las familias mestizas, todos los días se mastica alguna cantidad, aunque sea por hábito. Por añadidura, cuanto más pesado es el trabajo que se realiza, mayor es la cantidad de coca que se consume. Como dicen algunos campesinos: 'sin coca no trabajamos!' Es tal la costumbre de masticar que su falta por los campesinos se resiente con cierta ansiedad"(6).

De tota manera, aquesta relació entre classe social i coqueo és una regla general que, com totes, té les seves excepcions, ja que hi ha indígenes relativament rics en comparació a la resta i que mantenen l'hàbit de mastegar la coca, amb la qual cosa s'igualen, en aquest aspecte, als de les classes més baixes. Això es podria explicar pel fet de que tan els uns com els altres mantenen una gran identificació amb la cultura tradicional que es manifesta, en aquest cas, per el costum del coqueo. " Aparece así constituida una dualidad, o mas bien dos variables: una de clase y una de cultura. En la primera es evidente que los mestizos toman poca o ninguna coca; en la segunda y con independencia del status económico y de la estratificación social interna, la causa es tanto una diferencia de status social como una diferencia de cultura"(7).

Així, si en aquestes cites anteriors s'ha pogut apreciar que un ús que respon a una necessitat energètica és al mateix temps un costum tradicional no qüestionat, en principi, pels seus protagonistes, no és estrany que malgrat que arribi un moment en que pugui deixar de ser una necessitat continuï practicant-se el costum, si la persona està suficientment integrada en el seu sistema cultural tradicional. D'altra banda, si bé es pot suposar que el costum va ser originat pel desenvolupament de la necessitat, prefereixo no afirmar-ho per falta de dades empíriques que ho confirmin.

Certament, aquesta qualitat ja l'havien advertit la majoria dels cronistes de l'època colonial. Així, el P. Blas de Valera, de manera molt perspicax -recordem que l'Inca Garcilaso l'assenyala com un dels beneficiaris de la coca- ens parla del seu efecte en el treball dels indis: " De cuanta utilidad y fuerza sea la cuca para los trabajadores se colige de que los indios que la toman se muestran más fuertes y más dispuestos para el trabajo; y muchas veces contentos con ella trabajan

todo el día sin comer"(8). Per altra part, a la Historia de la Conquista del Peru podem llegir el següent: "...el indio peruano de nuestra época hace sus penosos viajes día tras día sin cansancio o a lo menos sin quejarse. Hasta los alimentos más succulentos le son menos gratos que su predilecto narcótico"(9).

Degut a aquest ús mecànic de la coca, per les caminades, el treball al camp i altres tipus de treballs pesats com els nocturns etc. podem prendre la seva utilització com un indicador de la pertinença a la comunitat indígena com a persona adulta, ja que els indis la comencen a prendre quan es van integrant en el món del treball, encara que en diferents graus. Així es considera que els nois la poden començar a prendre a partir dels set anys, quan ja ajuden als seus pares en feines del camp, cuiden els ramats etc.; i les noies a partir dels 12-13 anys, després de les primeres menstruacions. També es pensa que la coca és perjudicial per als petits, sobretot de cara al seu desenvolupament mental. Aquí cal subratllar que aquesta seria una de les poques connotacions negatives que es troben respecte a la coca en la ideologia tradicional del poble inca.

1.3.2. ÚS MEDICINAL.

La coca s'emptra generalment per combatre i sobretot diagnosticar tota una sèrie de dolències que no s'acostumen a exterioritzar, és a dir, enfermetats internes, cosa que va molt lligada al seu sentit transcendent. De tota manera, existeix una àmplia gamma d'utilització mèdica, encara que l'aplicació terapèutica és relativament restringida, sobretot

actualment, a la traumatologia externa.

En tots els cronistes es troben observacions sobre aquest ús de la coca, tan en l'aspecte extern com en el diagnòstic. Aquesta cita del P. Blas de Valera és força explicativa: " La cuca preserva al cuerpo de muchas enfermedades, y muchos médicos usan de ella hecha polvos para atajar y aplacar la hinchazón de las llagas, para fortalecer los huesos quebrados, para sacar el frío del cuerpo o para impedir que no entre, para sanar las llagas podridas llenas de gusanos. Pues si a las enfermedades de afuera hace tantos beneficios en virtud tan singular, ¿en entrañas de los que la comen no tendrá mas virtud y fuerza?"(10).

Per a fer-nos una idea clara i sintètica de les principals aplicacions terapèutiques de la planta he cregut interessant reproduir aquestes línies: " Entre otras aplicaciones se emplea hervida en agua para gargarizaciones y enjuagues con vistas a combatir la tos, sobretodo de aquella que va acompañada de esputo con sangre. Es igualmente comun oler coca para sanar molestias o dolencias ligeras del aparato respiratorio. También se usa para quitarse penas o disgustos. En dicho caso, el individuo recorre a pijchar grandes cantidades de coca acompañadas con trago. Y cuando, por añadidura, uno se siente cansado es probable que se tome un te de coca, en agua hervida reposada. Esto suele considerarse terapéutico en casos de resfriado y de "soroche" o mal de altura, que incluye dolor de cabeza, vómitos o desmayos. Y en casos de bronconeumonía suelen frotar su jugo por el cuerpo. Tomada en infusión, la coca se considera que aumenta la temperatura del organismo de manera que al incrementarse el calor y la energía del cuerpo éste se defiende del enfriamiento. Por añadidura, se usa para los dolores de estómago y del corazón que atacan a las mujeres. Para ello se mezcla el alcohol con coca pijchada y con ello se frota el cuerpo de la mujer"(11).

Cal dir que en l'actualitat aquesta utilització no es qüestiona en dolències de poc calibre o molt conegudes. En els casos en que s'accontenta la gravetat del malalt o no se l'hi troba remei es pot recórrer a l'endeví. Ell "...atiende todo aquello que no puede controlar el chincharino comun con sus procedimientos tradicionales. Se recurre a él cuando se consideran insuficientes las técnicas conocidas"(12). Finalment, i en última instància, hi ha individus que es dirigeixen també a algún agent de la medicina universitària moderna. Al Perú, igual que a la gran majoria de societats, l'enfermetat acostuma a tenir una doble etiologia: les que són lleus o conegudes ("normals") s'atribueixen a causes naturals, mentre que les greus o desconegudes ("estranyes") ténen una etiologia mística o una explicació transcendent; i això : no només entre els pobles primitius, sinó també en molts pobles europeus (13).

Per això, al nivell de dolències lleus o conegudes es dona molt l'auto-medicació, ja sigui tradicional, ja sigui moderna, com seria l'ús de certs productes farmacèutics, que han esdevingut populars. Efectivament, la societat urbana ha anat introduint també la medicina universitària moderna que sembla que coexisteix progressivament amb la medicina popular tradicional, encara que per la seva poca implantació material (falta de metges, hospitals etc.) i per les resistències culturals amb les que topa, aquesta introducció és molt lenta, sobretot en les zones més aïllades.

Enfermetat, normalitat i societat.

Ara bé, hi ha tota una sèrie d'usos curatius i sobretot exploratoris que abasten una àmplia gamma d'aspectes relacionats principalment amb el tipus de desordres o enfermetats que no ténen una manifestació externa. Es parteix en aquest cas de l'enfermetat com a fenòmen condicio-

nat culturalment, que es dona en un medi social determinat. Es a dir, una conducta és classificada com a normal o com a malalta quan és definida d'aquesta manera per la seva cultura i, en aquest sentit, l'enfermetat pot ser més un fet cultural que no biològic-objectiu (14).

Des d'aquesta perspectiva, doncs, crec que enfermetat i context socio-cultural són inseparables i que els dos ens poden donar unes indicacions útils i necessàries pel seu coneixement, sobretot l'enfermetat respecte a la societat on es manifesta." L'enfermetat és un fet existencial amb el que s'han d'enfrontar tots els grups humans ...; les pràctiques curatives tradicionals estan freqüentment enquistades en l'ideologia religiosa d'un poble, ... en les relacions socials ..., i en la cosmologia ... Per això, l'exàmen de com la gent tracta les enfermetats reflexa el sistema socio-cultural del qual formen part" (15).

Es pot afirmar que aquesta situació actualment està seguint modificada pel monopoli cada vegada més gran que la medicina universitària, dita també científica, està adquirint en les nostres societats. Paral·lelament al procés de constitució de les societats nacionals s'ha anat afiançant també la Universitat com la més alta jerarquia del Saber, i també l'ensenyança general a tota la població que, d'aquesta manera, es va integrant als valors de la nació comú i va desenvolupant, també, el coneixement i la fe en la medicina dels titulats a la Universitat, essent aquest un factor bàsic per tal de que l'acció del metge tingui un mínim d'eficàcia.

Però això últim sembla indicar que en molts casos, realment, incloses les societats complexes on el monopoli mèdic és molt fort, l'actitud tradicional respecte a l'enfermetat no ha canviat fonamentalment en la seva sacralització: el metge ha substituït a l'endeví, les prepa-

racions químiques de laboratori a les herbes i una sèrie de fènomenes inexplicables per al comú de la gent continuen a aquest nivell; obscuritat perceptiva en la que l'argot mèdico-científic hi juga un paper primordial cara a la seva auto-conservació i reproducció, mostrant una vegada més, l'utilització del llenguatge com a arma de poder. Es més, aquí s'ha reforçat el paper sacerdotal del metge doncs, si abans, com a endeví, el poder que tenia era el del contacte directe amb els esperits, però sense que això signifiqués, moltes vegades, arribar a les raons últimes de l'enfermetat, patrimoni exclusiu de la voluntat dels déus, ara té a més el poder de desxifrar i explicar en tots els detalls aquestes raons últimes, com a membre que és del temple de la Ciència, gran "religió" de la societat industrial desenvolupada.

Si bé és evident que la medicina moderna ha aportat avantatges inqüestionables per a curar determinades dolències o "arreglar cossos" (la cirurgia, principalment), és clar que la seva organització ha generat una sèrie de distorsions a l'enfatitzar exclusivament les relacions causa (microbi, virus etc.) - efecte, sense tenir en compte el contexte; al distanciar al metge del malalt, al primer li manquen moltes dades necessàries per tenir una visió global de l'enfermetat, com a fènomen biològic i social. La cosa que, en molts casos, s'ha oblidat és que, dit en forma de màxima, "...és més important saber quina classe de pacient té aquesta enfermetat, que saber quina enfermetat té aquest pacient"(16).

D'altra banda hi ha un etno-centrisme occidental que es manifesta en el privilegiament de la lògica científica enfront de qualsevol altre sistema de pensament per admetre només com a vàlida la medicina moderna. " L'informació obtinguda a través dels sentits amb l'ajuda de varis instruments es combina amb els principis del raonament lògic per a produir descobriments de fàcil accés que estan subjectes a verificacions

independents per part d'altres científics"(17). Això, evidentment, si s'utilitza aquesta lògica dins d'un sistema tancat, en el que les premisses bàsiques no es qüestionen. Però Lisón ens recorda que tan la cultura tradicional com nosaltres "...explicamos el fenómeno (de l'endevinació i la seva efectivitat) en términos de categorías interpretativas culturales aunque, claro está, estas categorías culturales son diferentes. Razonamos de la misma manera pero partiendo de premisas i niveles culturales distintos y cada contexto cultural lleva consigo -o rechaza- propiedades, armonías e inconsistencias internas que colorean intensamente y de forma a veces muy disímil, los procesos de pensamiento"(18).

Entre els indis del Perú, doncs, s'ha de tenir en compte l'estreta relació que hi ha entre enfermetat i món sobre-natural o, millor dit, la forta inter-dependència que hi ha entre naturalesa espiritualitzada i home sacralitzat, sense que hi hagi unes fronteres precises entre els diferents elements que componen la unitat total del Cosmos. Per això, "...en aquest món de l'indi, fluïd i super-poblat cada paraula, cada gest, poden engendrar repercussions infinites en tots els plans visibles i invisibles. L'individual i el social, lo material i lo moral, són estretament inter-depenents. Una enfermetat és un desordre i un pecat"(19).

Les causes que poden influir en les enfermetats són, d'aquesta manera, molt variades: esperits o déus enotjats, procedents de la terra (muntanyes, rius, cases...) que penetren en l'individu per fer-li mal; esperits dels morts o dels "gentils"; el Sunay (diable) amb diferents personificacions; els malefícis o bruixeries, induïts generalment per persones enemigues; certes emocions intenses com la còlera o grans esglais o pors, que fan que els esperits d'un s'escapin del cos; molts agents físics com el fred, la calor, els vents o els llamps; alguns animals, especialment reptils o batracis; alguns fenòmens astrològics

com la lluna plena o els eclipses; i finalment, els traumatismes físics i el trastorn d'algunes funcions corporals (20).

Com es pot suposar, la curació de les enfermetats originades per alguna o algunes d'aquestes causes, va íntimament lligada a la concepció màgica que d'elles se'n té i, per tant, a la pràctica ritual de l'endevinació. " La coca, la chicha el trago y la comida tienen un papel disuasivo en este contexto de creencias relacionado con la Tierra, vista como un elemento activo del Bien y del Mal y, en suma, de la enfermedad. El papel positivo de la Tierra y de la coca ... implica el reconocimiento de que deben tenerse en cuenta como causas y a la vez como efectos en la estructura de la enfermedad. En ese caso, deben ser reconocidas ambas como partícipes en ritos que persiguen conjurarlas"(21). Totes aquestes qüestions les veurem ara, en el següent apartat.

1.3.3. ÚS RITUAL - MAGIC.

En aquest apartat hi inclouré una sèrie d'utilitzacions de la coca que, encara que estretament relacionades amb l'enunciat general explicat, ténen unes funcionalitats específiques cada una d'elles. Aquest ús tan ampli de la coca obliga a fer una sub-divisió en tres àrees diferents, necessàries per a veure la relació entre diferents rituals màgics amb la curació, per una banda, amb l'activitat i situació econòmica, per l'altra i finalment, amb tot tipus de festa social o religiosa (com podria ser la visita a un amic o l'enterrament d'una persona). Tenint en compte, a més, que per força es tocaràn, en un moment o altre, ele-

1. Endevinació i curació.

Si fa un moment he parlat dels condicionaments culturals de l'enfermetat i la seva curació i hem vist l'ús de la coca per a les enfermetats lleugeres o "normals", ara passarem a veure com es realitza la curació de les considerades greus o "estranyes" entre els indis del Perú, en el contexte més ampli de l'endevinació. L'element fonamental per a la seva realització és l'intervenció d'un endeví, anomenat pago, que combina l'ús de la coca amb l'utilització d'animals i despachos(22). El pago que interpreta amb coca per a curar és conegut també amb el nom de pampamisa. Tots aquets no formen una casta exclusiva, encara que tenen les seves reunions i se'ls pot mirar amb cert recel, doncs quan actuen de bruixots poden fer mal, sinó que són homes del poble dedicats en general a l'agricultura i la ramaderia que, a més, exerceixen de fetillers degut a que, d'alguna manera, han "estat escollits" per complir aquest paper.

Vejem, segons la tradició, quin és el procés de selecció per el qual s'arriba a pago, en paraules del cronista Arriaga: "De una de estas tres maneras entran en estos oficios de sacerdotes de huacas (23). La primera es por sucesión, que el hijo lo hereda del padre, y si el heredero no tiene uso de razón entra en su lugar el pariente más cercano hasta que el legítimo heredero sea suficiente para el oficio. La segunda manera es por elección: cuando falta el primer modo por vía de herencia o cuando les parece, los otros ministros eligen el que juzgan que será más a propósito, con parecer de los curacas y caciques. Y cuando acontece que algún herido del rayo quede vivo, aunque quede lastimado, está ya como divinamente elegido para el ministerio de las huacas. El tercer modo es que ellos mismos se toman el oficio y se introducen en él,

especialmente de los oficios menores de adivinos, curanderos, por su sola voluntad y autoridad, y esto es ordinario en los viejos y viejas, que para ganar de comer y como ellos dicen Viczareycu, que es 'ventris causa', se hacen oficiales en estos ministerios ... también suelen los ministros mayores cuando ven algún indio o india que la da algún mal repentino y se priva del juicio y queda como loco, decir que aquél accidente le sobreviene porqué las huacas quieren que sea su Villac y sacerdote, y envolviendo en sí le hacen que ayune y aprenda el oficio, fundado en que cuando ellos hablan con las huacas suelen privarse del juicio, o por efectos del demonio que les entontece, hablando con ellos, o por la fuerza de la chicha que beben cuando quieren hablar con la huaca"(24

La cosa comú a tots i indispensable és que la mateixa persona sigui conscient de les qualitats que el capaciten per fer de pago. ("...ellos mismos se toman el oficio... por su voluntad y autoridad."). Per altra part, com que la majoria de pagos són gent molt coneguda del poble, més aviat vella i molt pobres (25), el que en el text és la visió d'un colonitzador ("es ordinario en los viéjos y viejas que por ganar de comer ... se hacen oficiales en estos ministerios") pot ser també en l'actualitat la visió irònica de la gent influïda per la cultura urbana, com els mistis (26), ja que actualment, mentres el personal especialitzat de les religions cristianes (sacerdots) té caràcter oficial i un gran prestigi social reforçat per la cultura urbana, els de la tradició indígena actuen semi-clandestinament, excepte en el cas de les curacions, ja que algunes de les seves pràctiques són considerades negatives i inclús perseguides per la policia o altres autoritats nacionals (27).

Un altre element indispensable és la sillada, moneda que, junt amb les fulles de coca, i embolicat tot dins d'un drap blanc, ofereix el consultant al pago. "Sin sillada no se puede mirar la coca, ya que

‘si no tiene sillada los apus se falsean (no dicen la verdad exacta). Con la sillada avisan de cualquier cosa, si no, no’. Por otra parte, además, la sillada contribuye a que ‘salga más claro’ y a ‘fijar’...”(28).

Quan el consultant arriba, després d’haver-li ofert el farcell, i asseguts els dos a terra, l’hi explica el cas amb el que es troba. Quan ja coneix alguns detalls, el pago comença invocant els apus ("es- píritus de los cerros") o bufant en direcció a ells mentre mastega les fulles que l’hi han semblat més bones. Alguns també resen oracions catòliques o " ...se dice que tienen mayores poderes cuando actúan con una cruz de plata en el desempeño de su función"(29), la qual cosa ens parlaria una vegada més de la síntesi entre tradició catòlica i tradició popular indígena.

Després, el pago agafa un grapat de fulles de coca i les va deixant anar poc a poc. Per la manera en què cauen, pels grups que formen etc. va pronosticant mentre continua preguntant al malalt i l’hi demana la confirmació de les coses que ell va dient. Això, normalment, es pot repetir tres o quatre vegades, o més si així ho demana el malalt. Finalment, el pago indica un tractament a seguir.

Si s’ha de fer una curació, acompanya a aquest ritual la localització topogràfica del mal en el cos del malalt, com en una espècie de verificació del que li ha indicat la fulla. Després, amb l’intervenció d’un conjunt d’herbes moltes, chicha, les diferents parts d’un animal i fum de tabac, es fan una sèrie d’actuacions amb les que es creu que el mal ha passat a l’animal (normalment un cuy o gos acabat de nèixer) que s’utilitza viu però que mor escorxat i després s’enterra o es crema amb els demás elements utilitzats pel pago (30).

Els pagos no realitzen per separat endevinació i curació, sinó que aquestes dues coses no són més que les dues cares d'una mateixa activitat global amb la clara funció social de retornar un equilibri i una seguretat perduda als individus d'aquesta societat. "En Chinchoro, el recurso a la adivinación responde, en general, a la necesidad de superar un estado de ansiedad que ha devenido problemático para el mantenimiento del sistema de seguridad, ya sea a nivel de grupo o a nivel individual o familiar"(31).

Tan en els casos de curació com en els d'endevinació d'altres aspectes (saber on són uns animals o objectes perduts, principalment, i també qüestions de negocis, amoroses, etc.) la cosa important és creure que es disposa d'un instrument que ens garanteixi conèixer d'on vé el mal i ens ofereixi possibilitats d'arranjar-lo, amb la qual cosa queda salvaguardada la seguretat en el propi sistema, encara que això sigui moltes vegades a nivell purament simbòlic. Inclús en el cas d'errós o fracassos manifestos, això es pot atribuir al pago en concret, a la fulla que s'ha fet servir, a la falta d'alguna condició, en fi, però mantenint sempre la creença general (32).

Per altra part, els clients més asidus dels pagos són la gent més pobre, ja que per a ells resulta la forma d'assistència més assequible i, a més, acostumen a ser els menys aculturats, ja que no disposen de cap mena d'educació escolar. En aquest sentit, les actituds cara a l'endevinació serien un indicador del grau d'aculturació d'un individu i, més en general, de la crisi de l'ideologia tradicional, ja que expressaria el rebuig a la integració d'un individu respecte a la seva pròpia cultura. D'altra banda, l'endevinació vindria a reforçar o restablir la seguretat en la pròpia comunitat i és per això que es manifesta en els pilars més dèbils d'aquesta: l'economia i la salut.

2. Les activitats econòmiques. Els rites agraris.

Potser hauria estat més evident incloure dintre de l'ús energètic de la coca els diferents usos que d'ells se'n fan pel treball però donat el caire cerimonial que té en els aynis i les minkas, principalment, he cregut convenient incloure'l aquí; a més, hem parlat ja de la íntima relació que hi ha entre una situació econòmica, social etc. molt deficient i la creença en els esperits. D'aquí que molts d'aquets rituals vagin encaminats a aconseguir una actuació favorable dels esperits en les qüestions econòmiques de la vida quotidiana. Per això, la gran majoria d'aquets rituals estàn relacionats amb l'activitat bàsica d'aquelles comunitats, l'agricultura.

Molts treballs agrícoles s'acostumen a fer en forma d'ayni. Aquest nom designa l'ajuda en forma de treball que uns individus de la comunitat -moltes vegades amb les seves famílies- fan respecte a d'altres, i que ha d'ésser tornada d'una manera equivalent, també en treball generalment, encara que de vegades es pot fer convidant a menjar o beure. Es a dir, és una col.laboració de reciprocitat simètrica (33). Aquesta col.laboració tendeix a crear i mantenir una xarxa de solidaritat i dependència dintre de l'ayllu. Per això, quan una persona no respòn a les expectatives que s'esperen d'ell, se l'hi perd la confiança, no rebrà ajuda quan la sol.lliciti i suscita "...ansiedades entre familias, e incluso puede convertirse en fuente de hostilidades, hasta de brujerías, dirigidas a devolver la agresividad implícita en la retirada"(34).

Una altra forma d'organització del treball és la minka que no es dona entre iguals, ja que mentres un ofereix el seu treball (el camperol més pobre), l'altre té l'obligació moral de tornar-lo-hi, però no

en forma de treball, sinó en certes formes de protecció, recomanacions, o bé diners o productes. En aquest cas, normalment es prefereix això últim, ja que el trueque és un element de la pròpia cultura, molt més conegut i controlable que els diners que, a més, es poden malgastar fàcilment. La relació que s'estableix en la minka, encara que desigual, continua essent cordial, com a regla general, ja que es dona entre amics, veïns o coneguts.

Tan en l'inici dels aynis com de les minkas, es realitza un acte ritual que pot ser més o menys complexe, tan per la forma externa de realitzar-lo com per les vegades que es fa. Això depèn de la gent que participi en els treballs, de l'importància que tingui el terreny i també, es clar, del grau de manteniment del sistema cultural tradicional en aquella comunitat. Així, el cerimonial d'iniciació d'una minka "...representa un sincretismo funcional de lo sagrado -las ofrendas a los espíritus- y de lo secular: el trabajo de la tierra. Se trata de ritos económicos que incluyen el ofrecimiento de la coca y de trago y chicha, a los espíritus de la tierra y de los cerros, a los apus y a los auquis, así como rezos a Dios y a santos católicos. Además en algunas minkas se cantan canciones a la flor de la papa y a los símbolos de la fertilidad"(35). Es a dir, són uns rites que reforcen el contacte entre el món transcendent i la vida econòmica en un contexte tradicional, que ajuda a mantenir, per tant, l'estructura habitual de la mateixa minka i tot el seu món. Per això, en comunitats influïdes per la cultura urbana, els rites es redueixen al mínim, ja que el canvi de valors es reflexa en una progressiva secularització.

En l'inici dels aynis també s'ofereixen libacions a la Terra (Pachamama), auquis i apus. En el cas de la sembra, tots els familiars que hi participen, agafen tres fulles de coca i les posen en pilots

de llavors que s'han fet prèviament. Aquets rites són per obtenir l'ajuda simbòlica dels esperits, expressen el manteniment de la relació tradicional amb ells i contribueixen a la cohesió del grup social, col.laborant a perseverar en els vincles de solidaritat tradicionals. Això queda rematat per la festa que se celebra quan s'ha acabat la feina, on l'alcohol corre en abundància i malgrat que això pugui portar alguns problemes, no passen de ser petits incidents ràpidament integrats, ja que "...en los aynis, la borrachera es un medio de extraversion que no inculpa definitivamente a ninguno de los participantes"(36).

Tan en el cas dels aynis com en el de les minkas, la coca que s'utilitza va a càrrec de l'amfitrió, igual que tots els demás productes que es gastaran. "Así, antes de iniciar un ayni o una minka, los campesinos se sientan para recibir coca del anfitrión. Este, como dueño de la chacra o parcela de cultivo de su propiedad, debe traer, excepto las herramientas de trabajo que son individuales, todo lo que se va a consumir: coca, chicha, trago y comida"(37). La qual cosa representa unes despeses que, juntament amb la quantitat d'aynis que hom pot tornar, forçosament limitada, són dues maneres de controlar els aynis que un pot convocar.

Veiem doncs que la coca és un element ritual present en totes les activitats agrícoles de caire tradicional. Ja que, en sectors més penetrats per la cultura urbana, el ritus perd importància i amb ell, la coca com a planta sagrada. De tota manera, no cal dir que continua jugant un paper com a energètic i, d'aquesta manera, en treballs que han perdut gairebé totalment el seu caràcter ritual o festiu, com la faena (38), no hi és ausent. A més de beure trago i chicha, "...cuando el trabajo es pesado, y lo es habitualmente, cada uno se provee de coca para emplearla como energético"(39).

La utilització ritual de la coca que hem vist en aquets treballs agrícoles, tindria un aspecte en certa manera complementari en l'ús que se'n fa quan es va a consultar als pagos per a qualsevol problema relacionat amb l'economia de l'individu, com la pèrdua de bestiar, la possibilitat d'èxit en un negoci etc., tal com ja ha quedat reflexat en l'apartat anterior. D'aquesta manera, tota activitat econòmica intenta assegurar-se la protecció dels déus i els esperits propiciant-los amb la planta sagrada.

3. Festes.

En tota festa, com a acte de ritualització social que és, hi trobem la presència indispensable de la coca que pot adquirir, no obstant, diferents significats o matisos simbòlics. Així, quan es troben dos amics un senyal inequívoc d'amistat i reconeixement és l'ofertament mutu de coca. En les comunitats tradicionals també actua com a signe de prestigi social i en conseqüència, en algunes ocasions, com una visita de compromís o una festa familiar important, l'amfitrió queda molt bé donant-ne als parents o visitants.

En les festes que marquen el cicle vital de les persones, la presència de la coca es troba moltes vegades associada a la de la chicha i sembla que no es pot parlar d'una substitució progressiva de l'una per l'altra o fenòmens semblants, sinó que s'ha de parlar d'una complementarietat dels dos productes en múltiples aspectes, que ja es donava en la societat incaica tradicional (40). Aquí caldria afegir-hi que moltes vegades ens trobem també amb una funció alternativa, l'ús del cigarret de tabac, ja que es fuma amb la pretensió de que el fum protegeix dels mals esperits.

Així, quan naixia el nen, en l'intervenció del fetiller, la coca i la chicha són dos dels principals ingredients utilitzats. Actualment, hem vist ja que l'iniciació a la coca coincideix amb l'integració de l'individu a les activitats productives. La iniciació a l'alcohol, encara que això sembla que no és un costum massa generalitzat, es celebra en algunes comunitats als quinze anys, mentre s'instrueix a aquella persona sobre la seva genealogia familiar. Per altra part, en l'educació tradicional s'inclou l'ús de l'alcohol i de la coca relacionat amb la vida quotidiana a nivell familiar, a nivell de grup, i en sintonia amb els valors de la comunitat (41).

En els enterros també és molt corrent l'ús de la coca, tan a la casa, mentre s'està vetllant el mort, com quan es va al cementiri. Un cop allà es reparteix entre tots els acompanyants, ja que es considera que pot evitar un "mal viento", doncs aquesta és una ocasió propícia perquè t'agafi, degut a que "el ojo està débil de llorar". Igualment se'n posa sota el cap del mort junt amb trago o chicha, per tal de que tinguin un bon viatge.

Finalment, esmentaré les festes que se celebren en honor dels sants patrons locals, regionals, les que són comuns a tota l'església catòlica, els carnavals etc. Cal dir que totes aquestes festes de patronatge catòlic són ocasió de grans disbauxes, en les quals hi ha abundància d'alcohol, coca i tabac, i que no acostumen a ser mal vistes, doncs es produeixen en ocasions socialment permeses. Es a dir, en aquestes festes s'hi dona el fenomen de la "llicència permesa", tan extès per totes les cultures de la terra, incloses les més complexes, i en totes les quals hi trobem alguna droga que hi juga un paper important. Les raons d'aquestes "explosions festives" al Perú les apunta Escobar en les paraules següents: " Si ... el proceso socialización

en el altiplano entre la sociedad indígena actúa mediante un sistema de prácticas que tratan de conseguir de los individuos una serie de hábitos parsimoniosos y pragmáticos, las presiones para la conformidad a los patrones sociales son tales, que no es posible para casi ningún individuo soportarlas, por eso buscan siempre válvulas de escape en el alcohol, la musica, la danza, los rituales religiosos y la posibilidad de franquicia sexual irrestricta"(42).

Per altra banda, resseguint diferents festes, algunes de les quals daten de l'època colonial (43) i principalment en les zones més aculturades -sobretot la Costa-, es pot apreciar en elles la síntesi de dues cultures, fonamentalment, la indígena i la blanca, junt a elements de la cultura que van portar els esclaus negres. Però com a testimoni inequívoc de cada una de les dues cultures principals que han anat conformant la societat peruana moderna, ha quedat la presència operant de les respectives "drogues socials": la coca i l'alcohol.

Per acabar diré només que encara que els sectors més aculturats de les comunitats indígenes, com són en molts casos part de la joventut, individus de classes altes urbanitzades o els mistis, prescindeixen de la coca en alguns moments (es considera des d'aquest punt de vista que és negativa per la pràctica dels esports, per exemple), en moltes altres ocasions encara no ho fan. Per exemple, en determinades cerimònies relacionades sobretot amb el treball agrícola. El mateix es pot dir respecte a la pràctica d'anar a veure a l'endeví o pago que, encara que criticada per alguns sectors, no per això és totalment abandonada per aquesta mateixa gent, almenys en moments considerats decisius en la seva vida.

NOTES. 1.3. Usos de la coca.

- (1) Baudin, L., 1955, p. 73
- (2) Així apareix, per exemple, en Esteva, C., 1971, p.1
- (3) Dobkin de Ríos, M., 1977, p. 292
- (4) Gary Lobb, C., 1974, p. 930
- (5) " " " , p. 935
- (6) Esteva, C., 1971, p. 2
- (7) " " , p. 441
- (8) Garcilaso de la Vega, 1963, p. 312
- (9) Prescott, G.H., 1851
- (10) Garcilaso, 1963, p. 312
- (11) Esteva, C., 1971, p. 8
- (12) Esteva, C., 1970, p. 37
- (13) Lisón, C., 1974, p. 192
- (14) " " , p. 190
- (15) Finkler, K., 1977, p. 435
- (16) " " , p. 447, citant a Dubos, R., "Mirage of Healt",
New York, Perennial Library, 1959.
- (17) Kennedy, D. "Perceptions of Illnes and Healing", Social Science and
Medicine, 7, 1973. Citat a Finkler, K., 1977, p. 436
- (18) Lisón, C., 1974, p. 180
- (19) Baudin, L., 1955, p. 74
- (20) Vegi's Frisancho, D., 1973, p. 20-21
- (21) Esteva, C., 1970, p. 6
- (22) Un despacho és, segons Contreras, J., 1972, p.419, "...un tributo
u ofrecimiento constituido por una serie de elementos de entre los

que destacamos: coca, incienso, sebo de vicuña, garbanzos, arroz, cruces de hojalata y un sinfín de elementos de referencia mítica."

- (23) Huacas: divinitats incaiques.
- (24) Arriaga, P. J.de, 1968, p. 207
- (25) Sobre els pagos vegi's: Contreras, J., 1972, p. 413
Escobar, G., 1967, p. 52
Esteva, C., 1970, a), pp. 36-38
- (26) Persones de cultura urbana, assimilat en molts casos a blancs o espanyols. Sobre això vegi's Esteva, C., 1970, a), p. 29
- (27) Vegi's Escobar, G., 1967, p. 51
- (28) Contreras, J., 1972, p. 414
- (29) Escobar, G., 1967, p. 63
- (30) Sobre el ritus del coca caway (llegir la coca), vegi's:
Contreras, J., 1972, p. 414 ; Esteva, C., 1970 a), p. 23 i ss.
- (31) Contreras, J., 1972, p. 415
- (32) Sobre aquest tema vegi's: Contreras, J., 1972, p. 416-418
Lisón, C., 1974, pp. 181-183
- (33) Veure nota 18, capítol 1.2. (visió etno-històrica), p.
- (34) Esteva, C., 1972, p. 315
- (35) " " , p. 371
- (36) " " , p. 324
- (37) Esteva, C., 1971, p. 5
- (38) Faena: treball comunitari, obligatori i gratuït, que es fa per a l'ayllu o comunitat, l'hisendat, la parròquia o una altra comunitat.
- (39) Esteva, C., 1972, p. 385
- (40) Vegi's Baudin, L., 1955, pp. 239 i ss.
- (41) Sobre el tema, vegi's Escobar, G., 1967, p. 71
- (42) Escobar, G., 1967, pp. 59-60
- (43) Per exemple, les de "Diablos y Gigantes, Moros y Cristianos" que acompanyaven a les processons de molts pobles, de la Costa principalment.

1.4. ROL SOCIAL DE LA COCA. De planta sagrada a negoci de les multinacionals

El que voldria remarcar en primer lloc és que, com hem pogut veure a través de totes aquestes pàgines, la història del Perú i la història de la coca són, fins a l'actualitat, la mateixa història o, si es vol, dos aspectes diferents -un més general, l'altre més particular- d'un mateix desenvolupament socio-cultural.

Efectivament, les primeres notícies que tenim de la coca ens la presenten com una planta associada a la fertilitat i que es troba en alguns rites de passatge de diferents tribus andines, entre les quals hem vist que sobre-sortiràn les incaïques, fins a formar un gran imperi. A mida que aquest va desenvolupant el seu poder i dominació sobre les tribus veïnes, veiem que es va consolidant i definint també la primacia de la coca com a planta sagrada.

Recordem així que en l'època de més gran esplendor de l'imperi incaic, l'ús de la coca era essencialment religiós. La seva funció social, expressada en aquest cas per medi d'instàncies religioses, era la de confirmar el poder de l'Inca, amb tot el que significava que aquest disposés de manera exclusiva d'un mitjà de comunicació transcendent amb els esperits; el qual podia ser fet extensiu, com a gràcia especial, als súbdits que segons el seu criteri s'ho mereixien o ho necessitaven més. Aquest aspecte, al ser la materialització d'una determina-

da relació de dependència, remarcava encara més el poder sobre-humà de l'Inca.

En tota aquesta època, doncs, sembla clar que la funció de la coca queda clarament establerta dins l'estructura social andina. Es un tabú per al poble que el Poder aprofita adequadament en tres aspectes principals: 1) insuflar energia als sectors de la població que realitzaven els treballs més durs, per a poder continuar beneficiant-se d'aquest treball; 2) com a regraciament a determinats súbdits escollits, normalment de la cort imperial, o que s'han fet mereixedors d'algún premi als ulls de l'emperador; i 3) com a element ritual, englobat dins de l'ideologia religiosa dels inques, super-estructura que és assumida per la gran majoria de la població i que els ajudarà a que la seva vida i la seva mort tinguin una justificació eficaç i operativa. El que vull assenyalar és que, en general, i durant un llarg període, la població incaica va fer plenament seves aquestes funcions, ja que éren coherents amb el sistema general que organitzava les seves vides i no tenien, per tant, necessitat o possibilitat de més mediacions que les esmentades.

Però amb l'arribada dels espanyols el panorama es torna més complexe. Ja hem vist que hi ha un gran expandiment del seu ús entre la població indígena, seguit d'una polèmica entre els colonitzadors, de la seva "bondat" o no, i finalment la promulgació d'unes lleis restringint el seu conreu i utilització. Aquí es pot veure com apareix ja el fenomen de la doble moral, no només com a inevitabilitat històrica (és a dir, no es disposen dels medis per a fer complir determinades lleis i, per això, aquestes són estèrils, malgrat tota la bona voluntat que s'hi posi); sinó també com a justificació racional d'una determinada conducta econòmica (política, militar, etc.) que es reconeix negativa en alguns aspectes i que necessita, per tant, la promulgació d'aquestes

lleis per a legitimar-se plenament i, "amb la consciència tranquil·la davant Déu i els homes", continuar l'explotació de les Indies, les seves riqueses i els seus homes.

Aquesta doble moral -una per al dominador, l'altra per al dominat, una social, l'altra individual, una de "cara a fòra", l'altra de "cara a dins", etc.- és un fenòmen associat a la burgesia, juntament amb la qual s'anirà afirmant i adquirint la seva naturalesa de fenòmen social generalitzat, reflectit en un gran nombre de costums, lleis, etc. (1). En el cas de la coca apareixen clarament els dos pols de la doble moral: la coca es ven, és un negoci i com a tal s'ha d'explotar al màxim. A més, el seu consum converteix a la mà d'obra en més dòcil i rendable; és, per tant, una cosa "positiva". Però és també un element pagà, una superstició, és perjudicial per la salut tan del qui la treballa com del qui la pren regularment etc.; és a dir, és una cosa "negativa". Aquesta contradicció es resol ampliant i racionalitzant la seva explotació econòmica, mentre que la publicació de les lleis sembla ja de "per se" prou justificativa per a continuar amb aquets negocis en la mateixa línia.

La coca, durant l'època colonial, té indubtablement una funció d'identificació amb la pròpia cultura tradicional per part dels indis. Aquesta perspectiva, que no pot ser acceptada pels espanyols, és no obstant aprofitada per ells per a obtenir un millor i més fàcil resultat de la mà d'obra indígena i per organitzar grans fonts de riquesa a partir del seu ampli consum. Així doncs, i malgrat tots els encobriments ideològics que, en el fons, representen les lleis escrites per la Monarquia Absoluta, la coca continua jugant aquí el seu paper de droga d'esclaus: mantenir a la majoria de la població explotada, fer més eficaç aquesta explotació i actuar d'element de conformitat accep-

tat per aquesta mateixa població, respecte a les seves miserables condicions de vida.

A partir de l'època de la República, si bé aquesta mateixa funció continuava essent la fonamental, es presenta amb matisos diferents prou importants. En els arguments per la seva prohibició van desapareixent els de caire religiós per centrar-se exclusivament en criteris d'higiene i salubritat pública i, en última instància, en "alts criteris d'interès nacional", com s'especifica en les introduccions justificatòries de varies lleis (2). Aquí no cal insistir en que la doble moral funciona clarament: mentre oficialment s'intenta limitar i anar eliminant paulatinament el tracte i ús de la coca, per altres bandes hi ha forts interessos creats a varis nivells, que inclouen en molts casos les més altes autoritats nacionals, que fan que aquest negoci s'hagi anat desenvolupant i creixent fins a perdre'n el seu control que, com ja s'ha vist, està en aquets moments a fòra del Perú.

Quan parlo d'"interessos creats", no utilitzo aquesta expressió únicament amb connotacions negatives, sinó que intento, d'alguna manera, reflectir una situació objectiva: per un cantó, és clar que el tracte de la coca és per a alguns privilegiats una bicoca, i que al seu voltant s'ha format un tipus de mafia amb poderoses influències (3); però, per l'altre, és per a molta gent un dels pocs medis de subsistència material del que disposen. Si, a més, ens referim al seu ús per part d'una població ampliament desnutrida com és la indígena, sembla que la seva prohibició radical sense que aquesta mateixa població hagi assolit un grau d'alimentació suficient (i deixant a part altres aspectes, com la vivenda, la salut, etc.) seria negativa, a més d'ineficaç, ja que equivaldria a eliminar un últim "tauló de salvació" al que molts s'aferrarien per a continuar vivint, tan a nivell purament fisiològic com a nivells més amples, cultural i psicològic, fonamentalment (4).

Aquesta situació és coneguda per les classes dominants del país. Per aquesta raó, es pot veure com aquí la doble moral funciona com un element més de poder social: davant la perspectiva d'intentar integrar tots aquets elements contradictoris en algú tipus de solució que, amb més o menys matisos, hauria d'afavorir o bé a la majoria de la població o bé continuar beneficiant als sectors privilegiats, aquets, que són els únics que, ara per ara, ténen l'oportunitat d'escollir; han optat, evidentment, per aquesta última via. Adaptant un sector de la realitat a les seves conveniències, utilitzen el seu poder ideològic -entre d'altres- a través de l'escola, els medis de comunicació, la promulgació de determinades lleis, etc. per a convèncer al poble -i potser també a ells mateixos- de que actúen en favor de l'interès més general, l'interès de "la nació".

Relacionat amb això hi un aspecte que he citat en algú moment, però sobre el qual crec interessant deturar-s'hi: la coca com a element de la producció de tipus capitalista que existeix avui dia al Perú. La coca és, en principi, un article de consum però que, utilitzat de manera adequada als interessos del capital, té la funció de disminuir les despeses de producció ja que, amb el mateix sou, els treballadors rendeixen més si ténen el suport de la coca que no si no el ténen. Així, la coca es converteix en un element incrementador de la productivitat i, per tant, en aquest cas, de l'explotació d'uns homes per uns altres. En aquest sentit doncs, es pot afirmar també que aquesta droga funciona com a element d'integració a l'actual societat capitalista peruana. Aquesta funció, i la seva comparació amb altres drogues "integradores al sistema" de la nostra societat occidental, crec que queda reflectida d'una manera molt eloqüent en les següents paraules:

"Cuando un terrateniente sudamericano regala hojas de coca a sus

currelantes lo hace porque se cansan menos -rinden más-, disminuye su hambre -"no necesitan tanto para vivir"-, no tienen ni tanto frío ni tanto calor, pero... a fin de mes les descuentan del sueldo la coca que les habían regalado. Si cogemos una gripe infección vírica y, por tanto, no tratable con antibióticos ni con nada hasta el momento- nos dopan con diversas drogas -no son más que esto los "antigripales"(?) - y en seguida estamos en condiciones de volver al trabajo, donde contaminaremos a los compañeros, a los que se venderá más antigripales. Evidentemente, a fin de mes nos descuentan al S.O.E." (5).

Així doncs, al Perú i a les societats andines en general, la coca és una de les "drogues socials" per excel·lència. Però aleshores, perquè es troba en aquesta contradictòria situació de certa il·legalitat, oberta tolerància i subterrània promoció? La resposta potser la trobem en el fet de que d'aquestes drogues socials és la de més antiga i arraigada tradició autòctona. En efecte, al costat d'ella trobem actualment al Perú altres drogues del mateix tipus que porten el signe de diferents tradicions culturals, com poden ser l'alcohol o els barbitúrics i les amfetamines. L'utilització d'aquestes sembla que no comporta més problemes addicionals que els que normalment presenten en qualsevol societat. Però la coca planteja, a més, una altra qüestió, ja que forma part d'un determinat bagatge cultural, el de les comunitats índies dels Andes. Crec que aquest aspecte és el que més dificulta la seva total i plena integració -no només de fet, sinó també de dret- a la societat nacional peruana, ja que el seu reconeixement pot tenir unes conseqüències molt més profundes i, en certa manera, perilloses per a l'actual "statu quo" que no les que podria tenir, per exemple, el tabac a Europa.

Efectivament, quan els descobridors espanyols van introduir el tabac a Europa, la seva utilització va trobar una sèrie de resistències

que s'expressaren sobretot a nivell moral (6). Però el costum de fumar tabac aviat es va estendre i des de finals del S. XVI iniciarà ja una carrera irreversible que l'ha portat fins a ser, en l'actualitat, una de les drogues "reina" de les nostres societats. Perquè, encara que fós una droga "estranya" el seu reconeixement -i, amb ell, el de la societat d'on venia- no implicava gairebé res més que una certa adequació mental: a partir dels descobriment d'Amèrica, al món occidental se l'hi fa evident la realitat d'altres maneres de viure molt diferents de la seva. Però les societats on això es dona estan lluny, no són una realitat quotidiana i no representen, per tant, cap perill immediat. Es més, a partir del segle dels descobriments, aquets, juntament amb altres aspectes del món renaixentista, comportaran el desenvolupament d'una corrent ideològica de pensament que culminarà amb la Il·lustració del S. XVIII on es valorarà la "cosa exòtica" com a positiva, el mirall on s'hi veurà els nostres orígens, la puresa de la relació home-natural, etc. (7) Però, repetim-ho, això era lluny.

En canvi, en el cas del Perú, el ple reconeixement d'un signe tan característic de la cultura incaica com la coca podria representar també el reconeixement d'altres aspectes de la realitat social dels grups que formen aquesta cultura: les seves llengües, la seva organització del treball, de les relacions familiars, la propietat de les seves terres, etc. Com es pot veure, quan parlo de reconeixement no em refereixo només a una qüestió folklòrica, sinó també a una qüestió social i política que es tradueix en una realitat viscuda quotidianament. Aquesta qüestió, doncs, portada a les últimes conseqüències implicaria un problema polític: el de reconèixer a aquets pobles el seu dret a l'existència i, per tant, a decidir ells mateixos sobre els seus assumptes. Sembla clar que això obligaria a una radical transformació de l'actual societat peruana i seria un greu "handicap" per a les actuals classes

dominants que precisament basen gran part de la seva existència en l'explotació de diferents sectors de la població peruana, entre els quals, els indis són els que la sofreixen de manera més intensiva i global.

Per acabar aquest balanç del rol social de la coca es pot resumir dient que la seva història ens demostra que es tracta d'una droga d'esclaus, una droga d'integració social i que, per tant, ajuda a mantenir i perpetuar l'actual sistema de dominació, encara que, per altra banda, és una contradicció permanent clavada al bell mig d'aquest mateix sistema. Aquest paper en l'actualitat es pot sintetitzar en tres punts: 1) La coca com a substitut d'una sèrie de carències bàsiques (l'alimentació principalment), substitució que si bé té alguns aspectes que es podrien valorar com a positius o mal menor -el contribuir a curt plaç a la sobrevivència diària- dificulta al mateix temps la urgència de plantejar el problema en termes més amplis, de manera que es pugui trencar el cercle viciós "males condicions de vida - coqueo" ; 2) La coca com a lubricant per a treballar millor: increment de la productivitat = increment de l'explotació ; i 3) Un aspecte que en aquestes reflexions no he citat, doncs crec que ja ha quedat prou clar (8), però que no pot ser separat dels anteriors, és el seu paper econòmic, com a matèria prima utilitzada per grans empreses multinacionals, que després la transformaran i comercialitzaran de diverses maneres. Serà un nexa més, i bastant important, que fixarà al Perú en el seu paper de dependència respecte a l'actual sistema imperialista mundial.

Finalment, però, hi ha un darrer aspecte que la fa entrar objectivament en contradicció amb aquest mateix sistema i és que és un signe d'identitat, amb plena vigència, d'una sèrie de comunitats marginades, explotades i amenaçades de desaparició. D'aquí que la seva integració

presenti les ambigüitats que s'han analitzat i sigui al mateix temps, en aquest contexte, un factor més d'inquietud política.

NOTES. 1.4. Rol social de la coca.

- (1) Sobre la formació i consolidació social de la moral burgesa, vegi's Foucault, M., 1967 i 1976
- (2) Vegi's Poña Begué, R., 1971
- (3) De tota manera, sembla que allà on aquesta "mafia de la coca" ha assolit més força és a Colòmbia, país que també té més importància com a "estació" del tràfic internacional de drogues.
- (4) A nivell fisiològic, recordi's el que vèiem en parlar de cocaïsmes i alimentació, p. 61-62

A nivell psicològic, em sembla vàlida la comparació amb alguns dels aspectes positius de l'administració d'heroïna sobre certs individus, segons P. Laurie (1969, pp. 177-178), com la seva capacitat per combatre l'ansietat i els dolors forts, o la possibilitat d'agreujament d'alteracions mentals si la persona que les pateix deixa de prendre la droga, entre d'altres.

A nivell cultural, ja hem vist que la coca és un indicador del grau d'identificació amb la pròpia cultura. Si aquest és més o menys intens, la seva desaparició seria conflictiva.

- (5) "Puede Ud. beber tranquilo. El Estado le protege", Ajoblanco nº31, p.40
- (6) "En 1603, Jacobo I de Inglaterra prohíbe el tabaco 'cuyo humo negro y apestoso evoca el horror de un infierno lleno de pez y sin fondo'... en 1621 Urbano VIII excomulga a los fumadores culpables de sacrificar a una sustancia tan degradante para el alma como para el cuerpo" Brau, J.L., 1972, pp. 305-306
- (7) Sobre això, relacionat amb els orígens de l'Antropologia, vegi's Lévi-Strauss, 1975, pp. 15-23
- (8) Veure "La coca i les multinacionals", p.65

2. EL HAX A LA NOSTRA SOCIETAT. MARGINACIÓ / INTEGRACIÓ.

2.0. Drogues i consensus social.

1. Crec que a través de la visió etno-històrica de la coca al Perú s'han clarificat ja algunes de les qüestions que plantejava en la introducció d'aquest treball. Seguint la història d'aquesta droga dins la seva societat hem anat veient com la seva utilització i valoració canviava d'acord amb l'evolució social més general. I com aquesta mateixa utilització i valoració éren significatives en quant als canvis que es produïen a nivell de tota la societat. Com la coca esdevenia, en molts moments, expectativa, signe, reflexe d'altres situacions i símbol lligat d'una manera gairebé permanent als valors més antics de la cultura andina. D'aquesta manera, hem vist també com la coca no tenia unes funcions específiques de "per se", sinó que això depenia de molts altres factors. Em sembla que amb la demostració concreta d'aquesta altra qüestió, he avançat també en el sentit de mostrar la mistificació ideològica que representa el dir: les drogues són dolentes (ideologia dominant) o les drogues són la millor cosa que hi ha (contra-ideologia que no surt del marc establert per la ideologia dominant, ja que pressuposa l'existència d'un "Deus ex machina", d'un poder màgic més enllà i per sobre de nosaltres que ens soluciona la vida).

En aquesta segona part, però, voldria aprofundir més en aquesta direcció. Es a dir, atravesar per algun sector la densa xarxa dels prejudicis ideològics a través de l'eix central de la droga, tasca que si bé ens pot donar una sèrie d'informacions sobre la droga i el seu entorn, trascendeix més enllà de

tot això, com ja s'ha fet evident en l'anàlisi de la coca en el seu medi social. En aquesta segona part del treball intentaré que quedi clara l'estreta relació que hi ha entre una droga i el consens social establert entorn d'ella per tal de que sigui considerada com a positiva, negativa, o que se li apliqui aquest nom o no(1). Ja sabem que aquest consens es dóna en més o menys grau i a diferents nivells -econòmic, en un extrem, i en el subconscient individual, en l'altre- amb tots els elements culturals d'una determinada societat. El que m'interessa en aquest cas és que el consens es mostra d'una manera explícita a través d'una sèrie de discursos de rebuig o d'identificació que ens permetran analitzar, en base al llenguatge, comportaments etc. el pes i funció de la ideologia en la nostra actual societat i aproximar-nos als seus mecanismes de funcionament.

Sembla clar, per tot el que hem anat veient, que una droga en dos contextes socials diferents pot tenir uns resultats també diferents. Això és evident en el cas del hax que, si bé a l'Islam, on és la droga tradicional, és un element de conformitat amb el sistema, en altres societats com la nostra pot tenir una funció ben distinta. De fet, el hax ha estat, a la societat occidental, al centre de diversos moviments de contestació ideològica que, des de diversos angles, han estat o són maneres diverses, fragmentàries, moltes vegades, de buscar unes noves formes de relació interpersonal, de comunicació, unes noves formes de vida.

Vol dir això que la funció social de qualsevol droga és independent dels seus efectes concrets sobre l'individu? M'atreviria a dir que, en part, això és així. Però, analitzant-ho més concretament, si repassem d'una ullada la història de les drogues a Occident en l'època contemporània, veurem que n'hi ha unes que apareixen més normalment lligades als moviments contestataris, que coincidirien amb el grup de les psicodèliques, i unes altres més en l'òrbita d'utilització del poder, com les

estimulants o depressores (2). Això, evidentment, és un groller esquema aproximatiu, que no suposa exclusions ni fronteres rígides entre les diferents drogues i que serà concretat en cada cas particular (3).

Es per això també que en aquesta segona part de l'estudi em centraré en la problemàtica plantejada entorn de la "cannabis sativa". Aquesta és una droga de les que amb més persistència ha aparegut sempre entre nosaltres associada als moviments contestataris de més entitat i/o durada. I a Barcelona, en concret, ha tingut molta més presència que la cocaïna, tan històricament com en l'actualitat en la que, degut a la gran extensió del seu ús, es troba en aquella ambigua situació social de la que parlava en la introducció (4). Així doncs, en aquesta segona part no he continuat amb la coca -cosa que necessàriament hauria hagut de fer si em proposava esbrinar els seus efectes concrets en diferents medis socials, per exemple- sinó que de cara als objectius que m'he proposat m'han semblat més adequats i representatius els derivats del cànem.

D'altra banda, el "porro"⁽⁵⁾ és un element que està al centre de moltes de les discussions suscitées ara i aquí per la irrupció a la superfície de les noves costums, que es diria en l'enguatge periodístic. La progressiva freqüència amb la que apareix als medis de comunicació durant els sis primers mesos d'aquest any, i que sembla continuar en augment, és ja un indicador del que acabo de dir. En aquest sentit, doncs, aquest estudi, des del seu punt de vista antropològic, és una contribució més a la discussió col·lectiva que s'està realitzant en aquets moments de redefinició social, o més fonamentalment ideològica, en que es troba el nostre país degut a la remodelació -parcial, però prou significativa- dels aparells de l' estat.

2. Tots aquets plantejaments requerien, a més d'una informació llibresca, un treball sobre el terreny, que ha estat realitzat durant el curs acadèmic 1977-1978 i gairebé tot a Barcelona.

En una primera fase vaig establir contacte amb el que haurà estat el grup de referència bàsic i més permanent d'informants, unes 8-10 persones amb les quals he realitzat una sèrie de sessions, converses, observacions etc. és a dir, amb els que he mantingut un tipus de convivència més o menys continuada (per a la caracterització del grup veure 2.2.2/3 "El grup de referència"). Així doncs, en molts casos he practicat una observació participant que em semblava indispensable per estudiar la qüestió amb ple coneixement de causa. La informació referent a aquest grup ha estat conseguida, doncs, per l'observació directa, ajudat del magnetofon que, en alguns casos, sobretot al principi, va actuar com a element pertorbador. Per a ordenar tots els materials que anaven sortint vaig establir un tipus de classificació força primitiva, si es vol, però que m'ha servit.

Per un cantó, confrontava el desenvolupament de la sessió amb les quatre fases principals en les que, en general, es pot dividir la "passada" o borratxera de hax, que són:

1. Gran eufòria, acompanyada de vegades per activitat motriu, atacs d'hil·laritat etc.
2. Confusió mental, jocs de paraules, grans disquisicions etc.
3. Total relax (extasi, l'anomena Baudelaire), amb l'eventual aparició d'al·lucinacions i cinestèsia.
4. A partir d'un cert punt, adormiment total, que pot ser de cop o precedit d'una fase de gran letargia, (6)

comprovant fins a quin punt això s'havia acomplert, quina fase predominava un dia sobre les demés etc.

Per altra banda, ha dividit el to general de les sessions en quatre parelles principals: 1) Verbal-gestual; 2) seriosa-alegre

3) tensa-relaxada; 4) interior-exterior, és a dir:

1. Si ha predominat la "xerrera" o bé els gestos o moviments, com en el cas del ball, jocs de cartes, o físics, els dibuixos o treballs "manuals" etc.
2. Si el to general ha estat seriós pel tema que s'ha discutit o perquè hi havia alguna preocupació immediata etc. cosa que ha passat en una minoria de casos, o bé si predominava l'alegria i la "despreocupació". S'ha de tenir en compte que un dels efectes del hax és una típica eufòria, per la qual cosa l'alegria, almenys en la forma, ha predominat inclús en els casos en els que hi havia un fons de serietat.
3. Encara que un altre dels efectes del hax és produir un total relaxament, aquí em refereixo a tensió quan s'han presentat problemes entre diferents membres del grup o s'han provocat fortes discussions per altres motius, encara que això es resolgui la majoria de les vegades pel camí de la broma i la trivialització.
4. Interior vol dir quan la sessió s'ha centrat en qüestions personals, de funcionament del grup, del propi cos etc. i també quan la última cosa que es volia fer era sortir del lloc on s'estava. Exterior indica que el centre d'atenció era exterior al grup o bé que hi havia la necessitat de sortir i fer coses.

Finalment, he dividit els principals temes que apareixien en les converses en sis grans apartats, que són: 1) Treball; 2) Família; 3) Amistat (relacions personals, amics...); 4) Sexualitat; 5) Situació político-social; 6) Metafísica (problemes trascendents etc.)

Amb tot això tenia ja una guia per ordenar tot el material d'una forma més o menys coherent. Però, contra el que potser pugui fer pensar aquest plantejament, la orientació d'aquesta part no és fonamentalment psicologista. El que més m'ha interessat de tot això és el contexte en que s'ha donat, els valors que es poden detectar i comparar amb els d'altres grups i amb els dominants en la societat, per a veure fins a quin punt aquest grup era representatiu d'un cert tipus de consumidors de hax. L'enfoc psicolò-

111

gic, doncs, encara que hi és present en diferents graus, no hi és privilegiat, primer pel meu deficient coneixement profund de la psicologia i després també per certs problemes que presenta, com el fet que una gran majoria de conceptes psicològics utilitzats tradicionalment en l'anàlisi d'aquets fenòmens parteixen d'unes premisses ideològiques tan clares que es fa molt difícil la seva utilització en un altre contexte.

El grup de referència amb el qual vaig treballar em podia donar una sèrie d'informacions sobre fumadors habituals de hax ara a Barcelona i el seu món, però necessitava uns elements de comparació i generalització per tal de que aquesta informació em fós útil, ja que no estava fent només un treball sobre el grup. Tenint en compte que la majoria dels membres d'aquest pertanyen a sectors lligats des de fa uns anys a una certa cultura de la droga (estudiants, professionals, artistes), vaig establir contacte amb dos sectors ben diversos: per un cantó, els grups marginats o "lumpen", que són els que tradicionalment han tingut un tipus de relació més estable amb certes drogues, i per altra amb treballadors manuals. El treball amb els primers s'ha realitzat en dos llocs diferents:

1. El món de les Rambles. El treball aquí ha pogut tirar endavant gràcies a un gran nombre d'informants anònims que poblen aquella zona barcelonina. Una gran part d'ells ténen una activitat laboral marginal -relacionada amb la prostitució, la venda ambulant i clandestina d'objectes de contrabàn o d'origen "obscur", organització de jocs d'atzar al carrer etc.- o bé desconeguda, que coexisteix moltes vegades amb l'ocupació de venedor o revenedor de diferents drogues ("camell"). Tots aquets sectors marginals són els que vehiculen, a través de diferents "negocis", els contactes entre l'exterior, que arriba al port de la ciutat, i la resta de la societat, molts sectors de la qual baixen a les Rambles com a lloc habitual de passeig i esbarjo.

Així doncs, el coneixement d'aquesta zona -que no ha estat

tan profund com hauria desitjat, per raons òbvies- m'ha servit per connectar amb els elements més tradicionals de la droga a Barcelona i comparar-los amb el grup sobre el que estava fent el treball més intensiu.

2. La Mina. En aquest barri de la zona del Besós, marginal ja per la seva història, la seva situació i estructura física -doncs està clarament separat inclús dels barris més pròxims, que no es pot dir precisament que siguin centrícs-, pels seus habitants, molts dels quals són gitanos etc. vaig establir contacte amb un grup de 8 xicots, de 13 a 18 anys, 4 dels quals éren gitanos i 4 "païos" i que estaven en procés d'alfabetització en una escola del barri. D'entre ells, hi ha dues noies que es dediquen a les feines de casa, dos són venedors, un altre vidrier i la resta no es dedica a res en especial.

A través d'ells he pogut descobrir l'integració de les drogues en aquest medi, on la forta marginació social a la que estan sotmesos es manifesta, per exemple, per la gran manca de serveis, gran quantitat de parats etc. situacions conflictives que creen una forta solidaritat interna entre tots els habitants del barri. El que més m'interessava d'aquest barri és que, tractant-se també d'individus socialment marginats, es troben encara molt més aïllats - inclús físicament- que els de les Rambles.

En quant als treballadors manuals, m'he centrat principalment en obrers de la construcció, doncs aquest és un sector en el que, segons informacions prèvies, sembla que el fumar hax no és una cosa massa estranya i m'interessava veure com es relacionava això amb els valors integrats en el món del treball manual, reaci, en principi, a aquestes coses, almenys com a manifestacions "contra-culturals". Els dos informants principals han estat un encofrador de 13 anys i un encarregat de 37 anys, immigrants d'Andalusia els dos i residents a l'Hospitalet del Llobregat, però treballant al centre de Barcelona, com la majoria de companys amb els quals em varen posar en contacte.

Amb tot això tenia ja una visió força àmplia dels diferents sectors relacionats amb l'ús del hax, que vaig completar amb una enquesta a 200 estudiants de B.U.P. nocturns de Sta.Coloma de Gramenet i amb una sèrie d'anotacions que he anat prenent de xerrades i/o observacions soltes amb individus d'un ampli espectre social: des d'un executiu d'empresa multinacional, resident a Madrid, un petit/empresari del Vallès, alts càrrecs polítics (diputats i equivalents), fins a alguns pagesos, passant per obrers industrials, fusters, mecànics, transportistes, taxistes, metges, arquitectes, ensenyants, advocats, sacerdots, perits (tècnics en electrònica i informàtica), músics, actors, pintors, estudiants i mestresses.

Al costat de tot aquest treball sobre el terreny, el treball realitzat sobre la bibliografia -que inclou també revistes d'informació general, revistes de tipus "contra-cultural" o "underground", revistes mèdiques i el repàs més o menys sistemàtic d'un diari del matí i un de la tarda, a part del assaigs científics, tèdrics i les obres literàries relacionades amb la qüestió- m'ha permés, a través dels models tèdrics que implícita o explícitament aniràn sortint en aquesta segona part, realitzar les anàlisis i arribar a les conclusions que seguidament exposaré.

NOTES 2.0. Drogues i consensus social.

- (1) Sobre aquesta qüestió, veure la definició de droga al final de la introducció.
- (2) Veure, més endavant, la classificació de les drogues(2.1.1/2)
- (3) Això queda encara més matitzat si pensem que moltes vegades l'actitud "contestatària" ha radicat sobretot en el fet d'atrevir-se a travessar la línia de la prohibició, essent la droga que es prengui una qüestió molt més conjuntural.
- (4) Veure pag. 2
- (5) Un dels noms del cigarret de marihuana o haxís, barrejat normalment amb tabac ros.
- (6) Inspirat en Sami-Ali, 1971, pp. 14-37.

2.1. LES DROGUES MES IMPORTANTES, ARA I AQUI.

2.1.1. Alguns conceptes generals. Classificació.

1. Conceptes generals: la mateixa qüestió que se'ns presentava a la introducció en el moment de definir què era droga, se'ns presenta també ara; la gran majoria de paraules i expressions que s'utilitzen normalment per parlar de diferents aspectes de la "qüestió droga" estan carregades d'unes connotacions ideològiques molt marcades que, a més d'"anomenar" un fenomen, el que fan és situar-lo en el contexte d'uns determinats valors tradicionals. Seguidament definiré els conceptes generals més utilitzats a partir d'aquí seguint el criteri de la màxima objectivitat i utilitat. S'ha de tenir en compte, però, que l'anàlisi de diferents definicions, de les més burdes i subjectivistes fins a les més subtils, serà de gran interès pel coneixement de la relació droga-ideologia,

Podem acceptar que abús de drogues és "...l'administració indeguda de medecines o substàncies hedòniques, o a dosis que sobrepassin la proporció convenient" (1), però és evident que aquesta és una definició imprecisa, ja que "indegut" o "convenient" si, per una part, és segur que es refereixen al funcionament del cos humà, per l'altre ténen una clara referència social. En aquest sentit no fa més que reflexar l'ambigüetat real de la qüestió, ja que el que per a una persona o grup social és simplement un ús, pot ser vist com un abús per altres grups socials, o inclús pot ser entès així a nivell general.

La dependència psíquica té molts graus i "...constitueix una conducta que porta a prendre periòdicament o continuada la droga de manera que es mantingui l'estat de plaer o s'eviti el malestar induït per aquella ... només es pot quantificar en termes de re-

forçament d'una conducta" (2). Aquest tipus de dependència, doncs, no crea trastorns fisiològics però és una de les principals causes directes de la perduració massiva de l'hàbit de prendre drogues. El fenomen de l'addicció està relacionat amb aquesta dependència però per la seva importància i les implicacions més generals que té en parlaré apart, més endavant.

En canvi, parlem de dependència física quan "...com a conseqüència de l'ús continuat d'una droga s'arriba a un estat d'adaptació en el qual l'organisme requereix la seva presència per tal de que el funcionalisme sigui normal" (3). La seva existència es comprova quan, amb la interrupció brusca del producte, un individu mostra el síndrome d'abstinència, consistent en grans trastorns fisiològics, que de vegades poden arribar a ser mortals.

La tolerància és un fenomen lligat en general a la dependència, encara que no sempre. Consisteix en la necessitat de consumir cada cop més quantitat d'un mateix producte per tal de que produeixi els mateixos efectes en un individu. En aquesta definició no hi entra la tolerància congènita que de vegades es presenta en algú, sinó només l'adquirida. També pot ser de molt diversos graus, com veurem al classificar les drogues. Cal citar també, el cas de la tolerància inversa, és a dir, quan amb una dosi cada cop menor del producte s'obtenen els mateixos resultats. És evident que es tracta d'un fenomen que, a part dels seus mecanismes fisiològics, està molt condicionat per les situacions ambientals i l'aprenentatge, com veurem amb els derivats del cànnem. La tolerància, finalment, pot ser referida només a alguns dels efectes que té la droga sobre l'organisme, no a tots.

Tan la tolerància com la dependència poden presentar-se creuades, és a dir, que lo adquirit a través d'una droga es mostra també en els efectes a les drogues de tot un mateix grup farmacològic, o inclús en drogues que no són del mateix grup. Així, l'alcohol, els barbitúrics i la marihuana, malgrat ser ben dife-

rents, desenvolupen tolerància encreuada a una sèrie d'efectes entre sí, mentre que la dependència encreuada entre els barbitúrics i l'alcohol s'utilitza quan es presenta el síndrome d'abstinència en alcohòlics crònics, per aconseguir la des-habituació (4).

Finalment, a la Taula I podem veure les definicions de toxicomania i habituació, segons el Comité d'experts en estupefaents de la OMS.

TAULA I

Toxicomania	Habituació
Estat d'intoxicació periòdica o crònica produïda pel consum repetit d'una droga (natural o sintètica). Caract: 1. Desig o compulsió de seguir prenent la droga i d'obtenir-la per tots els mitjans. 2. Tendència a augmentar-ne la dosi. 3. Dependència psíquica i generalment física pel que fa als efectes de la droga. 4. Efecte pernicios per a l'individu i per a la societat.	Condició resultant del consum repetit d'un fàrmac. Les característiques són: 1. Desig (no compulsió) de seguir prenent la droga per la sensació de benestar que engendra. 2. Poca tendència a augmentar la dosi (escassa o nul·la). 3. Cert grau de dependència pel que fa als efectes de la droga però absència de dependència física i síndrome d'abstinència. 4. Efecte pernicios, si n'hi ha, que recau especialment sobre l'individu. (5)

Aquí podem observar com es repeteix la imprecisió en els límits de cada concepte, ja que les fronteres de "l'efecte pernicios per a l'individu i/o la societat", a partir d'un cert nivell elemental d'acord més o menys implícit, poden ser molt més o menys estrictes segons el punt de vista que es prengui.

2. Classificació. Es fa difícil establir una classificació-model de les drogues, doncs es pot dir que n'hi ha tantes com disciplines i punts de vista que han estudiat la qüestió. Presentaré tres tipus diferents de classificació. La primera segons Laporte (1976), una síntesi útil per a l'estudi, que és la que utilitzo en aquest treball. En segon lloc, reproduïxo un "Manual de alimentación" publicat a la revista Ajoblanco, ja que es molt informativa per a qualsevol persona interessada. I finalment, un quadre de Camí (1977) on es pot veure gràficament els diferents graus de tolerància i dependència de les principals drogues

TAULA II

- A. DROGUES DEPRESSORES.
 1. Opi i derivats.
 2. Hipnòtics, sedants i tranquil·litzants.
 3. Alcohol.
- B. DROGUES ESTIMULANTS.
 1. Coca i cocaïna.
 2. Cafeïna i begudes que en contenen.
 3. Amfetamina i derivats.
 4. Tabac.
- C. DROGUES PSICODELIQUES.
 1. Dietilamida de l'àcid lisèrgic (LSD).
 2. Peiot i mescalina.
 3. Fongs al·lucinògens (Psilocibe i psilocibina).
 4. Compostos sintètics al·lucinògens (DMT et).
 5. Cànnem i derivats (amb el mateix principi actiu: Δ^9 -tetrahidrocannabinol) (6)

La classificació d'Ajoblanco m'ha semblat interessant, no tan des del punt de vista farmacològic, que podria ser repetició de les altres dues, sinó més que res perquè aporta unes dades que reflexen la situació social en la que està la droga, l'experiència sensorial que se'n té i sobretot la relació entre els seus diferents aspectes, com per exemple entre efectes perniciosos i legalitat, relació totalment incongruent des d'un punt de vista racional encara que, en certa manera, sí sigui congruent amb la situació social existent en aquets moments.

TAULA III

manual de alimentación

Droga	Modo administración	Tolerancia	Dependencia	Adicción	Experiencia	Intoxicación aguda	Síndrome de abstinencia	Efectos a largo plazo	Inconveniente	Estupefacientes penalizados Ley	Precio	Entrada mercado español	Adulteración
OPIACEOS y derivados. Morfina, heroína, codeína. Sintéticos y semi-sintéticos	oral intravenosa intramuscular	XXX Si	XXXX Si	XXXX a corto plazo	Morfina = Anestésico. Euforizante rápido. Sensación orgiástica. «FLASH» Todo es como debiera ser. Elimina la angustia.	Espasmos gastrointestinales. Confusión, shock. Convulsiones. Miosis. Depresión respiratoria. Miosis: contracción anormal de la pupila.	Hipertensión, diarrea, vómitos, lagrimeo, rinorrea, escalofríos, temblor, convulsiones.	Delgadez, estreñimiento, impotencia, «demencia», hepatitis, señales de infección, abscesos.	Si se está mal física o psíquicamente es peligroso, con riesgo de una gran dependencia (necesidad de aumentar la dosis).	Si	1 gramo oscilaría entre 15 y 25 mil pesetas.	Importación clandestina, y en caso de Farmacias con recetas, etc.	La heroína llega a estar adulterada hasta en un 90 y 95 %
HIPNOTICOS Barbitúricos	oral	XXX Si	XXX Si	XXX Si	Son sedantes. Entenecimiento de la actividad en general.	Incoordinación. Trastornos del equilibrio. Depresión respiratoria, coma, shock.	Desmayos, temblores, agitación y delirio confuso-onírico parecido al delirio tremens. Psicosis, deshidratación, coma.	Trastornos de conducta, ansiedad, irritabilidad, agresividad, suicidio, psicosis crónica (demencia).	En la tolerancia y en la adicción.	No	Poco dinero. Recetas. Fácil de conseguir.	Caso farmacéutico	—
TRANQUILIZANTES «MENORES» Valina, Libina, etc.	oral intravenosa intramuscular	XX	XXX	X	Sintomatología muy parecida a la de los barbitúricos, pero			Ansiedad.	Ansia. También algún trastorno físico. En exceso, morbo de Parkinson.	No	Poco dinero. Recetas.	Caso farmacéutico	—
PSICOANALÉPTICOS ANFETAMINAS Anorexígenos	oral intravenosa	XXX	XXXX	XX	Flash. Energía mental, una especie de viaje incasante (movimiento). Euforia. Incremento de la agudeza mental. Reducción del hambre y fatiga. Flash, Run, High, etc.	Sequedad de boca. Sudoración, fiebre, agresividad, temblores, espasmos, convulsiones, delirio paranoide (reacción esquizomorfa).	Depresión, apatía, somnolencia, intransquilidad, crisis afectivas con riesgo de suicidio. Conducta hipomaniaca, alucinaciones, trastornos paranoides.	Psicosis anfetamínica, irritabilidad, delgadez, sintomatología esquizomorfa, «pinchazos».	Los médicos garantizan 3 años de vida, no más (?)	No	Poco dinero. Recetas.	Caso farmacéutico	—
COCAINA	oral aspiración masticación de hojas.	?	XXXX	0	Estimulante muy poderoso. Euforia excepcional.	Taquicardia, fiebre, dolor abdominal, convulsiones, alucinaciones, dilatación pupilar.	—	Aspecto enfermizo, adelgazamiento, rostro pálido. Al habituado «SNIFF» se le conoce por el tabique nasal perforado.	A la larga, trastornos físicos. Comportamientos paranoides. Gran dependencia psicológica.	Si	En polvo, 2 gramos de 4 a 6 mil ptas.	Importación clandestina, vía Sudamérica.	Considerable.

Droga	Modo administración	Tolerancia	Dependencia	Adicción	Experiencia	Intoxicación aguda	Síndrome de abstinencia	Efectos a largo plazo	Inconvenientes	Estupefacientes penalizados Ley	Precio	Entrada mercado español	Adulteración
PSICODIS- LEPTICOS. L.S.D. 25 DIETILAMI- DA DE ACI- DO LISERGICO	oral	0	XXX	0	Trascendental. Des- realización y desperso- nalización. Los senti- dos se avivan. En algu- nos casos estelas mís- ticas Sinestesias. Bri- llantez de los colores.	Midiasis, ansiedad, pán- ico, agresividad, distor- sión perceptiva, desperso- nalización, etc. Depre- sión.	Síndrome psicóga- no, sin manifestaciones específicas.	Dovelandon de psicosis enfermedades psiquiá- ticas que pueden hacer- se crónicas.	Una fuerte dependen- cia psicológica. Abu- sos. Flash-back desa- gradables.	Si	1 dosis 500 a 800 ptas.	Importación clandesti- na, vía extranjeros.	50 a 90 %
MESCALI- NA «Payote» «Carne de Dios»	oral parenteral	0	XXX	0	Muy similar a la del LSD. Predominan las ilusiones de tipo vi- sual.	A dosis habituales pro- duce: Hipertemia Irritabilidad Lentitud cardiaca.	---	---	---	Si	---	Clandestino. México.	---
D.M.T. DIMITIL- TRIPTAMI- NA C. amazónico	endovenosa				Se ha sintetizado, usándose para obtener «STRIPS» cuando no hay LSD en el mercado.								
DOM (STP) Serenidad Tranquilidad Paz 2,5 Dimetoni y metilam- fetamina. «SPEED»		0	XXX	0		Además de los efectos si- milares al LSD, graves problemas respiratorios.	Síndrome «nariaco»	Presentarse episodios psicóticos de 4 días de duración con los correspondientes efectos trágicos.	Más recalcadas alucinati- vas.				---
PSILOGINA PSILOCI- BINA Hongos PSILO- CYBE		0	XXX	0	Euforia, alucinaciones, visiones de tipo oníri- co. Visiones beatícas, «verdades funda- mentales, «belleza pura».	Muy similar al LSD y mescalina.	---	Es trastorno más dura- dero es el de la falta de fuerzas o decaimiento.		Si	---	---	---
CANNABIS GRIFFA MARIHUA- NA HASCHIS «Cáñamo indiano»	oral, fumar	0	XXX	0	Novedad en la percep- ción del mundo inter- no y externo.	Sequedad de boca, an- siedad, pánico, agresivi- dad, taquicardia, ilusio- nes. Excepcionalmente, alucinaciones.	Sin manifestacio- nes específicas. (Trastornos psicó- genos.)	Puede favorecer la apari- ción de psicosis en suje- tos predispuestos.	No muchos. Algunos, científicamente exclui- dos.	Si	1 gramo = 250 ptas.	Clandestina. Africa.	Considerable
DISOLVEN- TES (Gasolina, acetona, pegamento, disolvente, pinturas)	inhalación	XXXX	XX	X (Algunos productos)	Embraguez compara- ble al alcohol. Alucina- ciones, agitación.	Olor típico del aliento, de- presión respiratoria, agi- tación, coma, riesgo de muerte por sofocación.	Sin signos especí- ficos.	Lesiones hepáticas y re- nales.	Necesidad de aumen- tar la dosis cuando co- mienza cierta depen- dencia. A la larga: Anorexia y dolores de estómago.	No	---	---	---
ALCOHOL	oral	XXXX toleran- cia in- versa.	XXXX	XXXX	Euforizante, sedante depresivo.	Afasia, disenteria, obnubi- lación... coma, trastornos digestivos, cefalea.	Temblores, sudora- ción, incontinencia, de- lirium tremens.	Anorexia, trastornos ca- rácter (irritabilidad), am- nesia, trastornos neuroló- gicos, insomnio, trastor- nos digestivos, náuseas, diarreas, temblor.	Dependencia física y psíquica.	No	Barato	Industria española.	Relativa.

Vejem, per últim, la divisió de les drogues partint del seu grau de tolerància i dependència:

TAULA IV

	<u>Tolerància</u>	<u>Dep.Psíquica</u>	<u>Dep.Física</u>
Opiacis	+++	+++	++++
Barbitúrics	++	+++	+++
Alcohol	+	+++	++++
Cocaïna	--	++++	--
Amfetamínics	+	++	+
Cafeïna	+	+	--
Tabac	++	++++	?
L S D	+	+	--
Marihuana	+	+	--

(8)

Com es pot apreciar hi ha algunes diferències de matís entre les diverses classificacions. Així, al parlar de les amfetamines podem veure que a la Taula III se'ls hi atribueix una tolerància i dependència més forta que a la Taula IV. O bé que, si totes les classificacions estan bastant d'acord amb la poca importància que té la tolerància en el cànem, podem veure en canvi que en la Taula IV se l'hi atribueix un grau de dependència més petit que en la III. Crec que aquestes diferències reflexen també, en certa manera, la situació que encara hi ha de desconeixement de molts aspectes de les drogues, inclús a nivell farmacològic, la qual cosa és un factor més dels que faciliten la "ideologització" del problema. De tota manera, s'ha de tenir en compte que l'estudi més recent dels aquí citats és el de Camí (1977).

Crec que el que hem vist fins ara ens pot donar ja una idea bastant clara de la situació de cada droga en el contexte general. Per acabar de perfilar aquesta situació, i en concret la del cànem, em referiré a la divisió entre drogues "lleugeres" i "pesades".

3. Drogues lleugeres i drogues pesades: Aquesta és una divisió de la que encara s'estàn discutint els seus límits (9). De manera esquemàtica, les drogues pesades són les que provoquen toxicomania i les lleugeres, no. Així, s'inclourien com a drogues pesades totes les depressores (provoquen dependència física) i algunes estimulants, com la cocaïna i les amfetamines i derivats, degut a que les primeres són estupefaents i, com a tals, poden provocar toxicomania, així com les amfetamines. S'ha de tenir en compte, però, la relativitat de fronteres entre els diferents grups de drogues. "No existeix una línia de demarcació clara entre els opiàcis i els estupefaents sintètics; entre aquets últims i certs analgèsics; entre certs analgèsics i certs hipnòtics sedants que fàcilment produeixen hàbit; i tampoc entre les amfetamines i altres psicoestimulants etc. En definitiva, no existeix ja una separació i menys que mai un límit clar entre estupefaents i psicofàrmacs. Es significatiu respecte a això, que a Itàlia la toxicomania d'heroïna s'hagi difós, en aquets dos darrers anys no precisament sobre la base de l'ús de cannabis, sinó sobre la dels psicofàrmacs, en particular dels amfetamínics" (10).

D'altra banda, les drogues lleugeres estarien formades per totes les psicodèliques, més algunes estimulants com la cafeïna o el tabac. Es a dir, les drogues que tendeixen a crear més una habituació que una toxicomania. Encara que hi ha opinions que, precisament per això, inclourien el tabac entre les drogues pesades, ja que provoca una compulsió per tornar-ne a prendre, una forta dependència psíquica, i uns estralls considerables tan a nivell individual com social, que es podria considerar com una veritable toxicomania.

La diferència entre els dos grups s'acabaràn d'aclarir quan es parli de les propietats de cada droga. Ara m'interessa assenyalar que aquesta divisió entre lleugeres i pesades està directament relacionada amb el fenòmen de l'escalada o pas d'una droga a una altra. El famós tòpic de que el primer "porro" és la porta

oberta a la toxicomania i, per tant, a la desfeta personal i a la mort prematura, a part de la seva evident exageració, té una part de veritat, encara que les raons són molt diferents, quan això es dona, que les que normalment es diuen.

Ja hem vist que els psicodèlics no acostumen a provocar toxicomania i un habituat a qualsevol d'ells no té cap necessitat física de prendre alguna de les drogues considerades com a pesades. Però hi ha una sèrie de raons que de vegades porten a fer aquest pas. Primer de tot, la manca d'una informació objectiva i posada al dia, totalment inexistent entre nosaltres on, al contrari, tenim una gran quantitat d'informació interessadament tergiversada, que no fa més que ampliar el confusionisme. I això té els seus efectes: per a molts individus, la qüestió consisteix sobretot en passar la barrera de la prohibició. A partir d'aquí, i tenint en compte l'actitud psicològica bàsica que això comporta, ja no són importants les diferències entre una o altre droga, doncs els seus efectes concrets és, fins a cert punt, una cosa secundària. "El fet d'haver-se donat compte -i l'estar convençut d'això- de que fumar-se un porro suposa ja haver atravesat els confins de la droga, significa simplement que, un cop constatat que el hakis no fa cap mal, es pot passar tranquil·lament a la heroïna"(11)

Per això la il.legalitat de moltes drogues lleugeres reforça aquest aspecte, ja que els seus consumidors hauràn de ser individus en algú sentit no-normatiu, doncs per conseguir la droga s'hauràn d'exposar a certs riscos, hauràn de freqüentar uns determinats "ghetos", on s'acostuma a aconseguir, i participaran d'alguns valors comuns (com a mínim valors de rebuig) amb certs sectors marginats. Més endavant insistiré en el tema, però es pot insistir en algunes conclusions. El fenomen de l'escalada, quan es dona, es degut principalment a: 1) la manca d'informació o la des-informació sistemàtica; i 2) La il.legalitat de les drogues lleugeres. Si els conceptes legal - il.legal fóssin paral·lels als de pesades - lleugeres, la frontera seria molt més real, menys

ambigüa i arbitrària, en el sentit de que l'individu sabria millor amb quins elements "se la juga".

2.1.2. Propietats, efectes i entorn.

Aquest apartat consistirà en un repàs, per força breu i esquemàtic, de les propietats, efectes i l'entorn de cada una de les principals drogues, fins arribar al cànem, en el qual m'hi extendré més. I no parlaré de la coca i la cocaïna, que ja hem vist a la primera part del treball (12).

Una cosa a tenir en compte, però, és que podem parlar dels efectes de cada droga en línees generals, però això es pot concretar en cada individu de formes molt diverses. De fet, tots els autors estan d'acord amb que els efectes d'una droga sobre un individu tan o més condicionats que per les propietats intrínseques de cada substància, ho estan per l'estructura física i psíquica del qui les pren, les expectatives que n'espera i la predisposició amb que la pren, els objectius que té al fer-ho, l'ambient social en el que viu (així, per exemple, en molts heroinòmens i alcohòlics resulta més nociu, moltes vegades, la forma de vida que porten -menjars a deshores, alimentació insana, poca higiene, falta de vitamines etc.- que els mateixos efectes de la droga), l'atmosfera del moment concret de prendre la droga, si està sol, ben o mal acompanyat, les dosis que fa servir, etc. Degut a la gran significació emocional d'aquets productes, només una part dels seus efectes provenen clarament d'una acció

bioquímica, essent la component psicològica fonamental (13). Això, és vàlid principalment per a les drogues lleugeres, però també és aplicable de manera més restrictiva a les pesades. Pensem per exemple, amb les diferents borratxeres que un xicot pot agafar en una festa, quan ha fet una ronda de bars amb els amics o quan, sol i desesperat, ofega les penes d'amor en el vi. L'alcohol és el mateix, però els efectes força variats, tot i tractar-se de la mateixa persona. Així doncs, cal tenir present aquesta qüestió que matitzarà, en alguns casos de manera considerable, les línies generals que exposaré a continuació.

1. Opiacis.

Considerarem en aquest apartat l'opi i els seus derivats, els més coneguts dels quals són la morfina, que és un alcaloïde de l'opi i la heroïna, derivat de la morfina.

Els opiacis són sobretot, potents analgèsics, que poden calmar el més potent dels dolors. Si es prenen injectats, en el moment de fer-ho es produeix una espècie de "flash", d'orgasme interior que baixa ràpidament, mantenint-se després en "...un estat de relaxació, indiferència, tranquil·litat incapacitat de concentració i eufòria (bé que de vegades provoqui malestar: disfòria)" (14), tot lo qual provoca una agradable i il·lusòria sensació de seguretat en sí mateix. Les primeres vegades que se'n pren els efectes són desagradables, ja que es presenten nàusees, vòmits... Els efectes físics perniciosos són notables ja que, a part de crear una forta toxicomania, produeix depressió respiratòria, diversos trastorns digestius, insuficiència hepàtica i, en casos greus, el toxicòman té palpitations, síncope i es troba sense defensa davant d'algunes enfermetats, principalment la congestió pulmonar, l'asma i l'angina de pit.

La utilització terapèutica dels opiacis és ja en l'actualitat força restringida degut als evidents perills que comporta. Però el seu ús moderat era tònica general a molts països de l'Orient des de fa molt segles encara que, especialment a Xina, es va incrementar de mala manera a partir de la dominació dels anglesos, per als quals resultava un bon negoci el comerç de l'opi i, després de les famoses "guerres de l'opi", al segle passat, van lliberalitzar i promocionar molt el seu consum.

Per això també es va estendre molt per Europa on el prenién, per una part, les élites literàries i artístiques, molt ben representades per Coleridge i Quincey (15), i també el proletariat ja que l'opi resultava més barat que l'alcohol, en certs països, i era una forma que tenien els patrons de pagar part dels sous. A partir de les diferents guerres imperialistes, s'ha extès massivament la toxicomania dels opiacis, primer en base a la prescripció indiscriminada que en féren els metges militars per a qualsevol tipus de dolències, i després (sobretot al Viet-Nam), en base a la corrupció, la desmoralització i l'absurd d'aquella situació que va conduir a molts a una sortida neuròtica -és a dir, aparent i inoperant- per mitjà de la heroïna.

Actualment, la heroinomania està molt extesa i no només perquè ja tenia un bon mercat d'intoxicats, sinó també perquè certs grups de poder hi semblen molt interessats: només cal veure que la heroïna s'ha extès pels barris sub-proletaris de les grans ciutats del Nord d'Itàlia que començaven a ser explosius; com va ocórrer, els anys 60, en el barri Neoyorquí de Harlem, bastió tradicional de la marihuana; o com la heroïna va ocupar el lloc del hax i la marihuana al Haight Ashbury de San Francisco, que es podria dir que va ser durant una època un barri-model de vida alternativa portat per la joventut "underground", que a partir de l'entrada de la heroïna es va convertir en un centre de brutícia i repressió; o, exemple més recent i proper, la heroïna ha pene- trat en les presons de l'estat espanyol (i ja se sap que, en general, una cosa no entra a una presó si "algú" no ho vol), després

d'aquesta època de forta inquietud, motins etc. (16).

Finalment, hi ha un altre factor que contribueix a la progressiva substitució que es pot detectar a Occident de les drogues lleugeres pels opiàcis, fent d'aquets un formidable sistema de control sobre sectors de població potencialment inquiets i "molestos". És el sentiment de derrota en el que s'han enfonsat alguns grups o elements d'avantguarda que van participar en les lluites dels anys 60, que facilita l'assimilació al sistema, encara que sigui per un camí més complicat del normal. Per això "...el modo de vivir del heroinómano, un esclavo de la Necesidad, un alimentador de su vicio, un ser alienado; -en suma, alguien no muy distinto de los compradores de coches-neveras-televisores-lavadoras-chalets en la sierra-minipimers, etc.- va sustituyendo también las ilusiones, utópicas y todavía algo hermosas formas de vida alternativas que proponían los chicos de las flores" (17).

2. Hipnòtics, sedants i tranquil·litzants.

Tots els productes d'aquest apartat el constitueixen preparats que la medecina ha anat descobrint, per a major honor i glòria del sistema al que serveix i que és la seva raó d'ésser, tal com està organitzada en l'actualitat. La prova de que són "fills del sistema" la constitueix el fet de que, a part de que són promocionats publicitàriament com qualsevol producte comercial, ténen una utilització majoritàriament terapèutica, és a dir, altament prestigiada i gairebé sacralitzada.

Els barbitúrics "...produeixen sedació, disminució de l'acuitat mental, alentiment de la paraula i, com a conseqüència de tot això, a dosis suficients produeixen son ... Quan hom dona una dosi excessiva apareix un quadre d'incoordinació nerviosa, pèrdua

del coneixement i mort per paràlisi respiratòria" (18). Els barbitúrics i els tranquil·litzants provoquen un fort grau de tolerància, dependència psíquica i dependència física, com queda demostrat pel síndrome d'abstinència que provoquen, equivalent moltes vegades al "delirium tremens" dels alcohòlics, i més greu que el produït per la supressió de la droga a un morfinòman. Els sedants, en canvi, ténen un grau de tolerància més fluix i de dependència física que se situa al mínim.

El problema de totes aquestes pastilles és que, avui per avui, són indispensables per al funcionament previst de la societat, amb els seus diferents temps programats de treball, oci, reproducció etc. Formen part de l'epidèmia de diferents drogues que es dona en el món actual. "Els cafeïnics i el tabac són drogues estimulants; els tranquil·litzants són ansiolítics; les amfetamines estimulants; els barbitúrics s'usen per dormir i per atordir-se; els productes alcohòlics principalment per a desinhibir-se, i així successivament. Es difícil imaginar què és el que passaria en una gran ciutat d'Occident si un dia desapareguessin de cop aquets quatre tipus de drogues: probablement, tota l'estructura social tremolaria"(19).

D'altra banda, al ser una droga tan integrada en la nostra societat no presenta per a la majoria de la població els problemes provocats per la il·legalitat d'altres drogues, per la qual cosa hi ha una gran quantitat de toxicòmans que no saben que ho són: la dona de sa casa que no pot dormir sense les "pastilletes", l'executiu que va tirant gràcies a la combinació d'estimulants i tranquil·litzants, l'obrer que té "problemes de nervis" -és a dir, que no pot resistir més el tipus de vida al que està sotmès- i al que el S.O.E. facilita ja les "píndoles màgiques" per apaivagar-lo i conformar-lo, etc.

Així, una toxicomania objectivament tan greu com la d'aquets depressors no és anatemitzada per la societat -ans al contrari,

ja que ajuden a la sobrevivència de l'actual "statu quo"-, excepte en els casos en els que l'individu es passa de ratlla. Aleshores entra en acció l'aparell repressiu en forma de psiquiatres, manicomis, policies etc. amb els quals el sistema vol deturar, a un cert nivell, una necessitat generada per ell mateix. Moltes vegades, però, això és totalment ineficac i actualment els barbitúrics són un dels medis més habituals de suïcidi com podem veure per aquesta notícia i tal com s'em va confirmar a la Residència Sanitària del S.O.E. de la Vall d'Hebrón (Barcelona) (20). "Suicidio de un parado: durante el año 1976 -últimas estadísticas disponibles- hubo en Barcelona 87 suicidios consumados y 148 tentativas ... Un hombre de 33 años se ahorcó en su domicilio por encontrarse en paro forzoso. El hombre estaba en tratamiento también por su condición de alcohólico crónico. La soga no es el medio más común para quitarse la vida. En 1976 la utilizaron el 12% de los suicidados. A la cabeza, con un 28%, figura la ingestión de fármacos" (21).

3. L'alcohol.

Pot semblar extrany que l'alcohol sigui una droga depressora quan estem acostumats a veure els seus efectes d'eufòria, extraversió, dinamisme etc. Però això no és més que una primera etapa de la intoxicació, consistent sobretot en aixecar les barreres inhibidores de l'individu, produint-li al mateix temps un augment de la confiança en ell mateix i una minusvaloració dels seus errors. S'ha demostrat que "...sota la influència de petites dosis d'alcohol disminueix l'acuitat visual i es produeix un afebliment general de totes les percepcions sensorials, la coordinació muscular i els reflexos" (22). Segueix després l'acció depressora que, en dosis suficients, pot fer perdre la consciència. En la gràfica nº 1 podem veure l'incidència de les di-

ferents quantitats d'alcohol en el cos humà (pag. 435). Aquets efectes, però, poden ser modificats a nivell fisiològic per la rapidesa amb què es begui (ja que al fetge es produeix la transformació metabòlica de l'alcohol a la velocitat de 8 grs. per hora) i per si el cos disposa d'aliments o no.

No cal insistir en que l'alcohol^{te} un cert grau de tolerància, provocat per l'adaptació del sistema nerviós a ell, i una gran dependència, tan psíquica com física que es manifesta, en l'últim cas, pel "delirium tremens" que provoca "...tremolors, debilitat, ansietat, còlics intestinals, al·lucinacions visuals, confusió, desorientació i, de vegades, convulsions" (23). El consum continuat i a certes dosis, pot provocar també una sèrie de perturbacions somàtiques (gastritis crònica, lesions al fetge etc.) i influir en altres enfermetats (arterioescleròsi, anèmia o astènia etc.) i produir certes alteracions neurològiques.

Fins aquí hem vist els efectes de l'alcohol sobre l'individu. A nivell social els seus efectes es manifesten moltes vegades de manera aparatosa quan s'hi reflexiona, però que és acceptada per la majoria com a normal ja que és un element vital del nostre sistema socio-cultural. Unes quantes estadístiques ens poden donar una idea sintètica del que dic. L'estat espanyol és el tercer productor mundial d'alcohol, el tercer d'Europa en quant a consum "per capita", el quart entre els consumidors d'alcohol absolut per habitants i any (veure Taula V, pag. següent) i ocupa el setè lloc en quant a mortalitat per cirròsi hepàtica. Es alcoholica un 6,7% de la població total i més d'un 10% de la població laboral activa. Després de les enfermetats cardio-vasculars i el càncer és la tercera causa de mort: moren uns 8.700 hab. cada any per ingestió excessiva d'alcohol. A part hi ha 36.000 ferits en accidents de tràfic i 150.000 en accidents laborals; es deixen de fer unes 730 milions d'hores de treball i els costos socials, directes i indirectes, s'evalúen en uns 20.000 milions de pessetes (24).

TAULA V

Consum d'alcohol absolut.

<u>Estats</u>	<u>Litres</u>
França	17,3
Portugal	15,6
Italia	13,8
Espanya	12,1
Alemanya	12
Austria	11,17
Suïssa	10,7

Aquestes dades es poden valorar des de punts de vista complementaris: per un cantó, són les "anomalies normals" previstes en qualsevol sistema socio-cultural, al voltant de les quals giren una sèrie d'aparells preventius-punitius-integradors, amb les diverses ideologies que els sustenten. Així, es considera "viciosos" o "malalts" als alcohòlics mentre s'està promocionant l'alcohol, ja que com a narcotitzant d'efectes deshinibidors i agressius impulsa a l'acció i és, per tant, un instrument ideal cara als continus requeriments competitius, i de triomf insolidari i individualista, que planteja la societat occidental. Té, a més, una clara utilitat social, doncs actúa com a lubricant dels desajustos, queixes i insatisfaccions dels individus, culpabilitzant, a sobre, als elements que, d'alguna manera, han estat marginats per la mateixa societat.

Però, per un altre cantó, s'ha de considerar la tradició de l'alcohol en la nostra societat, on el trobem des de als rites més sagrats (l'eucaristia de la missa catòlica) fins als més profans (qualsevol tipus de "juerga", per exemple), i ja hi ha, per tant, una cultura de l'alcohol mitjançant la qual els seus individus han après, des de ben petits, a utilitzar-lo i també a no abusar d'ell, dintre de certs límits. Però sembla que actualment, i a les societats més desenvolupades, es pot apreciar un cert trenca-

ment dels models tradicionals del beure, provocat ja des del principi de la industrialització, però que ara s'ha accentuat pel ritme de vida i despesa que imposa la gran ciutat moderna, , la imposició publicitària de la indústria de l'alcohol i, en general, per la crisi social que afecta a amplis sectors de la població, cada dia més necessitats -d'una forma fictícia o real, creada o no- de "drogar-se" (25).

4. Amfetamines.

Entrem ara en el camp dels estimulants. Les amfetamines van començar a ser utilitzades pels alemanys durant la Guerra Civil espanyola, extenent-se més tard el se ús massiu en els exèrcits durant la Segona Guerra Mundial. Actualment és una de les principals toxicomanies d'Occident i la seva droga social per excel·lència, gràcies a les modificacions de la conducta que pot provocar.

Els seus efectes principals són un gran increment de l'activitat psíquica, l'ajornament de l'aparició de la fatiga i la son, l'augment del rendiment físic o intel·lectual quan se'n prenen dosis adequades, una gran sobre-excitació que inicialment pot ser semblant al "flash" de la heroïna si es prenen també per via intra-venosa, i una marcada sensació d'eufòria, poder i força. Però un cops passats aquets efectes, la "baixada" es presenta en forma d'esgotament físic i psíquic, amb depressió i angoixa, podent arribar a deliris paranoïdes. Molts individus per superar això, acudeixen aleshores als barbitùrics, creant-se una perillosa cadena de dependències que, en segons quines personalitats, pot configurar alguna psicopatia.

Les seves utilitzacions més o menys terapèutiques més importants són com a anti-hipnòtics, anti-depressius, pel tractament

de l'obessitat, etc. He escrit més o menys, perquè són de les drogues en les quals és difícil establir una clara demarcació entre l'ús terapèutic i el que no ho és. Excepte en el cas clar de la seva utilització lúdica pert part dels adolescents dels anys 60 a Europa -sobretot a Anglaterra on l'alcohol està molt controlat- per "estar a to" els finals de setmana, en els altres casos és una mica difícil veure fins a quin punt un tractament per aprimar-se no és més el seguir uns imperatius de la moda que una altra cosa, o que les pastilles diàries d'una mestressa són més una verdadera toxicomania -donada la situació agobiant de la família, la feina, etc.- que no un tractament "necessari pels nervis" (generalització que val per tot), per posar alguns exemples.

Les amfetamines, doncs, són ideals per seguir el ritme programat de vida de l'actual muntatge social. Són com la gasolina que "dóna marxa" a l'individu per fer la cosa que li toca en el moment pertinent: ara produir, ara atendre a la família, ara divertir-se etc. A més, si no hi ha un sobre-esforç -penso en el cas clàssic dels estudiants prenent-se amfetamines per a preparar-se els exàmens-, no "pujes" i no triomfes sobre els demés, que és un dels valors fonamentals de la nostra societat.

5. Cafeïna.

Aquest és un principi actiu que es troba en més o menys grau en el tè, cafè, mate, xocolata i begudes que contenen cola. Tots aquets productes éren desconeguts a l'Europa anterior al S.XVI, i es van anar integrant amb més o menys facilitat, ja que el seu comerç va esdevenir una font de riqueses notable.

Totes aquestes begudes, quan es prenen en grans quantitats -i això és molt normal- actúen sobre el sistema nerviós, estimu-

lant l'activitat mental, eliminant o retardant la fatiga i contribuint al rendiment, tan en les tasques purament físiques com en les que requereixen habilitat. Finalment, augmenten l'estat d'alerta i d'ufanor i produeixen una lleugera eufòria.

El grau de tolerància que provoquen es considera baix, inexistent la dependència física i força marcada la dependència psíquica. "L'ús immoderat pot produir ansietat, intranquil·litat, tremolors, insomni, mal de cap i confusió mental" (26). D'altra banda, els seus principals efectes perniciosos són la constatació de que com més cafè o tè pren un individu, més propens és a sofrir un infart de miocardi, essent les raons d'aquest fenomen encara desconegudes.

6. Tabac.

Entre els factors que influeixen en els seus efectes en més o menys grau, a més de la nicotina, principal alcaloïde de la planta, hi ha les partícules de carbó que es troben en el fum aspirat, l'òxid de carboni, i el quitrà o brea. La nicotina estimula les cèl·lules nervioses, d'aquí el seu moderat efecte estimul·lant i, de vegades, l'aparició de tremolors o convulsions. "A dosis més elevades l'estimulació sol anar seguida de depressió, fet que explica els efectes sedants que són observats en certes ocasions. Per mitjà de l'estimulació nerviosa la nicotina fa sentir els seus efectes ... en especial sobre el sistema cardio-circulatori, amb aparicions de taquicàrdia lleugera, hipertensió i palpitations. Aquets efectes no ténen gaire importància en un individu normal, però poden tenir-ne, en canvi, en persones portadores d'alguna alteració vascular"(27).

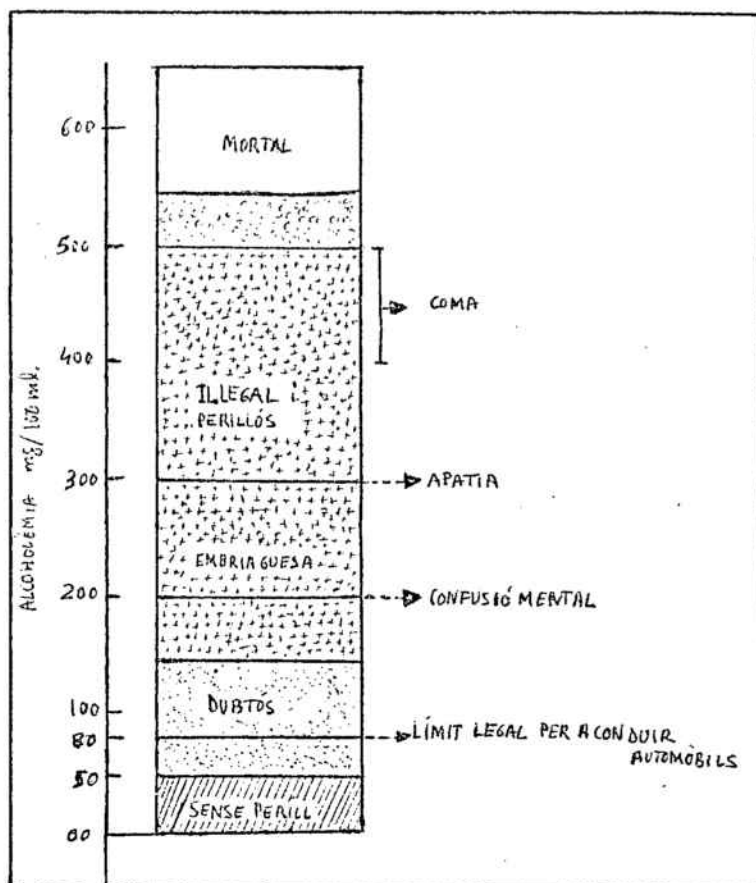
Entre les alteracions immediates provocades pel tabac cal citar l'obturació de les vies respiratòries, la bronquitis, que

es pot convertir en crònica, l'emfisema etc. A més llarg plaç, cal assenyalar el càncer de boca, llengua i pulmó i la propensió a l'angina de pit i a l'infart de miocardi (el doble entre fumadors que entre no-fumadors).

Com ja s'ha vist, el tabac és una de les drogues que causa una dependència psíquica més forta, com es pot apreciar pel fet de que, a heroinòmens que també se'ls hi ha interromput el tabac, sentén més necessitat d'aquest abans que de la heroïna, quan se'ls deixa prendre de nou qualsevol dels dos productes. D'altra banda, el cos té una marcada tolerància als efectes de la nicotina, la qual cosa, junt amb la rapidesa amb la que aquesta és eliminada, fa que els seus efectes immediats siguin relativament moderats, sobretot tenint en compte lo fortament tòxica que és aquesta substància per a l'organisme. No s'ha establert amb certesa si el tabac produeix dependència física que, en tot cas, seria moderada, ja que "...els efectes de la privació comprenen depressió, ansietat, irritabilitat, inquietud, transtorns de la son, dificultat de concentrar-se, alteracions de la percepció del temps i diversos símptomes gastro-intestinals" que poden ser, almenys en part, psicològics. (28)

La seva incidència social es pot endevinar a través d'algunes xifres: a l'estat espanyol moren cada any 10.000 persones de càncer de pulmó, boca o llengüa; podem observar també el nombre de morts als USA, segons el nombre de cigarrets fumats, en la gràfica nº 2 (pag. 135). Per altra part, aquesta droga reporta a l'estat espanyol, monopolista del seu tràfic, de 70.000 a 100.000 milions de ptes. segons diverses apreciacions. Només a Barcelona, els seus habitants van gastar prop de 10.000 milions de ptes. en tabac l'any 1977 (29). Aquestes poques dades ens poden ajudar a comprendre perquè el Poder aplica unes mesures tan diferents quan es tracta de drogues controlades que quan es tracta d'altres drogues, encara que siguin menys perilloses.

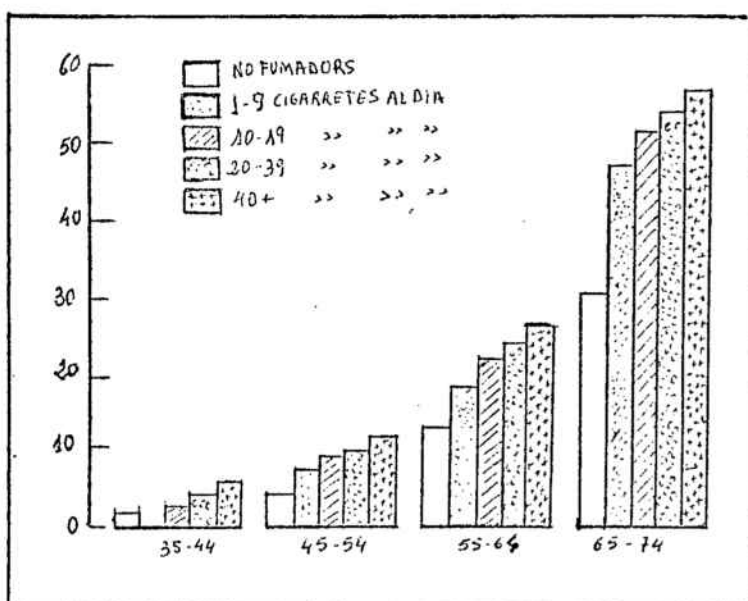
Gràfica nº 1

Relació entre nivell d'alcoholèmia i perillositat de la intoxicació. En un individu normal d'uns 70 kgs. s'arriba als 50 mg./100 ml. amb un parell de begudes alcohòliques i en calen sis per arribar a 150 mg./100 ml., nivell ja clarament perillós.

(De Laporte, 1976, p.61)

Gràfica nº 2

Nombre anual de morts, per miler, d'entre els homes americans de diverses edats segons el nombre de cigarretes fumades. (De Laporte, 1976, p.27)

7. L.S.D .

Aquí tractaré de la LSD com el més representatiu que és, a la societat occidental, dels psicodèlics majors. Alguns dels seus efectes objectius són "...l'aparició de tremolors, d'incoordinació motora i una moderada excitació del sistema simpàtic, que es tradueix per una discreta midriasi, un lleuger augment del ritme cardíac i de la pressió arterial i una major vivacitat de reflexos.... La realització de diversos tests pot demostrar, aparentment, un lleuger descens de la capacitat intel·lectual ... La toxicitat de la LSD varia molt segons les espècies: ... en l'home, bé que les complicacions neurològiques siguin rares, pot provocar convulsions. Entre els intoxicats són més corrents les psicopaties; hom pot observar ansietat i depressió intensa així com quadres paranoïdes amb al·lucinacions" (30).

La LSD pot provocar una lleugera dependència psíquica i no crea dependència física ja que, inclús en consumidors habituals, pot ser interrompuda sense conseqüències. Pot provocar també una certa tolerància, encreuada amb les que es presenten en la psilocibina, la mescalina i en l'alcohol. En quant als seus efectes subjectius, es troben ben resumits per Laurie (1969), per la qual cosa m'he permès aquesta extensa cita:

" 1. Los sentidos perciben con mayor fuerza los estímulos; los colores son mas brillantes; sonidos que normalmente no se oyen, como el tic-tac de los relojes, llegan a ser sorprendentemente audibles.

2. Se dificulta el mecanismo que relaciona un dato sensorial con otro, de manera que al sujeto puede resultarle difícil constatar que su mano está tocando su pierna y a la inversa.

3. Desaparece la relación entre los datos actuales de los sentidos y las experiencias ya vividas, de manera que las cosas son vistas como por primera vez. La inefable silla del jardín,

a la que Aldous Huxley hace referencia en "The Doors of Perception" es un famoso ejemplo.

4. Se reduce la coordinación muscular y la percepción del dolor.

5. Los test de la personalidad efectuados demuestran que las normas de comportamiento aprendidas, como el pensamiento lógico, la interpretación de un papel y los métodos trabajosamente adquiridos que nos capacitan para subsistir y triunfar, tienden a desaparecer.

6. Con los ojos cerrados se ven formas en un torbellino de colores.

7. Son frecuentes las alucinaciones, que van desde imágenes que el sujeto contempla como puras fantasías, hasta una completa inmersión en un mundo irreal.

8. Se debilitan las represiones emocionales y el sujeto se comporta, para bien o mal, de manera más elemental. Bajo la influencia del LSD, las reservas emocionales entre las personas se rompen y cada uno se hace más sensible a la personalidad de los otros.

9. Los recuerdos y experiencias que han sido severamente reprimidos en el inconsciente, pueden ser liberados y experimentados como acontecimientos actuales. En personas neuróticas y psicóticas, esta experiencia puede ser abrumadora y nociva" (31).

Després de l'entusiasme que va provocar la seva utilització mèdica, inicialment (cap als volts de l'any 1960) per al tractament d'algunes enfermetats psíquiques com l'esquifrenia (degut a paral·lelismes en els dos processos), es va veure que, si bé servia per a trencar la "cuirassa caracterial", es necessitava un posterior procés de curació. S'ha utilitzat, a més, pel tractament de nens autístics, de psicopaties (la sexual, sobretot), de diferents psiconeuròsis, per a la curació d'alcohòlics, amb resultats positius en un 50% dels casos, i per a la modificació de l'actitud de "criminals" als USA -essent el nombre de reincidents tractats amb LSD inferior al 50% mentre que normalment és del 85%.

Però la seva repercussió cultural ha estat molt més important. No cal dir que la LSD i els demás psicodèlics ténen una estreta relació amb el nou tipus de cultura sorgit els anys 60, sobretot a partir de Califòrnia. El Dr. Leary, professor de psicologia que fou de la universitat de Harvard, i el seu ajudant R. Alpert, van començar a experimentar sistemàticament amb els psicodèlics fins a crear una religió de tipus sincrètic, basada en la potencialitat mística d'aquestes substàncies. La història d'aquesta religió que, començant en la psicodèlia va acabar en la ciència-ficció, és ja prou coneguda (33). Però altres factors més importants van contribuir a l'expansió mundial dels psicodèlics. Al llarg dels anys 60 la guerra del Viet-Nam, el sorgiment d'una Nova Esquerra, els conflictes de les minories marginades (per raons ètniques, socials, polítiques, etc.), l'exploració espacial, la rebel·lió de la joventut en general i de l'estudiantat en particular...varen ser factors que es van inter-influïr, junt amb l'aparició de l'"àcid", per a conformar un "nou tipus de cultura", en el sentit que hi van haver canvis radicals a nivell moral, ètic, de costums, actituds i formes de vida.

Dues de les principals conseqüències d'aquest procés han estat el protagonisme de la joventut i el sorgiment d'una "cultura psicodèlica". Si, per un cantó, aquest protagonisme ha portat alguns mals de cap als mantenidors de l'actual ordre social, per l'altra han aprofitat la possibilitat d'extendre el consum a grans sectors de població que abans quedaven fora dels seus circuits, "vitaminitzant" d'aquesta manera una sèrie d'indústries i, lo que és més important, assimilant per medi del consum a tota una part d'aquesta joventut que era potencialment perillosa per al sistema. D'altra banda, la "cultura psicodèlica" -la música i també la poesia, periodisme, narració, cine, teatre, pintura, disseny, etc. en el camp de les arts, i relacionat amb això les formes de vida comunitàries, les actituds polítiques, etc.- va suposar una època de gran creativitat, símbol de la qual podrien ser conjunts musicals com els Beatles o Pink Floyd; creativitat que, en gran part,

també ha estat comercialitzada. Però el que vull subratllar amb tot això és la capacitat dels psicodèlics en el sentit de que "...no solamente sus efectos varían según la personalidad cultural de quien las ingiere, sino que además tienden a crear cultura, a ser asimiladas por el entorno cultural, enriqueciéndolo"(34).

8. El cànem.

8.1. Descripció. La cannabis sativa és una esbelta planta, de tija alta i prima, amb les fulles en forma de ganivet de serra, i unes flors petites, de color verd-groguenc. Es una espècie dioica i anual que s'adapta a tots els climes més o menys temperats o calorosos. D'aquí que n'hi hagi moltes qualitats diferents. Hi ha la que és més rica en fibra -conreada principalment als països mediterranis- que pot tenir només un 0,2% de Δ^9 -THC (principal principi actiu de la planta) i les que, en canvi, poden arribar a contenir un 4% d'aquest mateix principi actiu, ja que produeixen molta més resina. Aquestes últimes, les millors per a ser utilitzades com a psicotròpic, són les que es cultiven en països de climes més càlids. Es unisexual i les seves substàncies psicoactives es troben en tota la planta, però sobretot a la resina, que en conté prop d'un 40%, a les summitats florals i a les fulles joves, les del capdamunt de la planta. Les parts superiors de la planta masculina són molt petites i, després de la pol.linització, es marceixen ràpidament, per la qual cosa no s'acostumen a collir. Potser d'aquí vé l'afirmació, sostinguda fins fa poc temps, però actualment ja descartada, de que les úniques que contien substàncies psicoactives éren les plantes femenines.

8.2. Noms. Degut a que es cultiva en molts països diferents i a les diverses formes de preparació i administració, ha rebut una gran quantitat de noms. En citaré alguns:

A la India: bhang: extremitats de la planta no conreada, amb un contingut de resina relativament baix, que s'acostuma aprendre com a beguda, acompanyada de pebra, sucre i herbes aromàtiques; gandjah: formada per summitats florals femelles i fulles seleccionades amb el més alt contingut de resina; també altres begudes com el poust, amb aigua, la mourra, amb tintura d'opi, o el louthi, amb alcohol. Al Pròxim Orient: charas, molt ric en resina; madjoun, barreja de hax, opi, nou vòmica i datura; dawamesk, mermelada feta de hax, almesce, canyella, festuc i sucre. Al Nord d'Àfrica: kiff ó kifi, extret de les fulles que es barreja amb tabac, no massa abundant de principis actius; haschisch, extret de la resina i premsat en forma de pans; chastri, beguda que a més del hax conté sucre, plantes aromàtiques i raki. A Amèrica del Nord i altres països occidentals: marihuana o marijuana: fulles i flors seques i triturades per a ser fumades, te, maría, hax, pot, weed etc. A Espanya, en concret s'anomena haxís a l'extret de la resina premsat, que es presenta en forma de "tacos" de 1/4 ó 1/2 Kg., i que es va tallant en forma de barretes o "pastilles" més o menys flexibles i aromàtiques, de color verdós, marronós o negre segons les qualitats. Se'l coneix també com a merda, mandanga, xocolata, ful... a aquest producte em refereixo quan parlo del hax. D'altra banda el nom de marihuana s'aplica a les fulles i flors assecades i triturades, que poden tenir també parts de tija o llavors, segons les qualitats. També se l'anomena herba (yerba)-el nom més popular a tot el món-, grifa, rama, maría, gloria... També s'usa l'oli de hax, extret de la resina (encara que també se'n pot extreure de les llavors i és de qualitat molt inferior), un líquid molt espès, que es ven en tubets.

8.3. Formes d'administració i preparació. Com ja s'ha anat veient, el cànem es pot prendre de moltes maneres: menjat, begut, fumat (en cigarrets o en pipa -de tabac, d'aigua, de pedra-), sol o acompanyat d'altres productes. Descriuré les més usades entre nosaltres.

. cigarret, porro, netardo, joint, etc. Es el que s'usa més

normalment. S'escalfa pels extrems el talego o pastilla de hax de 1.000 ptes.(en aquets moments pesa aproximadament 5,5-6 grs.) i quan s'estova es desgrana amb els dits. La quantitat dependrà del nombre de gent, si es vol més o menys fort, la qualitat i, fonamentalment, de l'experiència del que ho faci. Això es barreja amb tabac, normalment ros o de pipa i es lliga amb paper de fumar -millor el d'arròs. S'hi posa el filtre, un tros de cartró prim -van molt bé els bitllets de metro- i el cigarret està a punt. L'herba també es fuma barrejada amb tabac, encara que és possible -quan n'hi ha abundància- que es fumi sola, cosa més estranya amb el hax. A Barcelona circula molta menys herba que hax, en general, i malgrat la relativa "abundància" d'aquest, s'acostuma a fer el porro perquè és com menys se'n gasta.

Tan l'herba com el hax es poden fumar, també, fetes les preparacions, en pipa de tabac normal; o bé una pipa d'aigüa que té el recipient foradat amb el "material" a sobre la cassoleta d'aigüa. Després ve un tub més o menys llarg del que surt, abans d'arribar al suport, un tub flexible amb una "boquilla", que és per on es xucla. Alguns sibarites posen, amb l'aigüa, algun suc de fruita natural i d'altres algun tipus d'alcohol. A les pipes marroquis, que ténen un llarg i treballat tub de fusta amb una pedra foradada al final, que és la cassoleta, s'hi fuma hax sol, doncs n'hi cap molt poca quantitat. Hi ha també un sistema casolà que consisteix en un cartró poc més gran que la circumferència de la part superior d'un vas. Se li clava al mig una agulla de cosir, en la que es col.loca, a la punta de dalt un petit tros de "xocolata" i se'l crema. S'inverteix el vas apretant-lo contra el cartró, per tal de que l'agulla amb la "xocolata" quedin ben tancats. S'espera que el fum ompli el got i, aixecant-lo lleugerament, es xucla fort.

L'herba i el hax es menjen també espolsats a sobre de pastellets, galetes amb mantega i mel, entre mermelades, etc. i l'herba es pot beure amb infusions, que aquí acostumen a ser de tè o alguna planta medicinal tradicional, poguent-hi afegir menta. Finalment,

l'oli de hax es pren impregnant-ne unes gotes als cigarrets, aliments o begudes preferits.

8.4. Efectes. Els efectes del cànem, si és fumats, es comencen a sentir als pocs minuts, atenyent el seu punt màxim entre els 20-40 minuts, i duren unes 3-4 hores. Si s'ha ingerit tardan més en aparèixer -uns 30 minuts- i acostumen a ser menys intensos, però duren entre 7-10 hores.

Els signes físics o els efectes objectius són molt pocs: una discreta injecció conjuntival, una certa taquicàrdia, sobretot les primeres vegades, una lleugera pèrdua de la força muscular i de l'estabilitat corporal, una gran sequedat de boca, amb la set consegüent i una marcada sensació de gana. En alguns casos pot provocar nàusees o vòmits. S'ha demostrat experimentalment que el THC té accions anti-convulsivants, analgèsiques i hipotermitzants (35).

El cànem no produeix dependència física i sí pot provocar una lleugera dependència psíquica. Hi ha molts individus que presenten tolerància inversa als derivats del cànem, és a dir, que augmenten la sensibilitat als seus efectes psíquics quan la prenen d'una manera continuada. Això és degut a que els enzims responsables de la metabolització del THC són inespecífics, i per activar-se necessiten ser induïts per una administració repetida. Per això molts principiants no senten els efectes. S'ha dit, i amb raó, que per sentir els efectes de l'embriagament cannàbic cal aprendre a fumar bé, a reconèixer els efectes de la planta i a trobar-los agradables (36).

Entre els seus possibles efectes perniciosos, els immediats i que afecten a l'intel·lecte són, principalment, una disminució de l'exactitud i el rendiment en tasques determinades, sobretot si requereixen càlculs complexos (operacions matemàtiques, per exemple), pèrdua de l'atenció sostinguda, dificultat de con-

centració i, a dosis elevades, pèrdua de la memòria immediata, disminució de l'auto-crítica i de l'auto-control. Malgrat això, i encara que l' acord no és total, diferents autors afirmen que no disminueix la "performance" en la conducció d'automòbils.

" En tot cas, sembla ben clar que resulta més perillós un conductor sota els efectes de dosis moderades d'alcohol que un altre que acabi de fumar un cigarret de marihuana"(37).

En quant a les possibles alteracions a llarg plaç hi ha algunes discussions. Per una part, s'ha comprovat una irritació de les vies aèries que és, però, un fenomen degut al fum, mentre que el THC té una acció broncodilatadora. Alguns autors han afirmat que els fumadors crònics presenten quadres d'intoxicació crònica, amb els símptomes d'apatia, letargia mental, afectació més o menys greu del judici, de la memòria i de la capacitat de concentració, i amb episodis de desorientament, manifestacions psicòtiques agudes o reaccions de pànic. Però d'altres asseguren que això és degut al substracte psicològic de l'individu, que hi juga un paper fonamental, limitant-se el cànem a treure'l a la superfície. Igualment passa amb l'atròfia cerebral difosa, la presència de la qual s'ha assenyalat alguna vegada com a efecte a llarg plaç. Experiments recents, però, no han pogut establir una relació causal entre el consum de cannabis i la lesió cerebral, i més aviat s'inclinen a creure que l'atròfia cerebral era una lesió prèvia a aquest consum. Citaré finalment, el resum dels resultats de l' Informe Jamaica (38), en el que es van estudiar 118 casos de fumadors inveterats de cannabis a Jamaica, Costa Rica i Grècia. No es van trobar alteracions cardíaques, renals, hepàtiques, neurològiques ni ecoelectroencefalogràfiques. Es va trobar alguna disminució de la funció broncopulmonar i una lleugera alteració del nivell d'hemoglobina, coses que també es poden atribuir al tabac. Tampoc es van detectar alteracions psíquiques, ni de personalitat, ni síndromes amotivacionals (39).

Els resultats de l'intoxicació cannàbica sobre el psiquisme són resumits així en el cèlebre Informe La Guardia (1944):

"1. Sota l'influència de la marihuana, l'estructura de base de l'individu no es modifica, mentre que aspectes superficials del seu comportament sofreixen un canvi.

2. Gràcies a la marihuana l'individu experimenta una creixent sensació d'alliberació, de desinhibició i de confiança en sí.

3. El sentiment de confiança en sí, induït per la droga, es tradueix per , sobretot, una activitat mental més que física. Alguns signes indiquen una disminució de l'activitat física.

4. La desinhibició produïda per la marihuana allibera pensaments i emocions latents en l'individu però no l'hi suscita reaccions que, en el seu estat normal, consideraria estranyes a ell.

5. La marihuana no allibera només les reaccions agradables, sinó també els sentiments d'ansietat.

6. Els individus amb una capacitat d'expressió limitada fins al punt de que els hi costa establir contactes socials estan més disposats a recórrer a la marihuana que no els que ténen respostes directes per tot" (40).

En quant als efectes subjectius, els més globals són l'aixecament temporal d'inhibicions, que s'acompanya, però, d'un augment de la consciència de sí, cosa que fa que no es donguin les brutals desinhibicions que apareixen amb l'alcohol, per exemple. Segons Sami, "l'acció específica del hax resideix en l'aixecament provisional d'una inhibició concernent a la capacitat relacional de l'individu"(41), amb lo qual aquesta és facilitada. D'altra banda es presenta una gran loquacitat, amb jocs de paraules, associació d'idees, acudits paradoxals; la imaginació sembla que es dispari, i a partir de cert moment es donen com uns atacs d'hilaritat, doncs qualsevol gest, mirada, paraula o detall en pot ser el detonador i el cos -que se sent perfectament com el centre de tot- es troba en un relaxament total, una sensació de lleugeresa, d'estar "volant amb peus de plom" com deia Henry Miller. Augmenta molt la percepció sensorial: pot intensificar-se la vivesa

dels colors, el tacte es multiplica, així com el gust (per això agrada tant menjar coses dolces quan s'està "flipat"), se sent qualsevol petit soroll i la música es pot descomposar de mil maneres diferents. A això hi contribueix la mateixa naturalesa de la música (relació ritme-temps), ja que el hax presenta també una distorsió en l'apreciació del temps i l'espai -que semblen en general molt més llargs del que són. Es donen moments de "cuelgue total": un es queda ensimismat en qualsevol cosa: des de les més diverses fantasies oníriques, fins a l'escletxa de la finestra, el soroll del póls, que de vegades sembla fortíssim, o la realització d'un dibuix fins a l'últim detall(42).

Sobre les suposades propietats afrodisiaques dels derivats del cànem, és evident que no provénen d'una acció específica de la planta, que més aviat és sedativa, sinó del conjunt de condicions que es donen quan hi ha una activitat o intercurts sexual sota els efectes del cànem: la desinhibició, el relaxament i, bàsicament, la hiper-sensibilitat (sobretot tactil) i la sensació allargada del temps, així com les noves dimensions que de vegades es descobreixen en coses ja conegudes.

Finalment, les aplicacions terapèutiques del cànem, que al llarg de la història han estat moltes i molt variades (per a combatre paràsits intestinals, laxant, analgèsic, antipirètic, vomitiu, etc.) són molt reduïdes actualment, almenys a Occident. A l'Europa Oriental s'usa com a antibiòtic, però només per a infeccions d'oïda, nas i coll; sembla que és un bon auxiliar en els casos de glaucoma, com s'ha provat als USA, i també un complement de la isoprenalina en el tractament de l'asma.

2.1.3. Models d'ús

1. Religiós. La droga, element essencial d'una "comunitas".

En totes les religions hi ha tres elements bàsics que són la droga, la orgia i la música sacra. L'impuls orgiàstic, segons E. Fromm "...tiene como raíz el miedo que el hombre siente a la soledad, a la 'separatidad' que experimenta, aislado en su propio cuerpo, en su propio yo: por medio de la orgía, de la droga, del sexo y de la música, esa sensación de separatidad disminuye, e incluso se aniquila: se experimenta entonces una especie de 'unión mística' con los otros, con el Cuerpo Místico de la Iglesia, que es también el Cuerpo de Dios. Narrar la historia del movimiento hippy de los años sesenta, de la revolución de costumbres que ha tenido lugar en la pasada década, es contar la historia de un movimiento religioso, que ha tenido sus sacramentos en los alucinógenos, sus cantos religiosos en la música pop y cuyas reuniones orgiástico-religiosas han sido los conciertos de rock, las manifestaciones de protesta y los espectáculos" (43).

En la laica societat occidental, en aquets moments, un dels pocs rites religiosos amb vigència associats a la droga, encara que sigui simbòlicament -doncs no s'espera que es realitzin sota els efectes de l'embriagament alcohòlic- és la missa cristiana. Però els rites sagrats corresponents als valors tradicionals del catolicisme estan, en els nostres països, en franca decadència. I la necessitat, per a molta gent, de trobar unes formes substitutives-i al mateix temps, molt més vivencials i operatives- de "comunió" és un dels factors subjectius que ha fet jugar aquest rol religiós o para-religiós als alucinògens. Així, hi ha petits grups que han substituït el cristianisme per alguna altra religió o gnosticisme orientaltzant, però aquets no es pot dir que tinguin una gran incidència social (44).

Però aquest rol ha estat aprofitat per les classes dominants, degut a la necessitat en la que s'han trobat d'adoptar, davant de la droga, una tàctica de tolerància integradora. Com a mostra d'això, em referiré als concerts de música rock, més que als espectacles en general o a les manifestacions de protesta, doncs aquestes últimes éren, en general, un fenomen bastant diferent a l'estat espanyol que als USA, almenys fins ara (45). Crec que el millor camí per aclarar el que vull dir serà resumir les observacions fetes sobre diversos aspectes d'un dels festivals de rock als que he assistit durant la realització del treball, a Barcelona.

Primer de tot, el modern "temple" on se celebra la festa -el Palau dels Esports- és un recinte relativament allunyat del bull·lici de la ciutat, entre jardins i a la vessant de "la muntanya" -Montjuïc, en aquest cas-, tot lo qual comporta ja un espai determinat. Els límits s'estableixen clarament en arribar a l'edifici, tan per la seva mateixa disposició arquitectònica com pels seus servidors habituals -porters i altres vigilants de l'empresa. Però es reforça amb la presència de la policia, els "grisos" que, a més d'un rol dissuassori real -doncs l'Estat col·labora a assegurar que ningú passi sense haver fet "l'ofrena inicial" (de 350 ptes!) als organitzadors- exerceixen un rol simbòlic, ja que es tracta d'assenyalar clarament que l'espai per a la cerimònia orgiàstica és aquell i no cap més. No fós cas que la festa -en el sentit més ampli de la paraula- sortís al carrer i s'encomanés als ciutadans...diferenciant, al mateix temps, als que "estàn allà" -que necessiten ser vigilats- de la resta de la "honrada i treballadora" població. Les cües de gent, que amb penes i treballs es logra conservar, són la "processó" obligada per a penetrar a l'"atri - hall", que és el lloc de pas al recinte sagrat pròpiament dit. La naturalesa d'aquest espai de transició es pot advertir perquè, si per un cantó encara hi ha policia, per l'altre és un lloc privilegiat de relació interpersonal (hi ha els bars, passa la fresca, bancs per seure...) on aquesta es dóna, ja moltes vegades, de manera força relaxada i desinhibida. És a dir,

els "grisos" i la resta del "personal" coexisteixen amb aparent indiferència entre els sons de la música i la beferada de "xocolata" que arriba de l'interior.

Aquest és l'espai sagrat, l'espai marcat i tancat de la permissivitat, on es poden expressar les forces emocionals, místiques, orgiàstiques (46), provocades per la música, l'ambientació general i els "sacraments": si l'alcohol és el que correspon a l'espai de transició, el hax o l'herba són els propis de la cerimònia. En tot moment es pot veure en algún lloc un porro que s'està "liant" o que passa entre grups de "fidels". Ja que la "planta sagrada" és un element fonamental, junt amb la música, que identifica la pertinença a una certa comunitat, que dóna cohesió. Col·labora també a la solemnitat de l'acte i a l'exaltació dels sentits la situació de l'escenari, la gran quantitat d'aparells i instruments que hi ha, la destresa, encert i categoria dels "músics - cel.lebrants", els efectes sonors, les imatges colorides i abigarrades -que intenten reproduir visions d'àcid- projectades a la pantalla i paret del fons, i les llums de colors -que contrasten amb l'acollidora obscuritat de la sala-, amb el seu "fum-encens" en els moments àlgids, en els quals els participants canten, ballen, aplaudeixen, xiulen o s'extasien.

Finalment, quan amb la repetició d'alguna peça "sedant" el públic s'ha anat calmant i s'encénen tots els llums -cosa que trenca gran part de l'encant de la situació, es comença a sortir cansats, satisfets, "penjats" i més o menys ordenadament -doncs s'ha de tenir en compte que l'herba exerceix influències relaxants i anti-agressives, i es nota quan aquesta a predominat sobre l'alcohol-, sota la discreta vigilància dels "representants de l'ordre". I, després dels comentaris de rigor, cada ú a casa seva o a allargar una mica més la cel.lebració a d'altres zones semi-alliberades-tolerades, com les Rambles.

Es pot pensar que aquest tipus de manifestació de l'ús de la droga escauria més sota l'epígraf de lúdic o polític. Si bé els factors lúdics juguen un paper central en tota la "cerimònia" descrita, crec que ha quedat clar que no són únics i exclusius, ja que el rendiment econòmic, la vigilància, l'establiment de límits etc. són tots ells factors inter-dependents amb el "ludus". Es més, en el present cas aquest no es podria donar sense la presència dels demés elements, indispensables per tal de que la cerimònia sigui permesa. Precisament aquesta és la diferència essencial amb l'oci o el joc no programat, no classificable o enquadrible, en principi, i del qual parlaré més endavant. En quant a l'aspecte polític és evident que hi és, doncs és una de les formes que té l'Estat d'ampliar el consens i, al mateix temps, integrar i controlar uns elements rebels en potència o, almenys, sospitosos. Però crec que és un punt de vista que no esgota la totalitat del fenomen.

M'ha semblat, en canvi, que l'anàlisi d'aquest ús del hax des del punt de vista de model d'ús religiós permetia, sense excloure altres perspectives, una visió global d'aquest fenomen encara indefinit en molts aspectes. Seguint a Turner (1972), partiré de l'existència de dos models principals d'organització de les relacions entre els homes: l'estructura i la communitas, models que, en una relació dialèctica, s'anirien succeïnt en la vida de qualsevol grup social. En el primer, la societat és un sistema molt jerarquitzat de posicions econòmiques, jurídiques i polítiques, altament diferenciat i fortament estructurat. En oposició a aquest, el segon és el model de societat on aquesta es presenta com a "...comitatus, comunitat o també comunió no estructurada o rudimentàriament estructurada i relativament indiferenciada d'individus iguals que se sotmeten a l'autoritat general del majores ritual"(47).

Així, mentres algunes característiques de l'estructura són la desigualtat, el sistema de nomenclatura, la propietat, l'status,

la cura de l'aspecte personal, la distinció de la riquesa, la secularitat, etc. la communitas es distingirà per, respectivament, l'igualtat, l'anonímia, l'absència de propietat, l'absència de status, el descuït en l'aspecte personal, l'absència de distinció de la riquesa, la sacralitat, etc. Aquests dos conceptes van íntimament lligats a la situació en la que es troba l'individu d'una societat determinada, situació que ha estat socialment definida a través d'uns rites de passatge que, segons Van Gennep, són els rites que acompanyen qualsevol modificació de de lloc, d'estat, de posició social i d'edat. Els rites de passatge ténen tres fases: 1) La separació, quan s'assenyala simbòlicament que aquell individu deixa de pertànyer al que fins ara era el seu grup o condició social; 2) El període marginal o liminal, durant el qual es considera a l'individu en un estat "anormal", fòra de la societat i del temps, sense status (aquest període pot durar el temps d'una cerimònia o més, com en el cas del dol d'una vídua); i 3) L'agregació o incorporació, quan es simbolitza el seu nou status, revestint-lo dels signes corresponents, i l'individu entra a jugar un nou rol, amb tots els seus drets i deures.

La communitas, doncs, té moltes característiques de la situació liminal. Una d'aquestes és la seva sacralitat. En totes les societats s'ha considerat les situacions liminals amb propietats màgiques o religioses, i han estat molt ritualitzades i ampliament simbolitzades, ja que es pensa que són situacions perilloses/o que poden "contaminar" a la resta dels individus. Això pot ser degut a que "...des del punt de vista del que està interessat en el manteniment de l'estructura, qualsevol manifestació consistent de communitas l'hi apareix com perillosa o anàrquica, i ha de ser limitada amb prescripcions, prohibicions i condicions. A més ... el que no pot ser classificat clarament en termes dels criteris tradicionals de classificació o queda en un espai intermig, entre les fronteres classificatòries, és considerat gairebé sempre "contaminant i perillós" (48).

Aquesta disquisició teòrica ens ofereix un marc en el qual analitzar el fenomen tractat. Es pot considerar que els festivals de rock, així com els de folk, han sorgit d'una situació liminal, són una manifestació de communitas en la nostra estructurada societat. En ells hi conflueixen una sèrie d'individus marginals, poc o gens "classificats", en principi, és a dir, individus amb les característiques de communitas. Les mateixes situacions que provoquen la música, les drogues, el ludus en general són fluctuants, incontrolables en certa mesura. Al Poder l'interessa integrar i controlar certs grups i/o activitats, que ja s'ha vist que si els prohibia o marginava totalment, aquets es desenvolupaven de manera més autònoma, en molts casos, ja que els contactes amb la societat general éren de rebuig mutu, la qual cosa accentuava el distanciament. Així doncs, es ritualitzen aquestes activitats, s'hi posen una sèrie de "prescripcions, prohibicions i condicions" per a poder-les realitzar, en base a les quals, precisament, de vegades s'impedeixen, quan no es veu clar o convenient pels motius que sigui (d'ordre públic, respectabilitat -que pot ser tan del grup actuant com del moment polític o religiós...-) i, en definitiva, s'intenta anar "estructurant" aquestes manifestacions de communitas, tan pel lloc o moment social que han d'ocupar, com pel seu mateix desenvolupament interior.

Per això actualment ja hi podem veure en aquests festivals i el seu entorn una barreja d'aspectes liminals amb altres que no està tan clar que ho siguin, i que podrien respondre a la progressiva estructuració que estan sofrint. Prendré, com a indicador general de tots els demés, la organització i el públic assistent. Si en un principi molts d'aquets festivals éren organitzats per "grups d'amics", amb la mínima comercialització indispensable per a la seva realització, i el públic era, majoritàriament, els marginats de sempre dels barris de les grans ciutats més els "contra-culturals" manifestos -per la forma de vestir, de parlar, de comportar-se...- actualment estan en mans de grans

empreses comercials especialitzades -que moltes vegades coincideixen amb les que comercialitzen els discos, les revistes i demés productes que sorgeixen entorn d'aquestes manifestacions musicals- i el públic s'ha ampliat a sectors de classes mitjes, joves en general, que poden utilitzar productes comercials psicodèlics -vestits i altres additaments- però que en molts casos poden no participar d'una sèrie d'orientacions o principis més o menys comuns que els impulsin a la festa, sinó que van a ella com un acte més dins l'oci programat que depara la societat actual.

Encara que aquest aspecte requeriria un estudi més aprofundit, en línees generals sembla clar que estem assistint a un procés de comercialització-estructuració-integració del ritual de la festa, amb la repetició i fixació de moltes de les seves formes, amb la qual cosa el que es va aconseguint és buidar-la del seu contingut vivencial -que, a nivell massiu, és el que de vegades podria resultar perillós per aquesta societat on tot ha d'estar planificat- i, al mateix temps, es produeix un fenomen que s'ha repetit varies vegades en la història, però l'exemple més conegut del qual és la "constantinització" de l'església catòlica: el Poder intenta modelar, segons les seves necessitats, la sacralitat que comporta tota communitas, potenciant alguns dels seus elements màgics o religiosos mentre n'esporga d'altres: si per una banda hem vist les limitacions, condicions, etc, que posa a la festa, per l'altre el reforçament de la decoració, de l'"entourage", la creació de mites, encarnats en algun grup o intèrpret, la jerarquització -que té una clara manifestació en la cotització dels grups- són, entre d'altres, algunes de les maneres de "cossificar" la festa i fer-la rendable per al sistema, tan a nivell econòmic com ideològic.

Finalment, aquesta tolerància vigilada té una altra utilitat, clarament de caire polític, de cara als governs, i és que, amb l'assenyalament de "zones de permissivitat" es pot controlar molt

millor a tota la gent que acudeix a elles. I això no només en el sentit més general de que mentres estan allà s'assegura que no es donarà "la festa" fora de control, sinó també en el sentit concret de que una bona, discreta i continuada observació en tots aquets actes permetrà l'identificació d'un nucli més o menys permanent d'assistents a ells, de la gent que "fuma", en fi, de ciutadans que, en certa menra, estan en una situació ambigua, ja que realitzen actes que, per més tolerats que estiguin, són il·legals, "ciutadans sospitosos de primera categoria", es podria dir. Així, tota aquesta informació en mans de l'aparell policial, pot ser utilitzada per l'Estat en el moment que més li convingui.

2. Terapèutic.

No m'extendré massa en aquest apartat, ja que al parlar dels efectes de cada droga ja hem vist les seves aplicacions terapèutiques. El que voldria remarcar és la forma en que es dona aquest ús, una forma altament sacralitzada i que també es podria prendre com a manifestació religiosa si no fós que la sanitat, a la societat occidental, és un element indispensable per a tots i cada un dels individus que la componen i té una entitat prou marcada, fruit del seu modern desenvolupament, com per merèixer un tractament específic.

Una característica fonamental de l'ús terapèutic de les drogues és la solemnitat que envolta aquesta utilització. Aquesta pot donar-se en un marc més o menys intimista, quan hi ha la relació personal metge-malalt a la consulta del primer o a la casa del segon, en la qual el malalt es confia al modern fetiller i als seus instruments -les drogues, entre d'altres- per tal de superar les perturbacions que conformen la seva malaltia. Però hi ha

també una utilització pública, cada vegada més generalitzada i en la qual es veu més clar el paper de la Medicina com a aparell de l'Estat, que la gestiona i orienta. A la seva disposició hi ha una xarxa de grans hospitals, edificis i instal·lacions que, moltes vegades, ténen més importància com a signes de prestigi i potència davant el poble que no per la seva mateixa utilitat. El personal especialitzat està fortament jerarquitzat, havent-hi una específica diferenciació de rols i status que es manifesta inclús en les maneres de vestir: diferents tipus de metges, d'enermeres, cuidadors, sanitaris, administratius i buròcrates en general, porters, etc. Els variats i moltes vegades aparatosos instruments sanitaris ténen també la seva importància en aquest conjunt, en el marc del qual és on es realitza l'administració de les "drogues curatives".

Cal fer notar la diferència que hi ha entre aquesta utilització de les drogues i d'altres, com podrien ser la intel·lectual o la lúdica. Aquesta diferència es pot constatar a dos nivells: per un cantó, la seva valoració social té, en el cas que ens ocupa, un gran prestigi. L'ús terapèutic de les drogues està rodejat de totes les atencions i benediccions possibles, és inqüestionable per principi i a partir de les seves necessitats han sorgit una sèrie d'indústries -principalment els laboratoris farmacèutics- que, per la seva banda, potencien i desenvolupen aquest prestigi i també, en certa manera, la seva necessitat. Es a dir, quan les drogues es prenen perquè es necessiten -i el reconeixement d'aquesta necessitat es dona en el procés sanitari- disposen d'una valoració social altament positiva i molt diferent de quan s'usen per altres coses, les que sigui, però no s'usen perquè estigui socialment reconegut que es necessiten, sinó perquè l'individu les vol prendre. En aquest cas la valoració dependrà de la droga de la que es tracti, i serà clarament negativa quan aquestes siguin il·legals (és a dir, les DROGUES per excel·lència), però en cap dels casos serà tan alta com quan es considera el seu ús terapèutic.

Per un altre cantó, aquesta diferència es farà sentir també en els mateixos efectes de les drogues sobre l'individu. Ja hem vist que el contexte en el que es pren la droga és decisiu de car als seus efectes, i en aquest cas ho podem veure clarament. No és el mateix prendr's, per prescripció mèdica, unes amfetamines, substàncies en les que es materialitza l'aportació del que manca al malalt, és a dir, la salut, fet que es dona gairebé sempre en una situació més o menys angoixant, que prendre-se-les per passar-s'ho lo millor possible durant un cap de setmana. En el primer cas s'espera molt de la droga -es podria dir que s'espera "tot", que és la salut- mentre que en el segon ja s'hi va a buscar aspectes més parcials, les expectatives estan més relativitzades. Evidentment, també hi ha casos en que el fet de prendre-se-les un cap de setmana pot respondre a una compulsió angoixant de relacionar-se amb altres persones, trencar la pròpia soletat, evadir-se, etc. però quan es dona a aquest nivell es pot considerar ja que hi ha una sèrie d'aspectes patològics que l'acosten al seu ús terapèutic, remei màgic del qual s'espera tot.

Per acabar, citaré les paraules d'un informant d'uns 35 anys, que em parlava de la diferència que ell i els seus amics van notar entre l'amfetamina quan la prenien com a instrument necessari per al treball i quan la van descobrir com a element lúdic, a l'època d'estudiants: "Ens preniem les centramines sense ni idea de que allò pogués tenir res a veure amb les drogues, de les quals gairebé ni se'n parlava, i ho fèiem moltes vegades com a cosa inevitable davant la imminència dels exàmens; formava part ja, al costat dels llibres i la roba, de les poques propietats d'un estudiant. Però després, entre que vam anar llegint i enterant-nos d'algunes coses, i que a la residència ens anàvem coneixent més i teníem llargues xerrades nocturnes, la vam anar prenent d'una altra manera. Ens varem anar adonant de que allò entonava molt bé, que et donava molta marxa, que es diu ara. I és això el que anàvem a buscar -i, de fet, ho aconseguíem- al prendre-les. I t'adverteixo que des d'aleshores les centramines van ser molt millors que no abans...".

3. Ús intel.lectual.

Considero ús intel.lectual de les drogues aquell que va destinat a ajudar o incrementar diversos aspectes de l'activitat intel.lectual o artística dels individus, el que s'usa per explorar racons encara poc coneguts de la ment (recordem: psicodèlics=expansors de la ment), que en molts casos es traduiràn en assaigues científics o obres literàries, i usos afins.

Es pot considerar que aquest ús de les drogues té una llarga tradició, sobretot en el cas del hax -i modernament, l'àcid- tan a Orient com a Occident. Les seves traces es poden trobar tan des desl Himnes Vèdics hindús, "La Odissea", "Les Mil i Una Nits", fins als gran literats investigadors actuals com A.Huxley, A.Watts, W.Borroughs, passant per les més importants tradicions literàries modernes: la francesa, representada per Gautier, Baudelaire, Rimbaud, Artaud, Michaux... ; i l'anglo-saxona que va des de Poe, Quincey o Yeats fins als "psicodèlics" com Kerouac, Ginsberg, Cassady, Southern...

La íntima relació entre psicodèlics i cultura, de la que ja he parlat, es pot comprovar sobretot en dos camps concrets: la música i la literatura. En el primer cas, és evident que no es pot entendre el Jazz i la seva història si no es té en compte el paper que l'herba hi ha jugat, inclús des del seu mateix lloc de naixement: New Orleans, d'on van sorgir la majoria de les primeres grans figures del Jazz, era una terra on la marihuana creixia espontàniament de manera abundant, sobretot a les ribes del Mississipi. També la música pop té una estreta relació amb els psicodèlics, sobretot l'àcid, i aquets són un element clau per entendre tota la seva evolució, des dels primers Grateful Dead, fins als Rolling Stones, King Crimson etc. (49).

Acabo de citar, una mica més amunt, els autors més representatius de la "literatura de la droga". El que voldria assenyalar és que entre tots els que han escrit sobre o inspirats per la droga hi ha molts diferents graus d'apropament a ella. La corrent que més inequívocament es presenta associada a una droga -la marihuana-, encara que no exclusivament, és la "beat generation" americana dels anys cinquanta. L'herba va ser a la literatura d'aquesta generació l'equivalent al que va ser l'àcid respecte a la música de la següent generació, la dels "hippies" dels seixanta. Però encara que la droga ha ajudat o ha estat la base sobre la que molts autors han realitzat obres literàries o assaigs científics més o menys brillants, entre les que hi podem trobar aportacions molt valuoses a la nostra cultura, són pocs els que han atravesat la frontera d'aquesta mateixa cultura en el sentit de trencar el seu llenguatge, la seva lògica interna, és a dir, en el sentit de trobar formes d'expressió i de comunicació radicalment noves i que, en algun sentit, responguin a l'experiència de "otredad" que de tan diverses formes es dona amb algunes drogues. Els que ho han fet, s'han basat en uns casos en la quotidiana, àmplia i profunda vivència de les drogues, com W. Burroughs, o en la lúcida vivència de la pròpia marginalitat, com Artaud, relacionada en aquest cas amb la bogeria.

En quant a ^{altres} activitats intel·lectuals o artístiques recordem només l'àmplia utilització de les drogues que s'ha donat i es dona entre els actors de teatre i cine, reconeguda com alguns com a molt interessant per al seu treball, encara que hi ha hagut casos en que ha estat a l'inrevés. Les arts plàstiques revelen també la influència de la droga, no tan en les lligades més tradicionalment al Poder, com l'escultura o la pintura -encara que algun pintor com Diego Rivera sabia molt bé de què anava l'assump- te- sinó en les anomenades "arts menors" com el disseny i, sobre- tot, el dibuix, molt lligat al floreixement de la premsa "under".

Per acabar aquest apartat, em referiré a l'experiència del grup de referència. Al llarg de les diverses sessions, alguns membres del grup -especialment D, E i G- han realitzat dibuixos, pintures o diferents treballs manuals, amb paper, cartró o fusta, sobretot que ténen en comú la minuciositat d'el.laboració encara que, forçosament, els resultats són ben diferents I, segons confessió pròpia, creuen que han estat més perseverants i que han obtingut millors resultats sempre que han actuat sota els efectes del hax que no en altres estats. (Veure p.168)

4. Ús polític.

L'ús polític de les drogues el podem dividir en dos grans apartats: per un cantó, el relacionat més o menys directament amb aquesta manifestació de la política que és la guerra, i per l'altre, la seva utilització com un element més de dominació -o contestació, en alguns casos- dins de l'activitat política general.

L'ús militar de les drogues no és cap novetat en la història. Ja hem vist que les amfetamines es van estendre sobretot a partir de la Segona Guerra Mundial. Aquestes van anar a reforçar als opiàcis -la morfina principalment- i conjuntament s'han utilitzat en les principals guerres contemporànies com la de Corea, Viet-Nam etc., per tal de convertir als soldats en superhomes i màquines eficients disposades a tot. Hi ha, per altra part, una sèrie d'episodis militars relacionats amb la droga, no tan amb el seu ús com amb els interessos contradictoris sobre el domini del seu tràfic. A algunes guerres locals del Pròxim Orient aquest factor és força important, però allà on ha tingut conseqüències més greus, conegudes i il.lustratives ha estat a la guerra del Viet-Nam, com molt bé es pot apreciar en l'obra de

Lamour i Lamberti(1973) i en l'article de Browning i Garret(1972).

Per altra banda no insistiré massa en la utilització política, com a controladora de masses, que s'ha fet de diferents drogues, ja que ha sortit i sortirà en altres moments del treball. Recordem només l'ús "estabilitzador" de l'alcohol en la societat occidental, alguns aspectes de l'ús de la coca que hem vist en la primera part, la recent difussió dels opiàcis per deixar "fòra de circulació" a molts elements rebels en potència i la manipulació de l'herba que intenten fer els poders constituïts a diferents nivells: l'hem vista ja, en el primer apartat d'aquest mateix capítol, integrada en l'estratègia política de la "tolerància vigilada". Però potser es vegi més clar en el cas d'America Llatina, on la integració social de la cannabis i la seva difussió massiva en amplis sectors juvenils sembla haver tingut, en gran part, conseqüències clarament amortiguadores; és a dir, molts dels mateixos que en la dècada dels 60 haurien estat a les guerrilles rurals o urbanes, en la dècada següent estàn entretinguts en profundes introspeccions personals, entre altres coses gràcies a la cannabis i a una certa ideologia que l'ha acompanyada, transposició mecànica, parcial i interessada d'una sèrie d'iniciatives i activitats que en el context en el que havien sorgit, els USA, es podien considerar realment contestatàries. Les paraules que reproduïxo d'un dels protagonistes d'aquets fets em semblen prou significatives :

" Verdaderamente, poco sabían de su triunfo en Latinoamérica los emisarios favoritos de Kennedy, Johnson o Nixon 'el tramposo'. Al lado de una generación altanera, convivía una diáspora sombría. Al lado de esos muchachos que se la jugaban para subvertir el orden de la oligarquía y el imperialismo, millares de adolescentes alzaban la mano, como Cristos endémicos, y balbuceaban: 'Paz y Amor'

" No recuerdo cuándo, después de unos cuatro o seis años de fumar incesante e irresponsablemente, parte de esa generación que había seguido a Guevara y a Camilo Torres se dio cuenta de que estaba perdiendo lo mejor que había en su carne y en su conciencia: la agresividad. ... Había y quizás siga habiendo en la marihuana un efecto de apaciguamiento, una tendencia a la interiorización, una supervaloración del ego ensimismado. A la incapacidad de lenguaje de la experiencia con la cannabis, podía oponerse, en tal caso, la exhuberancia, la exasperación verbal de la experiencia alcohólica. Y esto equivalía a preferir el Me cago en Dios! al Paz y Amor, el No aguanto seguir siendo un asqueroso neocolonizado al melancólico silencio de una "grass session" ... pero sobre todas las sensaciones preferimos la de la agresividad, que nos impide ser asimilados a la paz de los sepulcros o a la imbecilizada paz de la recuperación política y social. ...

" A fin de cuentas, la antropofagia de nuestras clases dirigentes había pasado de la vieja moralidad a la nueva 'amoralidad'. Al menos en estos asuntos banales. Había descubierto que mil veces menos perturbador resultaba ver a una generación de ensimismados que a otra de intransigentes, Marx, Guevara o Bakunin en el corazón, haciéndoles imposible el sueño" (50).

En altres contextes socio-culturals, en canvi, la cannabis ha estat un element important en el sí d'alguns moviments revolucionaris o contestataris: així, a l'Egipte dels volts dels anys 30, es van organitzar uns moviments subversius, contra la monarquia de Faruk, que reivindicaven el hax -tradició que havia estat prohibida per influències occidentals-, i precisament a la mateixa època en la que molts empresaris pagaven als seus obrers amb heroïna.⁽⁵¹⁾ També als EEUU, com ja s'ha vist, era un factor central dels moviments contestataris, però no només dels més superficials, sinó que també la trobem reivindicada per sectors més radicalitzats políticament, com els yipies (Youth International Party), el líder més conegut del qual és Jerry Rubin o els Black Panthers, grups que van mantenir força col.laboració política⁽⁵²⁾.

5. Ús Lúdic.

Aquí em referiré a què les drogues són utilitzades per aconseguir el màxim de plaer i també per eliminar les sensacions insatisfactòries, disgregadores, que tot individu arrossega -per la seva mateixa constitució i inserció en la societat-. Es evident que això que acabo de dir serviria gairebé per tots els demés usos. La diferència és que, en aquest cas, es té en compte una activitat en la que les mediacions que s'estableixen per arribar-hi o bé són força primàries o bé, encara que estiguin simbòlicament el·laborades, no acostumen a tenir una entitat o institucionalització. Si bé sembla clar que per mitjà de certes expressions religioses, en sentit ampli, d'activitats intel·lectuals o artístiques, de la teràpia, etc. el que es busca generalment és assolir el màxim d'harmonia, equilibri i satisfacció individual i/o social, això es realitza en uns medis, institucions, etc. amb una entitat pròpia que els configuren de diversa manera, com hem anat veient fins ara.

En aquest apartat, però, hi englobo totes aquelles utilitzacions de la droga que tendeixen a alliberar les pulsions emocionals de l'individu, a enriquir, diversificar i aprofundir les seves relacions interpersonals, aquells usos que privilegien l'oci, el joc i el sexe per ells mateixos i, en definitiva, el plaer. O sigui, aquells casos en els que l'ús de la droga no necessita cap justificació més o menys institucionalitzada per a realitzar-se, sinó que forma part de la vida quotidiana d'individus que es podria dir que el que busquen és sentir-se més "ells mateixos" en el sí de la societat que, per la seva mateixa naturalesa, és restrictiva, disgregadora...és a dir, sortir-s' en de la millor manera possible d'aquesta gran contradicció natural - cultura enmig de la qual viu l'home.

Està clar que aquest és un dels usos més difícils de catalogar i que pot tenir molt diverses manifestacions, algunes de

les quals, però, poden tenir més freqüència social. Així, es podrien englobar en aquest apartat activitats com prendre's un àcid en un paratge idil·lic amb els amics, fumar-se uns porros quan s'ha anat d'excursió i s'està contemplant una magnífica posta de sol, fumar o beure en una festa, quan es passeja o, simplement, quan es troben uns quants amics i el que més es desitja és estar junts, entre moltes altres coses.

Tots aquets usos, i molts més, poden ser instrumentalitzats i manipulats socialment amb diferents objectius. De tota manera és evident que en la societat urbano-industrial desenvolupada, en la nostra societat, totes aquestes coses -el plaer, el sexe, l'oci, el joc...- són destorbs o inconvenients quan no es donen en el moment i/o en el lloc adequat per tal de que contribueixin a la finalitat que se l'hi ha assignat a l'individu: ser una màquina productiva en el millor estat possible. Conseqüentment, la programació i orientació que es donarà a totes aquestes activitats s'intentarà que respongui a la mateixa finalitat. Donant per descomptada tota la labor feta ja per l'educació, els medis de comunicació de masses, diverses formes de control social com els veïns, etc., moltes d'aquestes activitats són encara difícils de controlar-per la forma privada en que es donen, moltes vegades-, i, en el fons, considerades perilloses pel que poden suposar de ferments de disgregació social, d'oposició a un tipus de vida programat, de models alternatius de vida, si es donen en un contexte més públic, etc. Per això, l'estat modern que des dels seus orígens històrics va aprofundir, sistematitzar i institucionalitzar les diferències entre vida pública i vida privada, fins a crear inclús aquets mateixos conceptes, i ha fet de la intimitat personal un mite, s'esforça ara a perfeccionar els instruments que li permetin controlar aquesta mateixa intimitat. Així doncs, aquestes són algunes de les principals implicacions que comporta l'ús de les drogues purament com a plaer.

6. El caràcter de les sessions.

Ara que hem vist ja els models d'ús generals de les drogues, parlaré de com el hax és utilitzat entre grups d'amics, com seria el cas del nostre grup de referència, amb un caire fonamentalment lúdic. Aquesta és una utilització que podem suposar com a molt extesa, molt difícil de quantificar però que, malgrat tenir una expressió específica en cada grup, se li poden atribuir unes línies generals comuns, derivades del mateix procés d'embriagament de la cannabis. Veurem doncs, el caràcter de les fumades del grup de referència partint dels indicadors que he descrit en el capítol 2.0/2.

Per el.laborar aquesta caracterització he pres en consideració 20 sessions en les que hi van assistir entre 6 i 11 persones, i 10 de les quals varen tenir lloc a la tarda i 10 a la nit, cosa que va influir en el seu desenvolupament. D'altra banda, les classificacions que presentaré podrien donar una idea falsa del que han estat aquestes sessions si no es té en compte que he fet la descomposició d'un fenomen global per a poder tractar-lo millor, però que precisament el seu "quid" està en aquesta totalitat, on hi participen el gest, la paraula, el relaxament, els jocs de paraules, l'eufòria i els temes de la vida quotidiana.

a) Fases. Recordaré esquemàticament les quatre fases de la "borratxera" del hax: 1) Eufòria, riure... 2) Jocs de paraules, confusió mental... 3) Relax total, al.lucinacions... 4) Letargia, adormiment. Bé, doncs en el grup només es compleixen les quatre fases, el cicle complert, en 8 casos, que acostumen a coincidir amb les sessions de nit, en les quals es començava als volts de les 10 h. i s'acabava a altes hores de la matinada. Només en 4 d'elles, però, podem detectar la presència d'al.lucinacions entre alguns membres del grup, i encara en un sentit bastant ampli, com, per exemple, en una gran taca negra, que formava part d'una pintura, s'hi podia veure tan aviat la boca d'un pou profundíssim

com un forat a través del qual es veia l'univers; els braços dels sillons o la taula podien aparèixer estrafets, o bé un es posava dret i, mirant els seus peus, se'n donava compte de que els tenia llunyíssim, petits... En altres 2 sessions de nit es van complir les tres primeres fases però no la quarta, essent aquesta una situació que implicava l'existència d'un atractiu molt fort a fòra del grup, i algú o alguns d'ell que s'entestessin en sortir: després de molt pensar-s'ho i grans esforços, si es lograva superar "la barrera" i sortir al carrer no es complia, evidentment, la última fase. Finalment, en un 50% dels casos (10 sessions) que coincideixen majoritàriament amb els de la tarda, s'acabava la sessió entre la segona i la tercera fase, doncs se sortia al carrer, bé per necessitat (feina, cites, etc.) o bé per ganes (anar al cine, a donar un volt, a algún acte...). El que cal assenyalar és que les diferents fases es donaven moltes vegades barrejades, sobretot les dues primeres, o apareixien en diferents "onades" successives.

b) El tò.

Resum:

	<u>a</u>	<u>b</u>	
1.	verbal	gestual	: 5,1a / 9,1b / 6,mixtes.
2.	seriós	alegre	: 4,2a / 16,2b /
3.	tens	relaxat	: 3,3a / 17,3b /
4.	interior-exterior:	8,4a / 12,4b /	

1. Se m'ha fet difícil establir una diferenciació de les ocasions en les que dominava el gest sobre la paraula o viceversa, ja que acostumàven a aparèixer íntimament interconnectats i, així, de les 20 sessions, 6 ténen un caràcter mixte, en les que el gest (que pot ser des del gest que acompanya a la paraula, fins a les mirades, jugar a alguna cosa -cartes, dominó, sexe...- el ball, l'estar entretingut amb algún tipus de treball manual, etc.) i la paraula, no es pot dir que dominessin un sobre l'altre. En canvi, si la xerrameca també hi era present en totes, només en cinc ocasions es pot dir que predominés clarament sobre altres

tipus d'expressió més gestuals i acostumava a coincidir, encara que no sempre, amb les vegades en que hi havia alguna preocupació especial. D'altra banda, el gest (en forma de ball, joc i treballs manuals, per aquest ordre) ha predominat en 9 sessions encara que, com deia, no ha deixat de tenir una importància cabdal en totes les demés.

2. Com es pot veure, el to "alegre" va predominar àmpliament (16 sessions) sobre el to "seriós" (4 sessions). Això no vol dir que en aquestes últimes no es rigués ni aparegués l'eufòria típica del hax. Vol dir, simplement, que valorant la sessió en conjunt, ha predominat en ella algun tipus de preocupació (lligada a la feina, a la situació d'algunes amistats, etc.) que l'ha marcada i que es veia aflorar de tan en tan, però que es pot haver expressat de mil maneres, algunes d'elles molt "alegres". En quant al caràcter "alegre" no crec que s'hagi d'explicar massa, si no és que, moltes vegades, era quan la sessió es convertia en festa i es posaven en acció les "possibilitats orgiàstiques" presents en l'ambient.

3. El relaxament, "l'estar bé", va predominar clarament en 17 de les 20 sessions, mentre que en 3 d'elles va existir una certa tensió, provocada en un cas per un incident previ exterior al grup, i en els altres dos per problemes entre membres del mateix. Insisteixo, però, en que el relaxament personal físic sempre hi era present i que la tensió no significava serietat, sinó més aviat un estat de "vigília o alerta" centrats en certs temes i/o persones, ja fos per atacar o per defensar-se, la qual cosa es feia moltes vegades a través d'elements fantàstics, de broma en general, etc.

4. En aquest bloc ha estat també notable la dificultat de separar la orientació general en un sentit o en un altre. Així, algun dels dies en els que s'havia sortit al carrer, podia haver predominat, al mateix temps, la introspecció sobre el

grup o algún dels seus elements, i podien estar tan "marxosos" que hi havia la necessitat de sortir a airejar al món la seva eufòria. D'altres vegades, en canvi, en les que potser no se sortia al carrer, el centre d'atenció podia ser extern, estar molt lluny del pis on estava el grup. Combinant, doncs, tots aquests factors, de vegades contradictoris, hem arribat a establir que 8 sessions varen tenir un caire predominantment interior, de "mirar cap endins" (per l'espai físic, les persones, els temes...) i 12 exterior, de "mirar cap a fòra", amb diverses motivacions col·lectives (unes copes a Les Rambles, una manifestació, un concert...llocs on trobar-se amb més gent "enrollada"). Aquí no he pres en consideració les vegades en que s'acabava la sessió perquè varis membres del grup tenien que marxar per obligació, sinó les vegades en les que s'ha sortit col·lectivament i es pot dir que la sessió continuava al carrer.

c) Temes.

Fantasia			
1.Treball	: 4	4.Sexualitat	: 2
2.Família	: 3	5.Sit ^o político-soc.:2	
3.Amistat	: 8	6.Metafísica	:1

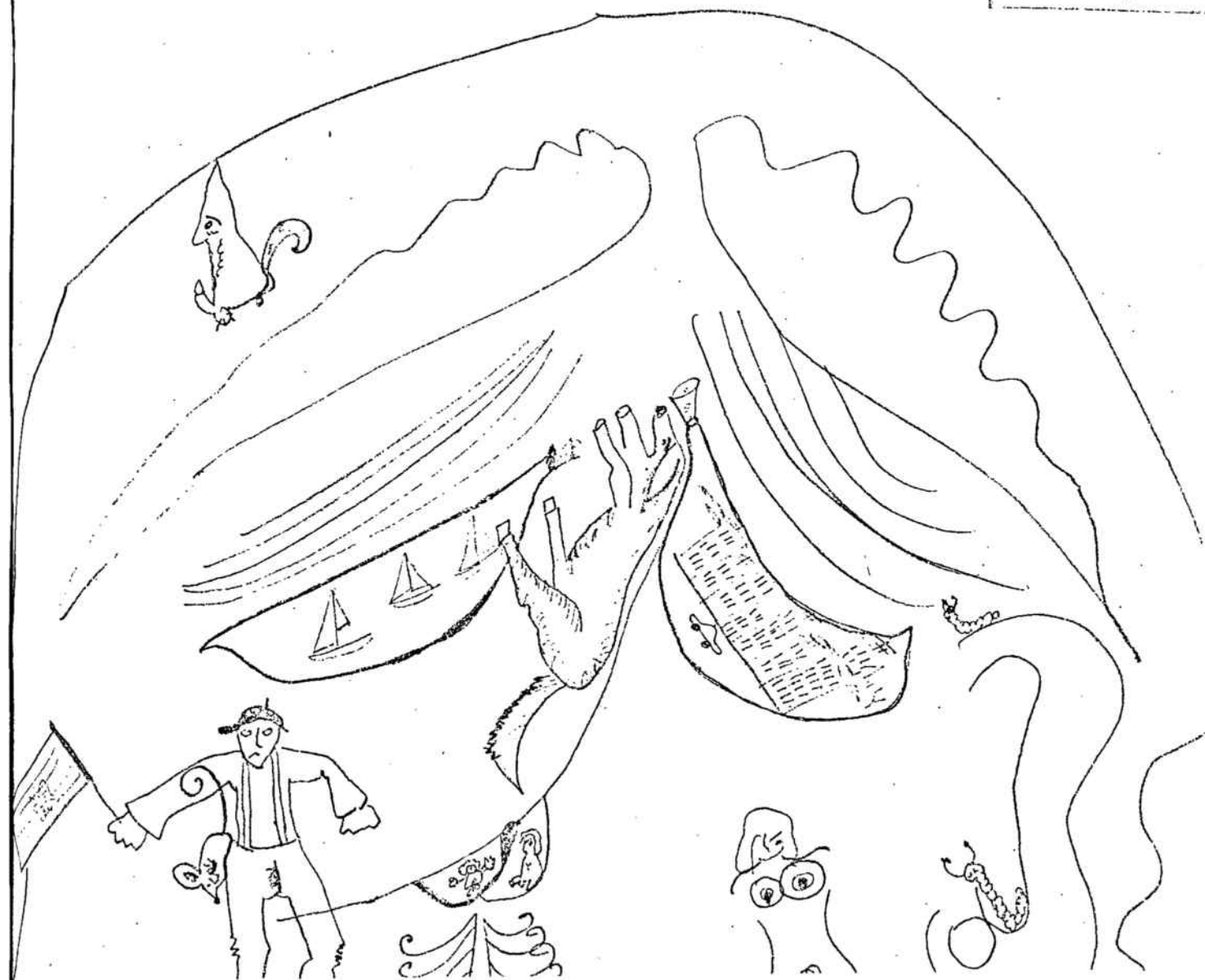
Acabem de veure que la comunicació verbal no ha estat un factor exclusiu de les sessions encara que hi ha tingut molta importància. Però el que tenia importància moltes vegades era més la comunicació que s'establia, també per mitjà de la paraula, que no el tema en sí del que s'estigués parlant. De tota manera, crec que també és significatiu de que sortissin uns temes i no uns altres, cosa que ens pot indicar per on anaven els principals centres d'interés comuns a tot el grup. Així, les qüestions referents a amics i coneguts, que podien o no ser del grup, les relacions amb elles, conseqüències d'això, etc. (i no el parlar de l'Amistat, com un concepte abstracte) varen predominar en 8 sessions, Les qüestions relacionades amb la marxa de les activitats professionals de cadascú, o els problemes relacionats

amb el treball, com a actual forma d'organització de la vida, en quatre. Les relacions amb la família, anècdotes d'infantesa, la seva crítica etc. en tres. Les qüestions específicament sexuals, des del comentari dels usos i costums generals fins a com els hi anava a membres del grup, van ser tema dominant en 2 sessions, així com també les discussions sobre l'actual situació político-social del país, l'evolució que està sofrint, els conceptes amb que diferents grups l'analitzen...Finalment, només en una sessió va dominar, i encara no molt clarament, temes relacionats amb el més enllà i tota la seva problemàtica.

Repeteixo, perquè em sembla bàsic per no falsejar la realitat, que estic parlant de predominàncies, és a dir, que pràcticament en quasi cada sessió es podia parlar de tot i fer de tot, però hi ha uns temes que, en una anàlisi posterior, es veu que dominen sobre altres. Per altra banda, aquí s'ha de tenir en compte un factor importantíssim: tota la conversació, tots aquests temes, es presentaven sempre embolcallats per la fantasia, 'amarats d'imaginació, mitjançant expressions paradoxals, acudits, comparacions grotesques o poètiques, etc. Vull dir que no s'establí un diàleg lineal entre varies persones, sino que hi havia una o varies converses que es ramificaven en molts camins, i adoptaven formes d'expressió molt diverses; una cosa portava a l'altra, es perdia el fil, es tornava a l'origen, o no...i és a través de tot aquest mosaic de converses, derivacions, fantasies, gestos i, en definitiva, relacions entre els diferents membres del grup, que emergeixen uns temes dominants que són els que he presentat aquí.

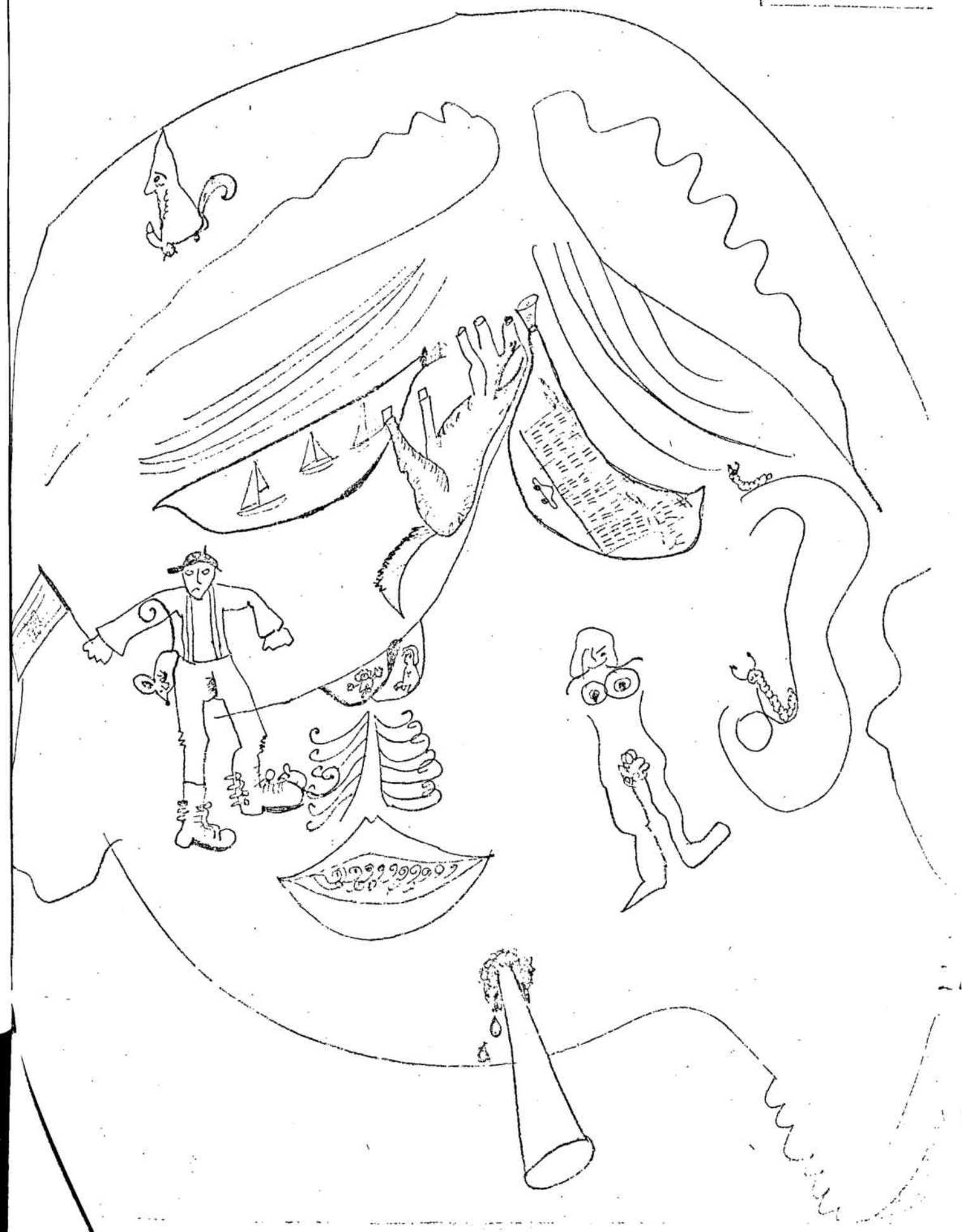
Resumint, constatem que lo important en aquestes situacions era la comunicació que s'establí entre els membres del grup i que aquesta comunicació -conjunt de la inter-relació de les pulsions, sentiments, idees, etc. de cada individu- adquireix mil formes, des de les més normativitzades i establertes fins a les més directes i, en certa manera, incontrolables; però que hi ha un gran

mini d'aquestes últimes -joc, fantasia, etc.- que és el
defineix el caràcter lúdic del grup.

Dibuix efectuat per un dels membres del grup (G), sota els efectes
del hax

mini d'aquestes últimes -joc, fantasia, etc.- que és el
defineix el caràcter lúdic del grup.

NOTES. 2.1. Les drogues més importants, ara aquí.

- (1) Remschmidt, H. i Dauner, I., 1971, p.84
- (2) Camí, J., 1977, p. 129
- (3) Camí, íbid.
- (4) Camí, íbid., pp. 127-129
- (5) Citat a Laporte, J., 1976, p.20
- (6) Laporte, íbid., p.40
- (7) Ajoblanco nº 31, pp. 38-41.
- (8) Camí, íbid., p.130
- (9) També es discuteix l'existència d'aquesta divisió pert part dels qui diuen que només són drogues tots els productes il. legals i que aquests són tots igual de perillosos. Actualment ja hi ha prou estudis seriosos sobre la qüestió com per veure que aquesta opinió no té cap base científica, i el seu interès rau precisament en veure perquè encara és vigent.
- (10) Jervis, G., 1977, p.27
- (11) Jervis, G., íbid., p.33
- (12) Per ampliar el coneixement de la qüestió, des de diversos punts de vista, vegi's: Laurie(1969), Brau(1972), Laporte(1977) Jervis(1977) -esp. pp.9-33- i Haro(1978).
- (13) Per a la demostració d'aquestes afirmacions des d'un punt de vista farmacològic, v. Claridge(1972), Cap.II, "Les drogues imaginaires", pp. 25-54.
- (14) Laporte, íbid., p.44
- (15) Veure Quincey (1976)
- (16) Sobre això veure Jervis(1977), Soler(1974) i Ajoblanco, 31
- (17) Haro Ibars, 1978, pp. 63-64
- (18) Laporte, íbid., p. 52
- (19) Jervis, íbid., p.11
- (20) Aquí em van donar una altra informació, relacionada indirectament amb el tema, ja que el suïcidi semblava ésser majoritàriament realitzat per homes d'edat madura. Des de fa uns

anys hi ha una majoria d'intents, assolits o no, a càrrec de dones joves. Ho constato, només, doncs no he profunditzat la qüestió.

- (21) Mundo Diario, 24-12-77
- (22) Laporte, 1976, p. 56
- (23) " " , p. 58
- (24) Dades extrètes de Cáceres (Trib. Med., 670). La forma d'evaluar els costos indirectes (hora/producció no treballada) és discutible, però tampoc n'he trobat cap de millor.
- (25) Això ho relaciono amb una anterior cita de Jervis (19).
- (26) Laporte, 1976, p. 73
- (27) " " , p. 85
- (28) " " , p. 87
- (29) Aquestes dades i anteriors, trètes de: Cambio16, 9-4-78, "Fumando muero"; Tele-Exprés, 1-2-78, "Drogas protegidas por la ley"; i La Vanguardia, 4-3-78.
- (30) Laporte, 1976, p. 111
- (31) Laurie, 1969, pp. 124-125
- (32) Dades d' Ajo., 8
- (33) Veure, p.ex., Brau, 1972, pp. 236-239 i Haro, 1978, pp. 49-52
- (34) Haro, 1978, p. 55
- (35) Laporte, 1976, p. 113
- (36) H.S. Becker, citat a Soler, 1974, p. 16
- (37) Laporte, 1976, p. 116
- (38) Aquest, junt amb l' Informe 478 de la OMS i l' Informe Mendelson -el més exhaustiu de tots, encarregat per l'exèrcit USA, la publicació del qual ha estat prohibida per ell mateix- són els més recents i complets i, segons sembla, fiables.
- (39) Principals característiques d'aquest síndrom: "apatia, atribució de més importància al present en relació al futur, preferència més gran per la fantasia que per la racionalitat, pensament infantil i gust pel relaxament de costums" (!!!), citat a Soler 1974, p. 21. Després veurem com aquest és un exemple típic de com l' "establishment", a través de la psicologia, es dedica a "cribar" a la gent.

- (40) Trét de Sami-Ali, 1971, p.20
- (41) Sami, 1971, p. 273
- (42) Veure,p.ex., en Benjamin,W.,p.40, el "suc" que el docte professor de Frankfurt pot treure d'una cortina de ganxet moguda suaument per l'aire.
- (43) Haro, 1978,pp.45-46
- (44) Em refereixo a certs rites més aviat privats, on l'àcid o la herba juguen el seu paper més important en els moments de la meditació transcendental o de la comunicació interpersonal, segons he pogut observar a les masies d'alguns "jipis" -així els anomena el comú de la població-, ja fa uns anys.
- (45) El procés d'institucionalització -de la vida política,en aquest cas- comporta un procés paral·lel de ritualització"programada" (vegi's,més tard, "communitas-estructura")que actualment es pot detectar ja, al nostre país. Un bon exercici, en aquest aspecte, seria la comparació sistematitzada de la manifestació d'aquest any 1978,el 1er.de maig, amb les d'altres anys anteriors.
- (46) Sobre els paral·lelismes entre mística i embriaguesa -en aquest cas de l'alcohol-,vegi's De Felice,1975,pp.14-21. I sobre un rite de "comunió" amb hax, pp. 139-140.
- (47) Turner,V.W., 1972,p.113. Sobre la relació "communitas"-liminalitat,el seu anàlisi processual,etc. v. pp. 112-216.
- (48) Turner, 1972, p.125. Sobre l'anàlisi dels rites de passatge i en concret,l'aspecte sagrat de la liminalitat, veure també Leach (1978) i Douglas,M.,(1973).
- (49) Per a una informació més àmplia sobre aquest camp concret, v. Maffi(1975), Roszak(1973), Haro(1978), Carles i Comolli(1973). Panassié(1967). Una bona guia i història de les realitzacions autòctones, sobretot referent a música i premsa-comix, la trobem a Ordovás,J.(1977).
- (50) Collazos,O., 1977, p. 35

- (51) Sobre això veure Brau, 1972, p.116 i Laurie, 1969, p.189.
- (52) Sobre el lloc dels yippies en el contexte polític americà, ens poden orientar aquestes paraules: "...un home nou acaba de néixer (a Amèrica). L'home que fuma hax mentres assetja el Pentàgon ... El marxista 'super-planant', el bolxevic psicodèlic. No se sent al seu lloc a la S.D.S. (Students for a Democratic Society) i, sigui com sigui, no és un hippie florit ni un estudiant d'esquerrres. Practica l'enfonsament militant. Es un encreuament híbrid d'esquerranista i de hippie, diferent tan de l'un com de l'altre, totalment nou". Rubin, J. 1971, p. 82.

2.2. QUI PREN DROGUES?

2.2.1. Ús actual. Estadístiques.

Ja hem anat veient que el prendre drogues és un fet consubstancial a l'home i que des de l'origen de la història la droga apareix com un element important de la cultura, fins a tal punt que una de les caracteritzacions de l'home podria ser la "d'animal drogat". I que en l'actualitat, a Occident, les toxicomanies més greus són les de l'alcohol, els barbitúrics i les amfetamines, al costat d'altres com els opiàcis i el tabac.

Hi ha diversos factors que condicionen l'ús massiu d'una droga en una societat determinada, un dels quals és el grau de presència de la droga en el medi geogràfic. Així, l'alcohol va ser durant una època "privilegi" dels països mediterranis, l'opi de l'Imperi Britànic (1), el cànem del'Islam... però ara, el desenvolupament tècnic, dels medis de comunicació, el turisme, les migracions, el fenomen de l'imperialisme, etc. han contribuït també a la massificació de les drogues: és molt fàcil aclimatar unes llavors de cànem, inclús en ambient artificial (2), fabricar un àcid, transportar uns grams d'heroïna o cocaïna, etc.

Però, si bé tenim unes dades força exactes dels consumidors de drogues legals -com s'ha vist al capítol 2.1.2.-, és molt difícil establir-les respecte als consumidors de la resta de drogues, que circulen sense cap control, en aquest aspecte, i que són les que tractarem ara. Per arribar-hi s'han proposat alguns indicadors d'una utilitat relativa com: a) enquestes sobre diferents mostres de la població general; b) indicadors mèdics (inclosa la psiquiatria i els programes de tractament): aquests parteixen moltes

vogades d'un falsejament de base, doncs alguna patologia o pertorbació psiquiàtrica que pot ser pre-existent, és atribuïda amb freqüència al consum d'una droga. A més, una gran majoria de consumidors de certes drogues -com el hax- poden quedar fora de control(3)

c) Indicadors policials: hi ha el mateix problema que amb l'anterior, amb l'aggravant de que el "delicte" s'acostuma a donar en unes sub-cultures marginades que també usen la droga, amb la qual cosa es pot establir una falsa relació causal droga-delicte. A més, l'ús de la droga fora d'aquets sectors no queda tampoc ben reflexat.

Tenint en compte aquestes observacions, presentaré algunes dades de consum de drogues il.legals -sobretot hax- a un país europeu desenvolupat, Anglaterra, i a un altre on forma part de la tradició cultural, Egipte, cosa que ens ajudarà a "contextuar" la nostra realitat.

Segons dades oficials de l'any 1958 al 1973, a Anglaterra hi ha un gran i constant augment del consum de cannabis, al costat d'un més discret i recent de la metadona, i d'una pujada (1967) i regressió de la heroïna. Això últim contradiria l'actual tendència a l'augment dels opiàcis, encara que caldria conèixer les dades dels últims anys per veure quina tendència (l'alça o la baixa) ha predominat finalment a Anglaterra. (Veure Taula VI, pag. següent).

Segons Laurie (1969) i Plant(1977) els dos grups principals de consumidors de Gran Bretanya són els emigrants orientals i els estudiants, aquets últims amb unes característiques generals que són: a)edat: a partir dels 15 anys, desena dels 20, menys a partir dels 30; b)sexe: més homes que dones. De tota manera, Olievenstein -a Marti i Ramoneda(1978)- ens parla, a França, d'una "feminització" de la droga: fa cinc anys en prenia 1 noia - 5 nois. Ara, 1 noia - 2,8 nois; c)Alcohol i tabac: els que ja prenen drogues legals, ténen més tendència a prendre drogues il.legals; d)allunyament pares: la majoria d'aquets joves viuen fora de la família, on

poden fer coses que els seus pares desaprovarien; e) experiència sexual: lligat a l'anterior, en ténen més; f) educació: tirant a alta (Universitat, etc.); g) classe: mitja; h) ideologia: diferents formes d'oposició al sistema (polítiques, musicals, religioses...).

(4)

TAULA VI

Tendència de l'abús de drogues. Gran Bretanya.

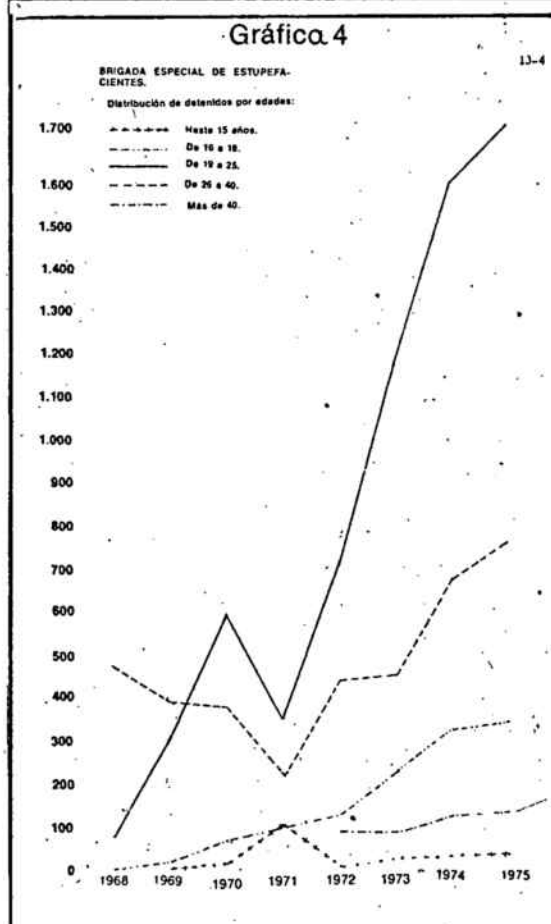
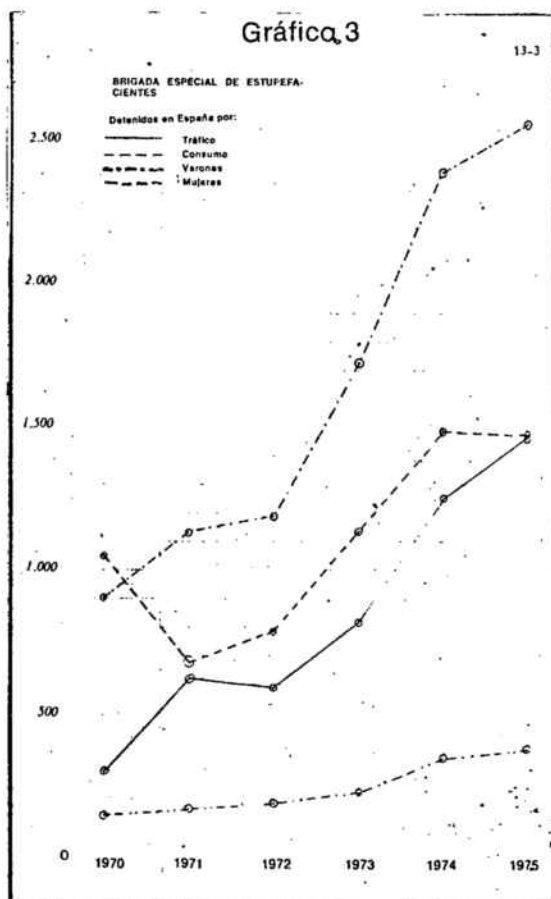
<u>Any</u>	<u>Cannabis</u>	<u>Heroïna</u>	<u>Metadona</u>
1958	99	62	12
1960	235	94	68
1962	588	175	54
1965	626	521	72
1967	2.393	1.299	243
1970	7.520	914	1.820
1973	14.119	866	2.247

(Extrèt de Plant, M.A., 1977)

A Egipte podem observar unes diferències molt significatives respecte a Anglaterra: la classe social que més consumeix ha -i també opi- és la obrera (i aquesta és la visió que també en ténen els mateixos consumidors), seguida dels estudiants, funcionaris, comerciants, artistes, pagesos i religiosos. La qual cosa coïncideix amb estadístiques obtingudes a d'altres països com l'India o el Marroc, on el consum entre la classe obrera és també important. D'altra banda, les edats són principalment entre 20-40 anys, en prenen més els homes que les dones, , els casats més que els solters, i els pobres i els analfabets més que la gent acomodada i instruïda. Sami. (1971) -d'on he tret aquestes dades-, assenyala a més les fluctuacions de consum que es donen en un 47 % d'indiv-
dus estudiats a partir d'una enquesta sobre 204 consumidors i 115 no-consumidors, realitzada pel Centre Nacional d'Investigacions

Socials i Criminals d'El Caire (Egipte), on es constata que ho poden deixar de dos a més de tretze mesos consecutius el consum, degut a falta de diners (29%), problemes de salut (27%), dificultats de trobar-ne (16%), i només un 5% per por del càstig (que pot ser fins a 15 anys de presó). No és que d'aquestes dades se'n puguin treure massa conclusions definitives però, a part de que donen una visió general de les tendències d'utilització de la droga, també ens serviràn per acabar de situar el problema dels addicts, que tractarem al pròxim apartat.

A l'estat espanyol hi ha diferents dades que ens demostren un augment, encara que no espectacular, almenys fins a l'any 1976, de l'ús no-mèdic de drogues, amb el cànem com a capdavantera entre les il·legals. Però algunes informacions encara fragmentàries (observació directa, deducció a partir dels grups d'edat de la població general -sobretot entre 15 i 25 anys; estudis en realització, informes policials, etc.) semblen apuntar cap a un augment de l'ús del hax i de la marihuana força notable. En una enquesta feta sobre 571 universitaris de Cadis el curs 1969-70, Calcedo (1971) constata l'extensió de l'ús de les amfetamines (69%) molt alt comparat amb el de grifa (4,8%) i de LSD (0,58%). El Departament de Farmacologia i Terapèutica de la Universitat Autònoma de Barcelona enquestà a 2.424 universitaris (808 de l'Autònoma i 1.616 de la Central, el curs 1974-75) i el consum d'amfetamínics se situava prop del 25%, el de cannabis a un 10%, el de LSD a un 2% i el d'opiàcis i cocaïna a un 0,5%. Carbonell (1973), en una enquesta realitzada a finals del curs 1976 sobre 422 universitaris de València, troba que un 21,8% d'ells ha prèns drogues il·legals, repartides d'aquesta manera: hax, 12%; marihuana, 10%; LSD, 3,7%; grifa, 1%; i opi, 0,47%. En un informe publicat l'estiu de 1976 pel cap de la Brigada d'Estupefaents de la policia espanyola, ens parla que s'ha passat de 367 kgs. de cànem requisat l'any 1967, a 6.182 el 1975. Les gràfiques 3 i 4 (pag. següent) ens ofereixen una informació de l'augment de detencions per aquest motiu i també de les característiques de les mateixes: edat, sexe,

i si és per tràfic o consum (5). En el resum de l'Informe Policial del 1977 a Barcelona es pot llegir que l'augment del consum de drogues lleugeres va paral·lel a l'augment de la "petita" delinqüència (prop d'un 10%), constant que les drogues pesades "...no constituyen por ahora un grave problema. Su elevado precio las hace inaccesibles para la mayoría de los ciudadanos" (6); mentre que en el de Madrid hi veiem 15.000 persones acusades de tràfic i consum i un augment dels assalts a farmàcies en busca de productes psicotròpics, que va de 46 l'any 1974 a 718 l'any 1977 (7). D'altra banda, segons les informacions fragmentàries que deia més amunt, es poden establir unes dades aproximades i encara provisionals sobre el consum de drogues lleugeres els últims mesos a Barcelona (unes 200.000 persones), Madrid (unes 150.000 pers.) i Sabadell on, segons un estudi en realització, basat en diverses enquestes fetes a centres escolars, la joventut d'aquesta ciutat -sense contar els adults, per tant- consumeix uns 10.000 porros setmanals i la població consumidora de drogues "dures" és d'unes 350 persones (8). Finalment, en una enquesta a la que em van respondre 132 estudiants de BUP nocturn de Sta. Coloma de Gramenet, d'entre 15-21 anys a l'abril d'aquest any, deien haver pres drogues il·legals

alguna vegada el 31% i continuar prenent-ne el 24%. D'aquell 31%, havien provat el hax el 90%, la marihuana el 61%, la LSD i les amfetamines un 21%, la cocaïna un 11% i l'opi un 7% (que sobre el total d'alumnes, dóna els percentatges de 26%, 19%, 6,5%, 3,2%, i 2,2%, respectivament).

Així doncs, no hi ha unes dades inequívokes -molt difícils d'aconseguir en gran part per la situació d'il.legalitat en la que es troben moltes drogues-, però si ens fiem mínimament de tots aquets informes veurem que, després de l'alcohol, el tabac i el cafè, dels qual ja n'hem parlat abans, els amfetamínics són les drogues legals més usades pels enquestats. Entre les il.legals, la més consumida és el cànem, l'augment del qual sembla pujar ràpidament aquets dps últims anys (1976-1978), com es podria deduir de les dades que es disposen i tenint en compte, a més, que si comparem amb d'altres països (Itàlia, sobretot), hem de considerar que s'adverteix una tendència a que disminueixi la diferència en el consum de drogues, entre els estudiants -on es considerava que era més alt- i la resta de la joventut en general (9). Aquest paral.lelisme corroboraria també la tendència que es pot observar d'un lleuger aixamplament de la minoria que encara constitueixen els consumidors de drogues pesades.

2.2.2. Els addictes

1. Concete general d'addicció.

Se'm feia un xic difícil titular aquest apartat amb alguna expressió que no traïs massa la realitat, com la de "drogadictes". Crec que referint-nos als addictes es veu més clar que es tracta d'un fenomen que, d'una manera o altra, es dóna a tota la humanitat; i que precisament és considerat com a tal -és a dir, addicció- segons el grau en que es dóna, si els objectes en els que s'ha fixat són normatius o no en una societat, etc.

Així, un instrument tan enaltit pels poders estatals (com la televisió, és un element addictiu de primer ordre, "...provoca hàbit i incideix directament sobre el cervell; el television addict "drogadicta televisiu", acaba vivint en un món totalment seu, allunyat de la realitat, i el brusc retorn a ella pot conduir-lo moltes vegades a la desesperació i a la neuròsi, a instints suïcides o homicides. Els casos dels nens que, després d'haver assimilat la dòsi quotidiana de policíac-western-amb-enforcament han volgut repetir l'escena amb el germà petit, són indicatius"(10). També hi ha altres elements com els pantalons i les sabates, dels quals "...depenem bastant ... tan el lo físic com en lo mental. El seu allunyament produeix molèsties, tensió psíquica i és una arma ben coneguda per al rentat de cervell"(11); creen una addicció que té un nom per quan es considera excessiva: fetitxisme. Podria posar més i més exemples de casos de veritable addicció entre els ciutadans d'Occident referida a coses tan diferents com els esports, l'ordre personal, la política etc. Però crec que ja n'hi ha prou per aclarir el que vull dir.

A partir de la llei dels reflexos condicionats de Pavlov - qualsevol experiència pot ser associada a qualsevol altra, involuntàriament i inconscient, mentres es donguin una poc després de l'altra-, s'ha demostrat que quan hi ha dos o més elements que produeixen una associació gratificadora per a l'individu, aquest tendeix a repetir la connexió i a fer-la sòlida i estable, produint-se un fenomen d'auto-gratificació, anomenat reforçament, que pot trobar elements de confirmació o de rebuig, a més, en el seu entorn socio-cultural. Així, mentre l'addicció televisiva és apoiada pels governs de totes les nacions modernes, altres addiccions com la de les drogues poden ser recolzades o rebutjades amb més o menys força, depenent de la droga que es tracti, el país, etc.

Per això també, en molts casos -sobretot l'adolescència- pot ser més important l'afirmació de la pertinença a una certa sub-cultura més o menys marginal (la dels "drogats", per exemple), per medi d'una sèrie de signes externs, comportaments i formes de vida que, en el fons, són els que ofereixen un tipus de gratificació (auto-afirmació personal, oposició a lo establert, "comunió" amb d'altres, afectivitat, etc.), que no el mateix fet de prendre la droga, que pot venir com un reforçament posterior.

Els objectes en els quals es fixi l'addicció -és a dir, la repetició del "ben-estar"- dependran en gran part de situacions conjunturals. En el cas de les drogues, s'han fet molts esforços per demostrar que els seus addictes éren malalts o delinqüents; però moltes de les raons que s'han donat són comunes a tots els individus en més o menys grau, com la tensió, l'ansietat, etc. D'altres es donen només en els individus que, per les raons que sigui, no resisteixen el tipus de vida que els hi ha tocat i congelen els seus problemes o, per no acabar-se d'enfonsar, fan un "ajustament raonable" amb la vida per mitjà de la droga, legal o no. Aquest fenomen estaria associat majoritàriament amb el consum de drogues pesades. Finalment, moltes coses titllades

pels psicòlegs i especialistes afins de complexes d'inferioritat, inadaptació, falta d'emulació, etc., poden no ser més que diverses manifestacions de rebuig enfront de la societat en la que es viu. Les drogues lleugeres estarien més en sintonia amb aquestes manifestacions.

Un exemple del que dic el trobem en el resum dels motius de l'addicció a la droga, que serien:

1. Alleujament de l'ansietat, la tensió, la depressió i els problemes psicològics personals.
2. Recerca d'un millor coneixement d'un mateix i del sentit de la vida. Importància de les experiències lúdiques que comprenen l'estètica, el sexe, etc. i millora de les relacions interpersonals.
3. Rebel·lió o desesperació contra els valors socials ortodoxos i l'ambient.
4. La por de perdre quelcom i la conformitat amb el sub-grup cultural propi.
5. La broma, el divertiment, l'esbarjo. (12)

Si, com deia, els punts 1, 4 i 5 es troben d'una manera o altra en qualsevol persona i s'accedeix a ells per vies molt diverses, entre elles les drogues, el 2 i el 3 sí que afecten només a un nombre de gent més limitat, i també es busca el seu assoliment per més camins que el de les drogues. Així, tenint en compte tot el que hem vist fins ara i fent una generalització, podríem associar les drogues, com un element més, al punt 3, i les lleugeres en concret al punt 2. Això no vol dir que aquestes siguin l'únic camí per aconseguir lo preconitzat en aquest punt, sinó que hi poden ajudar segons com s'utilitzin. Perquè si el que passa a primer pla és la moda, la falta de recursos, l'ànsia d'un article de consum més, etc., es poden convertir en una alienació més.

Si a més de tot això tenim en compte les dades estadístiques de l'apartat anterior, on podem apreciar una gran varietat social d'individus consumidors de droga, arribarem a la conclusió de que

l'addicte no és massa diferent de l'individu mitjà. Aixó ho ha descrit molt bé Haro(1978) referint-se en concret als toxicòmans: "Su diferencia radica tan solo en que ha roto un tabú, y ha perdido su temor a la Ley en una àrea determinada de su comportamiento: llevado a ello por la miseria, por el dolor, o por una conciencia más aguda e insufrible de los males que le aquejan ... el Adicto busca, como el ciudadano normal de la sociedad del despilfarro en que vivimos, confort, bienestar. No puede encontrarlo siguiendo los métodos habituales y tolerados, y lo busca de otra manera, eso es todo. Lo demás -...- son invenciones de psicoanalistas imaginativos o constantes de comportamiento y carácter mas o menos acusadas en todos. El drogado no es un ser extraño ni anormal; puede llegar a convertirse en ello, debido tanto a las presiones sociales como a lo nocivo del producto que consume, pero no lo es en un principio"(13). En aquest sentit, doncs, seria molt menys addicte un fumador de hax conscient dels seus actes i amb una vida lo més sana i equilibrada possible, encara que se situï de vegades fòra de la llei, que no el "bon ciutadà" complidor, metòdic i ordenat, que no fuma ni beu, convertit en una màquina eficient, però que pot tenir greus alteracions psíquiques si un dia ha de sortir al carrer sense afeitar-se, es troba la casa desordenada, se li espatlla la TV, o no pot anar al futbol.

2. La qüestió psicològica.

Aquesta concepció de l'addicció com un fenomen general, porta a considerar el pes i la orientació que han tingut en aquest terreny moltes anàlisis que s'han fet des de diferents òptiques psicològiques. Com diu Bayés "...fins ara, psiquiatres i psicòlegs han demostrat, en general, molt més ingeni per a l'etiquetatge dels fenòmens de comportament que per a descobrir les variables

responsables de la seva aparició o manteniment, i s'han passat més temps en concursos semàntics que als laboratoris"(14). La qual cosa té la seva lògica, perquè la psicologia ha operat com a una ciència fonamentalment etno-cèntrica i el seu paper primordial ha estat -i continua essent, en molts casos- la classificació de comportaments dins de la normativa social vigent, sense qüestionar-se aquesta.

Un bon exemple del què dic el tenim en l'anomenat síndrome amotivacional, que moltes vegades es mostra com una de les conseqüències perniciosos de determinades drogues i, en realitat, no és més que la condensació negativa d'una determinada concepció de la vida, a la que se l'hi pot oposar -i, de fet, s'hi oposa- una altra o altres concepcions que, en no ser les més acceptades socialment, són titllades, pels especialistes encarregats de fer-ho, de malaltia mental. Vejem les seves característiques amb els oposats corresponents:

<u>síndrome amotivacional</u>	<u>Ideologia dominant</u>
1. Apatia	.Dinamisme, activitat constant
2. Atribució de més import. al present en relació al futur	.Planificació total, programació previsió, automatització.
3. Pensament infantil	.Pensament "adult"-integració
4. Preferència més gran per la fantasia que per la racionalitat.	.Imperi de la raó, esquemes de pens.tradicionals d'Occid.
5. Gust pel relaxament de costums	.Puritanisme, "costums lliberals"

No afegiré res dels dos primers punts, que em semblen prou clars. El tercer, dins de la seva ambigüetat, es podria pendre com un resum de tots els demés. El quart confirma que "...els occidentals no accepten l'existència de processos conscients per als que no ténen terme operatius. L'actitud que preval és: si no és classificable, ciestà per sobre les nocions usals de temps, espai i personalitat, no està obert a l'investigació. Veiem així que l'experiència de la pèrdua de l'ego es confon amb l'esquifrenia"(15). L'últim punt crec que no necessita comentari, excepte

que en els oposats he escrit "costums lliberals" en el sentit de que tampoc està mal vist el relaxament, l'oci, etc. mentre siguin moderats, dintre d'un ordre.

Es podria analitzar molts altres casos en els quals veure el paper de la psicologia com a policia del sistema que, per altra banda, està adquirint cada vegada més importància en els estats més desenvolupats. Només cal fixar-nos en el gran èxit i refinament de la tortura psicològica, o en el paper que psiquiatres i psiquiàtrics juguen en les "lleis-jòquer" de repressió general, com les de les drogues en molts països o la de Peligrosidad Social entre nosaltres, on el seu rol és exercir una repressió social directa (16).

Aquesta crítica no nega l'operativitat demostrada de l'utilització de conceptes extrets de diverses corrents psicològiques, i sobretot del psicoanàlisi, concebut, no tan com una mera terapèutica, sinó com una teoria del subjecte i de les seves relacions amb lo social; sobretot, en conceptes on la "carcassa ideològica" queda molt més limitada pel mateix objecte d'estudi. De fet, en aquest mateix treball se'n poden trobar, i una obra que m'ha estat de gran utilitat teòrica és precisament la del psicoanalista àrab Sami-Ali, els pressupòsits del qual, però, són molt clars: "Es impossible estudiar el fenòmen del consum del hax sense tenir en compte l'estructura social que li assigna el seu lloc, la seva funció i la seva finalitat. Qualsevol altre camí es tancaria en la descripció abstracta dels efectes 'psicològics' d'una droga, de la que se subratlla el seu caràcter capriciós... Pocs treballs, responen, en definitiva, a aquesta exigència d'un quadre de referència socio-cultural en tant que condició "sine qua non" de tota interpretació concreta" (17).

3. El grup de referència.

Després de la situació general dels addictes i de veure alguns problemes que comporta la seva definició psicològica, crec que puc fer ja una esquemàtica caracterització del grup de referència. Aquesta haurà de ser per força descriptiva, per situar en el nostre contexte socio-cultural els seus membres, ja que una anàlisi exhaustiva del grup no és l'objectiu d'aquest treball i requeriria, a més, un enfoc diferent del mateix. Per altra part, les observacions i anàlisis pertinents han estat integrades, unes implícitament, d'altres explícitament, com ja s'haurà pogut comprovar, en l'esquema general del treball.

Enumeraré els diferents components del grup indicant el seu sexe, edat, professió actual, ofici del pare, i lloc d'origen. En quant a l'estat civil, tots són solters:

- A) H., 27 anys, perit tele-comunicacions./ Ferroviari (León).Paco
- B) H., 19 " , estudiant de COU./Advocat (Barna-Eixample).Jordi
- C) D., 21 " , " magisteri./Inspector H.E.C.(València)
- D) D., 26 " , professora d'E.G.B./Propietari rural mitjà(Girona)
- E) H., 26 " , professor d'institut./Llibreter (Barna-Gràcia)
- F) H., 29 " , " " /Policia armada(Zamora)
- G) D., 28 " , " " /Petit botiguer (Burgos)
- H) H., 30 " , " universitat/ Oficinista (Barna-Eixample)
- I) H., 24 " , actor teatre / Oficinista (Oviedo)
- J) H., 23 " , fotògraf / Guàrdia municipal (León)

Només he posat el nom -suposat, és clar- dels dos primers perquè em va semblar d'interès fer una petita biografia d'ells ja que són dos individus amb uns orígens i una història molt diferents, com veurem en el proper apartat que al formar part, en aquests moments, d'un mateix nucli de relació comparteixen, fins

a cert punt, una sèrie de trets, valors, etc. Això m'ha semblat útil per establir les pertinents comparacions significatives del seu origen i evolució, que crec que són força representatius de dos tipus diferents de "joves consumidors de hax oposats al sistema", per dir-ho d'alguna manera.

L'actitud política del grup és, en general, davant l'actual situació pre-democràtica, de pessimisme, desànim, rebuig o desinterès, de "no volguer entrar en el joc d'aquesta pseudo-democràcia autoritària i consensuada", encara que alguns (sobretot C, D, E, F i G) mantenen algun tipus d'activitat político-laboral de base, no permanent i lligada, en general, als problemes de la feina o el barri. Això no vol dir que els altres no participin ocasionalment, en alguna activitat política de caire general (manifestacions, etc.) o mostrin un cert interès per l'evolució de la cosa pública, però mantenint-se força distanciats de l'activitat en aquest camp (com seria els casos de A i H). Precisament aquests dos últims, seguit de F, D i G (per aquest ordre), són els que, en el significatiu període 1968-1975 varen tenir, en un moment o altre, una activitat política més forta, caracteritzada per la seva pertinença a organitzacions polítiques i/o sindicals, el grau de militància, el paper de líders, el temps que va durar, la repressió que van sofrir... Els altres tenien també una certa experiència política, més o menys esporàdica i a nivell de base (B, C, E) excepte I i J, que pràcticament no havien actuat en aquesta àrea.

Les actituds i activitats sexuals són força variades i podriem dir que recorren tota la famosa escala de Kinsey. Així, mentre B i D són heterosexuals sense cap experiència homosexual (estic parlant d'experiències adultes, a partir dels 18 anys, sense referència als jocs infantils, d'internat o semblants) i amb un cert desinterès o reticència cap a elles, E i I són bàsicament homosexuals, la qual cosa no exclou que hagin tingut també relacions heterosexuals. La resta té fonamentalment una activitat heterosexual, encara que accepten l'homosexualitat i, en diferents graus, l'han practicada: des d'una o dues vegades, sense

repetició posterior, fins als que d'una manera més o menys ocasional però repetitiva practiquen també aquest tipus de relacions. Per altra part, dins del grup hi ha dues parelles més o menys constituïdes, una de ja fa un temps (G i H) i l'altra que s'estava formant precisament en l'època d'iniciar aquest estudi (B i C).

En quant a d'altres activitats que realitzen membres del grup i que siguin per a ells una part important de la seva vida, que requereixin un certs esforços i dedicació, és a dir, que no siguin meres aficions però que tampoc formin part del seu camp professional, podem destacar l'execució d'instruments musicals (sobretot A, B i H), l'activitat teatral d'E i la literària d'F (contes inèdits, articles en diferents revistes, etc.)

Passem a veure ara la seva relació amb la droga. N'hi ha sis (A, E, F, G, H, J) que fa més de cinc anys que consumeixen derivats del cànem, havent predominat el hax sobre la marihuana i la seva inhalació amb cigarrets sobre d'altres tipus de consum. Dos més fumen des de fa tres o quatre anys (D, I) i als altres dos des de fa un ó dos anys (B, C). La majoria, excepte A, prenen també alcohol d'una manera regular i, alguns, de forma més esporàdica, amfetamines (D) i LSD (A, F, J). La freqüència en el consum del hax és, més o menys, varies vegades al dia A, B, C i J; un cop al dia E, G, H i I; i uns tres cops a la setmana D i F. De tota manera, tots ho han deixat alguna vegada en un interval de 10-75 dies, sobretot per raó d'allunyament del medi idoni (amics habituals) que de vegades s'apropa a la impossibilitat física (hospital i afins, estada amb la família en un racó de món, etc.), per falta de "material", o per problemes de salut (A: úlcera; E: anèmia). La primera d'aquestes raons ens indica ja que cap d'ells acostuma a fumar sol. Ho fan, com a mínim, amb una altra persona i, més en general, en grup.

Per a tots els membres del grup, el fumar hax és principalment una font de plaer. Les percepcions d'això, però, es matitzen de diverses maneres. L'estat que produeix el cànem és, a més,

el més apte per a certes activitats (sobretot musicals i expressives: A,B,E,H,I); és un estat mental que et dóna certa lucidesa sobretot per copsar l'ambient, les reaccions i relacions entre les persones (C,E,F,G,H) i també, globalment, una experiència vital important (B;D,I). D'altra banda, sembla que quan s'acaba de fumar tendeixen a fer-se més fàcils les relacions amb els demés (encara que A i F creuen que és indiferent) i, en canvi, el hax no ha influït massa amb la relació amb les persones que no fumen o amb la família. En quant al rendiment intel·lectual i en el treball, tots admeten que el primer continuà essent el mateix així com també el segon, encara que algú reconeix un cert descens (J) o increment (I). De tota manera, aquí s'ha de tenir en compte que l'actitud general del grup respecte al treball és força escèptica i tots creuen que és més aviat una "maledicció divina" i no un "element bàsic de la dignitat humana", almenys tal com està muntat en l'actualitat. Malgrat tot, i a part dels factors econòmics, que són bàsics, se senten més o menys motivats per algun o varis aspectes de la seva feina D,F,G,H i I i es limiten "a complir", tenint els seus centres d'interès majoritàriament fora de l'activitat professional A,B,C,E i J. Creuen que sota els efectes del hax tendeixen a millorar els resultats de l'activitat sexual G,H,I i J, essent pels demés indiferent; així com l'estat de salut, en el que creuen que no ha influït la cannabis. En general, doncs, aquesta droga és valorada com a positiva per tots els membres d'aquest grup i per això continuen prenent-la.

4. Dues biografies.

Presentaré ara els resums de dues biografies d'informants fumadors habituals de hax que formen part del grup de referència. Crec que són força representatives de dos tipus diferents de fumadors mitjans de hax a Barcelona, és a dir, d'una part important de la joventut. Aquí ens interessa perquè, a través de la biografia

coneixerem la història d'una persona que es "flipa", com ha arribat aquí etc. I tan o més important és/veure com ho explica, com valora les seves vivències, els seus records etc. Per això aquest resum l'he construït amb cites literals d'ells, que van seguint el fil conductor de la seva vida

a) Jordi. Es el gran de sis fills d'una família de classe mitja de l'eixample barceloní, el pare advocat i la mare enfermera, però sense exercir durant molts anys. En el moment de realitzar-se l'enquesta, en Jordi repetia COU a un institut de la perifèria de la ciutat. Encara que oficialment, la vivenda era a casa els seus pares, vivia sempre a casa d'amics, fins que, amb la seva amiga, van llogar una habitació en un pis amb més gent. Treballava la fusta i feia de venedor ocasional a les paradetes d'artesans de les Rambles, junt amb el seu germà més jove i altres amics i amigues. També anaven seguint molts festivals que es feien a la ciutat on, a més de passar-s'ho bé, guanyaven quatre quartos. Aquets diners anaven destinats a cobrir les despeses d'un conjunt musical, format pels dos germans i tres amics, que havia fet alguna actuació en festes de barri, però que finalment es va desfer. Això, alguns treballs eventuals, i la mobilitat entre la família i els amics el permetia anar tirant.

El seu avi tenia una torre al Guinardó "...on ens va fer una mini-pista amb un 'columpio' al final. Hi havia un palosanto al mig del jardí" i allà l'hi feien tocar la flauta i els hi fèien una xocolatada quan hi anava amb els seus amics. També era el lloc on es feien les grans reunions familiars. "Quan érem petits el meu pare ens feia anar amb els cabells rapats, sobretot a l'estiu...i hi vaig anar fins ben gran, eh?, fins els 12 anys... però aquell setembre, quan vaig tornar a l'escola ja portava els cabells llargs fins a mitja cara...quasi no se'm veia...la gent, al principi no em reconeixia, es pensaven que era nou...i això que portàvem des dels set anys junts, no?!"...

"A casa tenien una neura amb les peles...bueno, el meu pare no guanyava ni un puto duro fins que el van fer de la Junta del

Col·legi d'Advocats, que es va fer una mica de fama...; però en plan desgraciat, perquè s'ho callàven totalment i nosaltres sempre hem viscut menjant la millor carn i vestint al "Gonzalo Comella", anant al Costa i al Santana...però ells...jo recordo com a cosa molt normal el meu pare treballant fins a les 6 del matí i a les 10 tornar-s'hi a posar...treballava com un boig. I la meva mare no treballava...és clar que ja en tenia prou amb tots els nances!...s'han portat un rollo molt curiós amb les peles, se les han gastat totes, totes les que han tingut..."

A partir dels 6 anys, la família anàven a estiuemar a Castelltersol, fins els 10 que van començar a anar a Suïssa. "Sortia poc més car que anar a St. Pol, que ho van mirar, i en canvi allà tenien la muntanya, el francès...com que els suïssos són molt rars, no ens en enteràvem, de que estàvem a Suïssa. Era un xalet de tres pisos que el mateix amo s'havia fet, tot a mà...sí, un xalet immens i el tío era conserje d'un banc, eh?...es deia Mr. Smit...de tan en tan cridava al meu pare i el portava a baix, a unes golfes petites, i el convidava a prendre absenta, que a Suïssa està prohibida".

L'escola a la que va anar, el "Costa i Llobera" va ser una de les primeres que es va fer dins de la corrent pedagògica renovadora que, a l'escola privada, va impulsar la burgesia catalanista, lliberal, catòlico-progressista i europea. Com moltes d'aquestes, està al barri de Sarrià i en ella s'hi trobàven junt als fills de banquers, industrials i semblants, alguns dels quals són ara líders polítics, els de professionals o petita burgesia que participàven més o menys de la mateixa ideologia. En aquest marc, en Jordi i el seu germà es van anar creant fama de gamberros. En el seu curs, "...com en tot grup, qui hi havia? l'instigador, el tonto i el bèstia. L'instigador és el que deia 'a que no t'atreveixes a fer això?', el tonto era el que ho feia; era jo...em provocava a fer unes barbaritats! i llavors era jo el que me n'anava sempre castigat una setmana a casa...el meu germà i jo cada curs anàvem al metge 2 ó 3 vegades perquè ens curés

traus...això vol dir almenys...divuit traus!...i l'altre, el bèstia, em fotia cada hòstia!...perquè jo he sigut sempre molt mandrós, saps? Jo no m'hi tornava per mandra de que hi hagués lio, de que ens emprenyessin, per mandra de fer l'esforç de pegar-lo i aquestes coses...però jo de vegades m'hi tornava, eh? Hi havia un tio que li dèiem 'el tonel' de gros que era, que sempre m'estava emprenyant, fins que un dia...l'hi vaig fotre un cop de puny a la cara que va quedar extès, K.O. I jo, totalment acollonit, perquè a més va entrar el professor". Però "...vam arribar a ser tan...el pànic, que companys que feien festes a casa seva no ens convidaven...es clar que una vegada vaig anar a una casa on la minyona era franquista. Jo tenia...7 ó 8 anys, eh? Em vaig començar a cagar amb en Franco i tota la seva parentela i ella vinga defensar-lo...a partir d'aquí, en aquella casa no em van tornar a convidar mai més". " Jo crec que hi ha individus que a la gent...se'ls inventen! A mi se'm van inventar com un gamberro i vaig acabar sent un gamberro, doncs, de lo més bèstia...fotiem bombes de pólvora, amb tubos de Redoxon, i les fotiem als trens de Sarrià!..."

"Al "Costa" una de les coses que havia passat era que moltes conferències, moltíssims estudis, moltíssimes convivències, sí. Una:drogues; l'altra:sexualitat...De sobte, jo tenia una informació sexual acollonant, encara no se m'aixecava que...bueno, ja ho sabia tot! El temps que s'havien d'esperar les dones pel mètode Ogino, que els òvuls estaven contats, que a cada dona només n'hi sortien x...però, sí, sí! paral.lelament jo tenia una fogositat terrible i, és clar, la meua sexualitat anava molt reprimida i hi havia moments en que em donava una marca increïble...". "Al final ja estava molt malament, em barallava inclús amb els més amics. I és que a cinquè jo ja estava ficadíssim amb l'agrupament (boy-scouts), enrollat amb uns tios que tocaven la guitarra elèctrica i el baix, vaig conèixer al Toni, que era molt aficionat a Bob Dylan...i per aquí vaig començar, eh? Traduïem totes les lletres i ens va agafar un rollo dylanà que va ser masca! Tenia 15 anys, portava els cabells llargs i un sombrero d'aquests d'ales estirades..."

Així doncs, el seu interés es va fixar en el grup d'escoltes. "Allà hi tenia tota la carn ficada i per mi era mitja vida. A més, és clar, allà hi tenia els lligues, fotiem música, anàvem a aquelles misses-sopars que rèiem tant, ...en fi, fins a les primeres manifestacions que vaig anar va ser amb gent de l'agrupament, l'any següent de la mort d'en Puig Antich". "A les excursions no lligava massa; entre que no m'en enterava i lo de pixar-me al llit fins bastant grandet, que tenia molt complexe...Hi havia una xavala, que dormiem a la mateixa tenda, se'm fotia al costat i...vinga apretar! Jo no lligava res fins que m'ho van dir. A més tenia uns pits tan immensos;era completament agobiant!... Pero,bueno, fotia fred i s'hi estava bé..."

A partir del 16 anys deixa l'escola per anar a l'institut, amb gran disgust dels seus pares, doncs "...allà no s'estudiava, que lo important per tú en aquests moments és treballar, i com que allà no es treballa la gent no surt preparada, perquè els que surten d'allà són els obrers". "Vaig començar a conèixer gent molt diferent, raríssima, gent que s'enrollava molt bé, unes assemblees inadudites, uns piquets...anàvem a la universitat, ens saltàvem les classes, anàvem a menjar al SEU, en fi, allò de passar-s'ho bé. Però després de tot un curs de desmadre total, una cosa terriblement maca, que va ser des d'anar amb ponxos i flors pel cap i sandàlies, fins a viure unes batalles increïbles per tot Barcelona i follar com bojos durant nits i dies seguits... ho vaig suspendre tot i el meu pare em va dir: 'bé, sí vols que et segueixi mantenint, a estudiar al "Jaume Bofill" ', saps? humanisme cristià i tot això...Va ser una època de replegament. Com que havia treballat mig any, em vaig comprar una Hondita i cada dia cap allà, formalet...però vaig anar acumulant, pensant en tot el que havia après a l'institut, fins que mica en mica em vaig anar destapant, passant, passant de tot, cagant-me en tot, en l'humanisme cristià i en el PSUC,i...en vaig catejar cinc. Em vaig vendre la moto, i cap a Finlàndia, Noruega, Amsterdam!...Allà vam comprar una mica de merda i la vam

fumar; ens pensàvem que ens havíem col·locat, però, ca!, no ens havíem col·locat pas".

Els seus contactes amb la "xocolata" havien començat el curs anterior, a través del seu germà, intern a un col·legi del Pirineu - "...en el seu curs hi havia molta gent que fumava, un tio que passava merda i...no sé, molt rollo"- i el seu amic Toni. "Al 'Costa' ja ens havien dit que la marihuana, que no, que malament...però així, en un to molt religiós i lliberal...Aleshores jo pensava que estava bé, que no era dolent, però que no ho necessitava, que es podia arribar a aquets estats sense fumar...". "Aquell estiu portava una marca imparable. Vaig anar a Eivissa amb la V. -la primera història, potser des dels 10 anys...- i, al tornar, la lluita de l'institut" (es refereix al procés de posada en marxa, sota el control del barri, de l'institut on anava, cosa que va comportar una lluita que va tenir el seu punt àlgid el primer trimestre d'aquell curs) "...però per mi això tenia també una altra marxa: tenia un alicient sexual, un alicient de... d'orgull, un alicient de vigor...llavors, la xocolata em donava molta marxa". "Abans, però, ja ens havíem posat a fumar molt, moltíssim, em passava merda un amic del meu germà, tota una història d'anar al Zeleste i començar a fumar allà...molt bé, no?...però portava ja temps fumant i el cas és que no, no em fotia res, no em fotia toque". Fins que va arribar el dia del festival del Born: "estava allà assentat amb una amigueta que havia lligat, es coltant la Plateria, i hi havia una americana, gorda, que s'estava fotent un bocadillo. Jo també me'n fotia un i ens anàvem mirant. I, em passa un porro...increïble! Com un dit gros d'aquests, així de gruixut i...de marihuana pura! Bueno, vaig sortir...quan la tia amb la que anava em va donar foc, vaig tenir el "flash": 'hòstia, ara sí que t'ha pegat...i fortíssim', vaig pensar. I a partir d'aleshores uns 'cegos' increïbles, impresionants..."

Així, el hax ha entrat a formar part de la seva vida quotidiana"...i a mi m'agradava, però, és clar...a cada cosa que

feia hi trobava una justificació i parlant, parlant, i llegint llegint, de sobte tinc la meva justificació pel xocolata..."

"...el xocolata et provoca...bueno, et dóna una perspectiva diferent de les coses, de la realitat de cada dia, aquesta d'agafar l'autobús i corrents cap aquí i cap allà...és com un medi, un medi per aprendre, per lluitar, per follar, per dormir, per despertar-se, per menjar...per fer les coses amb gust...i així el pots utilitzar en qualsevol moment, perquè t'ajudi a viure, a enrollar-te bé amb les coses, no?...". "Però, ep, aquí entra en joc una altra lògica, molt diferent de la que teniem fins ara, de la que ens havien ensenyat i après...en tot. De sobte, aquesta lògica és una lògica de no treballar, principalment. Es una lògica de relax, distendida, permissiva...és una lògica...mmmm, senzilla.. I en aquesta onda hi estic molt bé...i això és lo principal en aquesta vida, no?...tenint en compte que són quatre dies..."

b) Paco. Aquest, de 27 anys, és el segon de dos nois d'una família de León, el pare dels quals és ferroviari i la mare mestressa de casa. Actualment viuen tots a Barcelona, on el seu germà fa de taxista i ell de perit a en tele-comunicacions.

Vejem primer de tot, algunes coses del seu barri i dels seus companys: " Yo era del Crucero, y siempre nos peleábamos con los del barrio J.Divino Obrero. Por parte de ellos había "El toro" i por el nuestro un chaval que se llamaba "El panadero"...La supremacía era que, mira "iba El Panadero, que el otro día se peleó con El Toro, y le dió mas hostias que por poco lo mata..." Esta era la supremacía; y además, El Panadero iba de chulo por León con este que murió hace quince días, mi hermano y otros..."

"Cuando el asunto del pelo largo, y eso, El panadero se metía con los que lo llevaban así, buscaba bronca con ellos. Pero si eran de su barrio no les decía nada. Y yo era de su barrio...Y claro,

lo llevaba largo, pero nunca tuve ningún problema. Y si alguien se metía conmigo, me defendía él, el mismo Panadero. Esto no quería decir que en el barrio, en mi barrio, no me diera de hostias con él o algo; bueno, me diera de hostias él a mi, porque él es quien las daba todas. En el barrio era otra cosa, entiendes?...como un poco en familia. Fuera, no : "es que es del barrio", se decía..." "Este Panadero tenía un hermano mellizo, igual que él, pero era al único que le temía muchísimo, a su hermano el mellizo! Ni a su padre, ni a su madre, ni a su tío, ni a Dios, eh? Bueno, ni al portero del cine, que era todo un personaje del barrio, claro...pa todos, pues te podía dejar entrar a una de catorce años, por ejemplo". "Pues a ese tío me lo encontré hace poco, en un bar ahí, del barrio. Su hermano me había dicho que estaba en Francia y tal...yo estaba tomando un chisme y tenía pues, eso, 23 años, como él. Se acercó, venga mirarme, y yo ni me enteré...Uy, estaba totalmente cambiao, con el pelo muy largo, un abrigo de piel y, bueno...como un señor, fumando rubio, tomándose un vaso y tal. Totalmente cambiao! Y yo pues, así, como ahora, normal y eso. Pues al salir del bar, un chaval, de unos 15 ó 16, le preguntó si le llamaban El Panadero, que se querían currar con él...fíjate, todavía se habla de este tío por mi barrio todavía hay gente que se acuerda..."

"Después estaba el "Agún" que era la hostia. Trabajaba en un almacén de galletas y llevaba un carricoche de esos con dos ruedas, sabes?...Una vez no sé que pasó con un guardia, que se enrolló mal o algo, y el tío le pinchó...estuvo en un correccional un año y pico".

"Bueno, luego tuvieron rollos toda esa pandilla...rollos con la policía, salieron en los periódicos y toa la hostia...Luego, el resto de la pandilla fueron ya los mandangueros del barrio, los que nos proporcionaban el haxís, claro...lógico, controlaron eso".

"Luego está...bueno, lo típico, dos o tres que son grises. Pero, vamos, ara no les habla casi nadie. Bueno, mi hermano les ve, por ejemplo, y le dicen "oye, ¿qué haces?" "Dejame, dejame, yo con polis no me hablo, no te enrolles..." Pero así, que tu y yo no lo hacemos...Bueno, yo conozco policías, joder, y una vez,... un mosqueo! Estaba en Madrid, y un mosqueo de la hostia! Ya le estaba diciendo a C. "Oye, vete pa casa y limpia la habitación porque, es que estos me llevan p'alante!" Porque me puse a comer, y eran cuatro grises y nosotros aquí. Y un tío, uno de ellos, venga mirarme, venga mirarme...Y le veo que se levanta, viene pa la mesa y me dice "¿que passa? ¿que ya no te acuerdas de los amigos?" Bueno, me dejó acojonao...digo "¿Cómo?...Total, que era uno del barrio: "Bueno, pues estoy aqui, en la comisaría de Ventas, si un día se te ofrece algo ya sabes..." Y yo que acababa de salir de la D.G.S. el día anterior, que me habían ligado en la manifestación...tres días estuve..."Otro es cabo primero de los antidisturbios, no veas...y está aqui, en Barcelona. Este en el barrio ha tenido cada bronca...pero ahora, eh? Ha sacado la pistola, la gente le llamaba de todo, bueno... Luego está otro que es un tío majo, que se hizo muy amigo mío. Era de estos...de aquella manifestación que hubo de polis en Madrid, te acuerdas? Pues fue de los que más tiempo ha estao en chirona. Al salir lo ha dejao, no ha querido saber nada más del asunto..."

"Yo estuve en el barrio hasta los 20, viviendo primero en un sitio y luego en otro, un sitio que se conocía por el polígono!" "Yo creo que he estado en todas las calles de la ciudad, conozco todas las calles de León, todas!...eso sí es conocer una ciudad bien...Es que, claro, trabajé de chico de recados y eso...luego en una tienda que vendían ropa y luego...bueno, al final en una gestoría, ya; mucho tiempo. Después de la gestoría ya me fui a la mili, voluntario, a los 17 años..."

"Al salir de la mili me iba a marchar pa Canadá...me habían dicho que en Canadá y Australia, de pastor, se ganaba pasta en

cantidá. Australia estaba mal porque te pedían un poco de inglés, pa defenderte, y eso, y en Canadá, no. Entonces quería ir allí, sólo... Mi intención era trabajar tres meses y librar nueve, y darme una vuelta por ahí, America, Europa... no se, me enrollaba la idea. Pero un día tuve una bronca muy gorda con mi padre, no se, hubo un lío muy gordo en casa, y tal... él quería que volviera a estudiar otra vez, y yo pasaba ya de estudiar y eso... Luego, un día vi unas oposiciones y pensé "pues, bueno, hago eso, después pido la excedencia, me piro y vale..." Y, nada, las saqué... bueno, eran sencillas. Fuí a Madrid, aprobé las oposiciones y estuve allí seis meses".

"Verás, las prácticas de seis meses en Madrid son una cosa horrible. Lo único bueno eran las prácticas de laboratorio, lo de manejar máquinas electrónicas, el morse, ta-ta-ta-ta... eso. Lo demás... cosas tales como aprenderte el organigrama franquista, de toda la administración... te lo machacaban en cantidá! Y metiéndonos en la vabeza que teníamos que jurar los principios del movimiento y no se que, no? Bueno, hubo un lío de la hostia, pero al final no se juraron!". "Allí me encontré con un tío absolutamente loco, que le gustaba muchísimo el juego, con un rollo mu grande, no?... era cuando cenábamos de lo que mangábamos en Simago. Ibamos a mangar la cena allí y cenábamos a base de... salmón y la hostia. De lata. O sea, de puta madre... Pues con este montamos una obra de teatro -El Avaro, de Molière, acojónate!- pa librarnos de las clases..."

"Luego pedí que me destinaran a Canarias. Cuando iba en el tren para Cadiz, me encontré con cuatro que estaban allí en Madrid, conmigo... se habían enterado que tenían la fimosis... allí, ja, ja, ja!... y venían de hacerse operar; claro, como teníamos que ir a trabajar y eso... En la cantina conocí un tipo, que iba con una tía, y para Canarias también. El era de las mejores familias de Pamplona, fugaos de casa y buscados por La Guardia Civil.

Iban allí a casarse porque la tía cumplía años y..no sé, un rollo, no? Bueno, pues el tío tenía aquí (a la mà, entre el dit gros i la munyeca) el dado ese...de los legionarios...bueno, los pasotas y esos, no? Un dado, con cinco puntos hechos como si fuera tatuaje, ¿sabes lo que significa? odio a todo lo que sea...policia, no se, todo lo que sea orden y rollos d'esos...El encuentro curro en el Sur de la Isla, en la construcción, y ella de ATS.

Un cop a Canàries "...me junté con un macarrilla de Jaén, un fascista de la hostia!, el menda aquél! Traía el aceite de su casa y era todo boca, sabes? era todo boca...Estábamos viviendo tres en un apartamento y nos daba unas palizas todas las noches con que:"a esa me la follo yo mañana"...en ese plan, sabes?... Pero de cabreaba mucho porque él, con un Mercedes que tenía de su cuñado y todo empaquetao, yendo todos los días a las mejores boites de Las Palmas, no se comía una rosca, nunca... Ibamos al Saxo, que es como...el Zeleste de allí, no porque sea tan progre y eso, sino porque es lo más que hay allí, y teníamos una botella de whisky, con el nombre...yo llegaba, me daban la botella, me iba pa la mesa, invitaba a los amigos...era la hostia. Yo era cliente de allí porque un buen día entre en esa discoteca, no? Y estaba así, aburrido, no conocía a nadie, y tomándome copas. Y entonces el pincha-discos se enrolló conmigo. Fuimos a casa, le invité a un porro y tal y entonces él me dijo que se dedicaba a grabar cintas...cobraba unas 250-300 ptas. la hora... y me "asocié" con él en el negocio.

"Las Palmas es una ciudad muy bonita, sabes? Es una ciudad larga, bordeando todo el mar y luego, en la parte del muelle, donde está todo el mogollón, el barrio chino y la hostia...el ambientorro...esto estaba separado de la isla y lo han unido ahora; le han comido terreno al mar por la cara...el día que se mosquee lo va mandar todo a la mierda! Se llama la Isleta, está arriba, es un montículo, no? Y allí se monta el trapicheo del

chocolate, en los kioscos, donde venden novelas y eso... pues pasan el chocolate. Pues un amigo, muy mercantilista él, y que trabaja muy bien el cuero, había llegado y encontró una casa medio en ruinas en ese barrio y vivía allí, se la estaba arreglando. Pero como tenía unas manos de la hostia, y todo lo que hacía lo vendía, empezó a mosquear a toda la mafia de allí, que es mucha... la del cuero, y esas cosas, y que están en contra de los artesanos, porque ellos hacen tiradas de dos o tres mil, pero claro, no los hacen tan bien... Entonces estos tíos fueron a eliminarlo y se metieron en su casa y le echaron, y cuando le vi estaba descalzo, con un bolso y un troquel dentro del bolso, y le perseguía toda la mafia... que se lo querían cepillar!

" Un día, que bajé yo a comprar una gamuza muy buena que tengo pal tocadiscos, cuando vuelvo me encuentro por la calle a un tipo delgado, delgado, con unos pelos de la hostia, rubio, descalzo y tal. Me ataca por la calle y me dice... bueno, en francés... me dice si tenía musica en casa y si no estaba haciendo otra cosa, no? Porqué a él le apetecía escuchar musica, pero que controlara él, no quería bares y eso... Fuimos pa casa y resulta que el tío se llamaba Bubú y era el propietario de un barco. Venían de Holanda, pero llevaban bandera inglesa, por eso de que es mejor, parece que no se meten tanto contigo. Tenían allí un taller de carpintería, estaban reparando el barco, tenían una contrata para sacar del mar uno de esos barcos de Pescanova, que se hunden mucho por allí. Les pagaban un millón de pesetas, y entre esto y otras cosillas estuvieron casi un año por allí; luego se fueron a vender un cargamento de sal a Costa de Marfil, y todavía recibí una postal, desde Cabo Verde, de mi amigo, el del cuero, que al final se embarcó con ellos... y ahora está por aquí, montó una tienda en Arenys, creo...

"Bueno, pues había un personal... era como una comuna, entiendes? Bueno, no era una comuna así... institucionalizada, pero funcionaba como una comuna. No tenías que llevar dote ni nada, y no te pagaban: tu vivías allí, y allí trabajabas. A parte de que

todos eran o buceadores profesionales, o patrones de barco y así, Bubú era además musico de Jazz...había estado trabajando en Casa-blanca. Tenían allí mas instrumentos! un órgano, un bajo, una balalaika, flautas...bueno! Yo intimé mucho con el tío, y un día, al terminar la cena me dio un trozo así de mierda y me dijo: "toma, pa que te ganes la vida y tal" "No,no, yo no quiero vender eso..." y le conté que estaba trabajando y tal. Luego me contó que tenía tres quilos, que se los había hecho él: compró diez quilos de rama, lo vareó, lo tamizó, lo prensó y se lo tra-jo...y ahí en el barco estaba. Luego estaba una tahilandesa de 16 años, que vivía con él y era ágil en cantidá...la veías en alta mar, tan fresca saltando por medio de las cuerdas, los ca-bos...luego se ponía en la red de proa, una red así, y se ponía allí a fumarse un porro y hala...descalza siempre, esa. Luego es-taba uno belga, de unos 28 años, un poco más joven que Bubú: ese era el loco de la grasa, que se bañaba en grasa del motor porque decía que la grasa era tonificante, sabes? Estaba loco...y comien-do, comían del mismo plato, todos. Y el tío tenía siempre las manos llenas de grasa: él no salía del barco, estaba siempre en-rollao, haciendo cosas; que si el compresor, que si las turbi-nas... Vivía allí también otro tío que era de Caracas, un pai-sano mayor, eh?...que había naufragado en las Bermudas y había ve-nido a parar aquí. Él contaba que tenía un barco, y un buen día se quedó sin barco, que era todo lo que tenía...y se acopló allí, con esa gente...cuando hacía algún viaje con pasajeros, por la noche y eso, se tomaba un ácido él, pa poder enrollarse mejor con las velas!

"Toda la comida la hacía la tía tahilandesa, toda, divina. Y siempre echaba haxís, un poco al final, espolvoreado sobre la comida...y hacía mermeladas...Y, con eso de la cocina, de made-ra, para partir la carne, allí ellos partían el chocolate y lue-go, con una pipa de agua, con seis gomas...a trozos, a chinas, plas, plas, plas...con la "arguila" de seis tomas. Tenía en el fi-nal un agujero y allí metían el chocolate a chinas, cortao, y

luego un poco de tabaco, Pall Mall, les gustaba, por encima, y estaba encendido toda una tarde entera. Nada, ibas p'allá y aquello daba! Mirabas y como si fuera la lumbre...si pegaba eso...unos pasones ahí de la hostia! Con Pippermint y con agua...yo que sé!

"En el barco, una vez, en una fiesta que hicieron, pasó un tío, conocido de ellos, holandés creo, con un turbante y un traje azul. El único equipaje que tenía era eso, mira: chocolate, que llevaba cantidad, y hacía unos porros con un papel rosa así de largo. Le pregunté que a donde iba, y me dijo que se dirigía a Soria, porque le habían dicho que allí había mucha tranquilidad..."

"Después aquí, ya sabes. El rollo de delegao de CCOO, peleándome con todos los organizaos, el trabajo, las asambleas...hasta que me harté y, ya ves, pasando de todo, no? Sabes?: en nuestra sección, que somos unos diez, nos enteramos hace poco que todos le dábamos al fumeque...antes se sabía mas o menos, pero... todos! Pero, oye, después de eso hay como una especie de solidaridad, no sé...ahora estamos bien enrollaos ahí, en el trabajo... Y ya que hay que hacerlo pues...por lo menos...vamos, que eso vale, tío, eso vale..."

c) Conclusions. No exposaré aquí l'anàlisi detallada de les dues biografies, però sí els resultats sintetitzats de les principals conclusions que se'n poden treure del seu estudi i comparació, tenint en compte a més la caracterització general del grup de referència que he fet anteriorment:

1) Ara, el hax forma part de la vida quotidiana de dos individus provinents d'un medi social, geogràfic i cultural totalment diferent. En Jordi, fill d'una família de classe mitja de l'exemple barceloní, polititzada, amb una determinada percepció el.laborada de la seva cultura(catalanisme). La seva història està

marcada sobretot pel pas per les "institucions" (família, escola, boy-scouts...) i el rebuig, en diferents graus, d'aquestes. En Paco, en canvi, fill de classe obrera del barri de León més conegut per la seva duresa, i amb una percepció de la seva cultura no tan el.laborada, més primària. Els seus records estan molt més condicionats pel territori (barri, ciutat...) del qual s'allunya aviat, però, i per l'activitat laboral, que és la que el porta a "conèixer món".

2) L'habitució al hax es dona per camins ben diversos. Mentre que en Jordi rep les primeres notícies a través de l'escola, de la "contra-cultura" (Bob Dylan), la pren per primera vegada molt lluny del seu medi habitual, en fi, representa per a ell un trencament amb moltes coses; en Paco, en canvi, fa els seus primers contactes amb la "mandanga" al seu propi barri i des de bastant jove, l'hi ve molt més donat per l'ambient i no representa, per tant, cap tall més o menys brusc amb el seu entorn ni una presa de posició davant d'ell.

3) En Jordi dona una importància més gran a l'explicació o justificació ideològica de la droga que en Paco; com veurem, es pot incloure molt bé en les línies generals de la contra-ideologia de la droga més "militant". Aquí, a part de factors educatius (com la importància que a la seva escola tenia la justificació coherent de tot el que es feia i es deixava de fer) hi trobem la confirmació d'un fenomen força conegut: sembla que els que són més o menys neòfits i, sobretot, els que estan en un ambient en certa manera hostil i preocupat per la seva actuació, ténen més necessitat d'un corpus ideològic que els sustenti i re-afirmi que no els més "vells". Aquests, com en Paco, pels quals el hax fa molt temps que és un element més de la seva quotidianitat i que, a més, ningú els hi ha demanat massa comptes de la seva actitud, no teoritzen massa sobre la seva pràctica i, en bastants casos, més aviat ténen un cert rebuig a fer-ho a nivell explícit, almenys, cosa que he pogut comprovar en bastants informants. En aquest sentit, un xaval de Sta.Coloma, de 19 anys,

parat i consumidor de v ries drogues, deia, després de contestar a una enquesta: "Encuentro una chorrada esta encuesta porque no le veo utilidad. Ya lo dice el dicho, 'pasa de todo' y vete a otro lado con la encuesta".

4) Encara que veiem força paraules comuns d'argot en el llenguatge dels dos, el d'en Jordi no és tan diferenci t de la norma general com el d'en Paco, molt més característic i variat.

5) Cap dels dos  s, en aquests moments, un marginal en el sentit estricte de la paraula, encara que estiguin al marge(o "passin") de certes activitats o convencions socials: un  s estudiant, l'altre treballador.

6) En els dos veiem també que el hax no es pren necessàriament a través d'uns rites determinats, als que cada vegada donen menys importància, sinó que s'ha integrat en l'activitat diària: estudi, treball, esbarjo, política, etc.

7) Finalment, en els dos trobem alguns valors comuns sobresortints, que si en algún moment van formar part d'una certa subcultura de la droga, est n avui dia molt més extesos : l'afició a la música, sobretot la "pop" (r ck, progressiva, "enrollada"...), encara que també disfrutin amb la clàssica (Jordi) i el Jazz(Paco); postura crítica enfront de les institucions, partits d'esquerres inclosos, i de l'actual situació política en general, de la qual es mant nen bastant al marge; exaltació del plaer, de l'amistat; de saber-se fer les coses un mateix sense necessitat d'entrar en el "tinglado" general, dintre de lo possible; rebuig del treball en la seva forma actual... Coses totes que, si bé es manifesten de molt diversa manera, est n presents en les diverses concepcions que formarien part més aviat d'un "front ampli" d'oposició a les actuals formes de vida, que no d'una determinada sub-cultura de la droga.

NOTES. 2.2. Qui pren drogues?

- (1) A Anglaterra, el S.XIX, era més barat que l'alcohol i per això estava molt estès entre el proletariat. Però, en fer-se aquell més assequible "...como no me es fácil ceer que nadie, después de haber gustado una vez los divinos placeres del opio, descienda luego a los goces bastos y mortales del alcohol, doy por sentado que ahora lo toman los que nunca lo tomaron y los que siempre lo tomaron, toman ahora más aún." Quincey, 1976, pp.12-13.
- (2) Com molt bé ho explica el llibre de Rosenthal, E., (1978).
- (3) Això se m'ha confirmat a l'anar als tres principals hospitals de Barcelona -St.Pau, Clínic i Vall d'Hebrón- i demanar per les fitxes mèdiques de tractats per intoxicació relacionada amb la cannabis. Com ja sospitava, m'han dit que no perdés el temps, que éren pràcticament inexistents (excepte en el cas d'alguna al·lèrgia, alguna psicopatologia bàsica...). Si ens fíessim d'això, doncs, a Barcelona gairebé ningú fumaria hax.
- (4) Als EEUU, el Comité Nacional sobre Marihuana i Abús de Drogues estima que l'any 1972 hi ha 24 milions de fumadors de cànnem, xifres que, segons recents informacions (Catalunya-Exprés, 23-5-78) han passat el 1977 a 36 milions (13 milions habituals 3 milions cada dia). Dels USA és d'on hi ha més dades que, precisament per la seva complexitat, no analitzaré ara aquí. Sobre això, vegi's: Clinord, M.B. (1974); Thomas et al., (1975); Dembo et al., (1976); i Bearden et al., (1978).
- (5) Mato Reboredo, J.Mª., 1976, pp. 31-33
- (6) Mundo Diario, 15-2-78
- (7) El País, 19-8-78
- (8) Catalunya-Exprés, 23-5-78; Tele-Exprés, 21-8-78, (Dr. J.Mª. Plans, estudi inèdit sobre el consum de drogues a Sabadell).

- (9) En el reum d'un informe publicat a Mataró podem llegir que en aquesta ciutat es gasta 1 milió de ptes.mensuals en consum de drogues il.legals, principalment haxís,grifa i LSD:"...el consumo de drogas por distritos geográficos señala como zonas de mayor mercado los barrios y los suburbios ... El mito, pues, de que la droga es una moda exclusivamente estudiantil -en el caso de Mataró, por lo menos- salta por los aires. Esto ayuda a demostrar que el consumo de droga no está particularmente determinado por el origen o pertenencia a una determinada clase social (Tele-Expres, 25-10-77).
- (10) Maffi,M., 1975, p.31
- (11) Laurie,P., 1969, p. 15
- (12) Tret de la classificació feta per D.R.Laurence, citada a Laporte,J., 1976, p. 29.
- (13) Haro, E., 1978, p.70
- (14) Bayés,R., Iniciación a la farmacología del comportamiento, Ed.Fontanella,Barcelona 1977; citat a Camí, 1977, p.125.
- (15) Leary,Metzner,Alper, The Psychedelic Drugs; Academy Editions, London,1971. Citat a Laurie, 1969, p. 159.
- (16) Sobre això veure Jervis,1977,pp.107-133 ("La tecnología de la tortura"); la revista Re Nudo nº 37, pp.11-13, on hi ha una anàlisi de la llei anti-droga promulgada a Itàlia a finals de 1975; i Linage et al., 1977,pp.122-157, on es fa una anàlisi jurídica de la "Ley de Peligrosidad Social" espanyola.
- (17) Sami, 1971, p.253

2.3. LA SITUACIO DEL HAXIS.

Crec que ara ja estem en condicions d'analitzar la situació del hax entre noslatres, tan a nivell ideològic com social. En aquests moments, la seva ambigua posició en l'entramat de les relacions social i ideològiques el converteix en un element molt revelador del paper de la ideologia en la nostra societat i de les seves contradiccions. Però per acabar-lo de situar en el seu contexte precís, són indispensables les consideracions que exposo a continuació.

2.3.1. El seu contexte.

1. Normativa i marginació.

Tota societat disposa d'unes normes de funcionament, implícites o explícites, que s'han anat configurant al llarg de la seva història i de la lluita i la inter-relació dels diferents grups que la componen, per la qual cosa aquestes normes responen, en general, als interessos dels grups dominants en ella. A partir d'aquí, les coses que són acceptades i/o exercides per la majoria de la població es defineixen com a "normals", i les que s'aparten d'aquesta línia són "anormals" o "desviades". Per a merèixer aquesta última denominació, però, no cal que es tracti de coses molt estranyes en el sí d'aquella societat, sinó que n'hi ha prou amb que siguin coses que estan "fora de lloc". "Quan algú es rasca el cap o el nas, no ens n'estranyem a no ser que ho faci d'una manera

'desplaçada' -per exemple per comunicar-se amb algú altre-, doncs normalment els moviments d'aquest tipus no són elements utilitzats en les comunicacions convencionals" (1).

Però, és clar, no tots els individus i grups s'adapten de la mateixa manera a les convencions socials i es produeixen aleshores uns comportaments socials "anormals", unes "conductes desviades", que ho són sempre en relació als patrons socials establerts. Aquest fet, a més de la violació de la norma, implica també la relació conflictiva -evitament, enfrontament, etc.- amb les diferents "agències socials de control", i la busca d'uns recursos per a protegir-se enfront de l'aparell de l'Estat, a les necessitats del qual responen aquestes agències socials. I quant aquesta desviació és un punt central del comportament vital i quotidià d'una persona, aquesta tendeix a desenvolupar tot un estil de vida al seu voltant, creant així una sèrie de valors, normes i conductes específiques a la seva situació. Aquest procés es dona paral·lelament a la seva identificació amb els individus o grups que es troben en una situació semblant, els quals poden arribar a formar, en molts casos, una subcultura pròpia. Però l'Estat, que s'erigeix en auto-representant de tota la societat, no pot permetre l'existència d'aquestes sub-cultures que, d'alguna manera, poden qüestionar el seu funcionament i és per això que, en diferents graus i maneres -una de les quals és la seva integració- s'hi oposa.

Així, la normativitat social ha anat segregant uns elements que queden al marge del seu funcionament normal i s'han anat creant uns conceptes i unes agències socials, unes més generals, altres més especialitzades, per als diferents tipus de desviació: boig, homosexual, drogat; presons, manicomis...per citar només els exemples més clars. Si aquestes diferents agències socials són les que s'encarreguen, de manera més o menys directa, de la repressió de tots aquets individus, els conceptes són els que els diferencien

de la resta de la població, i no precisament d'una forma neutra: "Los grupos marginados actúan como un test que nos revela los valores más automatizados de nuestra cultura. 'Delincuente', 'loco', 'homosexual', 'drogado' son un ejemplo, practicamente perfecto, de palabras-fetiché que desencadenan torrentes de intensa emocionalidad; designan unas realidades ante las que no es posible distanciarse, reflexionar; hay que actuar pronto y en contra. Son las palabras-vómito" (2).

En tots aquets casos, doncs, el discurs ideològic reemplaça a una informació veraç, inconvenient per al propi sistema. I com que en els estats democràtics del capitalisme monopolista, en els que els consens social hi juga un paper primordial, l'utilització indiscriminada dels aparells directament repressius comporta certs problemes, es reforça el rol de la ideologia, que té com a un dels principals bastions els medis de comunicació -d' "intoxicació" s'ha dit, encertadament- de masses. Per altra banda, els grups dominants d'una societat necessiten també l'existència d'aquests grups marginats i la lluita contra ells per a justificar-se i justificar davant de la societat en general una sèrie d'interessos més o menys inconfessables en el marc dels mateixos principis morals acceptats majoritàriament.

El cas de les drogues és, en aquest aspecte, paradigmàtic. Ja hem vist abans que el "fenòmen de l'escalada" de les lleugeres a les pesades es donava, principalment, gràcies a la situació d'il·legalitat en que es troben tan les unes com les altres. I aquest fenòmen té uns beneficiaris directes: el poder constituït o la dreta política, que elimina així una sèrie d'elements "perillosos" com molt bé es pot observar a un país com Itàlia (3); la CIA, que a través de les guerres del Sud-Est asiàtic ha organitzat el seu propi mercat a Indoxina; els governs que dominen les regions de producció, de l'opi principalment; la mafia i diverses organitzacions internacionals que actuen coordinadament i tenen contactes

ben situats als diferents nivells de poder; les grans indústries farmacèutiques que també* amb les successives prohibicions i el mercat negre conseqüent, a més del seu monopoli legal; la policia, que amb la "lluita contra la droga" té un altre pretexte per ampliar el seu prestigi i poder, etc.

* fan negoci

D'aquesta manera, l'actual estatut de les drogues i el mercat negre són dues qüestions totalment inter-depenents, les dues còres de la mateixa moneda que, emmarcada en una ideologia determinada, serveix als interessos concrets que hem vist, entre d'altres. Així, el tràfic de drogues, sense posar-se en contra d'una majoria, que són els alcohòlics i disposant d'una sèrie de "caps de turc" que són els que gairebé sempre aniran a parar als tribunals "...permet a una policia heroica practicar espectaculars detencions, als advocats fer substanciosos negocis, als jutges pronunciar discursos, als grans traficants acumular fortunes, i als diaris vendre milions d'exemplars. El bon ciutadà pot seure tranquil i observar com la depravació obté el càstig merescut"(4).

A més, la "lluita contra la droga" és un element utilíssim per a controlar altres desviacions: grups ^{extra-}parlamentaris o suposadament "terroristes", locals de barri on es reuneix la joventut, medis de comunicació rebels al consens generalitzat, individus incòmodes que estan en llocs d'influència, etc. (5)

No cal insistir en que aquesta situació poca cosa té a veure amb preocupacions estrictament sanitàries. Pensem només en la gran quantitat d'alcohòlics o els perills de drogues -que el que passa és que són útils al Poder- com els barbitúrics i les amfetamines... Inclús en aquest cas, la diferent valoració social que se'n fa -positiva quan s'usen terapèuticament; negativa en altres casos- mostra un dels grans comportaments ideològics de la nostra societat amb el qual ens trobem a cada moment: la doble moral burgesa.

2. Cultures nacionals, droga i imperialisme.

Ara bé, tots aquests fenòmen que hem vist ténen una concreció específica segons la societat i el moment històric dels que es tracti. Així, de la mateixa manera que, per exemple, entre els "siwanos" de l'Àfrica "...els homes són titllats de 'peculiar' si no es recreen en aquestes activitats homosexuals (coït anal)"(6), la coca era la planta sagrada dels inques o l'alcohol la droga tabú de l'Islam, l'època de la Llei Seca als EEUU va suposar, per a l'alcohol un estatut legal molt semblant a l'actual de les drogues il·legals, amb la concurrència de mercat negre, corrupció, etc. Vull dir amb tot això que la història cultural de cada poble, a part dels interessos conjunturals d'un període determinat, condiciona el que, en un moment donat, són les seves normes establertes i la ideologia que les justifica.

Els mateixos efectes de les drogues estan també condicionats per la cultura en la que es troben i el tipus d'intoxicació va estretament lligat al "caràcter nacional" que marca els seus límits i el seu sentit. Es podria dir que part de la variabilitat dels seus efectes vénen del que Kardiner (1945) anomena la "personalitat de base" dels pobles. Això és especialment cert en el cas del hax, una de les principals característiques del qual és l'alliberament de les pulsions presents en l'individu, siguin aquestes les que siguin. I no cal recordar que la personalitat de l'individu s'ha forjat en les matrius de la seva cultura.

Corrobora aquestes afirmacions la gran diferència que hi ha entre les sub-cultures del hax que poden existir a la societat occidental i les que es troben a l'Egipte, per exemple. En els primer cas, el hax es trobava, almenys fins no fa massa, al centre d'unes sub-cultures que contestaven un sistema capitalista racionalitzat, fred, maquinitzat, al que oposaven una "ideologia del plaer", mentre que a l'Egipte, com el Marroc o l'Índia, el hax s'inscriu

en una actitud de passivitat, de no-violència, de total conformitat i integració amb la seva cultura. Això es pot relacionar amb alguns aspectes d'aquella "personalitat de base", com per exemple les diferents reaccions que, enfront de l'anomenada malaltia mental ténen, segons Sami(1971), els occidentals i els nord-africans. Els primers l'hi oposen actituds actives, estructures delirants, mentre que els segons reserven forces, s'armen de paciència, sembla que es dessinteressin totalment per l'ambient, fan referència a explicacions sobrenaturals, etc. (7)

Moltes d'aquestes característiques nacionals varen anar sent conegudes per les classes dominants d'Occident que, a la seva conquesta del món en busca de matèries primes, hi varen acompanyar un imperialisme cultural, "...entenent que la cultura i la ideologia són pràctiques de poder i, en aquest sentit, l'imperialisme cultural seria un model d'organització del poder. Aquest poder busca la homogeneïtat, la desmovilització, el consens. Un poble privat de la seva cultura, dels seus costums, d'un modus de vida propi, queda tan indefens com si fós desposseït de les seves matèries primes" (8).

Així, l'imperialisme econòmic i cultural d'Occident ha utilitzat també les drogues en diversos sentits. Per un cantó intenta esborrar els signes d'identitat de diferents pobles sotmesos prohibint, entre altres coses, les seves "herbes sagrades" tradicionals, com hem vist amb la coca al Perú o com ha passat amb els al·lucinògens entre els indis americans. Per altra banda, ha anat imposant per tot arreu la seva droga tradicional, l'alcohol, dominant els mercats mundials, arraconant les pròpies de cada cultura i imposant grans restriccions a la seva circulació, que era una possible competència de l'alcohol. Això ha estat, a més, en molts casos, una arma tan important com les armes de foc, ja que la introducció de l'alcohol en comunitats que no hi estaven acostumades, que no disposaven de defenses individuals ni de pautes culturals per assimilar-lo, ha suposat la seva desintegració o destrucció (9).

L'altra aspecte de la qüestió és que, mentrestant, a les metròpolis, les élites intel·lectuals i artístiques disposaven de les drogues "exòtiques" com d'un joguet preciós, i mentre la cosa s'aguantava d'aquesta manera (consumidors: élites i proletariat o "lumpen") no hi havia problema. Però la seva massificació va re-situar el problema en uns nous termes, que ha portat a la situació de les drogues tal com la coneixem en l'actualitat.

En aquest sentit, el cas del hax és exemplar. Prohibit, per influències occidentals, en la majoria de les seves cultures tradicionals, ignorat mentre era cosa d'élites, perseguit quan es massifica, presentat com a més perillós que l'alcohol quan en realitat no ho és, centre d'unes sub-cultures que s'oposen al modus de vida de la societat occidental, "criminalitzat" per la seva inclusió en el tràfic de drogues... i actualment, mentre es tendeix a la seva integració, encara és útil als grups dominants com a pretexte repressiu: d'aquí la seva ambivalent situació.

2.3.2. Ideologia de la droga i haxís.

Ja hem anat veient que en l'estat actual de la qüestió de les drogues la ideologia hi té un paper primordial. Això és degut a que, per un cantó, tot producte químic utilitzat socialment necessita una ideologia que li faci de carcassa, ideologia que dependrà de les formes d'ús, de la seva imatge social, etc. però que, en definitiva, tendeix a crear una bona imatge de sí per part dels seus usuaris. Però per altre cantó, el seu actual estatut social és tan irracional que, essent com és la raó un dels pilars del pensament occidental, hi ha la necessitat d'emascarar la qüestió amb diversos tipus d'explicacions justificatives. Finalment, la droga, com qualsevol altre component super-estructural de la nostra societat, es troba en unes coordenades que la fan

susceptible ser utilitzada pel poder cara a l'organització del consens entorn d'ell i, en aquest sentit, és un instrument més a través del qual es refina i desenvolupa la ideologia, element insubstituïble en l'actual organització de les societats industrials occidentals.

Per una qüestió pràctica, en aquest capítol parlaré de la droga designant amb aquest nom només a les il·legals. Per altra part, la majoria d'estereotips sobre elles -tan a favor com en contra- s'han creats referits a les drogues lleugeres. Es a dir, hi ha unes imatges molt més tòpiques i fixades del consumidor d'al·lucinògens i el seu món, que no del de drogues pesades, malgrat que hi hagi aspectes comuns, i precisament perquè moltes vegades s'han volgut confondre.

1. Ideologia dominant. Seguint a Jervis (1977), podem establir algunes característiques generals d'aquesta ideologia: la seva instauració, hegemonia i difusió està en mans de gent que mai han pres cap droga o, si ho han fet, ha estat de manera vergonyant i amagada, amb fortes contradiccions amb ells mateixos (com en el cas conegut dels morfinòmens o cocaïnòmens "honorables"). Consideren droga tan sols les il·legals; no fan cap distinció entre lleugeres i pesades; amb la seva actitud ajuden a incrementar la difusió de la heroïna i, de fet, serveixen als interessos de l'estat i el capital.

La imatge del "drogat" que ha creat aquesta ideologia no és casual. "Drogat" equival a "...joven estudiante tonto, sucio, descamisado y marginal"(10). Es la típica imatge de la persona que no se sotmet a les convencions socials, que "no treballa", que busca el plaer immediat, que té unes relacions sexuals lliures... és a dir, que reflexa en ella moltes de les coses a les que han

314

hagut de renunciar els "bons ciutadans" per tal d'integrar-se en el món adult i productiu. Aquesta imatge, en incidir sobre els sentiments, desitjos i pulsions que s'han hagut de reprimir per "situar-se" el millor possible, provoca en la policia -en el sentit més estricte de la paraula- i en el policia que tot ciutadà ben socialitzat porta a dins, unes reaccions de rebuig, moralitzants, viscerals, que molt bé expressa aquest agent de la policia anti-narcòtics dels USA: "Le digo que hay algo en los consumidores (de marihuana) que realmente me hace sentir mal. No se que es exactamente ¿Quiere que le sea sincero? O,kay, pues bien, no los soporto; quiero decir que realmente no los soporto ¿Por qué? Porque me molestan personalmente. Son unos puercos, eso es lo que son, unos asquerosos. Me dan náuseas. Es extraño, pero no tengo la misma sensación con los criminales. Cojo a un ladrón o a un quinqui y enseguida nos entendemos...es algo distinto con los que usan drogas"(11).

Aquests arguments tan feixistes no són més que una variant ampliada del que més d'una vegada he sentit dir a bons pares de familia lliberals, parlant dels seus fills "descarriats": "Pot passar que tingui aquesta pinta, que es faci trotskista o anarquista, que no es casi, però...això!...". "Això", evidentment, posa en qüestió tot un món de seguretats que ha costat molts sacrificis. Es per aquesta raó que, amb diferents matisos, aquest tipus de reaccions es donen en amplis sectors de la població.

A més, la droga és quelcom que es pot medir, pesar, denunciar jutjar, és un element molt més tangible que l'anar brut o portar els cabells llargs, i d'aquesta manera es converteix en un instrument immillorable per reprimir, a través d'ella, tot el que ella significa. Perquè no es pot admetre, per exemple, que es tinguin fruïcions o recompenses sense haver-se-les "guanyades", doncs sinó, on quedarien valors tan bàsics com el treball?

La droga, que es presenta lligada al plaer, al joc, al sexe, és percebuda com una cosa màgica, passa de ser una substància química a convertir-se en un virus contagiós. En aquest sentit, Jervis estableix un interessant paral·lelisme amb la possessió demoníaca, que seria el precedent més clar de l'actual visió burgesa de les drogues: és una alienació total de la voluntat de l'individu, altament contagiosa, però que, d'altra banda, ha estat una lliure elecció d'ell, un gest de revolta enfront de l'ordre del món i de Déu. Requereix, per tant, un enèrgic exorcisme(12),

Relacionat amb aquesta ideologia es dona un procés de "criminalització" dels consumidors de drogues. Partint d'una possible identificació de l'aspecte exterior, els llocs freqüentats, les amistats, etc. els portadors de la ideologia dominant defineixen a una sèrie d'individus i els aïllen, passant-se així a una ampliació de la desviació que comporta, com ja hem vist, la formació d'una sub-cultura pròpia. Els suposats fumadors de hax, doncs, es converteixen automàticament en persones asocials, immadures, corrompudes pels traficants, amorals, amb perturbacions psíquiques, etc. Les forces repressives actuen seguint aquesta ampliació de la desviació, amb un desconeixement total de la realitat, i van empenyent a aquests grups a un tancament cada vegada més gran, a una exaltació de l'objecte perseguit -la droga- i a una identificació per oposició a la societat "normal" i acaben, en molts casos, portant la imatge del "drogat" que ha fabricat la ideologia dominant com a símbol de la seva llibertat. Al mateix temps, la repressió fa més difícil i cara l'obtenció de la droga, el tràfic de la qual passa de ser un assumpte entre amics a anar a parar a mans dels "baixos fons"(13). En el contacte amb la "mala vida" organitzada es van creant uns llaços de solidaritat amb ella, ja que tots se senten marginats i reprimits, al mateix temps que es va diluint el seu propi grup "contra-cultural", la qual cosa fa que aquell individu quedi molt exposat a la penetració de les drogues pesades, manejades per aquest sub-món. La falta d'altres canals

d'expressió i realització, o l'ensopegada amb la presó o el manicomí, cosa fàcil en aquest procés, no fan més que accelerar i completar aquesta criminalització.

Aquesta evolució "...de la contra-cultura hedonística de la tradició hippie a la sub-cultura de la 'mala vida' dels grans centres industrials, de la socialització típica del fumar cannabis a la soletat del 'punxar-se' amb heroïna ... no és el resultat d'una 'escalada' automàtica del cannabis a la heroïna i no és tampoc només un típic 'producte del sistema' sino el resultat concret de la política en marxa avui contra la droga" (14).

2. Contra-ideologia de la droga. Els psicodèlics ténen, com tota droga, la seva ideologia sustentadora. Però deguda a les seves propietats, aquesta es presenta en aquest cas com un fet cultural específic, amb un doble origen.

Per un cantó, la ideologia dels al·lucinògens és la continuadora d'una part -minoritària, però prou representativa- de la cultura occidental. La fe en el "sentir", l'espontaneïtat, l'interès pels fenòmens para-psicològics, la crítica de la quotidianitat, l'oposició a l'eficàcia burgesa, les alternatives intimistes i irracionalistes que es dirigeixen a aconseguir "l'autenticitat del ser" són les principals característiques que trobem ja en el romanticisme alemany i que s'aniràn desenvolupant posteriorment a través del futurisme, el surrealisme, l'existencialisme i, paral·lelament, en el que podríem anomenar el "misticisme científista" de les comunitats d'artistes i escriptors de Califòrnia dels anys 40.

Per l'altre cantó, aquesta ideologia s'ha nutrit dels moviments contestataris d' USA, principalment, als anys 60. Com que bastants dels seus aspectes ja han anat sortint al llarg del treball ^{analitzar} l'eslògan on queda sintetitzat el que podria ser el nucli

ideològic d'aquestes corrents: "Drop-out, turn-on, tune-in".

La manera de realitzar el "dropping-out", segons Wells(1973), es deixa a l'idea de cadascú, però es recomana des d'una renúncia a l'educació, a l'ocupació, a qualsevol tipus de participació política; fins a, simplement, un distanciament d'aquestes coses, que no implica una renúncia en el sentit estricte. L'essencial es no fer el joc, deixar la lluita pel poder, l'estatus social, la riquesa, etc. i no respondre als clíxés que obligatòriament sembla que ens defineixin com a "socialista", "jubilat", "mestressa", "metge", "capellà", "negre" o qualsevol altre. Així doncs, es tracta de renunciar a les ambicions i als premis simbòlics de la societat per arribar a la plenitud i la sabiduria interior.

Normalment s'arriba a aquest estat amb un previ "turning-on", amb una nova consciència dels processos interiors. Però no per mitjà de l'introspecció intel·lectual i el diàleg amb un mateix, sino com a resposta als estats de consciència anormals provocats per les substàncies psicodèliques.

Finalment, convertir-se en "tuned-in" acostuma a ser conseqüència d'haver estat "turned-on" per mitjà de les drogues psicodèliques. Això significa un canvi més o menys ràpid de valors degut, moltes vegades, a experiències reveladores en el transcurs d'estats de consciència "anormals" produïts pels psicodèlics. Implica el disposar d'una àmplia gamma de respostes que poden conduir a l'individu a un interès personal més profund respecte a la bellesa, la pau interior i els problemes fonamentals del món(15

Com es pot veure, aquest nucli ideològic, exposat aquí d'una manera més aviat filosòfica, però del qual es pot ressaltar el "distanciament" i la importància de les vivències personals, es presta a àmplies aplicacions i, segons el contexte en el que es presenti pot adquirir uns o altres caràcters, com de fet ha passat. D'ell en participen tan les corrents més místiques i dretanes, com en T. Leary i els seus amics, com alguns moviments "underground" polititzats i que varen tenir una actuació decidida contra la

guerra del Viet-Nam, a la batalla de Txicago (quan la campanya electoral del candidat lliberal E. McCarthy, el 1968) o en altres moments àlgids de la lluita de masses als EEUU. Precisament un dels eslògans que sorgien en el Maig del 68, a l'altre cantó de l'Atlàntic, " l'immagination au pouvoir", té molta relació amb un dels principals efectes del hax: l'alliberació i la potenciació de la imaginació que, junt amb la de la capacitat relacional són, com hem vist, els dos efectes bàsics d'ell.

En aquest últim contexte és en el que els al.lucinògens es convertien en una arma de contestació al sistema doncs, a través d'ells, s'hi veia una articulació entre la revolució social i la revolució personal que superava antigues compartimentacions i vehiculava una subversió "total". La revolució era una festa, la seva realització concreta i diària un plaer, al mateix temps que un altre aspecte era la "revolucionarització" de la vida quotidiana, les relacions interpersonals, etc.

3. La transformació actual. Però el canvi que ha suposat la dècada dels setanta respecte a l'anterior, amb l'esfondrament d'algunes realitats i de moltes il.lusions, i l'accentuació de la crisi social generalitzada a l'Occident, ha incidit també en la ideologia de les drogues lleugeres.

Si bé a nivell individual encara poden continuar jugant un paper revulsiu enfront de la societat, sobretot en els adolescents que a través d'elles trenquen amb moltes coses i se'ls hi obren noves perspectives (dins d'aquesta orientació estaria la valoració que del hax fa en Jordi al final de la seva biografia), a nivell col.lectiu els psicodèlics formen part del que s'ha anomenat el "malestar polític", concepte sorgit de la situació italiana, però que crec que també comença a tenir operativitat entre no-

saltres. Hi ha una situació objectiva que provoca tot aquest malestar: el buit de la família no s'omple amb altres coses, donant moltes experiències de vida alternativa com a fracassades, l'escola es viu com a perfectament inútil, els partits, preocupats per la qüestió urgent de la reconstrucció político-constitucional de l'Estat, deixen força marginades les exigències vitals de la joventut, etc. ; al costat d'una maduració subjectiva de la generació del post-68, que arrossega l'angoixa personal de molts desencisos, que començant a tastar una llibertat que tan l'hi ha costat d'aconseguir ja se li està podrint a les mans, que en molts casos té un títol per estar parat o sub-empleat, etc. Tots aquests són factors que aquí tot just apunten, però alguns dels quals es poden advertir a d'altres països europeus ja amb certa força.

Es degut a això, doncs, al costat de la tècnica capitalista madura que significa l'actual política de les drogues que he analitzat abans, que la ideologia i la funció dels psicodèlics va passant de ser una arma de contestació a convertir-se pràcticament en un producte de consum. No hi ha unes idees comuns i "militants" que siguin pròpies dels consumidors de hax i creïn un nexa de grup. Molts d'aquets participen de l'ambient de desencant, quan no de desesperació, que es dona en certs sectors juvenils. Inclús la ideologia del plaer, bàsicament col·lectiva en l'etapa anterior, sembla anar-se individualitzant i replegant, dirigint-se cap a l'auto-plaer i l'auto-erotisme. "Hi ha una sola manera, a part de la masturbació, de donar-se auto-plaer: la penetració d'un per sí mateix, per la droga. I aquí és evident que hi ha -a un segon pla- una ideologia del plaer, ara i en aquets moments, que està ocupant el lloc de totes les il·lusions ideològiques, sociològiques, metafísiques, polítiques i patafísiques" (16)

Aquesta situació té un reflexe en la revalorització d'altres drogues com l'alcohol, que mai havia tingut bona premsa en el món "under" (17). Potser els seus efectes siguin més adequats per estar

a l'altura de l'ambient en que es viu, de tensió latent o de violència explícita. En aquest sentit s'han pronunciat alguns informants que, curiosament estan als volts dels 30 anys, al dir que "...amb l'herba s'està molt bé, però, de vegades, et pots "amuermar"; en realitat, si vols marxar, lo que se'n diu marxar, és millor l'alcohol".

Cualquier campaña debe ir acompañada de una completa información sobre el tema. (Foto: Pepe Encinas.)

Una il·lustració de com la ideologia dominant tracta el problema de la droga.

La diferencia de las drogas. (Foto: Pepe Encinas.)

2.3.3. Droga i sub-cultura. Barcelona 1978: una sub-cultura del hax?

1. Droga i sub-cultura.

Ja hem vist, en apartats anteriors el procés general que porta a la formació d'una sub-cultura, i la importància que entre aquestes hi ténen les que s'articulen al voltant de la droga. I també el fet de que cada producte químic voluptuós comporta una ideologia pròpia que el justifica. L'imbricació d'aquests dos factors marca, doncs, el caràcter d'una sub-cultura de la droga.

Generalment, a més, tota substància esotèrica o prohibida que sigui presa en grup genera desseguida un ritual de pertinença, tendint a donar als membres d'aquell grup una identitat diferenciadora, de tipus alternatiu. Aquets rituals, per altra part, com la majoria de rituals privats, es pot considerar que preténen una des-ritualització dels rituals acceptats majoritàriament per la societat i que tendeixen a des-estructurar les estructures habituals de comunicació social (18). Tot això, recordem-ho, no com a fruit de la voluntat deliberada d'uns quants individus, sinó fonamentalment com una reacció a l'agressió de les diverses instàncies socials a les seves formes de vida i d'expressió.

En el cas de les drogues, aquets rituals de pertinença han tingut diverses formes d'expressar-se. Concretant la qüestió en el cànem, veiem que la formació o no d'una sub-cultura i el caràcter d'aquesta depenen, a més de la cultura a on es dongui el fènomen, de les classe socials que l'utilitzin. Així, al Marroc, per exemple, el cànem és usat pels nadius sobretot com a medi d'adaptació al seu sistema tradicional, els ajuda a treballar, etc. mentre que per a les minories europees té tot un altre sentit,

l·ligat a la busca de noves experiències. Aquest fet respondria a la línia general de que, mentre pel proletariat urbà o, en general, per les societats agràries pobres del Pròxim Orient o la Índia el cànen equivaldria al nostre vi o seria, com s'ha dit, l' "opi del pobre", entre les classes mitjges joves de les societats industrials es prendria sobretot per les seves propietats psicodèliques o al·lucinògenes, la qual cosa comporta una valoració i ritualització molt diferent.

Però la seva gran extensió per tot el món occidental -l'estat espanyol inclòs- en aquets darrers anys, sembla confirmar el fet de que les èlites intel·lectuals o artístiques són utilitzades moltes vegades pel capitalisme com a "banc de prova", amb la manipulació de modes -en el sentit més ampli de la paraula- d'avantguarda, per tal de veure la seva possible rendabilitat i, quan aquesta ha estat comprovada, estendre-les massivament. I així, mentre que de les dues substàncies centrals d'una sub-cultura contestatària que van ser l'herba i l'àcid, hi ha hagut la generalització del consum de la primera, el de l'àcid ha quedat estancat o ha sofert inclús una regressió. Això és degut principalment a que l'herba, un cop desmitificada i coneguda, és una droga social en el sentit de que permet fer una vida normal, i així com es pot prendre en una festa o a l'hora del cafè amb els amics, també ho pots fer mentres treballes, vas a l'autobús o entres al cine. En canvi l'àcid, si el coneixes ja una mica, també et pot permetre fer aquestes coses, però és més difícil. Normalment es pren en pla més puntual, com a experiència o "parada en el camí", per a fer una "excursió interior" o simplement, fruit d'una gran "estetada", però requerint sempre més preparació i un marc adequat. A més, els seus efectes subjectius s'han mostrat variables i escorredissos, són com una porta oberta a molt diverses possibilitats i això, en general, fa una mica de por. Es a dir, el "trip" d'àcid és massa fort i massa llarg per a ser assimilat per qualsevol persona. I, per tant, no és rendable.

Així, de la sub-cultura subversiva dels psicodèlics s'ha passat, a Occident, a la massificació del hax, la qual cosa ha incidit en la desintegració d'aquella sub-cultura. Però enlloc de fer generalitzacions crec que serà millor que parli ja de com s'ha produït aquesta evolució entre nosaltres.

2. Breu història de "l'underground" barceloní. (19)

En aquest apartat em basaré, en gran part, en una sèrie d'articles de Malvido(1977), pseudònim d'un conegut "freak" local, que cotejats amb la meua pròpia experiència personal i les informacions d'amics i informants, m'han estat molt útils cara a sistematitzar tot aquest període de la nostra història, tan desconegut encara en aquest aspecte. I és que, malgrat la quantitat de coses que s'han arribat a escriure sobre la "contra-cultura" i les drogues, els protagonistes directes d'aquest "under local no havien escrit res fins ara, doncs "...la gente lanzada a la vida 'rara' raramente tiene el tiempo y las ganas de ponerse a escribir, y menos de ponerse a escribir sobre lo que les está pasando en concreto". (Totes les cites en les que no s'indiqui una altra cosa seràn referides a aquests articles).

Fin a principis dels 60, els derivats del cànem en forma de grifa o kiffi varen ser, a l'estat espanyol, patrimoni dels més desposseïts, el lumpen-proletariat. Els estrets llaços amb el Marroc i l'àmplia tolerància de la policia i altres autoritats feien que es pogués vendre la droga barata en els barris baixos de les grans ciutats, com el barri xino de Barcelona. En ells hi havia una demanda assegurada ja que, a les miserables condicions "normals" d'aquests sectors socials, s'hi havien afegit les conseqüències de la guerra i l'accentuació de la repressió. Com que

tots els camins estaven tancats, molts joves, desesperats, s'apun-
taven a la Legió, on es van acostumar ja a l'alcohol i, sobretot,
a la grifa, que va ser durant molt anys, una via de fàcil evasió
de la dura realitat que els rodejava. D'aquesta manera "...sirvió
esta droga como punto de referencia para la formación de una sub-
cultura de la pobreza, primitiva, marginal y subterránea, arti-
culada al submundo de los pícaros, hampones y delincuentes meno-
res, aunque no llegaría a constituirse como un 'movimiento social
expresivo' y, ni mucho menos, activo; fue solo un medio de expan-
sión, mas o menos evasiva, y de solidaridad primaria para gente
desplazada" (20).

Però a partir dels anys 60 la situació canvia. La grifa va
penetrant a les classes mitjes per medi dels joves, es vigila i
reprimeix molt més el seu tràfic i consum, es va encarint; els "gri-
fotas" tradicionals més depauperats s'aniràn quedant sense, amb
la qual cosa hauràn de tornar a l'alcohol, i, el que més interes-
sa aquí, el signe de la nova sub-cultura que es formarà al vol-
tant de l'herba serà molt diferent de l'anterior.

Dividiré la història de l' "underground" barceloní en quatre
etapes principals, cada una de les quals intentaré sintetitzar
amb una caracterització general, més algunes de les fites més
importantes o significatives del moment.

a) 1960-1966. Són els anys del "desarrollismo", en els que
la dictadura franquista iniciarà amb molts entrebancs i alts i
baixos els primers intents de modernització. Les sales de ball
es passaràn a anomenar "dancings" i, més tard, "boites" i "dis-
cotheques". L'ambient social és encara de gran asfíxia i, en un
pais que no es podia fer gairebé res, la joventut que comença a
créixer se n'adona de la gran mentida organitzada en la que con-
sisteix la seva vida (entorn social, escola, família...) i va
fent-se els seus "racons de resistència" -individuals primer,
col·lectius més tard- amb la qual cosa s'anirà acostumant a la

il.legalitat (costum que, per altra part, ja era constitutiva de la quotidianitat de les classes més oprimides). El "bon noi" de classe mitja que, per les raons que sigui, pren aquesta via, és el que de vegades organitzarà la seva il.legalitat d'una manera més extrema i total, ajuntant-se amb els rebels de tota la vida. D'altra banda, l'única manera d'organitzar el temps lliure i fugir de la misèria quotidiana dels barris era per mitjà de les bandes, que tenien un fort sentiment territorial, i com a punt central de reunió els futbolins, únics "centres de joventut" legals durant molts anys. Aquestes bandes, amb l'augment de possibilitats d'esbarjo i consum que significa el "desarrollismo" van perdent força. Finalment, l'any 1962 marca un moment fort de la lluita anti-franquista. Els universitaris començaràn les primeres vagues fins a aconseguir movilitzacions massives. En aquesta època començaràn a conèixer, a més de la cançó francesa, italiana o el jazz, als Beatles, que fins aquell moment éren rockers purs i molt més coneguts pels "golfos" i "xavas" que per ningú.

En aquesta època es produiràn els primers contactes entre alguns d'aquells joves petit-burgesos "resistents", "xavas" de barri, els grifotes més tradicionals i universitaris i esquerranistes en alguns punts clau, com el ball Tokyo, tancat el 1964 per qüestió de drogues (que aleshores éren els "caramelitos" de grifa a...cinc duros!) o el Trolebús, a l'Arc del Triomf (21). Així, la "massa" hipi i freak de Barcelona "...era mas bien, en sus orígenes, formada por izquierdistas desengañados o agotados, pequeño-burgueses mas bien pobretones, mezclados con grifotas de la línea tradicional (gente del barrio chino) y extranjeros peregrinantes".

- . 1962: Inicis de la lluita anti-SEU a la universitat. Grans vagues dels miners d'Astúries, etc.
- . 1963: sessions musicals de diumenge al matí al Novetats, que reunien una 1.000 persones cada vegada. Com que els menors de 16 anys no hi podien entrar, un cop va sorgir una manifestació

cribant: "a los 14 trabajamos, a los 14 bailamos"

-Price: festivals més esporàdics, l'últim dels quals"...fue despedido con el mayor destrozo de butacas que se recuerda en Barcelona".

- 1964: concerts al Palau dels Esports (Sirex, Mustang, Salvajes, Brincos, Lone Star, Moddy Blues, etc.) Primera gran trobada de tots els sectors de que hem parlat, amb alguns incidents amb la policia. Tot el jovent"...miraban asombrados hacia todos lados, dándose cuenta de que eran bastantes los que vestían de forma rana y llevaban el pelo largo. Se sentían fuertes."
- 1966: constitució de l SDEUB als caputxins de Sarrià. Crisi econòmica que portarà a devaluar la pesseta l'any següent.

b) 1967-1969. Es quan es pot apreciar ja la massificació de la universitat, que entra definitivament en crisi, produint-se un gran auge del moviment estudiantil, que passa dels objectius sindicals a una lluita molt més activista, anti-repressiva i plena d'eufòria. Es produeix una forta crisi al PSUC, primera força organitzada a la universitat, i al SDEUB. Sorgeixen moviments esquerranistes, alguns estudiants se'n van a treballar a les fàbriques, hi ha el Maig del 68 i cau una forta repressió. Aquesta també augmenta en la qüestió de la grifa, doncs es va veient que ja no és cosa només dels miserables de sempre, sino que s'extén per la joventut que havia de ser "el futur del país" i, a més, se sap que les autoritats americanes estan molt preocupades per la qüestió. Per això es comença a encarir i a vendre's en més barris que els tradicionals, més allunyats. Alguns dels universitaris més vells es "cremen" i se'n van a fumar la grifa del Boccaccio, que ve del barri xinès. D'altres ho deixen tot i comencen a "buscar-se la vida" pel seu compte anant-se'n a Formentera o bé a l'estranger (els que tenien més diners, contactes, sort, o tot a la vegada)." Y así señoras y señores, nace el movimiento hippy de Barcelona, muy diferente de la pacífica generación de los hippies yanquis de los que entonces se empezaba a hablar". La barreja social que es va

formar en aquells moments era bastant notable: "un peluquero del chino, un gitano joven y moderno, un negro hijo de jefe de tribu africana, tres estudiantes izquierdistas y un par de snobs de mucha plata formaban corro para fumarse el 'cahuto' en las callejuelas cercanas al Jazz Colon. Los herederos de los viejos rockeros se apuntaron también al rollo". La cosa que tota aquesta gent tenia en comú era, precisament, la "rama", que fins aleshores havia estat en mans dels vells grifotes.

Però va aparèixer el hax, portat pels primers hippis que van anar a l'Afghanistan, Marroc o també Amsterdam i Copenhagen. "La gente lo aceptó muy bien, sobretodo porque olía mucho menos que la grifa y era más camuflable". Els seus efectes, sobretot al principi, quan no es coneixia massa bé, éren més pesats. Per això, els grifotes clàssics i els gitanos "siempre han continuado prefiriendo la hierba, mas dinámica y vacilona". En canvi, els "ex" convertits en hippis preferien la qüestió més mental i perceptiva del hax.

Paral·lelament es va anar formant una petita marxa de pisos (sembla que no arribava a 10), on els "enrollats" hi anaven a fumar, escoltar música, fer treballs manuals, menjar, fer l'amor quan s'esqueia, a estar junts, en fi, a passar-hi hores o dies, doncs molts portaven dobles o triples vides, compaginant això amb l'activisme polític i amb la família. "La actitud publica de los peludos era reservada y distante. Eran realmente muy raros en aquel momento, formaban círculos bastante cerrados para quien no estuviera metido en el asunto". Però aquella vida "placentera y semi-clandestina" no podia durar massa i, quan les coses es van anar posant més dures era perillosa si no tenies diners o bons padrins per sortir d'una "mala situació". Així, els que tenien això (que constituïen una corrent més "d'artistes snobs", per dir-ho així) van marxar a fora, a Califòrnia, alguns, d'on van tornar com a "gurús" que portaven tota la veritat de la 'contra-cultura'. Però

d'altres es van escampar per Orient i Europa, o cap a l'interior de Catalunya i Formentera. Aquí, posar en pràctica noves formes de vida va resultar una tasca dura, doncs no és el mateix un americà amb dòlars, beca i camps fèrtils que "...un catalán pobrón, en un país fascista, que se va a un campo depauperado y seco, sobre todo en Formentera donde para plantar una lechuga hay que extraer diez quilos de pedruscos y traer agua desde una cisterna semi-vacia a trescientos metros. Toda esa dureza social, económica y política hacía que el abandono de los hippis catalanes fuera relativo. Un ojo abierto y otro cerrado". I per aguantar-ho, es necessitava també un "rollo mental" molt fort, cosa de la que els que havien estat "bons nois que s'havien tirat a la mala vida" ja en tenien experiència, doncs les seves opcions havien hagut d'anar sempre acompanyades d'unes preses de posició ideològiques molt definides. I va ser aleshores quan va arribar la LSD.

.1969: s'obre "Les enfants terribles", prop del C/Conde del Asalto; aquesta "boite" recull tota la clientela del Jazz Colon ("izquierdistas desengañados y extenuados, snobs de mas edad asiduos del Boccaccio, bachilleres recién llegados a la universidad en un momento de desconcierto, jóvenes de barrio herederos de las bandas rockeras, grifotas del chino, hippis extranjeros, negros rambleros...") i serà un punt clau de referència, doncs en ella s'hi trobaràn tots els que hem anat veient fins ara amb les noves generacions, que passaràn directament de la família i l'escola, al hippisme més integral.

c) 1970-1972. Es l'època en la que culminarà i començarà a baixar i desaparèixer, per diluir-se en fenòmens més amplis, el "rollo hippy-grifota", és a dir, el que és reivindicat com el hippisme genuí i que, de fet, ho va ser si tenim en compte que tota aquella gent va ser, durant els anys 1968-1972, un grup bastant homogeni, relativament aïllat, amb uns valors molt arraigats, una solidaritat de grup i que va posar en pràctica, amb més o menys èxit, unes noves formes de vida i d'expressió. Es diferenciaven

dels rics-snoobs-que-van-anar-a-Califòrnia pel fet de que aquests participaven d'unes normes socials, estaven més o menys "situats", etc. és a dir, que podien ser més moderns que d'altres però, al cap i a la fi, formaven part del sistema general. I de la generació següent, la que comença a sortir ara, que viurà el seu "hippisme" d'una manera menys aïllada, més urbana, més a la superfície i combinat amb noves formes d'activisme polític i cultural. Es a dir, seran uns grups, més grans, que participaran de forces característiques comuns amb més individus de la seva edat. Crec, doncs, que és referit a aquests anys (1967/68-1971/72) i a aquell grup quan es pot parlar amb propietat d'una sub-cultura del barri de Barcelona.

En aquesta època la LSD va començar a passar de mà en mà (i cada vegada éren més mans) rodejat de gran misteri i eufòria. L'activitat subterrània començava a sortir a Les Rambles, es varen formar pisos multitudinaris, a Formentera hi havia una bona colònia de hippis catalans, es van començar a fer els primers festivals de música progressiva, organitzats pel "olfato comercial-cultural-monopòlic" de l'O. Regàs-Boccaccio, que seria el que començaria més tard a importar grups estrangers (22), van sorgir "profetes" (Sisa, Pau Ribà, Música Dispersa, Racionero, Damià Escudé...), associacions ("La Cofradia del Vi", el "Tercer Frente de Liberación Universal"...), molts vells esquerranistes que s'havien quedat a l'expectativa i més o menys s'havien anat situant (professionals, metges i arquitectes, sobretot) es van tornar a incorporar, i la llibreria Trilce (prop de Gala Plàcidia) es va convertir en un centre de llibres i pel·lícules "underground".

L'àcid, que és encara "un traje muy grande para circular por un mundo tan estrecho", va provocar un fort interès. Venia d'Amsterdam o Nova York i valia unes 150-250 ptes. l'unitat, normalment 250 grs. Els intel·lectuals celebraven reunions on s'observaven mutuament i discutien sobre els seus efectes i propietats, els hippis en van prendre durant aquest temps d'una manera més o

menys sistemàtica, sobretot al camp, on les condicions éren més favorables, cosa que després es va convertir en més ocasional. Doncs l'àcid es mantenia inaprehensible, no es deixava etiquetar ni condèixer a fons⁽²³⁾ A més, aquí era molt difícil aconseguir-lo pur i gairebé sempre portava "speed" (velocitat=amfetamina) i és possible que això hagi condicionat la visió de la LSD de molta gent.

- . Finals 1970: festival de grups progressius a l'Iris (P.Riba, Smash, Pan y Regaliz, Sisa, Tapiman...). Assistència massiva i vestimentes "raras en cantidad". Coincidia amb el Judici de Burgos, per la qual cosa hi van haver enfrontaments amb la policia a la sortida de quasi tots els recitals.
- . Primavera 1971: festival de Granollers, el primer gran festival a l'aire lliure i amb participació d'un grup estranger(Family). Totes les "tribus" de hippis i freaks s'hi varen trobar:des de La Floresta, Castelldefels, Formentera, inclús Madrid o Andalusia, fins a les bandes de barri, els metges i arquitectes o els snobs curiosos. Family es va fer esperar tan en plan "divo" i la gent, totalment "flipada", va veure, entre balls, discussions i assemblees, que no necessitaven líders per a passar-s'ho tan bé, que quan van arribar, poc abans de sortir el sol, els van boicotejar.
- . 1972: Festival Sisa("DarlingsSisa") a l'Iris, que va ser el "cant del cigne" de la verdadera època hippy, doncs "los temas empezaban a repetirse y parecía que toda aquella energía no encontraba salida al exterior".

d) 1973-1976. El cas de la Família Manson va ser un bon motiu per a desencadenar una forta repressió (tan directa com ideològica) sobre els hippis (i ja hem vist quin concepte tan laxe ténen les autoritats dels hippis o "drogats"). Alguns diaris denunciaven "la presencia de indeseables drogadictos, violadores de menores y nudistas en las playas balearicas" ("ABC"). En aquest ambient anti-hippy la Guàrdia Civil va organitzar una brigada d'agents barbuts pseudo-hippiosos que venien "merda" i com que aquella

generació que hem vist sorgir als volts del 70 fumaven a la Pl. del Rei, compraven i passaven els porros a desconeguts, es concentraven en grans grups a Les Rambles, etc. van sofrir sobre ells una forta repressió. Hi va haver una redada massiva a Cadaqués, registres simultanis de varis pisos a Barcelona, persecució de menors d'edat, tancades-sorpresa a Les Rambles, l'actuació de la Interpol a Eivissa, etc.

El que havia ocorregut era que, mentre la primera generació havia passat de la política al hippisme conservant, en observar el seu aïllament, els usos i costums de la clandestinitat i la prudència de la seva anterior militància política, la segona generació que, com s'ha vist, va fer el camí invers (del hippisme més entregat al freak polític: radical, àcrates, etc.), no va tenir ni el temps, ni la tolerància, ni la conducta clandestina que haurien necessitat per a ser hippis. "Y entonces lo fueron todo a la vez: hippis, perseguidos, ratas de ciudad, activistas, triposos descarados".

Mentrestant, va anar sorgint una nova espècie de hippis, més rics, polits i educats, que éren contemporanis de la primera generació (tenien, pertant, 25-30 anys), professionals i artistes més o menys ben situats (Malvido posa l'exemple de la cantant M. del Mar Bonet), que havien vist tot el procés amb simpatia però no s'hi havien ficat. Alguns d'ells van apadrinar als "freaks-rates de ciutat" en els seus intents d'expressió, com és el cas del Celeste, bar musical del C/ de la Plateria on s'han organitzat concerts, exposicions, gravacions de discs, etc.

- Bar London (C/Conde del Asalto): lloc de reunió dels hippis frustrats i perseguits, d'on sortiran els primers freak-radicals.

- . Festival de Gants (P.Riba i Toti Soler): "...festival nòsturno de la primera generació...donde estaban los supervivientes de los antiguos y muchas caras nuevas, que no tomaban aquello como cosa suya, pero que vacilaban lo que podían".
- . 1973: s'obre el Zeleste, surten les revistes "contra-culturals" Star i Ajoblanco, s'organitzen els festivals (que seràn anuals) de Canet-Rock i actúa el grup Santana al Palau dels Esports de Barcelona, inaugurant així la "normalització" de festivals amb grans grups estrangers...i la definitiva comercialització del "tinglado".
- . Febrer de 1976: grans manifestacions per l'Amnistia i l'Autonomia. Els freaks també hi varen ser a primera línia, com es va poder comprovar per la resposta, diguem-ne "violenta, orgiàstica i festiva" que va rebre la repressió de la policia, que a molta gent va recordar, salvant les distàncies, l'ambient del Maig del 68.

3. La situació actual.

Crec que ha quedat esboçat, a través d'aquesta història i valoració de l' "under" barceloní, respecte a quin grup social i a quin moment històric i cultural es pot parlar d'una subcultura del hax a Barcelona, i que ha quedat clar que aquest moment no és l'actual, en el que l'herba s'ha generalitzat molt en la nostra ciutat i no és patrimoni exclusiu ni d'una subcultura "lumpen", marginada tradicionalment, ni d'una subcultura hippy, disolta en aquets moments en unes corrents ideològiques i socials molt més àmplies i que adopten molt diverses formes d'oposició (en general) al sistema, o també d'integració a ell. De tota manera, per completar la visió, faré un repàs als diferents sectors socials estudiats en la seva relació amb el hax, i una presentació de l'argot "papsota".

a) El medi social.

No m'extendré en el grup de referència, un més dels habituals del hax a Barcelona, però fixem-nos que no és ni un grup de marginats socials -tan pel seu origen com pel status actual pertanyen majoritàriament a la petita burgesia-, ni un grup de hippis en el sentit clàssic de la paraula, ja que estan més o menys integrats en les seves professions i altres àrees de la vida social. Les seves principals característiques (postura crítica respecte, no només a la societat actual, sinó també a l'actual situació política; comportament sexual més aviat ampli, no massa normatiu; preferència per a certes activitats artístiques o literàries; percepció del hax fonamentalment com a font de plaer; manteniment de les relacions fòra del seu cercle; actitud escèptica davant el treball...) es donen també en altres sectors, especialment joves, que tenen els seus medis d'expressió, les seves organitzacions i que, d'una manera o altra, fan sentir la seva presència en aquest moment. Es podria dir, generalitzant, que pertanyen a una "corrent radical", que té moltes formes i està formada per sectors de petita burgesia, de classe obrera -sobretot joves i parats- i alguns tradicionalment marginats (24).

El sector de la construcció sembla que és el grup laboral on fumar hax té més tradició. Molts emigrants és la primera feina que troben quan arriben, i molts vénen d'Andalusia, pont tradicional amb el món àrab. Al ser un sector tan inestable, poc controlat i mal pagat -almenys fins ara-, hi anaven individus amb una gran mobilitat geogràfica -en la majoria dels casos obligada-, com molts ex-legionaris, o que alternaven aquesta feina amb d'altres pròpies del "lumpen".

Així, els models d'utilització de la marihuana o el hax han estat diferents que en altres sectors obrers, però això no vol dir que el fumar fos, en aquest ambient, una cosa que es fés

massa obertament. De fet, segons els meus informants, aquest és un tema del que poques vegades se'n parlava a l'obra. Amb el temps, la confiança i l'observació es va sabent qui fuma qno, i "siempre encuentras unos cuantos que se ponen a gusto", algun dels quals pots veure de bon matí que "ya va subió". De tota manera, sembla que entre els que es dediquen a les feines més perilloses, com els enderrocaments, es pot apreciar una forta utilització de l'herba. "Conocí a una cuadrilla de cinco que estaban locos, pero locos, locos", comentava un informant, que després d'explicar les perilloses situacions en les que treballaven, afegia: " además, andan todo el día pasaos, ciegos y...con unas pintas! Cada uno con un gorro distinto: un bombín, una de panadero, una de ciclista, una de soldado..." és a dir, que per l'aspecte podrien semblar qualsevol freak de la millor època.

Així, segons totes les informacions que tinc sobre aquest sector, és un dels oficis on el fumar ha no constitueix cap novetat, tan per l'origen com per la situació social en la que s'han trobat sempre els seus components, i que respondria a la corrent tradicional del fumar -la dels grifotes-, però que tampoc és un fenomen públic i integrat a la producció, almenys fins ara, excepte en els casos com el que hem vist (25). De tota manera, el fet de veure algú que treballa fumant ja no és tan estrany, inclús en altres oficis.

Encara que no en tinc masses dades, deixaré només apuntat que també al camp es consumeix ha, especialment entre el jovent, com s'ha pogut comprovar en varies festes majors d'aquest estiu de les que en tinc informacions directes, i no només a Catalunya, sino també en alguns pobles de Castella. Al Ripollès, un xicot de 21 anys, granjer i pastor, deia: " L'altre dia mateix, que varem anar a jalar a la fonda, passaven uns porros així de grossos! I érem 25 ó 30... l'amo i tot, hi era!"

En fi, com que les informacions que tinc sobre aquests altres sectors on era desconegut el fet de fumar ha -en els que

s'hi podria afegir obrers industrials, executius, alts càrrecs polítics...- són encara fragmentàries, em limitaré a dir que ara es pot detectar la presència del hax en ells i que no constitueix cap acte de contestació, sino un entreteniment més, potser nou, original, molt "in" o "collonut", segons els ambients, però que, al cap i a la fi, s'ha després de la càrrega dramàtica que portava entre força individus de diferents medis socials.

En quant als sectors tradicionalment marginats i utilitzadors de la "maria", aquesta continua essent usada sense que els interessi massa el que pugui passar més enllà del seu barri, encara que saben que pot ser una bona font d'ingressos, i que de tan en tan hi havia unes oscil·lacions en la seva venda -ara potser ja no tan- que els podia perjudicar. Entre el grup de La Mina, la seva percepció del hax no és massa diferent de la que en aquets moments poden tenir molts altres joves, que és, per altra part, la que ells han tingut sempre; és a dir, és una cosa amb la que estàs molt bé i ja està. D'altra banda, la seva informació sobre la gent que fuma es veu influïda, per un cantó, per la realitat més immediata, doncs tots creuen que els artistes són els que més fumejgn i, entre els gitanos sobretot, n'hi ha molts que ténen algun parent que és "cantor", "bailor", etc. i que moltes vegades pot fumar abans de sortir a l'escenari. Però, per l'altre cantó, hi ha un grup que no coneixen, el dels estudiants, però que, seguint el que diuen els medis de comunicació, creuen que és on es fuma més després dels artistes. I malgrat que en aquell barri fumar no és un fenomen nou, també està mal vist per les famílies, encara que algun pare dels informants també fumés. Finalment, els xavals no saben com funcionen teòricament les lleis sobre drogues, però sí que ho han comprovat sobre ells mateixos: "...me quitaron el chocolate, me pegaron, y luego se lo fumaron ellos", "...me cogieron y me encerraron en un colegio interno" (evidentment, un reformatori), són algunes de les seves explicacions.

Però mentre a la Mina l' extensió del hax no és una qüestió que els hagi afectat massa directament, al barri de Les Rambles és diferent, doncs allà és un centre de comerç molt important. Ja vèiem abans que aquesta generalització del hax havia comportat, entre altres coses, el pas del seu tràfic a mans de la "mala vida" més o menys organitzada. I com que en aquets tipus de negocis, sobretot en els graons més baixos, tothom va tan "apretat", una persona incauta es pot emportar un disgust si es pensa que està tractant amb un hippi de les flors, per exemple. Com a mostra de que la "contra-cultura" dels 60 està molt lluny de tot això, reproduiré algunes frases d'un "camell" que, a més, era "xivato" ocasional de la policia. Es dedica a això, "...primero porque es una manera segura de tener siempre droga y después, claro está, porque me proporciona dinero"; "Me propusieron colaborar con ellos a cambio de devolverme la libertad que me habían robado y algo de la heroína que también se habían apropiado por este método...". "Yo no tengo principios...En este oficio cada uno obra de manera independiente y autónoma... Todos los que están metidos en esto saben a lo que se exponen y los riesgos que corren. Yo no tengo amigos, yo no traiciono a nadie, me limito a sobrevivir de la mejor manera que pueda, no puedes tener escrúpulos, si no vas apañado". "Ahora vivo, y como a veces tengo una chica en mi cama, el mañana me preocupa de una manera muy relativa. Verás, siempre queda el recurso de cambiar de ciudad, de país, de mundo, o de suicidarme, que es otra de las posibilidades a tener en cuenta." (26) Com es pot apreciar, és una bona mostra de la ideologia per la supervivència en un medi hostil, dels racons "bruts" de la gran ciutat, les seves indispensables reserves "impures".

Finalment, i per acabar aquesta visió dels diversos medis socials on es troben circulant els derivats del cànem, exposaré els resultats d'algunes de les preguntes de l'enquesta feta als estudiants-treballadors de Sta. Coloma de Gramenet.

Entre el 24% que consumeixen drogues il·legals, sobre els 182 que van contestar a l'enquesta, les edats més freqüents en les que han començat a prendre-les han estat els 15 anys (32%), 16 a. (23%), 17 a. (18%) i 14 a. (9%), mentre que el 95% ha començat per un amic i cap per un venedor. La freqüència amb la que consumeixen és, majoritàriament, alguna vegada (41%), seguit però dels que ho fan uns 20 cops a la setmana (9%) i uns 10 cops a la setmana (18%), per tornar a baixar a freqüències semblants a "alguna vegada". En quant als temes predominants de les converses quan estan sota els efectes del hax, el 36% parlen d'amics, el 23% de la família, el 18% de qüestions sexuals, el 13,5% del treball i un nombre igual, de res en especial. De qualsevol cosa en parlen un 9% i de política un 5%. Els grups socials que, segons els consumidors, prenen més hax són els artistes, estudiants i militars, per aquest ordre, mentre que per als no-consumidors el tercer lloc està ocupat pels professionals.

Comparant amb altres dades que hem vist de l'estat espanyol, entre aquest grup hi ha un alt percentatge de consumidors de drogues il·legals. A més, pràcticament tots ells consumeixen derivats del cànnem (marihuana o hax), encara que un 36,4% dels consumidors els associïn a d'altres substàncies. D'altra banda, si tenim en compte que abans de complir els 16 anys fumava ja un 41% d'ells, podem afirmar que és "normal" en aquest medi el consumir drogues il·legals ja des de molt jove i, a més, amb força freqüència doncs, encara que la majoria fumin alguna vegada, es pot apreciar una àmplia minoria que ho fa d'un a tres cops al dia (27%). En quant a les principals preocupacions que surten a la conversa (amistats, família, sexe, treball) podem veure que coincideixen bastant amb les del grup de referència, excepte en el cas del sexe, cosa molt explicable si tenim en compte la diferència d'edat i de situació on la que es troben, en general, en aquest aspecte. Finalment, la percepció que ténen de la gent que consumeix drogues il·legals és bastant semblant entre els fumadors i els no-fumadors i encara que inclou en ella una imatge bastant tòpica, no deixa de respondre a una certa realitat.

De tot això en podem concloure, doncs, que entre aquest grup d'estudiants-treballadors, "la droga" no és un element exòtic sinó bastant pròxim i conegut, i al qual poden accedir amb relativa facilitat; que el seu ús es un fet força integrat en la seva vida quotidiana i al que no es concedeix, per tant, massa importància ritual; que no s'intueixen com un grup aïllat i estrany, i que les seves preocupacions són les de qualsevol persona jove que veu o sent la importància que ténen les seves relacions interpersonals. D'altra banda, per comentaris fets a l'enquesta i converses que he mantingut amb ells, no es pot establir una demarcació ideològica entre els que fumen i els que no, en el sentit de que, en els dos grups, n'hi ha molts que creuen que darrera l'actual "muntatge de la droga" hi ha una sèrie de maniobres del capital, i que l'usen o no, com poden fer (a diferents graus i amb diversa emotivitat), amb les modes, l'alcohol, o les "boites"(27).

b) El llenguatge.

Ja sabem que tot grup social, especialment professional, genera un argot propi, amb el qual simplifica i facilita la comunicació entre tots els seus membres. El mateix passa amb les diferents sub-cultures. Com més tancades són, més hermètic és aquest llenguatge, ja que, a més de facilitar la comunicació entre els seus membres, també es tracta moltes vegades de que no ho entengui la gent que no hi participa, com seria en el cas dels quins. Aquets, empesos per la necessitat de defensar-se, van renovant constantment el seu argot ja que, a mida que les paraules van sent conegudes per gent que no és del seu medi (policia, especialment), aquestes perden la seva funcionalitat. Es podria dir

que el llenguatge d'una sub-cultura participa de moltes característiques del llenguatge ritual, si prenem en consideració aquestes paraules de Leach: " Les formes de missatge més condensat, característiques dels actes rituals, encaixen generalment en tots els modes de comunicació entre un orador i un interlocutor que estan cara a cara i comparteixen un mateix conjunt de coneixements del contexte de la situació. En aquestes condicions limitades, que són normals per a la societat primitiva, els conceptes condensats de significació múltiple ... no es presten a l'incertitud"(28).

En l'"argot de la droga" de Barcelona hi podem advertir, a part d'alguns elements regionals, d'oficis, etc., dos orígens principals. Per una part, tot l'argot dels sectors marginats tradicionals, grifotes, quinquis, gitanos, etc. pels quals la droga és des de fa tan temps un element més de la seva vida que ténen una gran riquesa de paraules per a referir-s'hi. Per l'altre, més minoritària, els mots provenents de l'anglès o, en general, de la tradició hippy-"contra-cultural". D'altra banda, l'expressió d'aquest argot és gairebé exclusivament en castellà. Això és degut sobretot a que els grups portadors de la droga i el seu argot parlaven majoritàriament aquesta llengua, pel seu origen, aïllament a dins el país, etc. i els grups catalano-parlants, sempre en minoria, s'hi van anar adaptant, la qual cosa era reforçada també per la situació social i política del català respecte al castellà, i per la manca d'una tradició pròpia, almenys viva i coneguda, en aquest camp. Per això en aquests moments que hi ha més catalano-parlants que usen aquest argot, que ha desaparegut la sub-cultura del hax com a tal, és a dir, que es tracta d'una qüestió més oberta, i que es tendeix a una certa "normalització" social del català, algunes de les paraules s'han traduït ja a aquesta llengua. Són les que, en la llista que ara exposaré, aniràn entre parèntesi al costat del corresponent mot castellà. En aquesta llista no incloc els diferents noms del hax i la marihuana, doncs ja han sortit abans (2.1.2/3.2).

abrirse (ábrete, tío!): marxar, fugir (marxa!, no m'emprenyis!)

anfeta, un: persona que pren amfetamínics

alto, estar alto (alt, estar alt): en un bon moment, sota els efectes de la droga.

alucine, alucinado (al.lucinat): fet de veure visions, sorprpresa; indiv. que veu visions, imaginatiu, sorprès

amuernado ("amuernat"): aburrit

asunto, darle al asunto: droga, prendre droga

bajada (baixada): quan van desapareixent els efectes de la droga

bajar, estar bajo (baixar, estar baix): en un mal moment; sense els efectes de la droga

bronca, dar la bronca (fotre la bronca): molestar, fer-se pesat; alda-
[ru]

caballo: heroïna

cacharro : = porro

camello (camell): traficant de drogues

canuto: = porro

ciego, ponerte c., un c. ("cego"): perdre el món de vista a causa de la dr., tenir efectes molt for situació en la que s'està així.

cilindrín: = porro

coco, comer el c. (menjar el coco): cap; convèncer, insistir, atabalar.

colocada, colocón, coloque (col.locada): fumada; sit^o en la que s'està sota els efectes de la dr

colocado (col.locat): ="pasado". Persona que està sota els efectes

colgado, estar c. (penjat): situació o indiv. ensimismat en una cosa, com "perdut" en ella.

comuneros: que viuen en una comuna, "freaks" en general

cuelgue: situació d'estar "colgado"

currar: treballar; pegar

curro, currante: treball, treballador

charlie: cocaïna

charna (xarnego): fill de català i immigrant, més o menys catalani [Ea]

chava (xaval): xicot jove, especialment de barri

demasiado!...pa mi!...pa mi cuerpo!, etc. (massa): expressió-comodí, usada en les més diverses ocasions, però en general en sentit positiu, d' "estar bé"

en cantidad: molt

enrollado: indiv. que està "in", al tanto de la situació; que li agrada el que fa. (enrollat)

enrollarse(enrollar-se): des de tenir relacions sexuals fins a rereir, entretenir-se, centrar-se en una cosa, etc. (no t'enrolles malament: no t'enrollis malament)

esnifar: encumar, aspirar pel nas; cocaïna, generalment (esnifar)

espitoso(espitós): ràpid, dinàmic, nerviós; sota els ef. de l'amfetam.

estupas, los: membres de la brigada d'estupefaents

flash: sensació brusca i repentina; quan notes que la droga t'ha pujat de cop.

flipada, flipado(flipada, flipat): fumada; situació en la que estàs després d'haver-ho fet; individu="pasado"

freak: extravagant, en anglès. Personatge de l'"underground"

funeta: un que fuma; ="pasado"

grifota: " , pertanyent als marginats tradic. o "lumpen"

jeta, por la j.: cara; perquè sí, descaradament

lejía: legionari

libra, una: 1.000 ptes. de hax

marcha, le va la m.: ànims, forces, gañes, energies...; l'hi agrada (marxa)

material: droga

mola, m. cantidad: agrada, agrada molt, està molt bé, queda bé

montarselo bien(montar-s'ho bé): situar-se bé en diferents sentits fer coses que t'agraden

muermo : persona o cosa aburrida

nieve: cocaïna

onda: sentiments o sensacions que es donen entre dues o més persones, o en un ambient determinat, per medi de les quals t'en adones que "conectes" o no, que estàs bé o no...

pasada(passada): sessió-fumada; persona o cosa molt divertida, fòra de lloc, immensa...

pasado, passota(passat): personatge típic, corresponent a la imatge del "drogat"

paser, p. de todo (passar; de tot): indiferència, no donar importància a res...

pasma: policia

petardo: = porro

ponerse a gusto: fumar, sentir la bona sensació de la droga

por la cara(per la cara): tranquil.lament, descaradament

porro: nom més famós del cigarret de marihuana o haxís

quernarse(cremar-se): gastar-se molt en una feina o activitat; ser molt conegut

qué passa?...contigo,tío?...con tu cuerpo?,etc.:és una altra expressió-comodí, en general equivalent a una salutació; com estàs?

rocker: jove típic de l'època del rock,"fan"d'ell,i amb una "pinta" característica

rollo: qüestió,assumpte,relació...és també una paraula-comodí

señores,los: agents de policia (no uniformats)

speed: amfetamina

subida,subir(pujada): quan es van sentint els efectes de la droga

talego: 1.000 ptes. de hax; ="libra"

toque: ="flash", però potser menys intens i brusc

trancazo: = "toque".Referit al hax, es diu normalment que se sent al clatell

trip,tripante,triposo: sessió-viatge de LSD; gent que pren

vacilada(vacil.lada): broma,"fanfarroneria"...

vacile: broma, gresca...

vacilón: bromista,simpàtic,pinxo...

viaje(viatge): = "trip"

vibraciones(vibracions): ="onda".Per dir que hi ha bon o mal ambient entre la gent,quin lloc,etc.es diu que hi ha bones o males vibracions

volado(volat): "sonat"; també, = "pasado"

volar: sentir els efectes de la droga, "elevar-se",...

Com deia abans, aquest llenguatge ja no és, en aquets moments, exclusiu d'un suposat "món de la droga", sino que hi ha unes quantes paraules força exteses en diferents medis socials. Tan pels passadissos de la universitat, com sobretot dels instituts, als restaurants de "comidas económicas", als autobusos o metros, podem sentir mots com "en cantidad", "enrollarse", "demasiao", "marcha", "passar de todo", "qué passa?", etc. la qual cosa seria un indicador més de que no hi ha una sub-cultura que preserva els seus usos i costums, sinó una gran generalització de moltes coses que en el seu origen, o en un moment determinat, éren referides exclusivament a la droga i el seu entorn.

L'extensió d'aquest llenguatge es pot comprovar inclús en la propaganda comercial. Dos anuncis característics serien el que va aparèixer pels volts de Nadal de l'any passat de la Pepsi-Cola: "Pepsi le felicita en cantidad"; i els que han sortit aquest estiu de la casa Kodak: "Compre Kodak y déjese de rollos", "Compre Kodak porque...hay cada rollo!". Fa uns anys, era impossible que això ho entengués gent que no fós del "medi" o pròxims a ell; o es podia haver vist com un absurd joc de paraules. En canvi, en l'actualitat, la seva utilització en un cartell de propaganda comercial, pressuposa un coneixement massiu del seu significat per part dels compradors potencials. També en algun eslògan polític s'ha començat a veure l'influència d'aquest argot, com el que es cantava en la manifestació del Primer de Maig d'aquest any: "Es demasiao, es demasiao! Todos los corrientes nos hemos juntao!".

NOTES. 2.3. La situació del hax.

- (1) Laing, R., 1971, p.133
- (2) Linage(ed.), 1977, p.8. Els subratllats són de l'autor.
- (3) Per a la il.lustració concreta d'aquest tema, vegi's: Jervis, 1977, pp. 15-16 i 71 (nota 7)
- (4) Trocchi, A. Cain's Book, Calder, London, 1963. Citat a Laurie, P., 1969, p. 182
- (5) Així, al Diario de Mallorca podem llegir un article on parla no de l'identificació, però sí de l'estreta relació entre "independentistas y toxicómanos, dos sectores marginados de Las Canarias" (26-3-78). També a Mundo Diario: "Manifestaciones anti-mili: en San Sebastián fueron detenidas tres personas por repartir propaganda anti-mili ... Se les ocupó, al mismo tiempo, cierta cantidad de droga, por lo que ayer, lunes, ⁷ pasaron a disposición del juez de Peligrosidad Social" (22-11-77). Finalment, un professor, per exemple, al que se l'hi trobi "droga", pot quedar inhabilitat per a l'ensenyament o altres càrrecs públics.
- (6) Beach i Ford, 1969, p. 150
- (7) Sobre aquest tema, vegi's Sami, 1971, pp. 257 i 262
- (8) Mattelart, A., 1978, p.56
- (9) Sobre aquest tema, vegi's Gonzalez Duro, 1974, p.9
- (10) Jervis, 1977, p.34
- (11) Young, J., "The role of police as amplifiers of deviance" in Images of Deviance, Penguin, 1971. Citat a Jervis, 1977, pp.34-35.
- (12) Veure Jervis, 1977, pp.36-37
- (13) Recordem que m'estic referint sobretot a les drogues lleugeres
- (14) Jervis, 1977, p.47
- (15) Veure sobre això Wells, B., 1973, pp. 114-115
- (16) Martí i Ramoneda, 1978, p.37. Entrevista amb Olievenstein.
- (17) "(los jóvenes) ahora, al parecer, están descubriendo otro extraño intoxicante, una 'nueva' droga, el alcohol: licores, cerveza y vinos. Algunos ... toman bebidas alcohólicas al mismo tiempo que fuman marihuana" Brecher (U.A.C.M.), p.32

- (18) Sobre aquest tema vegeu Laing, 1971, p.132
- (19) Aquí s'usaran amb certa freqüència mots d'argot, pel significat dels quals veure p. 240-242
- (20) Linage (ed.), 1977, p. 182
- (21) "Barcelona, por tener puerto de mar, colonias gitanas, barrio chino y legionarios en el Norte de Africa tiene una larga historia de grifa" Malvido, 1977, nº 23, p.7
- (22) "El rollo musical no se pudo importar comercialmente por desconfianza de los capitalistas del espectáculo y por dificultades legales. Los de fuera quedaron fuera y aquí el rollo nos lo montamos nosotros por nuestra cuenta. Y así salieron músicos locales enrolladísimos, quizá malos en plan técnico, pero muy agarrados a la gente que les rodeaba y animaba ... Y hoy tenemos una musica mucho mas nuestra que la de otros países europeos, arrastrados por la moda yanqui o inglesa" Malvido, 1977, nº 26, p.14
- (23) "Todos los triposos reconocen lo de las máscaras (les cares es veuen amb una expressió i un relleu especial), lo de la energía, lo de la vuelta a las raíces, lo de la percepción directa, concreta, despojada de tintes culturales o ideológicos, lo de la salida a la superficie de cosas inconscientes en cada uno. Y poca cosa más. ¿Resultados a largo plazo? Mutis" Malvido, 1977, nº 26, p.17
- (24) A Ordovás, 1977, podem llegir a la contra-portada una llista d'una sèrie d'elements que, encara que anecdòtica, pot indicar per on van els trets de l'actual "underground urbà": "Altrates, jipis, makarras, sikiatras, horteras, comixeros, peludos, enanos, patilleros, licenciados, penenes, bronquistas... ¿Qué pasha aquí?"
- (25) El cap d'una "cuadrilla" que treballa al Penedès m'explicava que el seu germà, que està fent la mili a Ceuta, l'ajudava quan venia de permís. "Però el tio no es podia posar a treballar si abans no es fotia un petardo. I, si, si, anava fent i,

de tan en tan...au! la "gasolina"... Tipus d'utilització del cànen igual que la que es pot donar als països on és tradicional, com el Marroc.

- (26) Cony, L., Star nº 31, pp. 41-43
- (27) Hi ha un comentari, però, que constitueix el paradigma del moralisme esquerrà més extremat: "Las drogas es lo mas asqueroso y despreciable que la repugnante sociedad capitalista ha creado. Las cuales producen unos beneficios a la gente que sabe aprovecharse de las debilidades de los demás. Creo que esos vendedores y traficantes tendrían que pagarla a lo grande, ¡A la hoguera!" (xicot de 17 anys, obrer del metall i estudiant de 2n de BUP)
- (28) Leach, E., 1971, p. 243

3. CONCLUSIONS.

1) Primer de tot, cal tenir en compte un fet bàsic en la relació droga-societat, i és la seva total interdependència. La droga es presenta íntimament lligada a la cultura ja des dels seus orígens, apareix conjuntament amb ella, com ens ho demostren totes les notícies de les mitologies dels pobles més antics de la terra. En elles sempre hi ha un déu o un heroi que porta als homes alguna substància que aviat es convertirà en sagrada i estarà associada al seu culte. En els primers documents que es coneixen hi trobem, al costat d'unes estrictes lleis que regulen les relacions entre els homes, la codificació de la religió i la de la utilització de substàncies embriagants. La droga és tan consubstancial a l'home com la capacitat de parlar o de riure, és un dels trets fonamentals que el distingeixen dels demés pobladors de la terra. Podem dir doncs, que l'home és un "animal drogat".

El fet de que droga i religió formin part de les primeres manifestacions de la cultura, es pot relacionar directament amb la "violentació" que per a l'home ha significat el procés de formació de la societat, que fa d'ell un animal social, alienat de la naturalesa i sotmès a unes lleis que li són imposades en el seu viure col·lectiu. Mitjançant aquestes dues manifestacions, el ser humà intenta transcendir, almenys d'una manera subjectiva, la contradicció que representa la seva vida en societat, la que està al centre de tota la seva història i que, malgrat totes les aparences, en aquest moment encara no ha pogut resoldre satisfactòriament: la contradicció naturalesa - cultura.

Així, la primera funció que té la droga, i potser l'única

que es pot afirmar com intrínseca a ella mateixa, és la de fer sortir a l'home -o, millor dit, de crear-li la il·lusió de que surt- dels estrictes límits que li marca la seva mateixa constitució. Però aquesta funció general es presenta de molt diverses maneres al llarg de la seva història i en el sí de cada societat, on la podem veure usada i manipulada per a les més distintes finalitats.

2) En tota societat hi ha unes drogues divinitzades, re-vestides de caràcter sagrat i amb un gran prestigi social, al costat d'altres que són tabú, que estan anatemitzades i situades dins els espais de la prohibició. Això estarà condicionat per diversos factors materials i super-estructurals: des del medi geogràfic, que oferirà unes substàncies i no d'altres; els factors econòmics relacionats amb el seu aprofitament, control i distribució; i, sobretot, la funció social que se l'hi assigni en aquella societat determinada. D'aquesta manera, si la droga pot tenir una funció primària intrínseca, relacionada amb la necessitat de l'home de "drogar-se", el que no té és una funció social de "per se". Aquesta dependrà directament de la organització concreta de cada societat i dels interessos presents en ella, interessos que es presenten lligats als diferents grups socials que la componen i, per tant, contradictoris. Tenint en compte que en tota societat hi ha uns grups que s'han imposat sobre els demés i que les dominen, podem dir, en definitiva, que la funció social d'una droga dependrà, en general, dels interessos dels grups dominants en una societat concreta i del rol que aquestes aconseguixin assignar-li.

3) Això ho podem veure molt clar a través de l'anàlisi etno-històrica que he desenvolupat de la coca al Perú. La planta de la que aviat coneixerem la seva existència entre els primers pobladors coneguts de la Serra Andina, passarà a convertir-se

en un element sacralitzat, associat als rites que acompanyen la vida d'aquesta comunitat. Més tard, amb la formació d'una societat fortament estructurada i jerarquitzada, l'imperi Inca, veurem com es converteix en un element de gran utilitat per al grup dominant de la societat incaica, que l'aprofita en diversos aspectes: per a intensificar l'explotació econòmica d'alguns dels seus súbdits, com a premi per als qui millor el serveixin i com a reforçament de la divinitat de l'Inca, és a dir, de l'aspecte ideològic del seu poder.

La conquesta dels espanyols canviarà alguns aspectes de la funció social de la coca, fent-la al mateix temps més complexa i contradictòria. La seva funció econòmica s'intensificarà i tindrà dos aspectes principals: per un cantó, serà una més de les riqueses de les que la monarquia hispànica expoliarà a les comunitats indígenes i en treurà grans beneficis comercials. Per un altre, serà un element fonamental de l'explotació directa dels indis. Però aquí apareixen ja les primeres contradiccions importants doncs la coca constituirà, al mateix temps, un signe d'identitat d'un poble sotmès enfront dels seus dominadors. Totes les elaboracions teòriques, documents, lleis, etc. que aquests produiràn per a justificar l'explotació de la coca, i la seva empresa imperialista en general, seràn un dels primers grans exemples de mistificació ideològica que trobem en les societats modernes.

Finalment, amb l'intent de formació i consolidació de la nació peruana, que mai serà assolit si no és en el marc de la dependència imperialista que la caracteritza, veurem que la coca continua jugant el seu rol econòmic primordial, com a matèria prima i com a element d'intensificació de l'explotació de la

ma d'obra, essent a més, un nexa fonamental que lligarà a aquesta societat dependent amb les seves metròpolis.

Per altra part, però, l'anàlisi sincrònica dels usos de la coca en les actuals comunitats andines, ens ha permès veure el tipus d'imbricació de la planta en el contexte socio-cultural propi, les diferents funcionalitats dins d'aquest, molt lligades, a través de mediacions sacralitzades, al reforçament dels aspectes fonamentals en els que aquesta societat mostra les seves carències (economia i salut, principalment) i, per tant, la seva operativitat coherent amb el conjunt d'aquesta cultura. Així, la íntima associació de la coca amb la cultura andina, al mateix temps que constituirà un element de resistència dels seus individus a diferents nivells, serà també l'esca d'una contradicció, la resolució de la qual implicaria un profund canvi socio-econòmic i de les relacions de poder de l'ordre social existent en aquests moments.

4) Hem vist amb això que l'estudi del rol de la coca en la seva societat ens ha estat un indicador molt vàlid per a conèixer els canvis socials que en aquesta s'han anat produint, i que la seva transformació ha anat íntimament lligada a l'evolució més general de la societat, ajudant-nos a explicar alguns aspectes d'aquesta al mateix temps que en reflexava d'altres.

Aquest estudi del canvi social en una cultura determinada a través de la seva droga central, és la perspectiva que ens conduirà també a esbrinar alguns aspectes decisius de com es produeix aquest canvi en la nostra societat, mitjançant l'exàmen d'una droga que, en aquest cas, no és la seva droga social, però que està en una posició crucial per a revelar-nos mecanismes importants del seu funcionament, una droga a mig camí entre la seva tradicional marginació i la plena integració a la societat occidental: el hax.

5) Abans d'analitzar la situació del hax, però, hem fet un repàs de les diferents drogues existents en la societat occidental i del seu entorn, de la situació i les diferents funcions que aquestes ténen en el conjunt social. Una primera circumstància que ressalta de l'anàlisi de cada una de les drogues és la disparitat entre la seva perillositat biològica i el seu estatut legal. Aquest fet respòn a la tradició cultural pròpia, als interessos que s'han creat entorn d'elles i a les funcions específiques que ténen en el conjunt social.

Així, l'alcohol, la nostra droga social tradicional, a més de respondre a uns interessos econòmics molt concrets, juga també un paper d'integració dels individus en la societat a través d'una sèrie de valors adscrits a ell, que són els que estan en sintonia amb l'actual organització social i té, a més, la funció de controlar en certa manera els desajustaments que es puguin produir en els individus sotmesos al seu funcionament. Aquestes mateixes funcions, reforçades en uns o altres aspectes concrets, i més depurades com més modernes siguin les drogues en presència, són les que tindran les demás drogues legals, fins arribar als barbitúrics i les amfetamines, molt útils a les classes dominants per la seva capacitat de condicionar, d'una manera decissiva moltes vegades, el comportament dels individus en funció dels seus interessos, és a dir, per a convertir-los en eficients màquines productives.

Hi ha tota una altra sèrie de drogues, en canvi, que no formen part de la tradició cultural d'Occident i que encara no han estat plenament integrades en el seu contexte socio-cultural, almenys de manera explícita i reconeguda i el manteniment de les quals en l'àrea de la il.legalitat respòn a uns interessos ben concrets.

Algunes d'aquestes, com les psicodèliques, pels seus efectes i història, s'han presentat associades a un conjunt de corrents ideològiques i de moviments socials que posaven en qüestió les formes de vida de la societat occidental i al seu voltant s'han creat unes sub-cultures que, en contestar aquestes formes de vida, qüestionaven en última instància tota la organització actual de la nostra societat.

D'altres drogues, com els opiàcis, a més de ser el negoci fonamental de les grans multinacionals que són les organitzacions que controlen el tràfic internacional de drogues, ténen la capacitat d'eliminar física i psíquicament als seus consumidors, per la qual cosa la seva utilització "orientada" per part dels qui les ténen a les seves mans és una arma molt valuosa.

D'aquesta manera, el manteniment dins la mateixa il·legalitat de drogues amb característiques i efectes tan diferents ha permès, per un cantó, crear una imatge socialment revulsiva del "drogat" que, curiosament, respon més a les peculiaritats del consumidor de psicodèlics que no a cap altra; fer d'aquesta imatge i el seu món el boc expiatori d'una sèrie de mals o "incomoditats" socials que trobaven així una causa tangible; i, per un altre cantó, mantenir i fusionar en uns mateixos ghettos sub-culturals tan als consumidors de drogues lleugeres com als de drogues pesades, facilitant d'aquesta manera el pas de les unes a les altres; i, finalment, per medi de les drogues pesades, anar eliminant o deixant fora de joc una sèrie d'elements rebels -almenys en potència- a l'ordre social imperant.

6) Paral·lelament a aquest procés, però, l'estratègia del poder enfront dels psicodèlics ha anat passant del seu rebuig frontal a la seva possible integració per mitjà del consum de masses, en concret en el cas del hax; període de transició en

el que, almenys al nostre país, ens trobem actualment. A partir de l'anàlisi de la situació concreta del hax a Barcelona, emmarcat en les seves funcions i ideologies generals, hem pogut veure com aquest passava de ser un element propi de la sub-cultura marginal dels sectors més depauperats de la població ("lumpen"), a formar part d'una d'aquelles sub-cultures oposades a l'actual sistema de vida ("hippis") per desembocar, en l'actualitat, a la seva generalització -entre la joventut, majoritàriament- en diferents medis socials. Aquest fet respon, per un cantó, a l'intent d'integració del que acabo de parlar i, per l'altre, a la "cossificació" d'unes possibles alternatives de vida i a la necessitat del poder d'ampliar el seu consens social i aïllar i desviar, d'aquesta manera, possibles alternatives globals a la seva existència.

Per altra banda, i malgrat que el hax no es presenti en aquests moments associat a cap sub-cultura contestatària en concret, hi ha tota una sèrie de grups oposats a l'actual sistema -que poden anar des d'alguns integrats en el canals institucionals de la democràcia burgesa fins, principalment, als que componen les que he anomenat com a "corrents radicals" - molts membres dels quals també fumen hax i, en aquest sentit, la seva il·legalitat és un pretexte repressiu de primer ordre que té el poder a les seves mans. Aquest fet, juntament amb la política de la droga que hem analitzat en el punt anterior i que té plena vigència, fa que el hax es mantingui encara en aquesta ambivalent situació entre la marginació i l'integració.

7) Tots aquests processos que hem vist que s'han anat desenvolupant al voltant de les drogues estan emmarcats en l'estratègia de consolidació i ampliació del poder del capital monopolista que, per una sèrie de raons històriques concretes,

es realitza , en els països industrials desenvolupats d'Occident, a través d'una forma política determinada, que és la democràcia parlamentària. En aquest tipus de societats, els fenòmens super-estructurals ténen una importància cada vegada més gran.

Així, a través de la història de la coca al Perú hem anat veient que la justificació ideològica del comportament de les classes dominants, de l'explotació de les seves masses, de l'estructura d'aquelles societats, en definitiva, tenia en una primera època una importància relativa, ja que els instruments directament repressius permetien perpetuar aquell domini sense massa problema. Amb la formació dels estats moderns, les mediacions ideològiques que estableix el poder van adquirint cada cop més importància i, ja a partir de l'època colonial, però sobretot a partir de la formació del Perú com un estat neo-colonial, aquelles es van fer més complexes i diversificades.

En analitzar el paper de les drogues i, en especial del hax, a la nostra societat, hem vist que la mistificació ideològica hi jugava un paper fonamental, estava al centre de tota la qüestió. La droga, i més en concret la problemàtica suscitada al seu voltant, ha estat, junt a altres elements super-estructurals, un dels factors mitjançant els quals aquesta ideologia s'ha anat desenvolupant, refinant i exercint, al mateix temps, la seva funció d'aparell de dominació. Això és degut a que aquets estats democràtics basen la seva legitimació política en el consens social i aquest exclou, evidentment, la repressió directa de grans sectors de la població, pròpia d'altres sistemes menys "el·laborats", com les dictadures, i que aquí s'ha de fer innecessària. En aquest sentit, un exemple del que dic el constituiria l'anomenat "model alemany", que és una de les mostres més acon-

seguides de democràcia fortament autoritària, però basada en un ampli consens de la seva població. Així, el poder ha d'aconseguir que els individus estiguin molt més programats si vol seguir mantenint-se, la qual cosa es realitza mitjançant el reforçament dels aparells ideològics de l'estat i de l'ampliació de les seves funcions. D'aquí ve la importància cada vegada més gran que tónen institucions com l'escola, els medis de comunicació de masses, la psiquiatria, els partits polítics...institucions totes que tendeixen a integrar a l'individu - o a retornar-lo, quan se n'ha sortit- en un model d'organització de la societat dins del qual haurà de desenvolupar uns valors, comportaments, vivències...és a dir, en el marc del qual haurà de situar la seva vida quotidiana d'acord amb unes normes que no l'hi hauràn de ser recordades continuament des de fóra, sinó que ell haurà interioritzat ja amb prou força.

Així doncs, la "qüestió de la droga", a més d'estar situada en el contexte polític concret en la que l'hem analitzat anteriorment, es mostra en la nostra actual societat com un important element de manipulació social perquè, a través del seu actual estatut, al mateix temps que un medi directe (psíquic i físic) de control de masses, moltes vegades, , és també un element de reforçament de la ideologia dominant, doncs aquesta emmascara tota la seva problemàtica en unes coordenades que li permeten exercir un control social mediatitzat per aquesta mateixa ideologia, per medi d'algunes d'elles; i aixamplar, mitjançant el rebuig i l'aïllament de sectors socials que li resulten perillosos o incòmodes, als que associa a la "negativitat" d'altres drogues, la base del seu consens social.

4. BIBLIOGRAFIA.

- ALCEDO, Antonio de. "Diccionario geográfico de las Indias Occidentales
1967 o América". Biblioteca de Autores Españoles. T. IV.
Madrid.
- ALDEN MASON, J. "Las antiguas culturas del Perú". F.C.E. México.
1962
- ALLAIN, Patrick. "Hallucinogènes et société. Cannabis et Peyote. Phé-
1973 nomènes culturels et mondes de l'imaginaire" Payot. Paris.
- ALPUENTE, Moncho. "El cigarrillo clandestino" in Qué, nº1, 21 nov.
1977
- ANDREWS, G. i VINKENOOG, S. "El libro de la yerba". Ed. Anagrama. Barcelona.
1977
- AUGÉ, Marc. "Théorie des pouvoirs et idéologie". Hermann, Col. Savoir. Paris.
1975
- ANONIM (enquesta). "Jóvenes españoles: más progres que nadie", in Cambio 16
1977 nº 311, 27 noviembre, pp. 61-64
- ANONIM (comix). "Los peligros de la droga" in Los marginados, nº 5,
1977 Sept.-Oct., pp. 36-37
- ARENAS, Miguel Angel.
1978 a "Drogas en la ciudad: los traficantes" in La Calle,
nº 7, pp. 40-42
1978 b "Fumar, esnifar, pincharse" in La Calle nº 9, pp. 34-36
- ARGULLOL, Rafael. "Desolaciones de la quimera: la movilización estudiantil italiana". in Viejo Topo, nº10, enero, pp. 18-19.
1978
- ARMARIO, Antonio. "Emborracharme hasta morir" in Grema, nº 108, enero, p. 18-19
1978

- ARRIAGA, Pablo José de. "Extirpación de la idolatría en el Perú"
1968 Ed. Atlas. Madrid.
- ATHENOUX, André. "Au service des malades alcooliques" Les éditions so-
1969 ciales françaises. Paris.
- BATISTA, Antoni. "¿Quién teme al porro feroz? Droga y música" in La Calle
1978 nº 11, 6-12 juny, pp. 31-33.
- BAUDELAIRE, Charles. "Les paradis artificiels" Ed. Gallimard. Paris.
1961
- BAUDIN, Louis. "La vida cotidiana en el tiempo de los últimos incas"
1955 Librería Hachette, S.A. Buenos Aires.
- BEACH, F.A. i FORD, C.S. "Conducta sexual" Ed. Fontanella. Barcelona.
1969
- BEALS i HOIJER. "Introducción a la Antropología" Ed. Aguilar. Madrid.
1963
- BEARDEN, W.O. i WOODSIDE, A.G. "Normative and Attitudinal Control As Mode-
1978 rating Influences on Marijuana Use" in Journal of Health and Social Behavior, Vol. 19, nº 2,
pp. 199-204
- BEAU, P. "The Social Control of Drugs" Martin Robertson, London.
1974
- BEJARNO, Jorge. "Nuevos capítulos sobre el cocaísmo en Colombia" in
1953 América Indígena, T. XIII, enero, pp. 15-46.
- BELLANGER, Jean Luc. "La stupéfiante histoire des drogues" Ed. del Duca. Par:
1970
- BENEDICT, Ruth. "Modelli di cultura". Feltrinelli Ed. Milano.
1970
- BENJAMIN, Walter. "Haschisch". Ediciones Taurus. Madrid.
1974

- BOGANI MIQUEL, Emilio

1971 a "El alcoholismo, enfermedad social" Pulso Ed. Barna.

1971 b "Alcohol y creencias" in Anales de Medicina, Vol. LVII, nº 4, diciembre, pp. 560-562.

- BORROUGHS, William S.

1971 "Almuerzo desnudo" Ed. Siglo Veinte. Buenos Aires.

1973 "Expresso Nova" Ed. Minotauro, Buenos Aires.

1976 "Yonqui-Junkie" Ed. Júcar, Madrid.

- BOUQUET, J.

1950 "Le cannabis" in Bulletin des stupéfiants, V. II, nº 4, oct., p. 10 s

1951 "Le cannabis" " " " " , V. III, nº 1, gener, p. 1

- BRAU, Jean Marie. "Historia de las drogas". Ed. Bruguera (L.A. 146), Barcelona.

1972

- BRECHER, Edward M. "Marihuana, ¿fuera de la ley?" Informe de la Unión
? Americana de Consumidores. Ed. La Mamma, Barcelona.

- BROWNING, F. i GARRET, B. "La CIA y la droga" in Triunfo, pp. 13-18

1972

- CABALLERO, Juan J.

1978 a "Drogas protegidas por la ley" in Tele-Express, 1 feb., p.

1978 b "El mercado de la droga en Barcelona" in " " , 3 feb., p. 7

- CACERES CORRALES, Elías. "Alcoholismo: una visión general de un tema grave"
in Tribuna Médica, nº 670, pp. 14-15.

- CALCEDO ORDÓÑEZ, A. "Uso y abuso de psicoestimulantes y otras drogas en
1971 el medio universitario" in Actas Luso-españolas de
Neurología y Psiquiatría; 30, pp. 129-150.

- CAMI I MORELL, Jordi. "Dependencia de drogas" in Medicina nº 36, pp. 124-134.

1977

- CANO, Lola. "La droga" in Venceremos nº 12, pp. 20-24, 25 abril.

1978

- CARANDELL, José M. "La protesta juvenil" Salvat GT nº 58. Barcelona.
1973
- CARBONELL SERRANO, V. "Los universitarios valencianos y el consumo de
1978 drogas" in Drogalcohol, Vol. III, nº1, pp. 20-24.
- CARLES, Ph. i COMOLLI, J.L. "Free-jazz, Black Power". Anagrama. Barcelona.
1973
- CARLIN, A.S. i POST, R.D. "Patterns of Drug Use Among Marihuana Smokers" in
1971 Journal American Medical Association; Vol. 218,
nº 6, 8 Nov., pp. 867-868.
- CASTANEDA, C.
1975 "Las enseñanzas de Don Juan" F.C.E. México.
1976 a "Una realidad aparte" F.C.E. México.
1976 b "Viaje a Itxlán" F.C.E. México.
1976 c "Relatos de poder" F.C.E. México.
- CESPEDES, Guillermo. "La sociedad colonial americana en los ss. XVI y XVII"
1971 in Historia de España y America (Dr. J. Vicens Vives)
T. III, pp. 388-578. Ed. Vicens Vives. Barcelona.
- CIEZA de LEON, Pedro. "La crónica general del Perú". T. I. Ed. Gil. Lima.
1924
- CLARIDGE, Gordon. "Les drogues et le comportement humain". Payot. Paris.
1972
- CLINORD, M.B. "Sociology of Deviant Behavior". Holt, Rinehart and Winston,
1974 Inc. New York.
- COBO, P. Bernabé. "Obras". Biblioteca de Autores Españoles, T. XCII. Madrid.
1964
- COHEN, Sidney. "Historia del LSD". EDICUSA, Ed. de Bolsillo. Madrid.
1972
- COL. LECTIU AJO. "La muerte de la contracultura" in Ajoblanco nº18, enero,
1977 pp. 19-35
- COL. LECTIU AJO. "Dossier drogas" in Ajoblanco, nº31, marzo, pp. 31-47.
1978

- COL.LECTIU "RE NUDO". "Droga: marxisti a confronto" in Re Nudo nº 37,
1975 deseembre, pp. 8-13 i 22.
- COLLAZOS, Oscar. "Marihuana y delito. La droga antes que la revolución"
1977 in Ajoblanco nº 20, març, pp. 34-35.
- COMAS, Juan. "Reivindicación del indio y lo indio" in América Indígena,
1951 T. XI, abril, p. 140 i ss.
- CONTRERAS, Jesús. "La adivinación por la coca en Chinchero, Cuzco (Perú)" in
1972 Atti del XI Congresso Internazionale degli Americanisti,
 (separata), Roma-Genova, 3-10 settembre.
- CONY, Laura. "Un chivato nos abre su corazón" in Star, nº 31, pp. 41-43
1978
- CORBELLÀ, Jacint. "Valoración médico-legal de las toxicomanías" in Jano,
1978 nº 310, 3-9 febr., pp. 25-26.
- COOPER, D. i altres. "Drogas, ¿Revolución o contrarrevolución?" Rodolfo
1972 Alonso Editor. Buenos Aires.
- COUNCIL OF MENTAL HEALTH. "Marihuana and Society" J.A.M.A., June 24,
1968 Vol. 204, nº 13, pp. 91-92.
- CHAVEZ, Mª Isabel i altres. "Drogas y pobreza". Ed. Trillas. Méjico.
1977
- CHIAPPE COSTA, Mario. "Alucinógenos en la psiquiatria folklórica" in
1977 Doctor, julio, pp. 42-45.
- DALMAU, J. i MENENDEZ, F. "Claude Olievenstein: sociopolítica de la droga,
1978 ¿existe una terapéutica?" in Jano nº 310, pp. 37-45
- DE FELICE, Philippe. "Venenos sagrados. Embriaguez divina". Ed. Felmar. Madrid.
1975
- DEMBO, R. i altres. "Demographic Value and Behavior Correlates of Marijuans
1976 Use among Middle-Class Youths" in J. of Ment. Soc. Behav.
 June, Vol. 17, pp. 177-187.
- DENIKER, Pierre. "La Psychopharmacologie". Col. Que sais-je? P.U.F. Paris.
1966

- DOBKIN DE RIOS, Marlene. "Una teoría transcultural del uso de los alucinógenos de origen vegetal" in Am. Indig., Vol. XXX^{VI} n° 2, México, Abril-junio, pp. 291-304.
1977
- DOUGLAS, Mary. "Pureza y Peligro" S.XXI de España Ed. Madrid.
1973
- ENTREVISTA. "La transfiguración Allen Ginsberg 1977". Star n°26, p.51-54.
1977
- ELLIOT, J.H. "La España imperial.1469-1716".Ed.Vicens Vives. Barcelona.
1969
- ESCOBAR, Gabriel. "Organización social y cultural del Sur del Perú".
1967 Inst.Indig.Interam., Serie Antropología Social, 7.México.
- ESTEVA FABREGAT, Claudio.
1970 a "Medicina tradicional, curanderismo y brujería en Chinchero(Perú)" in Anuario de Estudios Americanos, T. XXVII, pp. 19-60 (Sep.).
1970 b "Un mercado en Chinchero,Cuzco" in Anuario Indig. Vol. XXX, dic., pp. 213-254 (Sep.).
1971 "Los usos de la coca en Chinchero,Cuzco(Perú)" in Muniba, XXIII-4, pp.429-443, (Sep.), S.Sebastián.
1972 "Ayni, minka y faena en Chinchero,Cuzco" in Rev.Esp.de Antrop.Amer., Vol. 7-2, pp.309-407 (Sep.), Madrid.
- FÀBRE, J. i HUERTAS, J.M. "Tots els barris de Barcelona", Vol.7. Edicions 62, Barcelona.
1977
- FOUCAULT, Michel.
1967 "Historia de la locura en la época clásica" F.C.E. México
1976 "Histoire de la sexualité" Ed.Gallimard, Paris.
- FREIXA, Francesc. "Observaciones sobre el opio y la heroína" in Jano n° 31
1978 3-9 febrer, pp. 29-30.

- FREUD, Sigmund.
 - 1969 "Le mot d'esprit dans ses rapports avec l'inconscient"
Ed. Gallimard. Paris.
 - 1970 "El malestar de la cultura" Alianza Editorial. Madrid.
- FRISANCHO, David. "Medicina indígena y popular" Libr.-Edit. Juan Mejía,
1973 Lima (Perú).
- GAGLIANO, Joseph. "Coca and Popular Medecine in Perú: an Historial Analysis
1973 of Attitudes". IXth Congr. Antr. and Etnol.Sciences
Chicago (USA) August-September.
- GAUTIER, T. "Le club des haschischiens". Feuilleton de la Presse Médicale,
1843 10, VII. Paris.
- GARCILASO DE LA VEGA, Inca. "Conquista del Nuevo Mundo". 1ª parte de Los
1960 Comentarios Reales de los Incas, T. II. Madrid
- GARY LOBB, C. "El uso de la coca como manifestación de la cultura indígena
1974 en las montañas occidentales de Sudamerica" in Amer.Indig.,
Vol. XXXIV,nº4, Oct.-Dic., pp. 919-938.
- GEERTZ, Clifford. "Visión del mundo y análisis de símbolos sagrados". Pon-
1973 tificia Univ.Católica del Perú. Lima.
- GIMENEZ-FRONTIN, J.L. "Seis ensayos heterodoxos" Ed.Madrágora.Barcelona.
1976
- GINSBERG, Allen. "Testimonio en Chicago".Ed.Fontamara. Barcelona.
1975
- GINSBERG,I. i GREENLEY,J.R. "Competing Theories of Marijuana Use: a Longi-
1978 tudinal Study" in J.Health and Soc.Behav.,
Vol.19,nº1,march, pp. 22-34.
- GONZALEZ DURO,E. "Alcoholismo, una enfermedad para el desarrollo" EDICUSA,
1974 Madrid.
- GOODE, E. "The Marijuana Smokers" Basic Books. New York.
1970

- GRAMSCI, Antonio. "Cultura y literatura" Ed. Peninsula.Barcelona.
1972
- GUNDER FRANK, André. "Sociología del subdesarrollo y subdesarrollo dela
1971 sociología" Cuadernos Anagrama nº 16. Barcelona.
- GUTIERREZ MARTI, Ricardo. "Farmacosociología de las principales drogodepen-
1977 dencias en nuestro país" in Anales Hospital Sta.
Cruz y S.Pablo, 39-4, julio-agosto, pp.173-183.
- GUTIERREZ NORIEGA, Carlos.
1949 "El hábito de la coca en el Perú" in Amer.Indiq.
Vol. IX-2, pp. 143-154.
1952 "El hábito de la coca en Sudamérica" in Am.Indiq.
Vol. XII-2, pp. 111-120.
- HAINING, Peter. "El club del Haschisch"Ed. Taurus. Madrid.
1976
- HANNA, J.A. "Coca Leaf Use in Southern Perú: Some Biosocial Aspects" in
1974 American Anthropology, Vol. 76nº2, June
- HARNECKER, Marta. "Los conceptos elementales del materialismo histórico"
1971 S.XXI Editores, México.
- HARING, D.G. (Ed.). "Personal character and Cultural Milieu" Syracuse
1964 University Press.
- HARNER, M.J. "Alucinógenos y chamanismo".Ed.Guadarrama. Madrid.
1976
- HARO IBARS, Eduardo. "De qué van las drogas". Las ed. de la Piqueta, Madrid
1978
- HELLER, Agnès. "Sociología de la vida cotidiana".Ed.Peninsula. Barcelona.
1977
- HOLLENSTEIN, A. "La typographie psychédelique" in Cahiers Publicité Fr.,
1968 nº 21, pp. 103-106.
- HOLZMAN, P. i FABER, I. "Ethnic Differences in Factors Related to Drug Use"
1978 in J. Health and Soc. Behav., Vol.19 nº2, pp.190-199.

- HUXLEY, Aldous. "Las puertas de la percepción". "Cielo e infierno".
1971 Ed. Sudamericana. Buenos Aires.
- IBARRA, J.R. "Drogas en los colegios: del porro al LSD", in Interviu, nº 109
1978 15-21 junio, pp. 68-71.
- I.G. i G.R. "Fumar marihuana en España" in Posible nº 88, 16-22 Sept. Madrid.
1976
- INGLIS, B. "The Forbidden Game: a Social History of Drugs". Hodder and
1975 Stoughton, London.
- INGROSSO, Marco. "Modelos socioeconómicos de interpretación de la realidad
1973 latinoamericana: de Mariatégui a G. Frank". Cuadernos
Anagrama nº 62, Barcelona.
- JERVIS, Giovanni. "La ideología de la droga y la cuestión de las drogas
1977 ligeras". Cuadernos Anagrama nº 155, Barcelona.
- JOHNSTON, B.D. "Marihuana Users and Drug Subcultures". John Willey, London.
1973
- JOEL FORT, M.D. "Sexo y drogas". Ed. Doyma.
1976
- KAJA FINKLER. "El cuidado de la salud: un problema de relaciones de poder"
1977 in Amer. Indig., Vol. XXXVII nº 2, abril-junio, pp. 435-456.
- KARDINER, A. "El individuo y su sociedad" F.C.E., México
1945
- LACAN, J. "Escritos", Vol. I, S.XXI Editores, S.A. México.
1972
- LAING, R.D. "Ritualisation et comportement anormal" in Huxley, J. (Ed.),
1971 Le comportement rituel chez l'homme et l'animal, Gallimard, Paris.
- LAMOUR, C. i LAMBERT, M. "La nueva guerra del opio". Barral Ed. Barcelona.
1973
- LAPORTE I SALES, J. "Les drogues" Edicions 62, Col. Monogr. Med. 13. Barcelona
1976

- LAURIE, Peter. "Las drogas". Alianza Ed. Libro Bolsillo, 186. Madrid.
1969
- LEACH, Edmund.
 - 1971 "La ritualisation chez l'homme par rapport à son développement cultural et social" in Huxley, J. (Ed.) Le comportement rituel. pp. 241-248. Editions Gallimard, Paris.
 - 1978 "Cultura y comunicación. La lógica de la conexión de los símbolos". S.XXI de España Ed. Madrid.
- LEARY, T. "A Psychedelic Experience. A Manual Based on the Tibetans Book of Dead". University Books, New York.
1969
- LEVILLIER, Roberto. "Don Francisco de Toledo, supremo organizador del Perú"
1935 Madrid.
- LEVI-STRAUSS, Claude
 - 1964 "El pensamiento salvaje" F.C.E. México.
 - 1975 "Las tres fuentes de la reflexión etnológica" in Llobera, J.R. (Ed.) La antrop. como ciencia, pp. 15-23, Ed. Anagrama, Barcelona.
- LEWIN, Louis
 - 1928 "Les paradis artificiels" Ed. Payot, Paris.
 - 1970 "Phantastica" Arcueil, Dimeo. Paris.
- LISON, Carmelo. "Perfiles simbólico-morales de la cultura gallega" Akal Ed.
1974 Madrid.
- LOPEZ LINAGE, J. i altres. "Grupos marginados y peligrosidad social" Campo
1977 Abierto, Ed. Monografías-2. Madrid.
- LLUISA. "Coca" in Ster nº 28, pp. 40-42.
1977
- MAFFI, Mario. "La cultura underground" (2 vol.) Anagrama. Barcelona.
1975

- MALVIDO, Pau. "Nosotros, los malditos" in Star (nº23: 1. "Rock y futbolines 1977 en el 64"; nº24: 2. "1967, izquierdistas y grifotas"; nº26: 3. "1970, alucinados en masa"; nº27: 4. "Represión, Formentera, Flipada 1972"; nº28: 5. "La borrachera moderna"). Barcelona.
- MANDALA. "Ensayo sobre la experiencia alucinógena" Sagitario S.A. Ed. 1975 Barcelona.
- MANRIQUE, Diego A. "Drogas orgánicas, delicias orgánicas" in Star nº 24 1977 pp. 4-6.
- MARCUSE, Herbert. "Vers la libération" Denoël, Paris. 1969
- MARGEN, Colectivo. "Sobre la delincuencia" Ed. Etcétera. Barcelona. 1977
- MARIATEGUI, J.C. "7 ensayos de interpretación de la realidad peruana" 1970 Biblioteca Amanta, Ed. Lima (Perú).
- MARTI GOMEZ, J. i RAMONEDA, J. "Claude Olivenstein: el tiempo de la droga ideológica ha terminado" in Por Favor nº204, 1978 pp. 36-39.
- MATIENZO, Juan de. "Gobierno del Perú". Ed. de Guillermo Lohman, Paris. 1967
- MATO REBOREDO, J.Mª. "La cannabis" in Policia Española, nº174, julio-agosto, 1976 pp. 23-43.
- MATTELART, Armand. "Un diagnóstico de clase sobre la comunicación". Entrevista de D. Font in El Viejo Topo nº16, gen., p. 55-58. 1978
- MERCIER, Paul. "Historia de la Antropología Cultural" Ed. Peninsula. Barna. 1969
- MONGE, Carlos M. "La necesidad de estudiar el problema de la masticación de las hojas de coca" in Amer. Indig., Vol. XIII, en., p. 51. 1953
- MOREAU DE TOURS, J. "Du haschisch et de l'aliénation mentale" Fortin, 1845 Masson et Cie, Paris.
- MORER ERREA, Miguel. "La sociedad alcoholadicta" in Triunfo nº542, feb., 1973 pp. 24-27.

- MOUSSEAU, Jacques. "Droga, drogados y drogadictos" in Ajoblanco nº 8, enero.
1976
- OBIOLS LLANDRICH, J. "Drogas, cultura y subcultura" in Jano nº310, 3-9 feb.,
1978 pp. 18-22.
- OBIOLS LL., J. i SOLER I., P.A. "Estudio de un grupo de consumidores habituales de cannabis" in Revista del Dep. de Psiquiatría, Vol.5 nº2, marzo-abril, p.77-91.
1978
- ORGANIZACION MUNDIAL DE LA SALUD
1966 "Comité de expertos de la OMS en fármacodependencia. 16º Informe". Ginebra.
1969 "Serie de informes técnicos nº 407". Ginebra.
1971 "El uso de la cannabis. Informe de un grupo científico de la OMS. Informe técnico nº 478".
- ORDOVAS, Jesús. "De qué va el Rollo". Las ediciones de La Piqueta. Madrid.
1977
- PANASSIE, Hugues. "Historia del verdadero Jazz". Ed. Seix Barral, Barcelona
1967
- PELT, Jean Mª. "Drogue et plantes magiques" Horizons de France, Paris.
1971
- PEÑA, Remedios de la.
1971 "El uso de la coca en América según la legislación colonial y republicana" in Revista Española de Antr. de América, Vol.6. Madrid.
1972 "El uso de la coca entre los incas" Ibidem, Vol. 7
- PITTMAN, David J. "Alcoholismo, un enfoque interdisciplinario" Ed. Hormé /
1966 Paidós. Buenos Aires.
- PLANT, Martin A. "Is Illegal Drugtaking a Problem?" in Alcoholism and Drug Dependence, Plenum Press, New York.
1977

- POMA DE AYALA, F.G. "Nueva Crónica y Buen Gobierno". Institut d'ethnologie, Paris.
1936
- PRESCOTT, G.H. "Historia de la conquista del Perú" Imprenta librería de
1951 Gaspar y Roig, Madrid.
- QUINCEY, Thomas de. "Las confesiones de un comedor de opio inglés" Produc-
1976 ciones Ed., S.A. Star Books, Barcelona.
- RACIONERO, Luis. "Filosofías del underground" Ed. Anagrama, Barcelona.
1977
- READ, Margaret. "Cultura, salud y enfermedad" Centro Ed. de America Latina,
1968 Buenos Aires.
- REMSCHMIDT, H. i DAUNER, I. "Aspectos clínicos y sociales de las drogas en
1971 los adolescentes" in Med. Klin. nº123, pp.82-106
- RICKETTS, C.A. "La masticación de la hoja de coca en el Perú" in Am. Indig.
1954 Vol. XIV-2, pp. 113-126.
- ROA, Armando. "La marihuana" Ed. Universitaria. Santiago de Chile.
1971
- ROSENTHAL, Ed. "Manual para el cultivo de la marihuana" Ed. Pastanaga,
1978 Barcelona.
- ROSTWOROWSKI, Maria. "Etnología de un valle costeño durante el Tahuantisu-
1967 yo" in Revista del Museo Nacional de Lima, T.XXV, p7-6
- ROSZAK, Theodore. "El nacimiento de una contracultura" Ed. Kairós, Barcelona
1970
- RUBIN, Jerry. "Do it" (Introd^a: E. Cleaver). Ed. du Seuil, Paris
1971
- SAMI-ALI. "Le haschisch en Egypte" Ed. Payot, Paris.
1971
- SANTILLAN, F.de. "Relación del origen, descendencia y gobierno de los Incas
1950 in Tres relaciones peruanas, Asunción.
- SARASQUETA, Antxón. "Todas las drogas pasan por España" in Gaceta Ilustrada,
? pp. 42-52

- BEGGIARO, Luis A. "Medicina indígena de América" Eudeba, Buenos Aires.
1969
- SHARON, Douglas. "A Peruvian Curandero's Sceance: Power and Balance",
1973 IXth Congr. Antr. and Ethn. Sciences. Chicago, Aug-Sept.
- SILES, J.M^a. "Triana acusa a la policía: han asesinado a Quique" in
1978 Interviu n° 85, 29 dic.-4 enero, pp. 74-76.
- SOLER INSA, Pedro Antonio
1974 "La cannabis. Aspectos de su consumo". Centro Es-
tudios Alcoholología y Toxicomanías. Barcelona.
1978 "Las nuevas ideologías y las drogas" in Jano,
n° 310, pp. 13-17.
- SOLOMON, D. (Ed.). "The Marijuana Papers". Panther Books, London.
1969
- SOUTHERN, Terry. "Ala rica marihuana y otros sabores" Ed. Anagrama, Barce-
1977 lona.
- STAVENHAGEN, Rodolfo. "Siete tesis erróneas sobre América Latina" in
1973 Tres ensayos sobre América Latina, Anagrama, Barna.
- STEADMAN, Lyle. "Witchcraft: a Hypotesis". Dep. Anthr. Arizona State
? University (fotocòpia)
- SUSSEER, M.W. i WAYSON, W. "Medecina y sociología" Ed. Atlante, Madrid.
1967
- TESTIGOS DE JEHOVA. "El abuso de drogas aprieta su agarro global" in
1978 Despertad!, 8 marzo, Barcelona.
- THOMAS, Ch.W. i altres. "Student Drug Use: A Re-Examination of the 'Hang-
1975 Loose Ethic' Hypotesis" in J. Health and Soc. Behav.
Vol. 16 n° 1, pp. 63-73.
- TRUJILLO, Diego de. "Relación del descubrimiento del Reyno del Perú".
1948 Escuela de Estudios Hispano-Americanos, Sevilla.

- TURNER, Victor W. "Il processo rituale. Struttura e anti-struttura"
1972 Morcelliana, Brescia.
- WATTS, Allan W. "The joyous cosmology". Vintage Books, New York.
1965
- WELLS, Brian. "Psychedelic Drugs". Penguin Books, London.
1973
- WILKINS, L.T. "Social Deviance". Tavistock, London.
1964
- WOLF, Eric R. "Los campesinos" Editorial Labor, Barcelona.
1975
- WOLF, MORE, MARCUSE. "Crítica de la tolerancia pura". Editora Nacional, Madrid.
1977
- WOLFE, B. "The Hippies". New American Library, New York.
1968

